

บทที่ 4

ผลการวิจัย

ในการวิจัยนี้ ผู้วิจัยได้มุ่งศึกษาถึงการควบคุมทางสังคมของชุมชนชาวเขา ซึ่งมีวัตถุประสงค์หลัก 2 ประการ คือ การศึกษาถึงจารีตที่ชุมชนใช้ในการควบคุมพฤติกรรมทางสังคม และศึกษาถึงกลไก และวิธีการในการควบคุมพฤติกรรมของคนในชุมชนให้เป็นไปตามจารีต โดยผลการวิจัยที่จะนำเสนอต่อไปนี้แบ่งออกเป็น 3 ตอน คือ

ตอนที่ 1 บริบทของชุมชน

ตอนที่ 2 จารีตที่ชุมชนใช้ในการควบคุมพฤติกรรมของคนในชุมชน

ตอนที่ 3 กลไก และวิธีการที่ใช้ในการควบคุมพฤติกรรมของคนในชุมชนให้เป็นไปตามจารีต

ตอนที่ 1 บริบทของชุมชน

1.1 ลักษณะทางกายภาพ

หมู่บ้านหนองเต่า ตั้งอยู่หมู่ที่ 4 ตำบลแม่วิน อำเภอแม่วาง จังหวัดเชียงใหม่ เป็นหมู่บ้านของชาวเขาเผ่ากะเหรี่ยงสะกอ (ปกากะญอ) ตั้งอยู่ห่างจากที่ว่าการอำเภอแม่วางไปทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือ เป็นระยะทาง 36 กิโลเมตร ห่างจากจังหวัดเชียงใหม่ไปทางทิศตะวันตกเป็นระยะทาง 70 กิโลเมตร มีอาณาเขตทิศเหนือติดกับหมู่บ้านห้วยตอง หมู่ที่ 10 ทิศตะวันออกติดกับหมู่บ้านห้วยเกียง หมู่ที่ 4 (เป็นหย่อมบ้านที่อยู่หมู่เดียวกับบ้านหนองเต่า) ทิศใต้ติดกับหมู่บ้านปากกล้วย หมู่ที่ 17 ทิศตะวันตกติดกับป่าไม้เทือกเขาดอยอินทนนท์ การเดินทางเข้าหมู่บ้านหนองเต่าสามารถเดินทางได้ 3 เส้นทาง โดยเริ่มต้นที่อำเภอเมืองจังหวัดเชียงใหม่ คือ

1) เส้นทางจากอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ตามเส้นทางเชียงใหม่ สอดผ่านอำเภอหางดง อำเภอสันป่าตอง เลี้ยวขวาผ่านตำบลบ้านกาด ผ่านที่ว่าการอำเภอแม่วาง ผ่านตำบลแม่วิน ตามเส้นทางแม่วิน แม่สะเหนือ ผ่านบ้านสบวิน บ้านวังผาปูน บ้านห้วยโป่ง บ้านแม่มูด บ้านแม่สะป๊อก เลี้ยวซ้ายตามถนน รพช. ประมาณ 3 กิโลเมตร ผ่านบ้านห้วยเกียงเลี้ยวขวาเข้าหมู่บ้านหนองเต่า โดยใช้เวลาในการเดินทางโดยรถยนต์ ประมาณ 2 ชั่วโมง

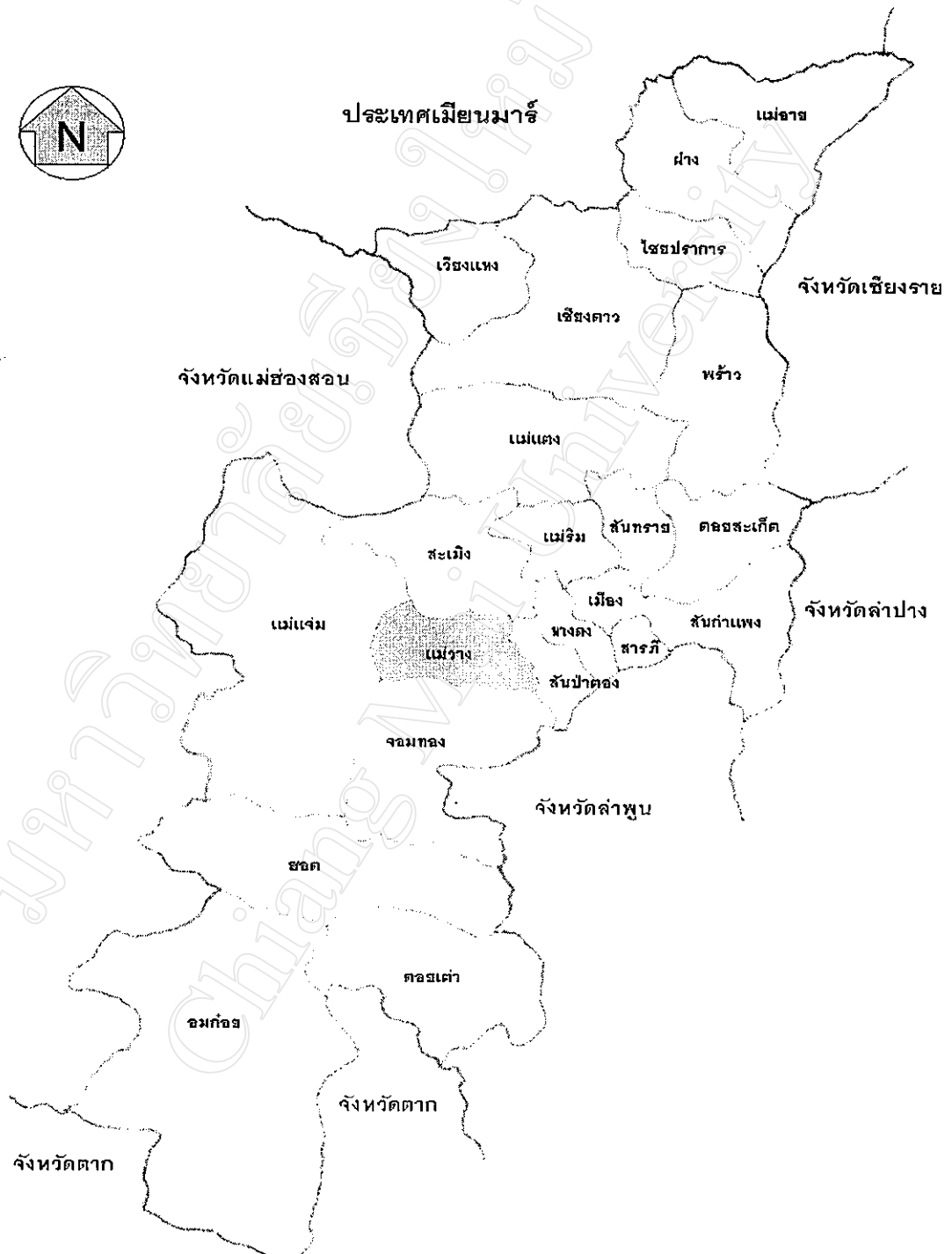
2) เส้นทางจากอำเภอเมืองจังหวัดเชียงใหม่ ตามเส้นทางเชียงใหม่ – ฮอด ผ่านอำเภอหางดง อำเภอสันป่าตอง ถึงอำเภอดอยหล่อ ก่อนถึงอำเภอจอมทอง 1 กิโลเมตร เลี้ยวขวาตามเส้นทางอำเภอจอมทอง – ดอยอินทนนท์ ผ่านน้ำตกแม่กลาง ถึงหลักกิโลเมตรที่ 31 ก่อนถึงที่ทำการอุทยานแห่งชาติ ดอยอินทนนท์ เลี้ยวขวา ผ่านบ้านขุนกลาง ผ่านบ้านแม่ขุนวาง ผ่านบ้านกะเหรี่ยงโป่งลมแรง เลี้ยวซ้ายเข้าหมู่บ้านหนองเต่า ระยะทางจากอำเภอจอมทอง ประมาณ 56 กิโลเมตร ใช้เวลาในการเดินทางโดยรถยนต์ ประมาณ 4 ชั่วโมง

3) เส้นทางจากอำเภอเมืองเชียงใหม่ ตามเส้นทางเชียงใหม่ – ผาง ผ่านที่ว่าการอำเภอแม่อริม เลี้ยวซ้ายตามเส้นทางอำเภอแม่อริม – สะเมิง ผ่านอำเภอสะเมิง ตามเส้นทางสะเมิง – บ้านวัดจันทร์ ผ่านบ้านสะเมิงใต้ บ้านขุนสาบ ถึงตำบลบ่อแก้ว เลี้ยวซ้าย ตามเส้นทาง บ่อแก้วแม่แฮเหนือ ผ่านบ้านห้วยน้ำจาง บ้านม่อนยะ บ้านแม่แฮเหนือ ตามเส้นทาง รพช. แม่แฮเหนือ – สบวิน ผ่านบ้านแม่เตียน บ้านห้วยข้าวลิบ บ้านห้วยอีค่าง บ้านห้วยตอง เลี้ยวขวาผ่านโครงการหลวงบ้านทุ่งหลวง 2 กิโลเมตร ถึงหมู่บ้านหนองเต่า ระยะทางจากอำเภอสะเมิง ประมาณ 55 กิโลเมตร ใช้เวลาในการเดินทางโดยรถยนต์ ประมาณ 4 ชั่วโมง เส้นทางสู่หมู่บ้านหนองเต่าที่สะดวกที่สุด คือ เส้นทางแรกที่ผ่านอำเภอสันป่าตอง แม่วาง ค่ารถจากเชียงใหม่ โดยรถประจำทาง ประมาณ 40 บาท

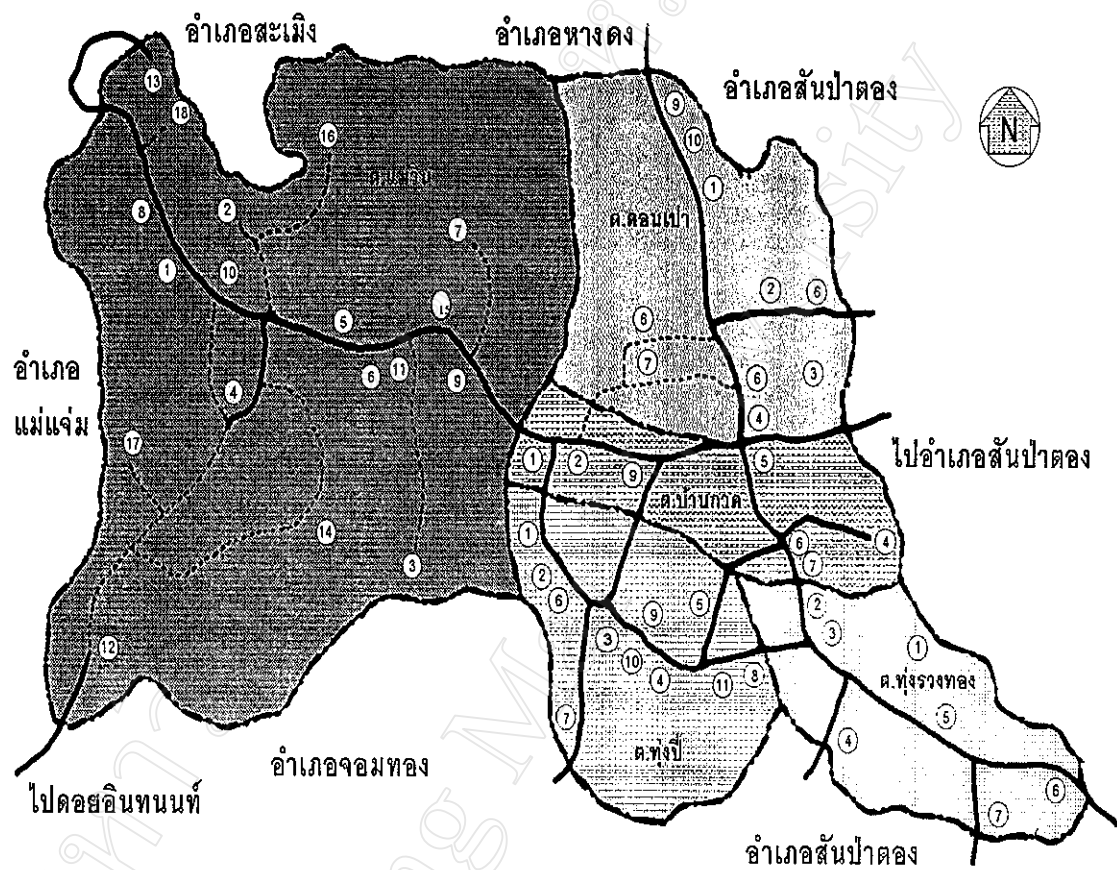
ลักษณะทางกายภาพของหมู่บ้านหนองเต่าตั้งอยู่ในเขตป่า พื้นที่ตั้งหมู่บ้านจะตั้งอยู่บนไหล่เขาค่อนข้างราบ จะลาดชันเล็กน้อย โดยที่ลาดเอียงจากบริเวณหลังหมู่บ้าน ทิศตะวันตกของหมู่บ้านไปบริเวณทางเข้าหมู่บ้าน ด้านทิศตะวันออก มีภูเขาล้อมรอบ หมู่บ้านอยู่สูงจากระดับน้ำทะเล ประมาณ 1,100 – 1,200 เมตร มีอากาศหนาวเย็นตลอดทั้งปี ถึงฤดูแล้งอากาศก็ไม่ร้อนมาก ส่วนในฤดูหนาวอากาศจะหนาวจัด ส่วนในฤดูฝนจะมีฝนตกชุกตลอดฤดู

หมู่บ้านหนองเต่ามีประชากร 100 หลังคาเรือน จำนวน 105 ครอบครัว ประชากรชาย 253 คน และประชากรหญิง 312 คน รวม 565 คน มีพื้นที่ทั้งหมดประมาณ 8,000 ไร่ โดยแบ่งเป็นพื้นที่ทำไร่ ทำสวน ทำนา และพื้นที่อยู่อาศัย ประมาณ 1,500 ไร่ พื้นที่ป่าอนุรักษ์ (ป่าต้นน้ำ) ประมาณ 4,000 ไร่ พื้นที่ป่าใช้สอย ประมาณ 1,500 ไร่ และพื้นที่ป่าความเชื่อ (ป่าช้า ป่าสะดือ) ประมาณ 1,000 ไร่ ชาวบ้านทั้งหมดประกอบอาชีพทางการเกษตรเป็นหลัก โดยอาศัยแหล่งน้ำจากลำห้วยแม่สะป๊อก และลำห้วยตาด โดยมีแหล่งต้นน้ำเป็นป่าขุนน้ำขนาดใหญ่อยู่ทางทิศตะวันตกของหมู่บ้าน เป็นป่าที่ติดกับอุทยานแห่งชาติดอยอินทนนท์ เป็นป่าที่สมบูรณ์ มีสัตว์หลายชนิดและที่ชุมชุมที่สุด คือ หมูป่า นอกจากสัตว์ป่าแล้วก็มีพวกสมุนไพรกล้วยไม้ โดยเฉพาะรองเท้านารีซึ่งจะมีคนนำออกจากป่าอยู่บ่อย ๆ

ชุมชนบ้านหนองเต่า ชาวบ้านมีอาชีพทำนา และทำข้าวไร่ นอกจากนั้นยังปลูกผัก เช่น หอมญี่ปุ่น ผักสลัด เป็นต้น ดอกไม้ เช่น ดอกยี่ป๋อ แก้วควิโอรุส เขอเมอรุร่า เป็นต้น ส่วนผลไม้เมืองหนาวก็มี พลั้บ ท้อ บั้วย สาลี่ และอาโวคาโด เป็นต้น อาชีพที่ทำรายได้เป็นกอบเป็นกำให้แก่ชาวบ้านคือผัก ส่วนข้าวจะปลูกเอาไว้บริโภคในครอบครัว และมีการจำหน่ายให้แก่ผู้ที่มีข้าวไม่พอกิน ซึ่งเป็นกรณีฉุกเฉิน ในชุมชนบ้านหนองเต่าจะมีครอบครัวที่มีข้าวพอกินตลอดทั้งปีประมาณ 10 – 12 ครอบครัวเท่านั้น นอกนั้นจะขาดประมาณ 2 – 5 เดือน ก่อนที่การเก็บเกี่ยวในฤดูกาลผลิตใหม่จะมาถึง

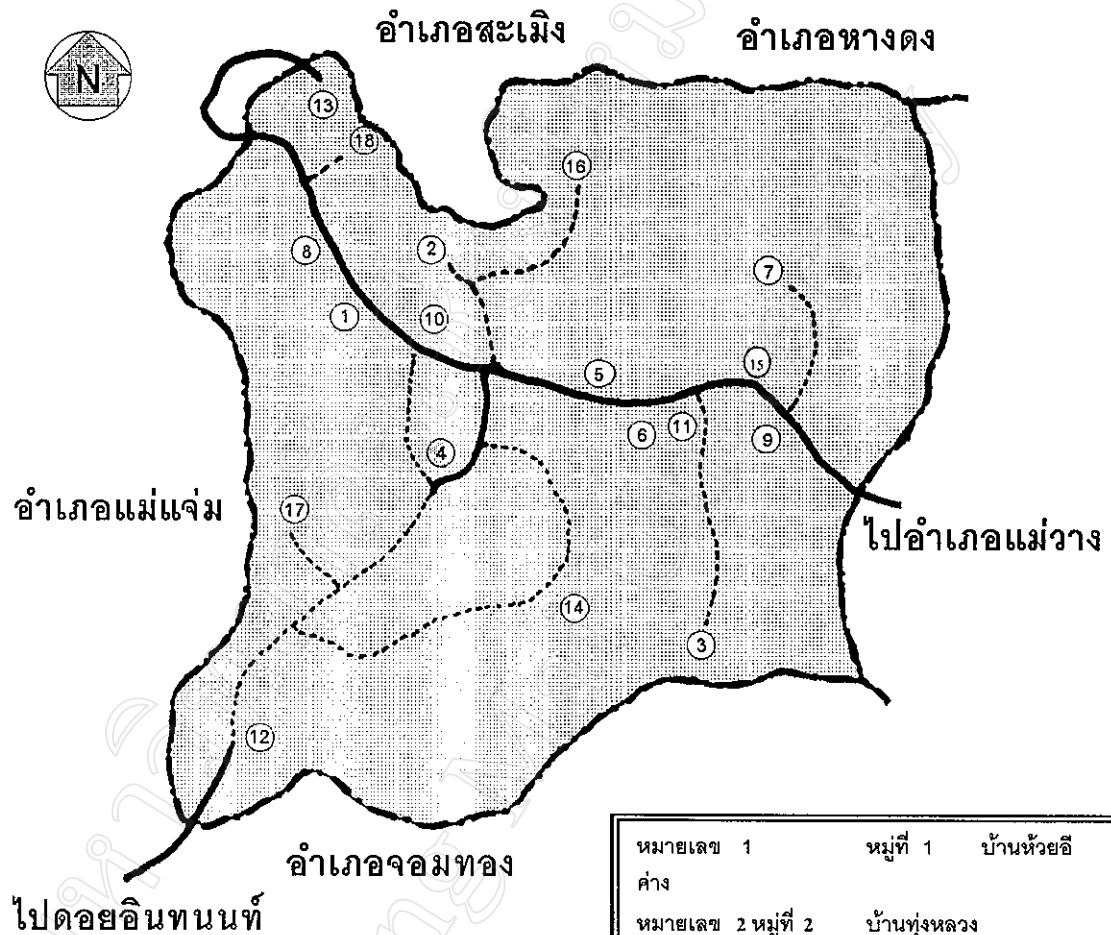

แผนภูมิ 2 แสดงขอบเขตอำเภอแม่วาง จังหวัดเชียงใหม่

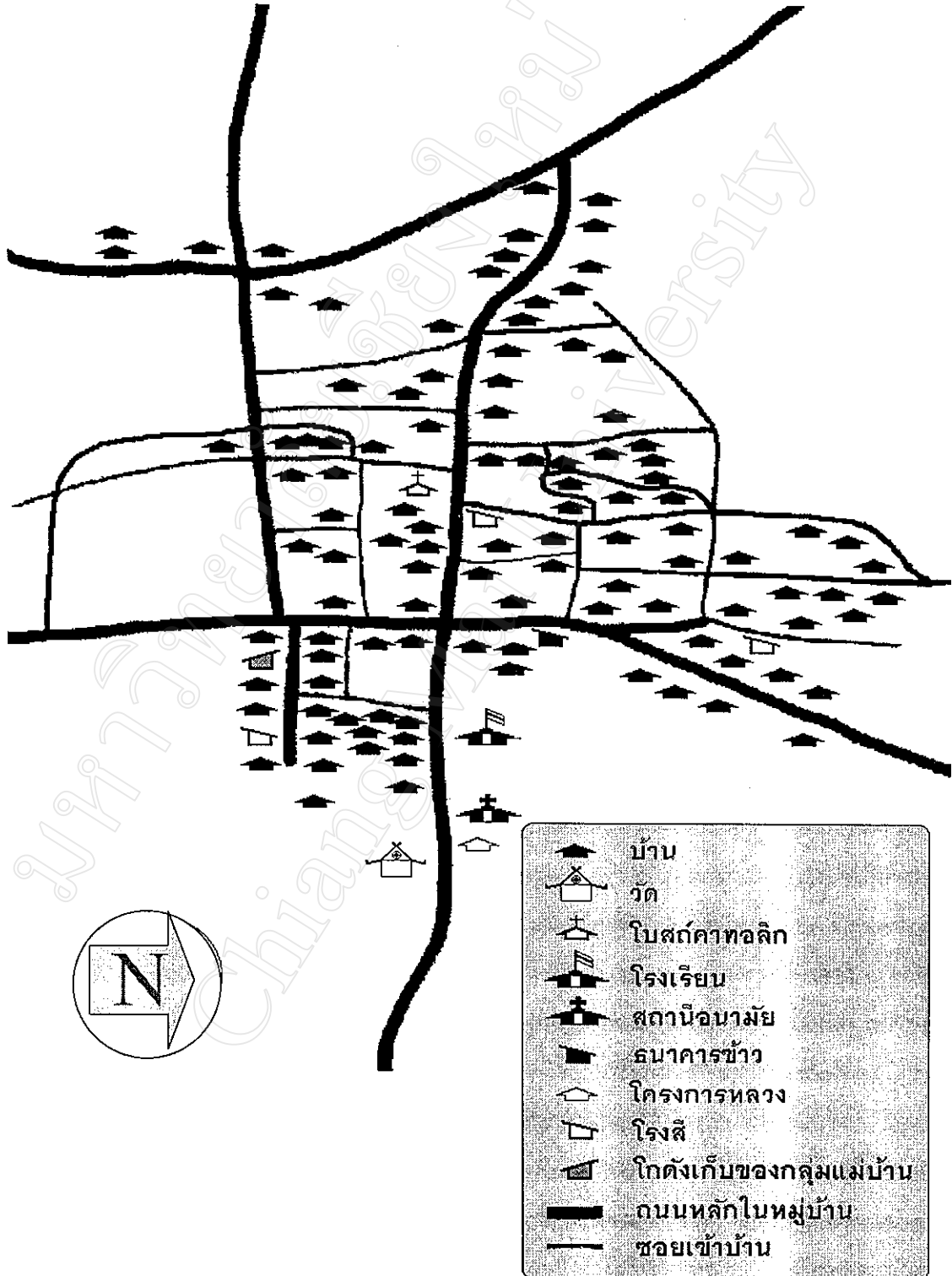
แผนภูมิ 3

แสดงขอบเขตตำบลแม่วิน อำเภอแม่วาง จังหวัดเชียงใหม่

หมายเลข 1	หมู่ที่ 1	บ้านห้วยอีค่าง
หมายเลข 2	หมู่ที่ 2	บ้านทุ่งหลวง
หมายเลข 3	หมู่ที่ 3	บ้านขุนปวย
หมายเลข 4	หมู่ที่ 4	บ้านหนองเต่า
หมายเลข 5	หมู่ที่ 5	บ้านแม่สะป๊อก
หมายเลข 6	หมู่ที่ 6	บ้านแม่มุด
หมายเลข 7	หมู่ที่ 7	บ้านห้วยหยวก
หมายเลข 8	หมู่ที่ 8	บ้านห้วยข้าวลีบ
หมายเลข 9	หมู่ที่ 9	บ้านสบวิน
หมายเลข 10	หมู่ที่ 10	บ้านห้วยดอง
หมายเลข 11	หมู่ที่ 11	บ้านห้วยโป่ง
หมายเลข 12	หมู่ที่ 12	บ้านขุนวาง
หมายเลข 13	หมู่ที่ 13	บ้านม่อนยะ
หมายเลข 14	หมู่ที่ 14	บ้านโป่งน้อย
หมายเลข 15	หมู่ที่ 15	บ้านวังผาปูน
หมายเลข 16	หมู่ที่ 16	บ้านหนองมณฑา
หมายเลข 17	หมู่ที่ 17	บ้านปากกล้วย

แผนภูมิ 4 แสดงหมู่บ้านหนองเต่า ตำบลแม่วิน อำเภอแม่วาง จังหวัดเชียงใหม่

1.2 ประวัติความเป็นมาของชุมชน

จากคำบอกเล่าของผู้อาวุโสหลายคนในชุมชนในเรื่องของชื่อหมู่บ้าน มีความเห็นแยกออกเป็น 3 ประการ ประการแรก เรียกชื่อตามหนองน้ำที่มีรูปร่างคล้ายเต่า (หนองน้ำอยู่ห่างหมู่บ้านไปทางทิศใต้ ประมาณ 800 – 900 เมตร) ประการที่สอง บริเวณหนองน้ำที่อยู่ใต้หมู่บ้านสมัยก่อนในอดีต มีเต่าเป็นจำนวนมากอาศัยอยู่จึงเรียกบริเวณนี้ และหมู่บ้านนี้ (ซึ่งเกิดขึ้นที่หลังหนอง) ว่า “หนองเต่า” ประการที่สาม ผู้อาวุโสในหมู่บ้านเล่าว่า พระเจ้าของชาวกะเหรี่ยง ซึ่งเป็นศัตรู หรือคู่ริกับชีก้อ มักมีการสู้กันตลอดเมื่อเจอกัน วันหนึ่งพระเจ้าของชาวกะเหรี่ยงไล่ชีก้อมาถึงคอยผาแง่ม (ติดกับคอยอินทนนท์) ด้วยความริบร้อนของพระเจ้าที่จะทำร้ายชีก้อ ทำให้พระเจ้านั่งระงับมาสะดุดคอยผาแง่มแล้วหัวคะมำลงพื้นดิน จึงทำให้บริเวณดินตรงนั้นยุบตัวเป็นหนองน้ำขนาดใหญ่ ชาวบ้านจึงเรียกหนองน้ำตรงนั้นว่า “หนองเต่า” (เต่า ภาษาคำเมืองแปลว่าหกล้ม) ต่อมาจึงได้เรียกเพี้ยนไปเป็น “หนองเต่า” จากคำบอกเล่าของ พระติจอนิ โอโโคชา ผู้รอบรู้แห่งบ้านหนองเต่า อดีตผู้ใหญ่บ้านหนองเต่า และผู้อาวุโสที่มีอายุ 60 ปี ขึ้นไปถึง 90 ปี ได้เล่าว่าบ้านหนองเต่านั้น ตั้งมาได้ประมาณเกือบ 274 ปี แต่ไม่ได้ตั้งอยู่ในที่ปัจจุบันมีการโยกย้ายมาแล้ว 3 ครั้ง ด้วยสาเหตุของการเกิดโรคระบาดอย่างหนักในหมู่บ้าน เกิดการกระทำผิดจารีตประเพณีอย่างร้ายแรงของคนในชุมชน และผู้นำชุมชนหรือฮีโร่ ประพฤติผิดจารีตชาวบ้านย้ายบ้านหนี ฮีโร่ การย้ายครั้งสุดท้าย ประมาณ 50 ปี โดยการรวมหย่อมบ้านที่อยู่ใกล้ ๆ กัน และส่วนใหญ่จะเป็นเครือญาติใกล้ชิดกัน ในที่อยู่ปัจจุบันมี พระติจอนิ โอโโคชา ได้ย้ายมาเป็นคนแรก ด้วยเห็นว่า สถานที่ตั้งหมู่บ้านในปัจจุบัน มีพื้นที่ราบมากใกล้แหล่งน้ำ เหมาะสมที่จะตั้งเป็นหมู่บ้านถาวร เมื่อพระติจอนิ โอโโคชา ได้ย้ายมาอยู่ในที่ปัจจุบันก็มีตระกูลใหญ่ ๆ เข้ามาอยู่ด้วย คือ ตระกูลค้อคาปูลู ตระกูลจ่อวาลู ตระกูลจอมแฮแถว ตระกูลนุเกว อันที่จริงแต่ละตระกูลก็จะอยู่ในที่ดินของตนเอง ซึ่งอยู่ห่างกัน แต่พอแต่งงานก็มีการสร้างบ้านขยายออกไปจนบ้านใกล้กัน กลายเป็นหมู่บ้านหนองเต่าดังกล่าว ส่วนเหตุการณ์เปลี่ยนแปลงที่สำคัญๆ ในชุมชนมีดังนี้

1. ปี พ.ศ. 2513 - 2522

ในปี 2513 มีการตั้งหมู่บ้านถาวรในสถานที่ปัจจุบัน โดยพระติจอนิ โอโโคชา อดีตผู้ใหญ่บ้านคนที่ 8 ของหมู่บ้านหนองเต่า เป็นผู้ที่ย้ายมาอยู่เป็นครอบครัวแรก โดยเห็นว่าเป็นสถานที่เหมาะสมที่จะเป็นหมู่บ้านถาวร เพราะมีพื้นที่ราบมาก และได้กันที่ไว้เป็นถนนส่วนหนึ่ง มีการรวมหย่อมบ้านที่อยู่ใกล้กันอีก 3 หย่อมบ้านเข้าด้วยกัน นอกจากนั้น ในปี 2513 กองสงเคราะห์ชาวเขา กรมประชาสงเคราะห์ ได้ขึ้นมาตั้งหน่วยงานที่บ้านหนองเต่า ทำงานพัฒนาคุณภาพชีวิตของชาวบ้าน โดยส่งเสริมให้ชาวบ้านปลูกพืช เช่น กาแฟ ถั่วปด

แทนการปลูกฝิ่น โดยเป็นผู้รับซื้อผลผลิตทั้งหมด ทำให้ชาวบ้านเกิดรายได้ ซึ่งถือว่าเป็นจุดเปลี่ยนของการผลิตเพื่อบริโภคมาเป็นผลิตเพื่อจำหน่าย และต่อมาโครงการหลวงได้มาส่งเสริมการผลิตเพื่อขายจนถึงปัจจุบัน ในปี 2514 เจ้าหน้าที่ของกองสงเคราะห์ชาวเขา และชาวบ้านที่นับถือพระพุทธศาสนา ได้ไปนิมนต์พระธรรมจาริกจากวัดศรีโสดา อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ให้มาอยู่ประจำที่หมู่บ้าน (ส่วนศาสนาคริสต์ได้เข้ามาเผยแพร่ตั้งแต่ประมาณ พ.ศ. 2488) โดยพระธรรมจาริกร่วมกับเจ้าหน้าที่ของกองสงเคราะห์ชาวเขา ทำหน้าที่ในการสอนหนังสือให้แก่เด็ก และผู้ที่ไม่รู้หนังสือ ปี 2516 มีการสร้างโรงเรียน โดยสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี ในคราวเสด็จเยี่ยมราษฎรที่บ้านหนองเต่า โดยทรงเห็นว่าชาวบ้านยังไม่มีโรงเรียน จึงทรงรับสั่งให้หน่วยงานที่รับผิดชอบจัดตั้งโรงเรียนขึ้น นับเป็นครั้งแรกที่เด็กได้เรียนหนังสือ และในปีนั้นเองก็ทรงรับสั่งให้มีการจัดตั้งสถานีนามัย ด้วยทรงเห็นว่าชาวบ้านมีความเดือดร้อนในเรื่องของการเจ็บป่วย นับว่าเป็นสถานีนามัยแห่งแรก และแห่งเดียวที่ตั้งอยู่บนคอยในอำเภอแม่วาง

ปี พ.ศ. 2517 มีถนนต่อเข้าหมู่บ้าน เชื่อมระหว่างถนนคอย กับถนนฝิ่นราบมากยิ่งขึ้น การตัดถนนจากบ้านแม่สะป๊อกมาหมู่บ้านหนองเต่า และเลยไปถึงบ้านขุนวาง ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญของหมู่บ้านหนองเต่า ผู้คนได้ติดต่อสัมพันธ์กับคนฝิ่นราบมากขึ้น ผู้หญิงได้มีโอกาสลงจากคอยไปในเมือง ซึ่งจากเมื่อก่อนการลงมาซื้อเกลือก็จะมีแต่ผู้ชายเท่านั้นที่มีโอกาสได้เข้าเมือง แต่การเข้าเมืองของชาวบ้านในยุคนั้น แม้มีถนนก็ตามแต่ก็ยังไม่สะดวกนัก เพราะจะลงได้เฉพาะฤดูแล้งเท่านั้น ส่วนในฤดูฝน รถจะออกลำบาก เพราะถนนเป็นถนนดิน

ปี พ.ศ. 2520 มีโครงการหลวงเกิดขึ้นมาแนะนำส่งเสริม การปลูกผักและผลไม้เมืองหนาวแก่ชาวบ้าน และรับซื้อผลผลิตของชาวบ้านทำให้ชีวิตความเป็นอยู่ของชาวบ้านดีขึ้น จากหลังคาที่มุงด้วยตองติง เป็นกระเบื้องลอนคู่ หลายคนนำเงินรายได้จากการปลูกผักไปซื้อรถยนต์ไฮด์ รอยนต์ โทรทัศน์ เป็นต้น

2. ปี พ.ศ. 2523 - 2532

ในปี พ.ศ. 2525 มีการสร้างเขื่อนกั้นน้ำ โดยโครงการหลวงเพื่อกักเก็บน้ำไว้รดผักและไม้ดอก ในแปลงทดลองปลูกให้ชาวบ้านได้ศึกษา จากการสร้างเขื่อนนี้เองก็ส่งผลกระทบต่อผู้ที่ทำนา เพราะเมื่อก่อนการจัดการเรื่องน้ำ ชาวบ้านจะเป็นผู้จัดการกันเอง มีกฎระเบียบอย่างยุติธรรม แต่เมื่อมีการสร้างเขื่อนขึ้นระบบการเปิดปิดน้ำอยู่ที่เจ้าหน้าที่ของโครงการหลวง ชาวบ้านขาดอิสระในการจัดการเรื่องน้ำ บางครั้งเกิดการขัดแย้งกันขึ้นระหว่างเจ้าหน้าที่กับชาวบ้าน แต่ก็ไม่ถึงขั้นรุนแรงมากนักสามารถแก้ไขได้ทุกครั้ง

ในปี พ.ศ.2529 มีการนำไฟฟ้าเข้าหมู่บ้านก่อเกิดการเปลี่ยนแปลงในด้านต่างๆ ผู้หญิงเริ่มเรียนรู้ภาษาไทยมากขึ้น แม้ว่าจะพูดไม่ได้ก็ตามหลายบ้านมีเครื่องไฟฟ้า มีโทรทัศน์ มีตู้เย็น ค่านิยมเริ่มเปลี่ยนไปจากเดิม มีความทันสมัยมากขึ้น ชายเริ่มที่จะไม่ใส่ชุดประจำเผ่าของตนเองไปซื้อชุดของคนพื้นราบมากขึ้น มีโอกาสได้รับรู้เรื่องราวต่าง ๆ ที่กรุงเทพฯ ที่ต่างประเทศ เด็กชอบดูการ์ตูน คนหนุ่มสาวชอบดูละคร ร้องเพลงไทย ซ็อกกี้อามาเล่น ใช้เวลาว่างจากไร่นาจึงมานั่งดูทีวี แทนการพูดคุยกันเหมือนสมัยก่อน

3. ปี พ.ศ. 2533 - ปัจจุบัน

ปี พ.ศ.2537 มีการจัดตั้งกลุ่ม “เครือข่ายการจัดการทรัพยากรธรรมชาติลุ่มน้ำวาง” อย่างเป็นทางการ ก่อนนั้นก็มีพูดคุยกันในระดับหมู่บ้าน และพยายามขยายแนวคิดไปหมู่บ้านอื่นๆ และจัดตั้งเป็นทางการในที่สุด ในการที่จะช่วยกันดูแลป่าไม้ โดยเฉพาะการทำแนวกันไฟ การแบ่งเขต ป่าอนุรักษ์ ป่าต้นน้ำ ป่าใช้สอย ออกเป็นสัดเป็นส่วน ตั้งคณะกรรมการดูแลเปลี่ยนเวรยามในการดูแล ผู้ลักลอบล่าสัตว์ในเขตป่าอนุรักษ์หรือลงโทษต่อผู้ฝ่าฝืน

ปี พ.ศ. 2539 มีการสร้างถนนแบบถาวร โดยหน่วยงานของ รพช. ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเป็นอย่างมาก รถมอเตอร์ไซด์ จาก 3 คัน ในปี 2534 เป็น 70 คัน ในปี 2543 คนหนุ่มทำงานเพื่อที่จะได้มาซึ่งเงิน แล้วจะเอาไปดาวน์รถมอเตอร์ไซด์ หลายคนต้องเป็นหนี้ หลายคนโดนบริษัทยึดรถเพราะไม่มีเงินส่ง คนหนุ่มเที่ยวเก่งขึ้นและที่เสียวัฒนธรรมมาก ๆ ก็คือผู้หญิงปกากะญอจะนั่งซ้อนท้ายรถมอเตอร์ไซด์ไปเที่ยวกับหนุ่ม ซึ่งล่อแหลมต่อการมีเพศสัมพันธ์กันจนหน้าเป็นห่วง

1.3 การปกครอง

ตามปกติในชุมชนตามวัฒนธรรมดั้งเดิมของกะเหรี่ยงจะมีผู้ที่เป็นหัวหน้า หมู่บ้าน หรือผู้นำทำพิธีกรรมที่เรียกว่า “ฮีใจ” เป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการปกครองดูแลความประพฤติของคนในชุมชนซึ่งคนในชุมชนก็จะให้ความเคารพนับถืออย่างดี นอกจากฮีใจหรือผู้นำทางพิธีกรรมแล้ว ผู้อาวุโสในชุมชนก็จะเป็นที่เกรงใจ และเป็นที่เคารพนับถือของผู้ในชุมชน รวมทั้งจะเป็นผู้ที่ตัดสินลงโทษปรับสินไหมต่อผู้ที่กระทำความผิดต่อประเพณีและจารีตของชุมชนเมื่อเวลาผ่านไปหมู่บ้านได้ถูกจัดตั้งอย่างเป็นทางการจาก กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย บทบาทการปกครองได้ถูกเปลี่ยนไปจากฮีใจและผู้อาวุโส มาเป็นผู้ใหญ่บ้านซึ่งจะต้องเป็นผู้ที่รู้หนังสือไทย พูดภาษาไทยได้ และจะต้องอ่านเขียนภาษาไทยได้และจะต้องเป็นบุคคลที่มีความคล่องแคล่วในการติดต่อกับคนพื้นราบ และจะต้องเป็นบุคคลที่สามารถนำเรื่องในที่ประชุมอำเภอไปแจ้งให้ชาวบ้านในหมู่บ้านที่ตนปกครองอยู่ได้ ถึงแม้ว่าบุคคลที่จะมาดำรง

ตำแหน่งผู้ใหญ่บ้านจะมีอายุน้อยกว่าผู้อาวุโสและอีโง่ก็ตาม แต่บทบาทในการปกครองสมัยใหม่ทุกคนในชุมชนก็ให้การยอมรับแต่ในเรื่องของพิธีกรรมและการลงโทษผู้ที่กระทำความผิดต่อจารีตประเพณีของเผ่า อีโง่และผู้อาวุโสก็ยังคงมีบทบาทมากกว่าผู้ใหญ่บ้าน นอกจากอีโง่ผู้อาวุโสและผู้ใหญ่บ้านแล้ว ยังมีบุคคลอีกกลุ่มหนึ่งที่มีบทบาทสำคัญในการปกครองดูแลความเรียบร้อยของชุมชนบ้านหนองเต่าคือ คณะกรรมการหมู่บ้านซึ่งมีจำนวน 13 คนที่ถูก คัดเลือกมาจากชาวบ้าน ซึ่งเป็นบุคคลที่ให้ความสำคัญกับสังคมส่วนรวม ที่ต้องการเห็นความสงบสุขเกิดขึ้นในหมู่บ้าน กลุ่มบุคคลเหล่านี้จะมีบทบาทสำคัญในการควบคุมสอดส่องดูแลพฤติกรรมของคนในชุมชนไม่ให้กระทำความผิด โดยเฉพาะกลุ่มเด็กและวัยรุ่น ถ้าเห็นว่ามีบุคคลที่มีความประพฤติจะออกนอกกรอบที่ติงามแล้ว กลุ่มคณะกรรมการเหล่านี้จะต้องเข้าไปตักเตือนหรือทำให้รู้สึกตัวว่า พฤติกรรมเช่นนั้นไม่ถูกต้อง ให้ยุติการกระทำเช่นนั้นเสีย นอกจากกลุ่มของคณะกรรมการหมู่บ้านแล้ว คณะกลุ่มหนุ่มสาว ก็มีส่วนในการปกครองดูแลกันเอง ในกลุ่มวัยรุ่นและเด็กๆ ถ้าปรากฏว่าในหมู่บ้านเริ่มจะมีปัญหาในเรื่องใดก็ตาม เช่น ยาเสพติด เป็นต้น ก็จะมีการนัดประชุม ประเมิน สถานการณ์ในชุมชนระหว่างกลุ่มคณะกรรมการหมู่บ้าน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้อาวุโส กลุ่มพ่อบ้าน และกลุ่มหนุ่มสาว ถ้าพบปัญหาก็จะมอบหมายให้บุคคลใดบุคคลหนึ่งไปแก้ปัญหาเหล่านั้นจะไม่ปล่อยให้ปัญหาถูกหมักหมมหรือปล่อยปละละเลยโดยไม่ทำอะไรเลยเด็ดขาด

ถึงแม้ความเจริญ และความสะดวกสบายจะมีมากขึ้นจนทำให้หลายๆ สิ่งเปลี่ยนแปลงไปก็ตาม ชุมชนบ้านหนองเต่า ก็ยังรักษาความเป็นชุมชนไว้ได้ค่อนข้างสมบูรณ์ ผู้น้อยยังให้ความเคารพนับถือผู้อาวุโส บทบาทของผู้อาวุโสยังคงมีให้เห็น ในภาพรวม ๆ แล้ว ผู้อาวุโสยังสามารถปกครองดูแลความประพฤติของผู้น้อยให้อยู่ในกรอบของจารีตประเพณีที่ติงามได้

1.4 องค์กร กลุ่ม และผู้นำในชุมชน

องค์กรในชุมชน องค์กรในชุมชนบ้านหนองเต่าที่เข้าไปปฏิบัติงานในพื้นที่ มีทั้งที่เป็นของรัฐและเป็น NGO ประกอบด้วยโรงเรียน

โรงเรียนบ้านหนองเต่าก่อสร้างมาเมื่อปี 2516 ตามพระราชดำริของสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี ในคราวเสด็จเยี่ยมชาวบ้านเมื่อ พ.ศ. 2515 โดยระยะแรกเปิดสอนถึงระดับประถมศึกษาปีที่ 4 ต่อมาได้ขยายการศึกษาถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 และเปิดรับเด็ก ตั้งแต่ชั้นอนุบาลถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โดยสังกัดสำนักงานการศึกษาอำเภอเม่วง

โรงเรียนบ้านหนองเต่ามีเนื้อที่ประมาณ 6 ไร่เศษ โดยการบริหารจัดการของพระดีจอนิ โอโดเชา และนาย หม่อเคอ จ่อวาลู (อดีตผู้ใหญ่บ้านหนองเต่า คนที่ 10 ปัจจุบันเสียชีวิตแล้ว) โดยโรงเรียนตั้งอยู่กลางหมู่บ้านด้านทิศตะวันออกก่อนเข้าหมู่บ้าน ติดกับสถานีอนามัย ประกอบด้วยอาคารเรียน 1 หลัง อาคารอนุบาล 1 หลัง อาคารเด็กเล็ก 1 หลัง บ้านพักครู 2 หลัง ศูนย์การเรียนการสอนสิ่งแวดล้อมศึกษา 1 หลัง ห้องปฏิบัติการทางภาษา 1 หลัง ลู่วิ่ง 2 หลัง และถังเก็บน้ำฝนที่เป็นซีเมนต์ 4 ถัง ทางด้านหน้าของโรงเรียนประกอบไปด้วยสนามฟุตบอล สนามวอลเลย์บอล และสนามตระกร้อ นอกจากนั้นยังมีบ่อเลี้ยงปลา แปลงเกษตร และสวนมะม่วง

ปัจจุบันโรงเรียนบ้านหนองเต่าเปิดสอนตั้งแต่ชั้นอนุบาลจนถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 มีนักเรียน 174 คน โดยมาจากหมู่บ้านหนองเต่า บ้านห้วยเกียง บ้านโป่งน้อย และบ้านห้วยยาว มีผู้บริหารตำแหน่งอาจารย์ใหญ่ คือนายกำพล โยภาส ซึ่งย้ายมาจากโรงเรียนบ้านวัดจันทร์ อำเภอแม่แจ่ม เมื่อปี พ.ศ. 2539 และมีครูคนหนึ่งชื่อ นายสมชัย โนลอย ซึ่งเป็นศิษย์เก่าวัดศรีโสดา เคยไปบวชเรียนที่วัดศรีโสดา จบชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ลาสิกขาบท แล้วไปเรียนต่อที่วิทยาลัยครูเชียงใหม่ (ชื่อในสมัยนั้น) จบวุฒิป.ม.แล้วกลับมาบรรจุเป็นครูที่โรงเรียนแห่งนี้ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2520 จนถึงปัจจุบัน ขณะนี้กำลังศึกษาต่อที่มหาวิทยาลัยสุโขทัย ธรรมาธิราช ในระดับปริญญาตรี

การมีโรงเรียนในชุมชน ถ้ามองทางมิติทางการควบคุมสังคมแล้ว โรงเรียนได้เข้ามาทำหน้าที่ ได้ค่อยข้างสมบูรณ์ เช่นเด็กและเยาวชนเข้ามาเล่น ฟุตบอล ตะกร้อ และวอลเลย์บอล ในสนามโรงเรียนทุกเย็น เป็นการควบคุมไม่ให้เด็กและวัยรุ่นเข้าไปยุ่งเกี่ยวกับยาเสพติด และสอนในเรื่องต่างๆ รวมทั้งการสอนหลักสูตรท้องถิ่น

1) โครงการหลวง

โครงการหลวงได้เข้ามาส่งเสริมชาวบ้านให้ปลูกผักและผลไม้เมืองหนาว โดยก่อสร้างเป็นหน่วยย่อยที่แยกมาจาก ที่ทำการบ้านห้วยตอง ซึ่งอยู่ห่างจากบ้านหนองเต่าไปทางทิศเหนือ 2 กิโลเมตร เริ่มเข้ามาเมื่อปี พ.ศ. 2520 โดยการบริหารจัดการที่ดินของนายคำใส โนลอย และนายหม่อเคอ จ่อวาลู (เสียชีวิตปี พ.ศ. 2534) ในสมัยแรก ๆ เจ้าหน้าที่โครงการหลวงได้ส่งเสริมให้ชาวบ้านปลูกกาแฟ พลับ ท้อ บัวย สาลี่ ประเภผัก ก็ส่งเสริมให้ปลูกต้นหอมญี่ปุ่น ผักสลัด กล้าปลีแดง หัวแคโรท ส่วนดอกไม้ก็ประเภท ดอกเบญจมาศ สแตติส เฮอร์เมร่า แก้วสวอิธ และดอกคาร์เนชั่น ต่อมาเมื่อปลูกกาแฟมากขึ้น ทำให้ราคาตกต่ำ ชาวบ้านก็เปลี่ยนจากการปลูกกาแฟเป็น อาโวคาโด ตั้งแต่โครงการหลวงเข้า

มาส่งเสริมให้ชาวบ้านได้ปลูกพืชผักผลไม้เมืองหนาว โดยการ ออกทุนให้ชาวบ้านก่อนแล้วรับซื้อผลผลิตจากชาวบ้าน ทำให้ชาวบ้านมีฐานะความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ซึ่งผิดไปจากเมื่อก่อนที่เวลาหมดฤดูทำนาและข้าวไร่แล้ว ชาวบ้านก็จะว่างไม่ได้ทำงานอะไร ดูความเปลี่ยนแปลงจากบ้านที่มุงด้วยคาและตอซังก็เปลี่ยนเป็นกระเบื้องลอนคู่ ซึ่งเป็นผลมาจากชาวบ้านมีรายได้เพิ่มมากขึ้น

ปัจจุบันชาวบ้านในชุมชนบ้านหนองเต่า เป็นสมาชิกของโครงการหลวง ประมาณ 10 ราย จากเมื่อก่อนประมาณ 20 – 30 ราย ในระยะเริ่มแรก หลังจากคณะกรรมการหมู่บ้าน ซึ่งนำโดย นายชาติชาย อุโบโม อดีตผู้ใหญ่บ้านหนองเต่า คนที่ 10 (ปัจจุบันเสียชีวิตแล้วเมื่อปี พ.ศ.2542) พระติจอนิ โอโคเชา นายจอกละ หรือนายเนจัน เน่ปอแต่ นายก่อดี พระชูเมะ นายก่อเจ๊ะอี พระชูเมะ และชาวบ้านหนองเต่า มีมติไม่ยินยอมให้ผู้ที่มีอาชีพตัดไม้ขาย ได้ตัดไม้ขายต่อไปอีก ผู้ที่มีอาชีพทำไม้ขายก็ต้องเลิกอาชีพทำไม้ มาปลูกผักขายส่งให้โครงการหลวง จากจำนวนสมาชิก 20 – 30 ราย ก็เพิ่มเป็น 80 ราย และลดเหลือประมาณ 10 ราย ในปัจจุบัน เหตุที่ทำให้สมาชิกส่วนใหญ่หายไปก็เพราะว่าชาวบ้านมีความรู้เรื่องการปลูกผัก จากเจ้าหน้าที่โครงการหลวงแล้ว ก็นำความรู้ไปปลูกเอง แล้วนำไปส่งให้พ่อค้าที่ตลาดเมืองใหม่ในตัวเมืองเชียงใหม่ เพราะได้ราคาดีกว่าและข้อสำคัญ ได้เงินเร็วกว่าก็เลยทำให้ปัจจุบันมีสมาชิกของโครงการหลวงที่บ้านหนองเต่าไม่ถึง 20 ราย

นับตั้งแต่มีโครงการหลวงในชุมชน ทำให้ชาวบ้านมีรายได้เพิ่มขึ้น โดยผู้ที่มีอาชีพตัดไม้ขาย สามารถเปลี่ยนมาทำอาชีพปลูกผักขายแทน เป็นการควบคุมการตัดไม้ทำลายป่าโดยตรง นอกจากนั้นเป็นการสร้างรายได้ให้กับชุมชน ควบคุมการลงไปทำงานในเมืองของวัยรุ่นชาย จะได้ไม่ไปรับเอาวัฒนธรรม ที่ไม่ดีของคนพื้นราบขึ้นมาบนดอย เพื่อไม่ละทิ้งวัฒนธรรมของตนเอง

2) สถานีนอนมัย

สถานีนอนมัยบ้านหนองเต่า ก่อตั้งมาพร้อมกับโรงเรียนบ้านหนองเต่า โดยพระราชดำริของ สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี ในคราวเสด็จเยี่ยมชาวบ้านที่เห็นความยากลำบากความทุกข์ยากของชาวบ้านในเวลาเจ็บป่วย ด้วยเหตุที่หมู่บ้านอยู่ไกลโรงพยาบาล สถานีนอนมัยบ้านหนองเต่า เป็นสถานีนอนมัยขนาดกลาง และเป็นสถานีนอนมัยแห่งแรกและแห่งเดียว ที่ตั้งอยู่บนดอยในเขตตำบลแม่วิน ต้องดูแลรับผิดชอบชาวบ้านทั้งหมด 15 หมู่บ้าน (ตำบลแม่วินมี 18 หมู่บ้าน)

ปัจจุบันมีเจ้าหน้าที่ 3 คน เป็นข้าราชการ 2 คน เป็นลูกจ้างชั่วคราว 1 คน ซึ่งเป็นคนในหมู่บ้านหนองเต่า จบการศึกษาระดับมัธยมศึกษาปีที่ 6 ชื่อ

นางสาวอรัญญา จ่อวาลู ซึ่งเป็นหลานของนาย หม่อเจ๊ะดี จ่อวาลู ผู้ใหญ่บ้านหนองเต่าคนที่ 11 มีหน้าที่ทำความสะอาดสถานี และผู้ช่วยในการทำข้อมูลของผู้ป่วย ซึ่งโรคที่พบมาก คือ โรคที่เกี่ยวกับทางเดินหายใจ

4.) อาศรมพระธรรมจาริก (ที่พัทสงฆ์)

โครงการพระธรรมจาริก ก่อตั้งมาตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2508 โดยกองสงเคราะห์ชาวเขา กรมประชาสงเคราะห์ ได้กราบอาราธนาณินมิต์ อาสาสมัครที่เป็นพระภิกษุสามเณร มาร่วมทำงานพัฒนาคุณภาพชีวิต สงเคราะห์และให้ความช่วยเหลือชาวเขาเผ่าต่างๆ ทั่วภาคเหนือและภาคกลางบางส่วน โดยนิมนต์พระภิกษุที่เรียกว่า “พระธรรมจาริก” ให้ไปอยู่ประจำในหมู่บ้านของชาวเขา โดยก่อสร้างเป็นที่พัทสงฆ์ที่เรียกว่า “อาศรมพระธรรมจาริก” ซึ่งฐานะเป็นที่พัทสงฆ์เท่านั้น อาศรมพระธรรมจาริกบ้านหนองเต่า ก่อตั้งมาตั้งแต่ปี พ.ศ.2514 โดยเจ้าหน้าที่ของศูนย์พัฒนา และสงเคราะห์ชาวเขาได้นิมนต์พระธรรมจาริกจากวัดศรีโสดามาอยู่ประจำในหมู่บ้านตามความต้องการของชาวบ้านที่นับถือพระพุทธศาสนา โดยได้สร้างเป็นอาคารเล็ก ๆ สำหรับเป็นที่พัท และมีอาคารกุณได้ประมาณ 30 – 50 คน อีก 1 หลัง เพื่อใช้ในเวลาทำพิธีกรรมในวันพระ ปัจจุบันอาศรมฯ ได้ย้ายจากที่ตั้งเดิมมาก่อสร้างใหม่ตรงก่อนเข้าถึงหมู่บ้านด้านตะวันออก โดยการแลกเปลี่ยนที่ดินกับนายคำใส โนลอย เมื่อปี พ.ศ. 2529

ในระยะแรกที่พระธรรมจาริกเข้าไปอยู่ในหมู่บ้าน นอกจากจะทำงานด้านการเป็นผู้นำทางจิตวิญญาณแล้ว ยังช่วยเจ้าหน้าที่สอนหนังสือให้กับชาวบ้านด้วย เมื่อชาวบ้านเกิดความเลื่อมใสก็ส่งเด็กผู้ชายไปบวชเรียนที่วัดศรีโสดาเป็นจำนวนหลาย 10 คน ปัจจุบันมีพระธรรมจาริกที่อยู่ประจำอาศรมพระธรรมจาริกบ้านหนองเต่า จำนวน 4 รูป เป็นพระภิกษุ 3 รูป สามเณร 1 รูป หัวหน้าอาศรมฯ คือ พระมานพ สิริมงคลโล เป็นชาวจังหวัดเพชรบูรณ์มาประจำที่อาศรมฯ แห่งนี้ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2538 เป็นที่เคารพศรัทธาของชาวบ้านหลาย ๆ คน ร่วมทำงานพัฒนาชุมชนกับชาวบ้านเป็นอย่างดี และนับว่าสถาบันศาสนามีอิทธิพลต่อชาวบ้านอย่างเห็นได้ชัด คือในช่วงฤดูเข้าพรรษา จะมีกลุ่มหนุ่ม และพ่อบ้านหลายคนจะโกนศีรษะ และจะไม่ดื่มสุราจนกว่าจะออกพรรษาพ่อบ้านบางคนจะไม่กินเนื้อสัตว์ตลอด 3 เดือน ในช่วงเข้าพรรษา ในชุมชนบ้านหนองเต่าจะห้ามเล่นการพนันทุกชนิด แม้แต่งานศพก็ไม่อนุญาตให้เล่นการพนันโดยเด็ดขาด ห้ามนำสุรามาดื่มในเขตอาศรมฯ

กิจกรรมหลักของอาศรมพระธรรมจาริก คือ การอบรมสั่งสอนศีลธรรมแก่ชาวบ้านทุกวันพระ โดยใช้หอกระจายข่าวทุกเช้า-เย็น นอกจากนั้นยังเข้าไปสอนจริยธรรมให้กับนักเรียนในโรงเรียนบ้านหนองเต่า และบ้านห้วยตอง (อยู่ห่างจากหมู่บ้านหนองเต่าไปทางทิศเหนือเป็นระยะทางประมาณ 2 กิโลเมตร) สอนหนังสือให้กับพ่อบ้าน

แม่บ้านที่ไม่รู้หนังสือ นอกจากการอบรมสั่งสอนศีลธรรมให้แก่ชาวบ้านแล้วทางพระธรรมจาริกประจำอาศรมฯ ยังได้ร่วมกับชาวบ้านในการพัฒนาชุมชนอย่างต่อเนื่องในทุก ๆ ด้าน

ในมิติของการควบคุมสังคมแล้ว อาศรมพระธรรมจาริก สามารถควบคุมการกระทำผิดประเพณีของชุมชน ก่อนข้างได้ผล พระธรรมจาริกมีบทบาทในการช่วยสั่งสอน อบรมคนในชุมชน โดยเฉพาะวัยรุ่น และเด็ก เห็นจากการเข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนาที่อาศรมฯ ในวันสำคัญ และทุก ๆ วันพระ มีกิจกรรมที่จะถึง และชักชวนเด็ก และเยาวชนให้มาสนใจในการทำความดี มีการกระตุ้นเตือนให้รักษาวัฒนธรรมประเพณี ที่ดีงามของเผ่า โดยเฉพาะการแต่งกายประจำเผ่าทุกวัน โดยผ่านหอกระจายข่าวที่อาศรมฯ

5.) โบสถ์คาทอลิก

จากการสอบถามพะตือจอนิ โอโดเชา และผู้อาวุโสอีก 2-3 คน กล่าวว่าศาสนาคริสต์ได้เริ่มเข้าไปเผยแผ่ในตำบลแม่วิน โดยมีชัชชนารี ประมาณสงครามญี่ปุ่น พ.ศ. 2488 หมู่บ้านแรกที่ศาสนาคริสต์เข้าไป คือหมู่บ้านห้วยตอง (ปัจจุบันชาวบ้านห้วยตองนับถือศาสนาคริสต์ทั้งหมด) ต่อมาได้แผ่ขยายมายังบ้านหนองเต่า บ้านปากกล้วย และบ้านโป่งลมแรง ผู้ที่นับถือศาสนาคริสต์เป็นคนแรกในหมู่บ้านหนองเต่า คือ พะตือจอนิ โอโดเชา หลังกลับจากไปเรียนหนังสือที่บ้านแม่ป๋อน อำเภอจอมทอง

ปี พ.ศ. 2514 ได้มีการก่อสร้างโบสถ์คริสต์ขึ้นเป็นครั้งแรก ซึ่งก่อนหน้านั้นชาวบ้านที่นับถือศาสนาคริสต์จะไปร่วมพิธีกรรมที่โบสถ์บ้านห้วยตอง เมื่อมีการสร้างโบสถ์เป็นของหมู่บ้านแล้วชาวบ้านก็ไม่ได้ร่วมกิจกรรมที่โบสถ์บ้านห้วยตอง นอกจากวันสำคัญ เช่น วันคริสมาส เป็นต้น นอกจากจะมีหน้าที่อบรมด้านจิตใจแล้ว ก็ยังมีการจัดตั้งธนาคารข้าว เพื่อช่วยเหลือซึ่งกันและกันในยามเดือดร้อนโดยบาทหลวง เพราะในช่วงนั้นชาวบ้านมีการดิ้นรนกันมากเพราะไปรับจ้างแม่วางขุนวาง (อยู่ห่างจากหมู่บ้านหนองเต่าไปทางทิศใต้ ประมาณ 13 กิโลเมตร) ทำงาน แม่วางได้ให้เงินเป็นค่าจ้าง

ปัจจุบันโบสถ์คาทอลิกหลังเก่าได้ถูกรื้อไปแล้วสร้างขึ้นใหม่ เมื่อปี พ.ศ. 2535 ในหมู่บ้านหนองเต่ามีผู้นำที่นับถือศาสนาคริสต์ คือ นายสมหมาย ทอเทอะ ส่วนที่บ้านห้วยตองจะมีบาทหลวงที่เป็นชาวเยอรมัน มาอยู่เมืองไทยได้ 30 ปี สามารถพูดได้ทั้งภาษาไทย และภาษากะเหรี่ยง อยู่ประจำโบสถ์ จะมาร่วมพิธีกรรมกับชาวบ้านที่บ้านหนองเต่าเป็นครั้งคราว นับว่าโบสถ์คาทอลิก ก็เป็นองค์ประกอบหนึ่งที่เป็นสิ่งที่มีอิทธิพล ต่อการควบคุมพฤติกรรม ของคนในชุมชนที่นับถือศาสนาคริสต์เป็นอย่างยิ่ง เพราะผู้ที่นับถือจะยึดมั่นในหลักคำสอนของศาสนาที่ตนนับถือ จนเป็นเหตุให้ชุมชนอยู่กันอย่างสงบสุข

กลุ่มต่างๆ ในชุมชน

กลุ่มต่างๆ ที่อยู่ในชุมชนบ้านหนองเต่า มีหลายประเภททั้งที่มีหน่วยงานจากภายนอกมาจัดตั้งให้และจัดตั้งขึ้นเองภายในชุมชนทั้งเพื่อ การแก้ปัญหาของชุมชนและเพื่อความเข้มแข็งของชุมชน ดังนี้

1.) กลุ่มพ่อบ้าน (คณะกรรมการหมู่บ้าน)

เป็นกลุ่มที่จัดตั้งโดยทางการ มีผู้ใหญ่บ้านเป็นประธานประกอบด้วย คณะกรรมการฝ่ายๆ เช่น ฝ่ายปราบปราม ฝ่ายดูแลความสงบภายในหมู่บ้าน เป็นต้น และผู้ทรงคุณวุฒิ ปัจจุบันมีคณะกรรมการ จำนวน 13 คน มีหน้าที่ดูแลความสงบเรียบร้อยของหมู่บ้าน ออกกฎระเบียบที่จำเป็นภายในหมู่บ้าน เช่น ห้ามยิงปืนในหมู่บ้าน ห้ามทะเลาะวิวาท ห้ามล่าสัตว์ ในเขตป่าอนุรักษ์ เป็นต้น นอกจากนั้นยังคอยดูแลความประพฤติของคนในชุมชนร่วมกับกลุ่มหนุ่มสาวและผู้อาวุโสในชุมชน ดูแลผลประโยชน์ส่วนรวมและร่วมกิจกรรมกับ อาศรมพระธรรมจาริกเวลาว่างสำคัญ เช่น การก่อสร้างศาลา กุฏิ เป็นต้น ร่วมตัดสินใจใน เหตุการณ์ และกิจกรรมที่สำคัญ ๆ ของชุมชน เช่น ดูแลเรื่องของยาเสพติด การเล่นเกมพนัน ในหมู่บ้าน และร่วมตัดสินใจลงโทษต่อผู้ที่ทำผิดกฎระเบียบของชุมชน ตัวอย่างเช่น เมื่อ ปี พ.ศ. 2542 มีเจ้าหน้าที่ตำรวจ 2 คน จากจังหวัดลำปาง โดยการนำของพ่อบ้านคนหนึ่ง ใน ชุมชน ได้พากันไปยิงสัตว์ในเขตป่าอนุรักษ์ เมื่อกรรมการหมู่บ้านทราบเพราะ ได้ยินเสียงปืน ดังมาจากเขตป่าอนุรักษ์ จึงมาคัดกรองตรงทางออก พร้อมกับกลุ่มหนุ่มได้ปล่อยลมยางรถยนต์ทั้ง 4 เส้น ของเจ้าหน้าที่ตำรวจที่ไปยิงสัตว์ และไม่ยอมให้ไป พร้อมทั้งยึดปืนทั้ง 2 กระบอก ไว้ แล้วชี้แจงว่าทำผิดกฎของหมู่บ้านจะต้องถูกปรับเป็นเงิน 3,500 บาท เมื่อเจ้าหน้าที่ตำรวจจ่าย เงินแล้ว คณะกรรมการหมู่บ้านจึงปล่อยตัวไปพร้อมกับคืนปืนให้ จึงเห็นว่ากลุ่มของคณะ กรรมการหมู่บ้านมีบทบาทสำคัญในการควบคุมดูแลชุมชน

2.) กลุ่มแม่บ้าน

กลุ่มแม่บ้านหนองเต่า ก่อตั้งขึ้นอย่างเป็นทางการ เมื่อ ปี พ.ศ. 2536 มี นางคือเจ๊ะ โคคาชิ เป็นประธานคนแรก ที่จริงกลุ่มแม่บ้านมีการรวมกลุ่มกันอยู่แล้ว แต่ไม่ เป็นทางการ คือ ไม่ได้จัดตั้งว่าใครเป็นประธาน แต่มีกิจกรรมร่วมกันทำตลอดไม่ว่าการรวม กลุ่มในการพัฒนาวัด ในการแลกเปลี่ยนแรงงาน ในการร่วมกิจกรรมในวันสำคัญ เช่น วันแม่ ที่ อำเภอแม่วาง เป็นต้น ปัจจุบันกลุ่มแม่บ้านหนองเต่า มี นางอิพอ ตาแอะซู เป็นประธาน มี คณะกรรมการจำนวน 7 คน มีสมาชิกทั้งสิ้นจำนวน 63 คน มีเงินของกลุ่มอยู่จำนวน 30,000 บาทเศษ จะมีการประชุมกันทุกเดือนที่อาศรมพระธรรมจาริกในวันพระสิ้นเดือน กิจกรรม

สำคัญของกลุ่มแม่บ้านคือ การจัดหาอาหารในคราวที่ในวัดและชุมชนมีงานต่างๆ เช่นงานทำบุญวันออกพรรษา เป็นต้น กลุ่มแม่บ้านหนองเต่าได้ร่วมกับเจ้าหน้าที่อนามัยและพระธรรมจาริก ในการส่งคำขวัญในการรณรงค์ต่อต้านเอดส์ เมื่อ พ.ศ. 2536 จนได้รับรางวัลรองชนะเลิศของอำเภอแม่วง คือ “มั่วเข้ม มั่วเพศ ติดเอดส์ แน่นอน ครอบครัวยุทธสาคร ประชากรร่วมต้านเอดส์” ปัจจุบันกลุ่มแม่บ้านหนองเต่ามีจำนวนเงินหมุนเวียนไว้ทำกิจกรรมทอผ้าและไว้ให้กู้ยืมในยามจำเป็น จำนวน 80,000 บาท โดยส่วนหนึ่งได้มาจาก กองทุนชุมชน (SIF)

กลุ่มแม่บ้านก็เป็นอีกกลุ่มหนึ่งที่มีอิทธิพลต่อการควบคุมดูแล ความประพฤติของคนในชุมชน จะมีการว่ากล่าวตักเตือนเด็กและวัยรุ่น ให้ยึดมั่นในขนบธรรมเนียมประเพณี อันเป็นบรรทัดฐานของชุมชนได้เป็นอย่างดี มีบทบาทและสนับสนุนการทำงานของผู้อื่นในชุมชน ที่คอยควบคุมดูแลพฤติกรรมของกลุ่มแม่บ้านเอง กลุ่มเด็กและเยาวชนให้อยู่ในกรอบที่บรรพบุรุษได้กำหนดไว้

3.) กลุ่มหนุ่มสาว

กลุ่มหนุ่มสาวบ้านหนองเต่า ก่อตั้งขึ้นอย่างเป็นทางการเมื่อปี พ.ศ 2529 มีนายก่อเจ๊ะอี พะชูมะ เป็นประธานคนแรก คุณสมบัติของผู้ที่เป็นสมาชิกต้องมีอายุ 15 ปีขึ้นไป จะหมดสถานภาพก็ต่อเมื่อแต่งงานหรือลาออก กลุ่มหนุ่มสาวในอดีตมีการรวมกลุ่มกันก่อนแล้วแต่ไม่เป็นทางการ เพราะในวิถีชีวิตดั้งเดิมของกะเหรี่ยงนั้นวิถีการผลิต คือการทำนาและไร่หมุนเวียน ซึ่งต้องมีการแลกเปลี่ยนแรงงานกันในชุมชน มีการเอามือเอาร่างกัน แรงงานสำคัญในอดีตส่วนใหญ่ เป็นของกลุ่มหนุ่มสาว ดังนั้นกลุ่มหนุ่มสาวจึงเป็นปัจจัยสำคัญในชุมชนเกือบจะทุกด้าน ชุมชนจะเข้มแข็งหรือไม่กลุ่มหนุ่มสาวจึงเป็นตัวชี้วัดได้ ปัจจุบันกลุ่มหนุ่มสาวบ้านหนองเต่า มีนางสาวจันจิรา จ่อวาลู ซึ่งเป็นหลานของนายหม่อเจ๊ะดี จ่อวาลู ผู้ใหญ่บ้านหนองเต่าคนปัจจุบัน เป็นประธานกลุ่มหนุ่มสาวมีสมาชิกทั้งหมด 60 คน มีการรวมตัวกันทำกิจกรรมต่าง ๆ ที่เป็นของชุมชนส่วนรวม คือ การพัฒนาหมู่บ้าน วัด โรงเรียน สถานีอนามัย การแข่งขันกีฬา โดยเฉพาะการจัดงานร่วมกับทางวัด และจะมีการประชุมกันทุกเดือนในวันพระ ขึ้น 15 ค่ำ ที่วัด (อาศรมพระธรรมจาริก)

กลุ่มหนุ่มสาวบ้านหนองเต่ามีความเข้มแข็ง และมีบทบาทสำคัญในการดูแลชุมชน เช่นเวลามีงานศพในชุมชน คนพื้นราบที่ขึ้นมาจากตำบล จะมาเล่นการพนัน กลุ่มหนุ่มสาว โดยเฉพาะกลุ่มหนุ่มจะไปแจ้งให้ทราบ ว่า ในหมู่บ้านห้ามเล่นการพนันหรือจะติดป้ายห้ามเล่นการพนันในงานศพ เป็นต้น นอกจากนั้นจะผลัดเปลี่ยนหมุนเวียนกันออกสำรวจดูแลป่าอนุรักษ์ทุก ๆ 2 เดือนครั้งละประมาณ 5 -10 คน ส่วนในเรื่องของยาเสพติด ถ้า

ปรากฏว่ามีผู้ใดไปเสพ หรือไปเกี่ยวข้องก็จะมีการตักเตือนกันในที่ประชุม หรือจะมอบหมายให้คนใดคนหนึ่งไปบอกกล่าว ส่วนใหญ่จะให้กลุ่มสาวไปเตือนผู้ที่ไปเกี่ยวข้องกับยาเสพติด เมื่อเตือนแล้วก็จะเลิกไปเอง

4.) เครือข่ายจัดการทรัพยากรกลุ่มน้ำวาง

เป็นการรวมกลุ่มระดับหมู่บ้าน โดยให้สมาชิกจาก 31 หมู่บ้านๆ ละ 2 คน รวมกันเป็นคณะกรรมการ โดยมีวัตถุประสงค์ที่จะดำเนินการเกี่ยวกับการดูแลอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติโดยเฉพาะป่าไม้ที่เป็นแหล่งต้นน้ำ กลุ่มมีการร่วมกิจกรรมกันอย่างไม่เป็นทางการ โดยมีการพูดคุยเมื่อกลางปี พ.ศ. 2536 และมีกิจกรรมที่เป็นรูปธรรมคือ จัดพิธีบวชป่า เมื่อวันที่ 5 ธันวาคม 2536 โดยได้รับความร่วมมือและสนับสนุนจากหน่วยงานพัฒนาต้นน้ำที่ 5 ขุนวาง และวัด (อาศรมพระธรรมจาริก) บ้านหนองเต่าในการจัดหาผ้าเหลืองสำหรับใช้ในพิธีการเกิดขึ้นของกลุ่มหรือเครือข่าย จากการชักชวนของ พระตัจจนี โอโคเชา โดยในครั้งแรกได้มีการพูดคุย ในระดับชุมชนบ้านหนองเต่าชุมชนเดียว โดยมีมติให้ผู้ที่มิอาชีพทำไม้ขาย ในชุมชนยุติการทำไม้ (ทำให้ผู้ทำไม้ขายต้องไปเป็นสมาชิกปลูกฝักของโครงการหลวง) และห้ามไม่ให้ผู้ที่ทำไร่และสวนอยู่ติดกับป่าอนุรักษ์ทำอีกต่อไป เพราะสารเคมีจะไหลปนมากับน้ำที่จะต้องนำมาบริโภค จะเป็นอันตรายต่อสุขภาพ เมื่อมีการพูดคุยกันในระดับชุมชน หลายคนมีความคิดว่าเรื่องการดูแลอนุรักษ์ทรัพยากร จะทำโดยชุมชนเดียวไม่ได้ต้องมีการรวมตัวกันหลาย ๆ ชุมชน จึงได้ชักชวนชุมชนที่อยู่ใกล้มารวมกันจัดตั้งเป็นเครือข่าย อย่างเป็นทางการ เมื่อวันที่ 14 ตุลาคม 2537 มีหน้าที่ทำความเข้าใจและปลูกจิตสำนึกในคนรักและช่วยกันดูแลทรัพยากรธรรมชาติโดยเฉพาะป่าไม้ต้นน้ำ ปัจจุบันมีนายเนจัน หรือ จอเกรอะ เนะปอแต่แห่งบ้านหนองเต่าเป็นประธานเครือข่าย มีคณะกรรมการทั้งสิ้นรวม 63 คน และมีการประชุมกันทุกเดือน โดยหมุนเวียนเปลี่ยนกันเป็นเจ้าภาพของแต่ละชุมชน และมีการแบ่งเขตกันในการดูแลป่าและแนวกันไฟ จนทำให้ปัญหาในเรื่องไฟป่าลดน้อยลง บางชุมชนไฟไม่ไหม้ป่ามาเป็นเวลาหลายปี จนทำให้มีแหล่งอาหารของสัตว์ป่าและอาหารของชุมชนมากยิ่งขึ้น

จะเห็นได้ว่าตั้งแต่เกิดกลุ่มนี้ขึ้นมา จัดการดูแลเรื่องป่าไม้แล้ว ทำให้หลายคนใช้ป่าอย่างระมัดระวังมากขึ้น เป็นการปลูกจิตสำนึกให้คนในชุมชนรัก และหวงแหนป่าไม้ที่เป็นทุกสิ่งทุกอย่างของตนเอง ที่จะต้องเกี่ยวข้องกัน ตั้งแต่เกิดจนกระทั่งตาย เป็นการควบคุมการดูแลป่าไม้ และสัตว์ป่า ของคนในชุมชน และนอกชุมชน

5.) กลุ่มธนาคารข้าว

กลุ่มธนาคารข้าวบ้านหนองเต่า จัดตั้งขึ้นมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2515 โดยการนำของ พระติจอนิ โอโศธา อันเนื่องมาจากความเดือดร้อนของชาวบ้านที่เมื่อก่อนเคยได้รับความช่วยเหลือจากนายทุนที่เข้ามาค้าขายในหมู่บ้าน แต่ชอบเอารัดเอาเปรียบชาวบ้าน จึงถูกชาวบ้านร้องเรียนให้ย้ายออกไปจากหมู่บ้าน เมื่อนายทุนย้ายออกไปแล้ว ชาวบ้านกลุ่มที่เคยได้รับความช่วยเหลือจากนายทุนก็เดือดร้อน โดยเฉพาะเรื่องข้าว เพราะทำนาข้าวไม่พอกินทำให้พระติจอนิ โอโศธา นำปัญหาเรื่องชาวบ้านข้าวไม่พอกินไปปรึกษา คุณพ่อโจเซป เซกินอด ซึ่งเป็นบาทหลวงคาทอลิกที่โบสถ์บ้านแม่ปอน อำเภอจอมทอง คุณพ่อโจเซป จึงให้ข้าวมาจำนวนหนึ่ง โดยมีข้อแม้ว่าชาวบ้านจะต้องเลิกสูบบุหรี่อย่างเด็ดขาด เมื่อได้ข้าวมาแล้ว พระติจอนิ โอโศธา จึงได้จัดตั้งคณะกรรมการชุดหนึ่งมาบริหารกองทุนข้าว โดยให้ชาวบ้านยืม 10 ถึง จะต้องใช้คืน 12 ถึง จนธนาคารมีข้าวเพิ่มมากขึ้น พระติจอนิ โอโศธา จึงถอนตัวออกจากคณะกรรมการเปิดโอกาสให้คนอื่นเข้าไปบริหารบ้าง ต่อมาชาวบ้านเริ่มไม่ซื่อสัตย์ คือ ยืมแล้วไม่ยอมใช้คืนคณะกรรมการก็ไม่เข้มแข็ง ทำให้ข้าวในธนาคารน้อยลง และหมดไป เพราะคณะกรรมการไม่ติดตามเอาข้าวคืน จนทำให้ต้องหยุดดำเนินการไปจนเมื่อปี พ.ศ. 2536 พระติจอนิ โอโศธา และชาวบ้านกลุ่มหนึ่งได้พูดคุยกันถึงเรื่องธนาคารข้าว จึงได้มีการจัดตั้งธนาคารข้าวขึ้นมาอีกครั้ง โดยจัดตั้งคณะกรรมการขึ้นมาใหม่ มีการติดตามเอาข้าวคืนจากผู้กู้ และจัดหาข้าวมาเพิ่มจนทำให้ธนาคารข้าวมีข้าวมากดังเดิมจนถึงปัจจุบัน โดยต้องใช้เวลากว่าอยู่ถึง 2 ปี ปัจจุบันมีนายพุท นิชมไพรนิเวศน์ เป็นประธานมีคณะกรรมการจำนวน 4 คน มีสมาชิกจำนวน 43 ครอบครัว

ถ้ากล่าวในการควบคุมสังคมแล้ว ธนาคารข้าวเป็นการสะท้อนให้เห็นถึงการแก้ไขปัญหาในเรื่องของยาเสพติด ก่อนข้างได้ผล เพราะสมัยก่อนชาวบ้านติดฝิ่นเป็นจำนวนมาก แต่พอจัดตั้งธนาคารข้าวแล้ว ฝิ่นหมดไปจากหมู่บ้าน เพราะเป็นเงินเอนใจที่ได้ตกลงกับบาทหลวง แล้วจะไม่กลับไปยุ่งเกี่ยวกับยาเสพติดอีก

6.) กลุ่ม สหกรณ์เครดิตยูเนียน

กลุ่ม สหกรณ์เครดิตยูเนียนบ้านหนองเต่าจัดตั้งเมื่อ วันที่ 7 ธันวาคม 2538 มีสมาชิกก่อตั้งครั้งแรก จำนวน 23 คน โดยการแนะนำของอาจารย์วิระ คำวิเศษณ์ อาจารย์จากสถาบันราชภัฏ เชียงใหม่ อันสืบเนื่องมาจากชาวบ้าน 2 คน ในชุมชนแอบขายที่ดินของตนให้กับคนภายนอก เมื่อชาวบ้านทราบเพื่อป้องกันปัญหาที่อาจจะตามมาจึงไปขอซื้อคืน เจ้าของที่ดินขายคืนในราคาที่สูงกว่าเดิมประมาณ 3 เท่า เกินความสามารถที่ชาวบ้านจะ

ซื้อคืนได้ พะตังจอนิ โอโดเชา กับชาวบ้านกลุ่มหนึ่ง จึงนำเรื่องไปปรึกษาอาจารย์วัระ คำวิเศษณ์ ได้รับคำแนะนำว่าให้ชาวบ้านจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ในรูปของสหกรณ์เครดิตยูเนียน เมื่อได้เงินมาจำนวนหนึ่งแล้วก็ให้นำไปฝากที่ธนาคารออมสิน เพื่อที่จะกู้เงินจากโครงการสินเชื่อเพื่อการพัฒนาชนบท (สพข.) ไปซื้อที่ดินคืน ชาวบ้านจึงตั้งกลุ่ม ซึ่งมีจำนวน 32 คน โดยเก็บเงินคนละ 300 บาท ได้เงินจำนวน 9,600 บาท แล้วนำไปฝากไว้กับธนาคารออมสิน ที่อำเภอสันป่าตอง แต่ด้วยความไม่เข้าใจของชาวบ้าน จึงไม่สามารถกู้เงินจากธนาคารออมสิน ได้ จากนั้นเมื่อวันที่ 7 ธันวาคม 2538 อาจารย์วัระ คำวิเศษณ์ ได้มีโอกาสขึ้นไปที่บ้านหนองเต่า จึงแนะนำให้จัดตั้ง และวิธีการดำเนินงานต่าง ๆ ที่อาศรมพระธรรมจาริกบ้านหนองเต่า จึงได้เกิดกลุ่มออมทรัพย์ สหกรณ์เครดิตยูเนียนบ้านหนองเต่าขึ้น ปัจจุบันกลุ่มสหกรณ์เครดิตยูเนียนบ้านหนองเต่ามียอดเงินออมของกลุ่ม จำนวน 118,157 บาท (ข้อมูล 31 สิงหาคม 2543) มีคณะกรรมการ 7 คน มีสมาชิก 68 คน โดยมี นายสมจิต สาวโพ เป็นประธานกรรมการ มี นางสาวจันทิมนต์ จ่อวาลู เป็นเหรัญญิกของกลุ่ม

จะเห็นว่ากลุ่มสหกรณ์ กลุ่มสหกรณ์เครดิตยูเนียนเป็นการควบคุมการใช้จ่ายเงินของสมาชิก รู้จักออม หลายคนที่เป็นสมาชิก ต้องขยันขึ้นเพราะตอนปลายเดือนต้องนำเงินไปฝากที่สหกรณ์

ผู้นำในชุมชน

ผู้นำในความรู้สึกของชาวบ้านหนองเต่าก็คือจะต้องเป็นแบบอย่างที่ดีโดยเฉพาะในเรื่องของศีลธรรม และความถูกต้อง จากคำบอกเล่าของ นายก่อดี พะชูเมะ ผู้ทรงคุณวุฒิของหมู่บ้านว่า “การเป็นผู้นำต้องไม่ทำสิ่งที่ไม่ถูกต้อง เพราะจะมีเด็กเอาเป็นตัวอย่างที่ไม่ดี” ผู้นำมีความหมายรวมไปถึงผู้ที่มีประสบการณ์ มีความชำนาญในเรื่องใดเรื่องหนึ่งโดยเฉพาะ เช่น ผู้นำทางพิธีกรรมต้องมีความรู้ในการประกอบพิธีกรรมตามความเชื่อของชุมชน เป็นต้น คุณสมบัติของผู้นำอีกประการหนึ่ง คือเป็นผู้ที่สามารถแก้ปัญหาให้กับชุมชนได้ในทุก ๆ ด้าน ปกครองดูแลบริหารงานในชุมชนให้เป็นไปด้วยความสงบเรียบร้อย ตัวอย่างที่ผู้อาวุโสในชุมชนพูดว่า “ ในช่วงที่พ่อหลวงคนนั้นเป็นพ่อหลวงชาวบ้านชอบ บริหารงานดี แต่พอพ่อหลวงคนนี้ขึ้นมาเป็นพ่อหลวงชุมชนมีแต่ปัญหา “ ซึ่งคุณสมบัติที่กล่าวมาจะมีอยู่ในตัวของฮีโร่ แต่ปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงบทบาท จากฮีโร่ มาเป็นผู้ใหญ่บ้าน จึงทำให้บทบาทในการปกครอง และการพัฒนาของ ฮีโร่ ลดน้อยลงไป อย่างไรก็ตามในชุมชนบ้านหนองเต่าสามารถจำแนกผู้นำได้ดังนี้

1.) ผู้นำทางด้านจิตใจ และคุณธรรม

พระธรรมจาริกจากวัดศรีโสดา ซึ่งได้รับอาราธนานิมนต์จากเจ้าหน้าที่ของศูนย์พัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขา และชาวบ้านที่นับถือพุทธศาสนาให้มาประจำในหมู่บ้าน ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2514 แต่ก็มีเป็นบางช่วงที่พระสงฆ์ไม่มีประจำในหมู่บ้าน ซึ่งก่อนหน้านี้เวลานั้นชาวบ้านต้องการทำบุญจะต้องลงไปวัดหลวงซึ่งมีครูบาอยู่เป็นประจำในวัดอุปสงคค์ของการมาอยู่ประจำในหมู่บ้านของพระธรรมจาริกก็เพื่อเป็นที่พึ่งทางจิตใจ และอบรมศีลธรรมให้แก่ชาวบ้านพร้อม ๆ กับแนะนำในเรื่องต่าง ๆ ช่วยเหลือสงเคราะห์ และพัฒนาคุณภาพชีวิต สอนหนังสือ และการชักนำให้เด็กในหมู่บ้านไปบวชเรียนที่วัดศรีโสดา พระธรรมจาริกได้หมุนเวียนผลัดเปลี่ยนกันมาประจำในหมู่บ้านหลายรุ่น ผู้วิจัยเองก็เคยมาประจำใน ชุมชนบ้านหนองเต่า ตั้งแต่เดือนธันวาคม 2534 ถึงธันวาคม 2539 รวมเป็นเวลา 5 ปี ปัจจุบันมีพระมานพ สิริมงคล ซึ่งเป็นพระสงฆ์ที่มาจากวัดพรหมจริยาวาส จังหวัดนครสวรรค์มาประจำตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2538 ก็นับว่า พระธรรมจาริกมีบทบาทสำคัญในการเป็นผู้นำทางศีลธรรมอย่างแท้จริง โดยนำเอาหลักธรรมทางพุทธศาสนามาประยุกต์เข้ากับ ความเชื่อเดิมของชาวบ้านในการควบคุมดูแลความประพฤติของคนในชุมชน เช่น ได้ร่วมกับ กลุ่มหนุ่มสาว และคณะกรรมการหมู่บ้านในการออกกฎไม่ให้เล่นการพนันในชุมชน โดยเฉพาะในงานศพ ห้ามเล่นเด็ดขาด ห้ามไม่ให้เมาสุรา และของมีเมาทุกชนิดมาดื่มในเขตวัด (อาศรมพระธรรมจาริก) ในช่วงฤดูเข้าพรรษาจะชักชวนกลุ่มหนุ่ม และพ่อบ้านให้หยุดดื่มสุรา เป็นเวลา 3 เดือน นอกจากนั้นยังเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการฟื้นฟูพลังของชุมชนที่มีอยู่เดิม คือ ความสามัคคีผสมผสานกับหลักธรรมคำสอนทางศาสนา โดยเฉพาะในด้านการพัฒนาทำกิจกรรมทางศาสนา และกิจกรรมส่วนรวม และที่สำคัญได้ชักนำให้มีความร่วมมือกัน ทำกิจกรรมระหว่างผู้ที่นับถือศาสนาคริสต์ และศาสนาพุทธ โดยไม่เกิดความขัดแย้งหรือ ทะเลาะวิวาทกัน ไม่เกิดความแตกแยกระหว่าง 2 ศาสนา เป็นผู้นำทางความคิด จะเห็นได้จาก เมื่อมีเรื่องสำคัญ ๆ ในชุมชน ผู้ใหญ่บ้าน หรือกลุ่มหนุ่มสาว จะต้องมาขอคำปรึกษา และร่วมตัดสินใจเสมอ ในเรื่องของจิตใจจะชักชวนชาวบ้านให้มาร่วมกันทำวัตรสวดมนต์ปฏิบัติสมาธิในวัด (อาศรมพระธรรมจาริก) ทุก ๆ วันพระเป็นประจำตลอดทั้งปี และทุก ๆ วันในช่วงเช้าและเย็นจะสอนศีลธรรม โดยผ่านเครื่องขยายเสียง ซึ่งเป็นการย้ำเตือนให้คนในชุมชนอยู่ในกรอบของศีลธรรม จารีต ประเพณี โดยเฉพาะการแต่งกาย นอกจากเรื่องวัฒนธรรมประเพณีแล้วในเรื่องการรักษาอนุรักษ์ป่าไม้ และสิ่งแวดล้อม การดูแลไฟฟ้า การทำแนวกันไฟ เป็นต้น ก็มีการย้ำเตือนกันตลอดเวลาถึงแม้ว่าจะไม่ได้เป็นผู้นำในการกระทำสิ่งเหล่านั้น แต่เป็นผู้นำทางด้านความคิด และส่งเสริมสนับสนุนในเรื่องอื่น ๆ

บทบาทที่เด่นชัดอีกประการหนึ่งของพระธรรมจาริกคือ เป็นผู้นำในการต่อต้านยาเสพติดตลอดมา โดยได้เข้าประชุม วิเคราะห์สถานการณ์ร่วมกับผู้ใหญ่บ้าน คณะกรรมการหมู่บ้าน และกลุ่มหนุ่มสาว มาโดยตลอด

2.) ผู้นำทางด้านการพิธีกรรม และความเชื่อ

หัวหน้าหมู่บ้าน หรือ ฮีโจ ยังคงมีบทบาทสำคัญในการเป็นผู้นำในด้านพิธีกรรม ปัจจุบันในชุมชนบ้านหนองเต่า มีฮีโจ 2 คน คือ นายจะแฮ นูเกร และนายทีเม จ่อวาลู คนส่วนใหญ่จะนับถือ และให้ความสำคัญกับ นายจะแฮ มากกว่า นายทีเม ซึ่งมีอายุน้อยกว่า นายจะแฮ ทั้งนายจะแฮ และนายทีเม เป็นฮีโจคนที่ 2 ต่อจากนายแขวะโพ และนายปุกเก ที่ทำหน้าที่ในการนำทำพิธีกรรมต่าง ๆ ในชุมชน พิธีมัดมือ (กัจ) พิธีไหว้ผีไร่ ผีน้ำ (เหมืองฝาย) ปรับสินไหม และลงโทษต่อผู้ที่กระทำผิดต่อจารีตประเพณีของชุมชน

นอกจากนายจะแฮ และนายทีเม ซึ่งเป็นฮีโจประจำหมู่บ้าน และเป็นผู้นำทางด้านการประกอบพิธีกรรม และกำหนดวันในการประกอบพิธีกรรมแล้ว ผู้อาวุโสอีก 3 คน คือ นายคำเสาร์ โพนิเมเอ นายเบ็ลอะมู พะชูเมะ นายค่อหน่อแอ ตาเอ๊ะชู ก็เป็นบุคคลสำคัญที่จะมีบทบาทร่วมกับฮีโจมาตลอด เวลาที่มีพิธีกรรมที่สำคัญ หรือจะกำหนดวันประกอบพิธีมัดมือ หรือเวลาจะมีงานแต่งงานในชุมชนจะต้องมาปรึกษา บุคคลทั้ง 3 นี้ก่อนเสมอ โดยเฉพาะนายค่อหน่อแอ ตาเอ๊ะชู จะเป็นบุคคลที่ชาวบ้านให้ความเคารพมากที่สุด จะเห็นได้จาก ถึงประเพณีสงกรานต์คนในชุมชนจะน่าน้ำส้อมไปดำหัวมากกว่าคนอื่น ๆ

3.) ผู้นำทางด้านการปกครอง และด้านการพัฒนา

ชุมชนบ้านหนองเต่าในอดีตมีฮีโจเป็นผู้นำด้านการปกครอง แต่ปัจจุบันหลังจากที่ชุมชนได้รับจัดตั้งเป็นทางการเมื่อ ประมาณ 110 ปี บทบาททางการปกครองจึงเป็นของผู้ใหญ่บ้าน ซึ่งในชุมชนบ้านหนองเต่าได้มีผู้ใหญ่บ้านมาแล้ว 10 คน ปัจจุบันเป็นคนที่ 11 คือ นายหม่อเจ๊ะดี จ่อวาลู อายุ 40 ปี และคณะกรรมการหมู่บ้านที่ได้รับการแต่งตั้งอีก 13 คน ซึ่งแบ่งหน้าที่กันรับผิดชอบเป็นฝ่าย ๆ บทบาทของผู้ใหญ่บ้าน คือ เป็นผู้ทำหน้าที่ตัดสินใจในการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น ดังตัวอย่างเมื่อประมาณกลางปี 2542 เด็กนักเรียนในหมู่บ้านชั้น ป.5 กับชั้น ป.6 ยกพวกตีกันซึ่งเรียนแบบนักเรียนวิทยาลัยเทคนิคในกรุงเทพฯ ผู้ใหญ่บ้าน คณะกรรมการหมู่บ้าน และผู้อาวุโสรวมทั้งฮีโจ ต้องเข้ามาช่วยกันแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น โดยทำพิธีมัดมือร่วมกับนักเรียนทั้งชั้น ป.5 และชั้น ป.6 พร้อมกับอบรมสั่งสอนนักเรียนเหล่านั้นไม่ให้กระทำการที่ไม่ถูกต้องแบบนี้อีก เรื่องราวจึงสงบเรียบร้อยไปได้ จะเห็นว่าปัญหาที่เกิดขึ้นแม้ว่าผู้ใหญ่บ้านจะมีอำนาจในการตัดสินใจเกี่ยวกับการแก้

ปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนก็ตาม แต่ถ้าเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมของชุมชนแล้วผู้ใหญ่บ้านยังต้องอาศัยฮีโร่และผู้อาวุโสในชุมชนช่วยตัดสินใจ ช่วยแก้ปัญหา นอกจากนี้ผู้ใหญ่บ้านจะมีบทบาทหน้าที่ในการตัดสินใจในการแก้ปัญหาแล้ว ยังมีบทบาทในการนำพัฒนาหมู่บ้าน ดำเนินการหาแหล่งทุนทั้งภาครัฐ และเอกชน เช่น โครงสร้างพื้นฐาน การปรับปรุงถนน การทำระบบประปาหมู่บ้าน เป็นต้น ซึ่งงบประมาณเหล่านั้นได้มาจากงบประมาณของราชการ โดยผ่านองค์กรบริหารส่วนตำบล นอกจากนี้ที่ได้มาจากราชการแล้วส่วนหนึ่งได้มาจากของเอกชนให้มาพัฒนาหมู่บ้าน โดยการนำของผู้ใหญ่บ้าน

แม้ว่าการตัดสินใจในการแก้ปัญหาของชุมชนจะอยู่กับผู้ใหญ่บ้านก็ตาม แต่ถ้าหากพิจารณาในแง่ของกระบวนการในการตัดสินใจแล้วผู้ใหญ่บ้านยังคงต้องใช้กระบวนการตัดสินใจร่วมระหว่างคณะกรรมการหมู่บ้าน ผู้อาวุโสในชุมชนร่วมช่วยตัดสินใจ

1.5 ความสัมพันธ์ของคนในชุมชน

ชุมชนบ้านหนองเต่าเป็นชุมชนที่มีโครงสร้างทางวัฒนธรรมชุมชนค่อนข้างสูง แม้จะมีอย่างสิ่งหลายอย่างจะเปลี่ยนไปจากดั้งเดิม มีถนนที่สะดวกขึ้น มีไฟฟ้าใช้ คนรุ่นใหม่ได้มีโอกาสเรียนหนังสือเกือบ 100 เปอร์เซ็นต์ มีการนับถือศาสนา ซึ่ง 75 เปอร์เซ็นต์ นับถือศาสนาพุทธ อีก 25 เปอร์เซ็นต์ นับถือศาสนาคริสต์ก็ตามแต่ ถ้าพิจารณาความจริงในชุมชน ความเชื่อที่เกี่ยวกับสิ่งที่เหนือธรรมชาติ ที่มีผลต่อพฤติกรรมของคนในชุมชนก็ยังคงมีอยู่ เช่น มีพิธีเกี่ยวกับการไหว้ผีไร่ การไหว้ผีเหมืองฝาย เป็นต้น ส่วนทางด้านความสัมพันธ์ในชุมชน อาศัยความสัมพันธ์ทางครอบครัว และเครือญาติเป็นความสัมพันธ์พื้นฐาน มีพิธีกรรมสำคัญของชุมชน เช่น พิธีมัดมือช่วยร้อยความสัมพันธ์ระดับชุมชน จึงทำให้คนในชุมชนมีความรู้สึกเป็นพี่น้องกัน มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ มีการควบคุมดูแลกัน เมื่อมีปัญหาเกิดขึ้นในชุมชนก็มีความรู้สึกว่าเป็นปัญหาของชุมชนที่ทุกคนจะต้องช่วยกันแก้ไข ดังเช่นปรากฏว่าครอบครัวใดในชุมชนไม่มีข้าวกิน ในชุมชนก็ต้องให้ยืมเป็นการส่วนตัว หรือไปยืมจากธนาคารข้าวของชุมชน เป็นต้น สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ยังคงมีอยู่ในชุมชนบ้านหนองเต่า โดยความสัมพันธ์ในระดับต่าง ๆ ของชุมชนบ้านหนองเต่ามีดังนี้

1) ระดับครอบครัว

จากการสัมภาษณ์ พระตัจฉนิ โอโด้เฮา ได้กล่าวว่า ความสัมพันธ์ระดับครอบครัวของคนในชุมชนส่วนใหญ่จะมีลักษณะครอบครัวเดี่ยว มีลูกประมาณ 2 – 4 คน เมื่อลูกโตขึ้นมีอายุพอสมควรที่จะแต่งงาน มีครอบครัวได้ก็จะแต่งงาน แต่ต้องอยู่กับ พ่อ – แม่ ฝ่าย

ไคฝ่ายหนึ่งก่อนเป็นเวลา 1 – 2 ปี ส่วนใหญ่จะต้องอยู่กับพ่อแม่ฝ่ายหญิง แต่ถ้ามาอยู่กับฝ่ายชายก็ได้ถือว่าไม่ผิดแล้วแต่ความพร้อม เมื่ออยู่บ้านของฝ่ายไคฝ่ายหนึ่ง เป็นเวลาพอสมควรแล้วก็จะแยกครอบครัวไปตั้งบ้านเรือนของตนเอง ในสังคมกะเหรี่ยงนิยมแต่งงานเพียงครั้งเดียว แบบผัวเดียวเมียเดียวซึ่งถือว่าเป็นสิ่งสำคัญ ความสัมพันธ์ในระดับครอบครัวซึ่งสามารถมองผ่านพิธีกรรม “เอาะบะ” กะเหรี่ยงเริ่มมี “เอาะบะ” ตั้งแต่พิธีแต่งงาน เรียกว่า พิธีกินไก่คู่ โดยจะมีผู้เฒ่าเป็นเจ้าภาพจะเรียกเด็กชาย และเด็กหญิงมา 2 คน ชื่อสำคัญเด็กทั้ง 2 คน ต้องมีสมาชิกอยู่กันครบในครอบครัว และถ้าเด็กเป็นลูกคนเดียวของพ่อแม่ก็ใช้ไม่ได้ จากนั้นในตอนเช้าวันแรกของการแต่งงานในบ้านฝ่ายหญิง จะให้เด็กชายนำไก่และข้าวที่จัดเตรียมไว้ 1 คำ ป้อนเจ้าบ่าว ส่วนเด็กหญิงก็จะป้อนฝ่ายเจ้าสาว นับแต่เวลานั้นทั้งเจ้าบ่าว และเจ้าสาวก็จะมี “บะ” ใหม่เกิดขึ้นเป็นของตนเอง ที่จะสร้างครอบครัวใหม่ เพราะถือว่าเขาทั้งสองเป็นผู้ใหญ่แล้วสายเลือดเริ่มผูกพันเป็นหนึ่งเดียวกับ “บะ” ของพ่อแม่ฝ่ายหญิง จึงเกิดเครือญาติขึ้นมา สามิกรรยา ก็จะอยู่ด้วยกันในครอบครัวอย่างน้อย 1 ปี จึงจะสร้างบ้านอยู่เองได้

2) ระดับชุมชน

ในวัฒนธรรมของกะเหรี่ยงจะมีผู้นำพิธีกรรมที่เรียกว่า ฮีโซ่ ซึ่งสืบทอดจากสายเลือดโดยที่ลูกชายคนโตจะต้องสืบทอดจากพ่อ ถ้าฮีโซ่ไม่มีลูกชาย ตำแหน่งฮีโซ่ ก็จะเป็นของน้องชาย จะมีผู้ช่วยฮีโซ่อีก 1 – 2 คน ฮีโซ่จะเป็นผู้กำหนดในการลงมือทำไร่ และกำหนดพื้นที่ในการทำไร่หมุนเวียน การผลิต และพิธีกรรมที่สำคัญของชุมชน เช่น พิธีมัดมือ “กัจ” เป็นต้น นอกจากนั้นฮีโซ่ จะเป็นผู้ควบคุม ข้อห้าม กฎเกณฑ์ จารีต ของชุมชนไม่ให้ใครล่วงละเมิดแล้ว เมื่อมีการทำผิดข้อห้ามของชุมชน ฮีโซ่ จะเป็นคนหลักร่วมกับผู้อาวุโสของชุมชนในการตัดสิน และลงโทษต่อผู้ที่ทำผิด ข้อห้ามและจารีต ของชุมชน

ในหมู่บ้านหนองเต่าในระยะแรกของการตั้งหมู่บ้านจะมี ฮีโซ่ถึง 3 คน เพราะมีการรวมตัวของ 3 หย่อมบ้าน แต่ละหย่อมบ้านจะมี ฮีโซ่ เป็นของตัวเอง มีนายปูเกเป็นฮีโซ่ของหย่อมบ้านด้านทิศเหนือ นายแหวะโพ เป็นฮีโซ่ ของหย่อมบ้านด้านทิศตะวันตก ติดกับเชิงเขาในปัจจุบัน และนายปู้เซอ เป็นฮีโซ่ ของหย่อมบ้านด้านทิศใต้ ต่อมาฮีโซ่ทั้ง 3 คนเสียชีวิตก็มีลูกชายคนโตเป็นผู้สืบทอด คือ นายจะแฮ สืบทอดมาจากนายแหวะโพ นายทีเมสืบทอดจาก นายปูเก ส่วนนายปู้เซอ ไม่มีผู้สืบทอด เนื่องจากนายปูโพซึ่งเป็นลูกชายคนโตไม่ยอมรับ ปัจจุบันชุมชนบ้านหนองเต่า มี ฮีโซ่ 2 คน คือ นายจะแฮ นูเกว และนายทีเม จ่อวาลู (เป็นพี่ชายของผู้ใหญ่บ้านหม่อเจ๊ะดี) คนในชุมชน ส่วนใหญ่จะเคารพนับถือ และขึ้นกับนาย

จะเฮ มากกว่านายทีเม ซึ่งส่วนใหญ่่นายทีเม จะประกอบพิธีในหมู่เครือญาติ และผู้ใกล้ชิดเท่านั้น

ถึงแม้ว่าในชุมชนบ้านหนองเต่า จะมี ฮีโซ่ 2 คน ก็ตาม แต่เมื่อถึงเวลาประกอบพิธีกรรมสำคัญ เช่น พิธีมัดมือ “กี้จี้” เป็นต้น ทั้งสองก็จะปรึกษา และกำหนดวันในการทำพิธีร่วมกัน ความสัมพันธ์ในระดับชุมชนบ้านหนองเต่า ซึ่งถือเหมือนเครือญาติมีตระกูลใหญ่ ๆ ในชุมชน 4 ตระกูล ที่มีการแต่งงานกันระหว่างตระกูล และต่างตระกูลบ้าง มีการพึ่งพาอาศัยกัน มีการพบปะ และร่วมกิจกรรมโดยพิธีกรรมต่าง ๆ ของชุมชนที่เป็นตัวร้อยความสัมพันธ์ของคนในชุมชนให้มีความรู้สึกว่าเป็นพวกเดียวกัน เช่น พิธีกรรมมัดมือ “กี้จี้” พิธีกรรมที่เกี่ยวกับศาสนา เช่น เวียนเทียนในวันสำคัญ พิธีกรรมในวันสงกรานต์ เป็นการแสดงถึงซึ่งความสมัครสมานสามัคคีรักใคร่กลมเกลียวกัน และเป็นพวกเดียวกัน นอกจากนั้นก็มีกิจกรรม การพัฒนาหมู่บ้าน การทำแนวกันไฟในเขตป่าต้นน้ำ การช่วยกันดูแลไฟฟ้า การดูแลไม่ให้ใครมาลักลอบล่าสัตว์ในเขตป่าอนุรักษ์ เป็นต้น

2.1) ความสัมพันธ์ในด้านการผลิต

ชุมชนบ้านหนองเต่าทุกคนรอบครัวมีอาชีพทำนา และทำไร่ข้าว และยังมีการทำไร่หมุนเวียนทำสวนผลไม้ ดอกไม้ และปลูกผักบ้างในบางครอบครัว เมื่อถึงฤดูการผลิต ทั้งทำนา และข้าวไร่ จะมีการรวมกลุ่มเพื่อแลกเปลี่ยนแรงงานในการเตรียมพื้นที่ การเผาไร่ การหยอดข้าวไร่ การไถนา การปักดำต้นกล้า การเอาหญ้า การเก็บเกี่ยว ตลอดจนการนำเอาผลิตผลที่ได้จากการเก็บเกี่ยวขึ้นเก็บที่ยุ้งฉาง กิจกรรมเหล่านี้เป็นระบบความสัมพันธ์ที่เข้มแข็งของชุมชน ซึ่งมีทั้งการแลกเปลี่ยนแรงงานในเครือญาติ และการแลกเปลี่ยนในระดับชุมชน อีกอย่างหนึ่งที่เป็นเรื่องว่าการแลกเปลี่ยนแรงงานในระดับชุมชนจะเข้มแข็งหรือไม่ขึ้นอยู่กับกลุ่มหนุ่มสาวเป็นหลัก หากกลุ่มหนุ่มสาวมีความสัมพันธ์กันอย่างแน่นแฟ้นก็จะทำให้ชุมชนเข้มแข็ง

2.2) ความสัมพันธ์ระหว่างคนเฒ่าคนแก่กับเด็ก

ในสังคมกะเหรี่ยงทั้งในอดีตและปัจจุบันจะมีคุณค่าและภูมิปัญญาที่ถูกสะสมมาจากบรรพบุรุษ และจะมีการถ่ายทอดให้แก่ชนรุ่นหลังตลอดมา ดังนั้นความสัมพันธ์ระหว่างคนเฒ่าคนแก่กับเด็ก จึงเป็นไปในรูปแบบที่เด็ก ๆ ไปเรียนรู้คุณค่าต่าง ๆ จากคนเฒ่าคนแก่ ดังจะเห็นได้จากในชุมชนบ้านหนองเต่า จะมีผู้เฒ่าผู้แก่ หรือผู้รู้ในชุมชนเข้าไปสอน อธิบาย เรื่องป่าต้นน้ำตลอดจนการทอดผ้าในโรงเรียนให้แก่เด็ก ๆ ซึ่งถือว่าเป็นหลักสูตร

ท้องถิ่น พาเด็ก ๆ เข้าป่าไปดูต้นไม้สมุนไพร คุ้งน้ำ คุ้งดิน เป็นต้น เพื่อให้เด็ก ๆ ได้รู้คุณค่าของสิ่งเหล่านั้นให้รู้จัก และวางแผนสิ่งเหล่านั้นให้คงอยู่คู่กับชุมชนนาน ๆ นอกจากนั้นความสัมพันธ์ระหว่างคนเฒ่าคนแก่กับเด็ก ๆ ยังมีในรูปของการไปดำหัวในวันสงกรานต์ การไปทำพิธีเวลาเด็กไม่สบาย เป็นต้น

1.6 ศาสนา ระบบคุณค่าและวงจรชีวิตของชุมชน

ชุมชนบ้านหนองเต่าเป็นชุมชนที่ยังคงมีการประเพณีปฏิบัติตามในหลักคำสอนทางศาสนาที่ตนนับถือ ตลอดจนยังมีการยึดถือปฏิบัติตามความเชื่อตามประเพณีวัฒนธรรม ตั้งแต่เดิมของบรรพบุรุษไว้ได้ค่อนข้างสมบูรณ์หลายประการ ซึ่งระบบคุณค่าเหล่านั้น ยังคงมีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตมีผลต่อการกำหนดพฤติกรรมในด้านต่าง ๆ ของผู้คนในชุมชนตลอดมา และยังมีการสืบทอดไปยังอนุชนรุ่นหลัง โดยผ่านพิธีกรรมต่าง ๆ ทั้งทางตรงและทางอ้อมอย่างต่อเนื่อง ถึงแม้ว่าชุมชนบ้านหนองเต่าจะเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมก็ตาม แต่ความเชื่อในเรื่องของศาสนาและระบบคุณค่าต่าง ๆ ผู้คนในชุมชนยังคงรักษาและมีการปฏิบัติยึดถือควบคู่ไปกับเทคโนโลยีสมัยใหม่ตลอดมา ความเชื่อเรื่องของ คำสอนในทางศาสนาและระบบคุณค่าต่าง ๆ ที่มีอยู่ในชุมชน ดังนี้

ศาสนา

ชุมชนบ้านหนองเต่ามีการนับถือศาสนาหลัก ๆ อยู่ 3 กลุ่ม ได้แก่

1) ศาสดั้งเดิม (ผี)

ในอดีตชุมชนบ้านหนองเต่านับถือผี โดยมีความเชื่อว่าเป็นผู้ดูแลและกำกับพฤติกรรมทุกอย่างตั้งแต่เกิด การดำรงชีวิต การผลิต ความเจ็บไข้ได้ป่วย การใช้ทรัพยากร ดิน น้ำ ป่า ตลอดจนคอยดูแลคุ้มครองผู้ที่ประพฤติดีปฏิบัติดี ไม่ละเมิดคำสอน ขื้อห้าม ให้อยู่เย็นเป็นสุขต่อมาหันไปนับถือศาสนาพุทธและศาสนาคริสต์ โดยผู้ที่นับถือศาสนาพุทธ ยังคงประกอบพิธีกรรมเกี่ยวกับผี ตามความเชื่อดั้งเดิมของตนเองควบคู่กันไป ส่วนผู้ที่นับถือศาสนาคริสต์จะตัดพิธีกรรมดั้งเดิมส่วนใหญ่ออกไป

ศาสดั้งเดิมจะมีฮีโร่เป็นผู้ประกอบพิธีกรรม และทำหน้าที่ปรับสินไหม ลงโทษต่อผู้กระทำผิด ปัจจุบันในชุมชนบ้านหนองเต่ามีฮีโร่ 2 คน คือ นายจะแฮ และนายทิม ในอดีตชุมชนแห่งนี้ มีฮีโร่ถึง 3 คน แต่เนื่องด้วยนายหนูโพ ซึ่งจะต้องสืบทอดการเป็นฮีโร่ จากนายปู่เชอ ผู้เป็นพ่อ แต่นายหนูโพไม่ยอมรับจึงทำให้ฮีโร่สายนายปู่เชอหมดไป การลงโทษ และปรับสินไหม ต่อผู้ล่วงละเมิดในจารีตประเพณีที่ดีงามของชุมชนในชุมชนบ้านหนองเต่า จะกระทำโดยทั้งสองฮีโร่ โดยแบ่งตามสายผีที่ตนนับถือโดยผู้ที่นับถือผีสายของนายจะแฮเมื่อล่วงละเมิด

จาริต ก็จะต้องถูกลงโทษและถูกปรับสินไหม ประกอบพิธีกรรมเลี้ยงผีโดยฮีโจจะแฮ ส่วนผู้ที่นับถือผีสายของนายทีเม เมื่อล่วงละเมิดจาริตของชุมชนก็จะถูกลงโทษและถูกปรับสินไหม ประกอบพิธีกรรมเลี้ยงผีโดย ฮีโจทีเม แต่ที่ผ่านมามีส่วนใหญ่มักระทำการลงโทษ ปรับสินไหม และประกอบพิธีกรรมเลี้ยงผีต่อผู้ล่วงละเมิดจาริตข้อห้ามของชุมชน โดยฮีโจจะแฮ เพราะเป็นมาก่อนนายทีเม

2) ศาสนาพุทธ

ในชุมชนบ้านหนองเต่ามีผู้นับถือศาสนาพุทธราว ๆ 77 ครอบครัว หรือประมาณ 75% ศาสนาพุทธเข้ามาในชุมชนบ้านหนองเต่าที่เป็นรูปธรรม เมื่อปี พ.ศ. 2514 โดยเจ้าหน้าที่ศูนย์พัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขา กรมประชาสงเคราะห์ร่วมกับชาวบ้านที่ศรัทธาในพระพุทธศาสนา ได้นิมนต์พระธรรมจาริกจากวัดศรีโสดา มาประจำในหมู่บ้าน มีพระหมื่นเวียนเปลี่ยนกันมาอยู่หลายสิบรูปจนถึงปัจจุบัน ก่อนแต่ที่จะมีพระธรรมจาริกมาประจำอยู่ในชุมชน ชาวบ้านส่วนหนึ่งมีการนับถือพุทธศาสนาไปแล้ว จะรู้ได้จากผู้อาวุโสท่านหนึ่งที่ชาวบ้านจะเรียกว่า “พีโตะ” (แปลว่า ยายใหญ่) ที่มีอายุเกือบ 100 ปี เล่าว่า สมัยตนเองเป็นเด็กได้เคยไปช่วยครูบาศรีวิชัย ขุดถนนขึ้นคอยสุเทพมาแล้ว พีโตะ ยังบอกว่าสมัยก่อนเวลาจะทำบุญชาวบ้านจะลงไปทำบุญกับครูบาอุ่นเรือนที่วัดหลวง (อยู่ห่างจากหมู่บ้านหนองเต่าไปทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ประมาณ 30 กิโลเมตร) การนับถือศาสนาพุทธของชาวบ้านในสมัยนั้น ถือควบคู่ไปกับศาสนาดั้งเดิมของตนเอง เริ่มปรากฏชัดเจนที่มีพระธรรมจาริกขึ้นไปประจำอยู่ในหมู่บ้าน ผู้ที่ทำพิธีตัดผี (เลิกนับถือผี) เป็นคนแรกของชุมชนบ้านหนองเต่าคือ ครูสมชาย โนลอย (เคยบวชเรียนที่วัดศรีโสดา ลาสิกขาแล้วกลับไปเป็นครูในหมู่บ้าน) ซึ่งเป็นที่จับตามองของชาวบ้านในชุมชนเป็นอย่างยิ่งว่าจะเกิดเหตุการณ์อะไรขึ้นกับครูสมชายบ้าง เพราะในหมู่บ้านยังไม่เคยมีใครทำพิธีเลิกผีเลย ชาวบ้านจึงกลัวว่า เมื่อทำพิธีเลิกผีแล้วคนในครอบครัวและญาติ ๆ จะเจ็บป่วย เมื่อปรากฏว่าไม่มีเหตุการณ์อะไรจึงมีชาวบ้านทำพิธีเลิกผีกันมากขึ้น

ศูนย์กลางของผู้นับถือพุทธศาสนาในหมู่บ้าน คือ อาศรมพระธรรมจาริกบ้านหนองเต่า ปัจจุบันมีพระมานพ สิริมจฺโก เป็นหัวหน้าอาศรมฯ ข้อปฏิบัติของชาวบ้านตอนเช้าใส่บาตร ส่วนในวันพระ พระธรรมจาริกจะไม่ออกรับบิณฑบาต ชาวบ้านจะนำอาหารมาถวายพระที่อาศรมฯ ซึ่งก็จะมีการสมททาศีล รับศีล จากพระ ส่วนในตอนกลางคืนชาวบ้านจะพาบุตรหลานมาสวดมนต์ไหว้พระ ฟังธรรมและ นั่งสมาธิ ทุกวันพระขึ้นแรม 8 ค่ำ 15 ค่ำ ส่วนในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาก็จะมีการเวียนเทียน เช่น วันมาฆบูชา เป็นต้น ส่วนในวันพระกลางเดือนและสิ้นเดือน กลุ่มหนุ่มสาว นอกจากจะมาทำบุญที่อาศรมพระธรรมจาริกแล้ว ตอนสาย ๆ จะพากันเดินไปไหว้พระธาตุที่คอยธาตุ (อยู่ติดกับบ้านห้วยตอง ห่างจากบ้านหนองเต่าไป

ทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือ เป็นพระธาตุที่ครูบาศรีวิชัยมาสร้างไว้) ร่วมกับหมู่บ้านอื่น ๆ อีก 4-5 หมู่บ้าน ดังนั้น ดอยธาตุจึงเป็นศูนย์รวมของกลุ่มหนุ่มสาว จากหมู่บ้านต่าง ๆ ในวันพระ กลางเดือนและสิ้นเดือน

3) ศาสนาคริสต์

ในชุมชนบ้านหนองเต่ามีผู้นับถือศาสนาคริสต์ จำนวน 28 ครอบครัว หรือ ประมาณ 25% โดยแบ่งออกเป็น 2 นิกาย คือ นิกายโรมันคาทอลิก และโปรเตสแตนต์ กลุ่มที่ นับถือนิกายโรมันคาทอลิกเป็นกลุ่มใหญ่และกลุ่มดั้งเดิม โดยมีพะต๋จอนิ โอโดเชา เป็นผู้นับถือ เป็นคนแรก หลังกลับจากไปเรียนหนังสือที่บ้านแม่ปอน อำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่ ปัจจุบันมีการสร้างโบสถ์แบบถาวร เมื่อ ปี พ.ศ. 2536 มีนายสมหมาย ทอเทอะ เป็นผู้นำ ทำ พิธีกรรมในวันอาทิตย์ และวันสำคัญ เช่น วันคริสต์มาส เป็นต้น ส่วนบาทหลวงจะไม่มี ประจำมาที่หมู่บ้านเป็นครั้งคราว แต่จะอยู่ประจำที่หมู่บ้านห้วยตอง

ส่วนกลุ่มที่นับถือนิกายโปรเตสแตนต์ เป็นกลุ่มน้อยมี จำนวน 2 หลังคาเรือน และเพิ่งจะเข้ามาในชุมชนประมาณ 7 ปี ไม่มีโบสถ์ เคยมีผู้มาขอสร้างโบสถ์นิกายโปรเตสแตนต์ แต่ชาวบ้านไม่ยอมให้สร้างกลัวความแตกแยก ปัจจุบันมีนายจันทร์ดีบ นภาศิริรัมย์ ซึ่งเป็นคนบ้านโป่งน้อย (อยู่ห่างจากบ้านหนองเต่าไปทางตะวันออกเฉียงใต้ประมาณ 10 กิโลเมตร) มาแต่งงานกับผู้หญิงบ้านหนองเต่า เป็นหัวหน้า

ศูนย์รวมจิตใจของผู้ที่นับถือศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิก คือ โบสถ์ กลางหมู่บ้าน โบสถ์เป็นที่พึ่งทางจิตใจ อบรมสั่งสอนชาวบ้าน ให้ลดละเลิก อบายมุข เช่น เหล้า ฝิ่น โดยชาวบ้านจะเข้าโบสถ์สวดมนต์ในทุกตอนเช้าของวันอาทิตย์ ส่วนในวันคริสต์มาส จะจัดกิจกรรมใหญ่ หมุนเวียนไปในหมู่บ้านรอบ ๆ ที่นับถือศาสนาคริสต์ คือหมู่บ้านห้วยตอง บ้านปากกล้วย และบ้านโป่งลมแรง เป็นที่น่าสังเกตว่าแต่ละครั้งที่โบสถ์ หรือวัดมีงานจะได้รับ ความร่วมมือ ทำกิจกรรมจากทุกครอบครัว โดยไม่มีการแบ่งแยกการนับถือศาสนาในชุมชน จึง ไม่มีความขัดแย้งในเรื่องของพิธีกรรม และความเชื่อด้านศาสนาไม่เคยปรากฏว่ามีการทะเลาะวิวาทกันเกี่ยวกับศาสนา ผู้คนต่างยึดมั่นในหลักคำสอนของศาสนาที่ตนนับถือ ศาสนาจึงเป็น อีกองค์ประกอบหนึ่งที่ควบคุมความประพฤติของคนในชุมชนให้ยึดมั่นปฏิบัติตามความเชื่อของศาสนาที่ตนนับถือ

ระบบคุณค่า

ระบบคุณค่าเป็นความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคนและคนกับสิ่งเหนือธรรมชาติ หรือความเชื่อที่มีต่อผืนดินเอง ซึ่งมีอิทธิพลและส่งผลต่อวิถีชีวิตและพฤติกรรมของคนในชุมชน

และส่งผลต่อความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคนและคนกับธรรมชาติ การเชื่อเรื่องผีซึ่งมีหลายผี แต่ละผีก็มีหน้าที่ต่างกันไป ทำให้เกิดพิธีกรรมต่าง ๆ ในรอบปีของชุมชนบ้านหนองเต่า มีพิธีกรรมที่สำคัญ ๆ ดังนี้

1) พิธีกรรมเซ่นสรวงหน่อไข (ก๊อหรือมัดมือ)

พิธีกรรมมัดมือหรือก๊อ ตามความเชื่อของกะเหรี่ยงบางหมู่บ้านในรอบปีจะทำครั้งเดียว ประมาณปลายเดือนมกราคม หรือต้นเดือนกุมภาพันธ์ ส่วนในชุมชนบ้านหนองเต่าจะทำปีละ 2 ครั้ง โดยครั้งแรก หลังจากเก็บเกี่ยวข้าวแล้ว ปลายเดือนมกราคมหรือต้นเดือนกุมภาพันธ์ ถ้าเดือนนั้นปรากฏว่ามีคนเสียชีวิตในหมู่บ้าน จะต้องเลื่อนไปอีก 1 เดือน ครั้งที่ 2 ประมาณเดือนสิงหาคม วิธีการก็เหมือนกัน วัตถุประสงค์ที่สำคัญของพิธีกรรมมัดมือก็เพื่อชีวิตใหม่ ที่อุดมสมบูรณ์เต็มไปด้วยผลผลิต และเป็นการขอพรจากสิ่งสูงสุด (คำที่คำเต๊ะ) ให้ทุกคนพ้นจากโรคภัยไข้เจ็บ สิ่งชั่วร้ายสิ่งที่ไม่ดีที่จะมาเบียดเบียนชีวิต และ รับสิ่งใหม่ ๆ ที่ดีจากสิ่งสูงสุดในชีวิตและเป็นการเรียกขวัญมัดมือให้แก่นั่นและกัน เพื่อสิ่งชั่วร้ายที่ผ่านมจะได้หายไป และเพื่อเป็นการแสดงความกตัญญูต่อผู้อาวุโส

การประกอบพิธีเริ่มต้นด้วยฮีโขและผู้อาวุโสในชุมชนจะมาปรึกษากำหนดวันในการทำพิธีอย่างน้อยต้องก่อนวันประกอบพิธี 7 วัน เพื่อที่จะได้ต้มเหล้าหน่ นอกจากเหล้าแล้วจะต้องจัดเตรียมไก่ หมู เพื่อนำมาประกอบพิธี โดยมีขั้นตอนต่าง ๆ ดังนี้

1.1 หลังจากกำหนดวันในการประกอบพิธีเป็นที่แน่นอนแล้ว ฮีโขก็จะบอกกล่าวให้ชาวบ้านต้มเหล้า โดยเริ่มจากบ้านของฮีโขก่อน การต้มเหล้า ต้องหุงข้าว ผสมกับแป้งเหล้า ในการผสมแป้งเหล้าก่อนที่จะหมักต้องใช้หญิงสาวพรหมจารีในการผสม หมักไว้ประมาณ 4-5 คืน แล้วนำมาต้ม นอกจากจะมีเหล้าแล้ว จะมีข้าวปุก (เมโตพิ) ซึ่งทำมาจากข้าวเหนียวตำผสมงา มีข้าวเหนียวห่อใบพอง (เมตอ) แล้วนำมาต้ม และจัดเตรียมไก่และหมูเพื่อนำมาประกอบพิธี

1.2 เมื่อเสร็จขั้นตอนการต้มเหล้า และจัดเตรียมสิ่งของในการประกอบพิธีกรรมแล้ว ทุกครอบครัวก็จะรอหัวหน้าหมู่บ้าน (ฮีโข) ประกอบพิธีกรรม เรียกขวัญมัดมือให้แก่ครอบครัว หลังจากเสร็จแล้ว ลูกบ้านแต่ละครอบครัวจะดำเนินการต่อไป ก่อนที่จะมีการมัดมือ ผู้ที่ประกอบพิธีกรรมในครอบครัว พ่อหรือแม่จะทำพิธีเรียกขวัญ โดยใช้ไม้คนข้าวเคาะที่หัวบันไดบ้าน พร้อมอธิษฐานว่า “บรือลาเก” แปลว่า ขวัญเอ๋ย กลับมาอยู่กับช่องกับบ้าน กลับมาอยู่กับเนื้อกับตัว อย่าหลบหนีไปอยู่ที่อื่น เมื่ออธิษฐานจบแล้ว ผู้ประกอบพิธีเข้ามาเคาะขวัญที่ขันโตกข้าวอีกครั้ง แล้วอธิษฐานว่า “ขวัญเอ๋ย กลับมากินหัวข้าว หัวเหล้า มากินเนื้อมาก เนื้อไก่ เนื้อในโอกาสปีใหม่นี้เถอะ บรือลาเก” หลังจากอธิษฐานเสร็จแล้ว ผู้ประกอบพิธีกรรมก็จะมัด

มือให้แก่ลูก ๆ เริ่มตั้งแต่ลูกคนโตจนถึงคนสุดท้าย (ตามลำดับอายุ) แล้วลูกหลานแต่ละคนจะมัดมือตอบพ่อแม่ เริ่มจากลูกคนโตไปจนถึงลูกคนสุดท้าย ในขณะที่มัดมือก็จะมีการให้พรไปด้วย เมื่อเสร็จจากการมัดมือครบแล้ว ก็จะมีการรินหัวเหล้า (เหล้าที่ต้มกลั่นได้ขวดแรก) โดยผู้อาวุโสหรือหัวหน้าหมู่บ้าน อธิฐานว่า “คำที่คำเต้าอะเกอะจ่าเออ” ขอให้ประทานผลผลิตในปีนี้อ่างอุดมสมบูรณ์ มีน้ำดี ข้าวงาม ผลผลิตสูง มีข้าวเหลือกินเหลือใช้ หลังอธิฐานเสร็จแล้ว ก็ร่วมดื่มร่วมกันกิน ก็เป็นอันว่าเสร็จพิธี

2) พิธีกรรมสงกรานต์ (ลือที่ปุยใจ)

พิธีกรรมลือที่ปุยใจนี้ จะจัดขึ้นในเดือนเมษายนของทุกปี ซึ่งตรงกับประเพณีสงกรานต์ของไทย ดังนั้นจึงเป็นการจัดผสมผสานกัน ระหว่างความเชื่อดั้งเดิม กับประเพณีของคนไทยพื้นราบ เป็นพิธีกรรมที่เกี่ยวกับการแสดงความกตัญญู การแสดงความเคารพระหว่างผู้น้อยกับผู้อาวุโส และเกี่ยวกับการขอโทษ/ขอภัย (วิชะงู) ต่อสิ่งที่ไม่ดีไม่งามที่ผ่านมา โดยการโปรยน้ำดำหัวผู้เฒ่าผู้แก่ในหมู่บ้าน โดยมีขั้นตอนในการทำพิธีกรรมก็คือ เริ่มจากการเตรียมของซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นของกิน และน้ำที่ใส่ขมิ้นและส้มป่อย พร้อมด้วยที่ทำด้วยฝ้าย เมื่อถึงวันสงกรานต์ จะนำสิ่งของพร้อมด้วยเข้าไปหาผู้เฒ่าผู้แก่ มอบของให้ผู้เฒ่าผู้แก่ก็จะรับสิ่งของพร้อมกับเอามือไปจุ่มในน้ำส้มป่อย แล้วนำมาแตะที่ศีรษะแล้วนำด้วยไปมัดมือให้แก่ผู้ที่มารดน้ำดำหัว พร้อมกับการให้ศีลให้พรให้อยู่เย็นเป็นสุข

3) พิธีกรรมเลี้ยงผีไร่ (ต่าบลิ)

พิธีกรรมเลี้ยงผีไร่ เป็นพิธีกรรมที่ทำขึ้น โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อขอบคุณเจ้าที่ที่ช่วยคุ้มครองป้องกันและดูแลต้นข้าว ไม่ให้สัตว์และแมลงมากัดกิน จนทำให้ผลผลิตงอกงาม เพียงพอในการบริโภค เป็นพิธีกรรมที่จะแตกต่างจากพิธีกรรมอื่น ๆ คือจะไม่ทำพร้อมกันต่างคนต่างทำในไร่ของตน ครอบครัวใดมีความพร้อมก่อนก็ทำก่อน ซึ่งจะประกอบพิธีกรรมประมาณปลายเดือนกันยายน หรือต้นเดือนตุลาคม ก่อนที่จะมีการเก็บเกี่ยวผลผลิตข้าวในปลายเดือนตุลาคมหรือต้นเดือนพฤศจิกายน ส่วนตอนเก็บเกี่ยวผลผลิตจะมีการแลกเปลี่ยนแรงงานกัน

4) พิธีกรรมเลี้ยงผีเหมืองฝาย (ลือที่โป)

พิธีกรรมเลี้ยงผีเหมืองฝาย ก็จะเป็นอีกพิธีกรรมหนึ่งที่จะกระทำ โดยผู้ที่ใช้น้ำทำนา ที่เห็นคุณค่าของน้ำ มีวัตถุประสงค์เพื่อขอบคุณเจ้าที่เจ้าสารที่ให้น้ำเวลาทำนา ขอน้ำจากสิ่งสูงสุดให้มีความอุดมสมบูรณ์ตลอดปี และเป็นการฉลองฝายที่ดูแลน้ำ นอกจากนั้นระบบคุณค่าที่ได้ คือ เป็นการรวมตัวทำกิจกรรมตามธรรมชาติมีโอกาสพูดคุยกัน หาทางแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นแต่ละปี เช่น การจัดระบบน้ำใช้ฤดูทำนา และก่อให้เกิดความรักความเข้าใจร่วมกัน

เพราะพิธีนี้สอนไว้ว่าห้ามทะเลาะเบาะแว้งกัน พิธีกรรมจะเริ่มประมาณเดือนกรกฎาคม หรือหลังจากที่ปลูกนาเสร็จสิ้นแล้ว มีการกำหนดเวลาเพื่อไปร่วม พร้อมกันที่คันไผ่ เพื่อจัดทำพิธีร่วมกัน แต่ละครอบครัวจะนำไก่ ครอบครัวละ 1 คู่ เหล้าครอบครัวละ 1 ขวด เท่านั้น) ในกรณีนี้ที่ไผ่น้ำมีผู้ใช้น้ำทำนาหลายครอบครัว ส่วนใหญ่ ผู้ที่อยู่ต้นน้ำจะเป็นผู้ทำพิธี ผู้ที่อยู่ใต้น้ำจะทำพิธีก็ได้ไม่ทำก็ได้ ในหมู่บ้านหนองเต่าจะมี ผู้ทำพิธีนี้ อยู่ 10 ครอบครัว เพื่อขอให้เจ้าที่เจ้าารที่ดูแลรักษาน้ำมาใช้ในการทำนาที่อุดมสมบูรณ์ ถ้าครอบครัวใด ที่อยู่ต้นไผ่ไม่ได้ทำพิธีเลี้ยงผีไผ่ ก็จะเกิดอาการเป็นเม็ดคุ่มพองขึ้นตามตัว ถ้าได้เลี้ยงผีแล้ว คุ่มเม็ด พองตามตัวก็จะหาย เมื่อทำพิธีเสร็จก็สามารถทำกิจกรรมเกี่ยวกับการทำนาได้

นอกจากพิธีกรรมต่าง ๆ ที่ได้กล่าวมาแล้วในชุมชนบ้านหนองเต่า ยังมีพิธีกรรมที่มีคุณค่าตามเหตุการณ์ หรือฤดูกาลที่เกิดขึ้น เช่น พิธีเกี่ยวกับการเกิดของเด็กในชุมชน ผู้เป็นพ่อของเด็กเกิดใหม่จะต้องนำสายสะดือของเด็กใส่กระบอกไม้ไผ่ เรียกว่า “เดปอ” แล้วนำไปผูกไว้กับต้นไม้ไผ่ ไร่ ๆ บ้าน แล้วห้ามตัดต้นไม้นั้นนั้นตลอดไปจนกว่าต้นไม้นั้นจะตายเองโดยธรรมชาติ ต้นไม้นั้นหนึ่งสามารถนำสายสะดือของเด็กที่เกิดใหม่มาผูกไว้ได้หลายคนไม่จำกัด แต่ข้อสำคัญห้ามไม่ให้ตัดต้นไม้นั้นที่มีสายสะดือผูกไว้เด็ดขาด โดยเชื่อว่า ขวัญของเด็กจะได้รับการดูแลโดยสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่อยู่ในต้นไม้นั้น แต่ถ้าปรากฏว่า มีผู้ไปตัดต้นไม้นั้น ผู้ตัดจะต้องนำเอาไก่ไปให้เจ้าของสายสะดือ คนนั้น 1 ตัว ถ้าต้นไม้นั้นมีเจ้าของสายสะดือ 10 คน ก็จะต้องนำไก่ไปให้ 10 ตัว พิธีกรรมนี้มีประโยชน์คือ ทำให้บริเวณรอบ ๆ หมู่บ้านจะมีป่าสะดือ (เดปอ) หรือป่าพิธีกรรมของชุมชนไว้ประกอบพิธีกรรมและเป็นแหล่งหาอาหารหรือชุมชน ในชุมชนบ้านหนองเต่าจะมีป่าสะดืออยู่ท้ายหมู่บ้านด้านตะวันตกและด้านทิศเหนือ ซึ่งเป็นระบบคุณค่าที่เป็นอุปายในการดูแลรักษาป่าอีกวิธีหนึ่งของชุมชนที่บรรพบุรุษปลูกฝัง และถ่ายทอดไว้เป็นมรดกทางปัญญาให้แก่ลูกหลาน ปัจจุบันในชุมชนบ้านหนองเต่ายังคงมีพิธีกรรมนี้อยู่ ถ้าเด็กเกิดในหมู่บ้าน แต่ถ้ากรณีเด็กไปเกิดที่โรงพยาบาล สายสะดือจะถูกตัดโดยหมอก็จะมีพิธีกรรมนี้ ซึ่งนับวันเด็กที่เกิดในหมู่บ้านก็จะน้อยลงไปเรื่อย ๆ นอกจากพิธีกรรมเกี่ยวกับการเกิดแล้วก็มีพิธีกรรมเกี่ยวกับการตายและอีกหลาย ๆ พิธีกรรมซึ่งแต่ละพิธีกรรมล้วนแล้วแต่มีคุณค่าในด้านจิตใจและคุณธรรม เช่น ความกตัญญูรู้คุณของคนและสิ่งต่าง ๆ ที่สัมพันธ์กับวิถีชีวิตของคนในชุมชนอย่างกลมกลืนและอย่างที่จะแยกออกจากกันไม่ได้

ชุมชนบ้านหนองเต่ายังคงมีการประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ ดังที่กล่าวมาอย่างต่อเนื่อง ถึงแม้ว่าปัจจุบันชุมชนจะมีการเปลี่ยนแปลงไปสู่ความทันสมัย ความเจริญในเรื่องของวัตถุมากขึ้น เปลี่ยนแปลงในเรื่องของความเชื่อ คือมีการไปนับถือศาสนาพุทธ ศาสนาคริสต์ ก็ตาม แต่พิธีกรรมต่าง ๆ ก็ไม่ถูกห้ามโดยเด็ดขาด โดยเฉพาะผู้ที่นับถือพุทธศาสนาก็ยังมีการ

ส่งเสริมให้ประกอบพิธีกรรมตามความเชื่อดั้งเดิมได้โดยไม่ขัดกับคำสอนทางศาสนาแต่อย่างใด ดังนั้น จึงเห็นว่าระบบคุณค่าต่าง ๆ เหล่านี้ จึงเหมือนบรรทัดที่ขีดให้คนในชุมชนเดินตามรอยที่บรรพบุรุษขีดไว้ให้ในการดำเนินชีวิตได้อย่างมีความสุขและไม่เคียดแค้น

วงจรชีวิตในชุมชน

วิถีชีวิตของชาวบ้านหนองเต่าในรอบปีที่ถูกกำหนดและสืบทอดมาจากบรรพบุรุษที่สอดคล้องกับฤดูกาลที่เปลี่ยนไป โดยที่มีความสัมพันธ์กับการผลิต พิธีกรรมและความสัมพันธ์ของคนในชุมชน แม้ว่าปัจจุบันพิธีกรรมบางอย่างจะไม่ได้ทำทุกครอบครัว แต่หลายครอบครัวก็ยังถือปฏิบัติทุกพิธีกรรม โดยที่วงจรชีวิตในรอบปีจะเริ่มต้นประมาณกลางเดือนมกราคมถึงต้นเดือนกุมภาพันธ์จากพิธี แชะลอหนี่ซอโซ่ เป็นพิธีมัดมือหรือกั๊ เป็นต้นไป

1) แชะลอหนี่ซอโซ่

เป็นพิธีกรรมแรกของชุมชนในรอบปี คำว่า แชะลอหนี่ซอโซ่ แปลว่าการบรรจบครบรอบใหม่ คำว่า หนี่ซอ แปลว่า ปีใหม่ ดังนั้นจึงมีความหมายว่า เวียนบรรจบครบรอบปีใหม่ ชาวปกาเกอะญอถือว่าเป็นวงจรชีวิตใน 1 ปี ของการผลิต พร้อมทั้งจะเริ่มดำเนินชีวิตใหม่ สิ่งที่ไม่ดีต่าง ๆ ที่ผ่านมามิว่าจะเป็นเรื่องขุนช่องหมองใจกันก็จะยกโทษให้อภัยกัน ซึ่งวัตถุประสงค์หลัก ๆ ของพิธีกรรมคือ ขอให้อยู่เย็นเป็นสุข ไม่เจ็บไม่ไข้มีอายุยืน มีข้าวมีน้ำอย่างอุดมสมบูรณ์ วัวควายไม่เจ็บไม่ป่วยเป็นการขอพรจากสิ่งสูงสุด (คำที่คำเต๊ะ) ให้คุ้มครองป้องกัน การกำหนดวัน ฮีโซ่จะไปปรึกษากับผู้อาวุโสในหมู่บ้าน (ในชุมชนบ้านหนองเต่าจะมีองค์ประกอบอื่นเข้ามาเกี่ยวข้องคือ ต้องกำหนดให้ตรงกับวันเสาร์-อาทิตย์ เพราะมีเด็กจำนวนมากลงมาเรียนหนังสือในเมือง) เมื่อได้ฤกษ์ยามที่เหมาะสมแล้วก็จะแจ้งให้ชาวบ้านได้ทราบอย่างน้อยต้องก่อนงานไม่ต่ำกว่า 7 วัน จะได้ต้มเหล้าได้ทัน ชุมชนบ้านหนองเต่าถึงแม้ว่าจะมีฮีโซ่ 2 คน ก็ตามแต่ก็จะกำหนดวันมัดมือให้พร้อมกัน เพื่อไม่สร้างความแตกแยกให้เกิดขึ้น ในพิธีกรรมนี้จะมีการต้มเหล้าทุกหลังคาเรือน ยกเว้นผู้ที่นับถือศาสนาคริสต์จะไม่ทำพิธีกรรมนี้ เมื่อประกอบพิธีกรรมในตอนเช้ามืดแล้ว ก็จะมีพิธีเรียกขวัญโดยใช้ไม้คนข้าวเคาะที่หัวบันไดบ้าน พร้อมกับอธิฐานว่า “บรือลาเก แปลว่า ขวัญเอ๋ยกลับมาอยู่กับช่องกับบ้าน กลับมาอยู่กับเนื้อกับตัวอย่าหลบหรือไปอยู่ที่อื่น” เมื่ออธิฐานจบแล้ว ผู้ประกอบพิธีเข้ามาเคาะขวัญที่โดกข้าวอีกครั้ง จึงอธิฐานว่า “ขวัญเอ๋ย กลับมากินหัวข้าว หัวเหล้า มากินเนื้อมน เนื้อไก่ เนื่องในโอกาสปีใหม่นี้เถอะ บรือลาเก” หลังจากอธิฐานเสร็จแล้ว ผู้ประกอบพิธีกรรมก็จะมัดมือให้แก่ลูก ๆ เริ่มต้นจากลูกคนโตไปจนถึงลูกคนสุดท้ายตามลำดับอายุ เสร็จแล้วลูกหลานก็จะมัดมือตอบพ่อแม่ ในขณะที่มัดมือก็จะมีการให้พรไปด้วย เมื่อเสร็จแล้วก็จะมีการรินหัวเหล้า (เหล้าที่ต้ม

กลั่นได้ขวดแรก) โดยผู้อาวุโสหรือหัวหน้าหมู่บ้านอธิษฐานว่า “คำที่ต่ำเตี้ยเกาะจำเออ” ขอให้
 ประทานผลผลิตในปีนี้อ่างอุดมสมบูรณ์ ข้าวงาม น้ำดี ผลผลิตสูง มีข้าวเหลือกินเหลือใช้ หลัง
 อธิษฐานเสร็จแล้วก็พร้อมดื่มรวมกันกิน พิธีกรรมนี้ผู้วิจัยได้เคยไปร่วมกับชาวบ้านประมาณ 10
 ครั้ง แต่แต่ละครั้งที่ไปร่วมก็จะให้ ผู้อาวุโสหรือหัวหน้าครอบครัวมัดมือให้ เมื่อมัดพระแล้ว พระ
 ก็จะมัดตอบพร้อมให้ศีลให้พร แล้วก็ย้ายไปบ้านอื่นจนครบทุกบ้าน (เฉพาะที่นับถือพุทธ) หลัง
 จากที่ร่วมดื่มกินแล้ว ก็จะมีการรดน้ำคำหัวต่อผู้อาวุโส ที่ตนเองนับถือจนครบทุกบ้าน ก็เป็นอัน
 เสร็จพิธี

2) ชก่าลอุดูหะ (เลือกที่ทำไร่)

หลังจากพิธีมัดมือหรือกัจ (แหะล่อนโซโป) แล้วก็จะมีการกำหนดพื้นที่
 จะทำไร่ในปีนี้ จะมีการปรึกษากันในชุมชนว่าใครจะทำไร่ตรงพื้นที่ใด มีพิธีกรรมขอพื้นที่ทำ
 ไร่ เพราะชาวปกาเกอะญอ ถือว่าพื้นที่ดินทั้งหมดมีเจ้าของก่อนจะลงมือทำไร่ต้องทำพิธีกรรม
 ขออนุญาตจากเจ้าที่ก่อนจึงจะลงมือทำได้ ถ้าไม่ทำพิธีก่อน ผลผลิตในไร่จะไม่งาม เจ้าของ
 อาจเจ็บป่วย การเลือกพื้นที่ก็ต้องดูความอุดมสมบูรณ์ของดินซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นพื้นที่เก่าที่ถูก
 ทิ้งไว้ประมาณ 7-8 ปี ในชุมชนบ้านหนองเต่าจะไม่มีการขยายพื้นที่ เข้าไปในป่าอีก คือจะไม่
 ไปบุกป่าใหม่

นอกจากเป็นพื้นที่เก่าที่ทิ้งไว้รอความอุดมสมบูรณ์ของดินซึ่งต้องใช้เวลา 5-
 8 ปี จึงจะกลับมาใช้ได้ใหม่ ซึ่งเรียกว่าเป็น ไร่หมุนเวียน การเลือกพื้นที่ทำไร่ของชาวปกาเกอะญอ
 มีข้อห้ามมากมาย เช่น ภูเขาเดียวกัน ถ้าใช้พื้นที่ด้านบนในการทำไร่ ด้านล่างก็จะไม่ทำไร่ จะ
 ไม่มีการทำไร่ในพื้นที่เดียว 2 ปีซ้อน ถ้าน้ำเดียวกัน ถ้าทำไร่ด้านหนึ่งแล้ว ด้านตรงข้ามก็จะไม่
 ปลูกไร่อีก จะไม่ปลูกไร่ในพื้นที่ อยู่ตรงกลางที่มีลำน้ำมาบรรจบ (สบ) กัน การเลือกพื้นที่ทำไร่
 จะทำพิธีโดยการนำไม้มา 1 ท่อนยาว 1 วา แล้วปักลงดินตรงที่เลือกไว้แล้วนำมาวัดใหม่ ถ้าหาก
 ท่อนไม้นั้นยาวกว่าเดิม แสดงว่าดินอุดมสมบูรณ์ ข้าวจะงาม ถ้าไม่มีความยาวเท่าเดิมก็จะเลือก
 พื้นที่ทำไร่ใหม่

ในขณะที่ถางป่าเพื่อทำไร่ ถ้าได้ยินเสียงกึ่งร้อง ก็จะต้องยกเลิกพื้นที่บริเวณ
 นั้นทันที ต้องไปเลือกพื้นที่ถางไร่แห่งใหม่ ถ้าหากกลับมาผ่นเห็นช้างหรือน้ำนองถือว่าดี
 ผลผลิตในไร่จะอุดมสมบูรณ์ แต่ถ้าหากผ่นเห็นไฟไหม้ มีดหรือขวานหักหรือบิ่น ถือว่าไม่ดี ก็
 จะไม่ถางไร่ตรงนั้น นอกจากนั้นป่าที่เป็นเนินเล็ก ๆ มีน้ำล้อมรอบที่เรียกว่า “เดหมือเบอ”
 บริเวณนี้จะชื้นและมีน้ำซึมตลอดเวลา นอกจากจะเป็นแหล่งต้นน้ำแล้ว ยังเป็นแหล่งที่อยู่อาศัย
 ของสัตว์ป่าด้วย จึงไม่ไปตัดไม้ ในบริเวณตรงนั้นเด็ดขาด จากการเลือกพื้นที่ในการทำไร่ของ

ชาวปกากะญอ เป็นการการสร้างวัฒนธรรมชาติ อันชาญฉลาดของบรรพบุรุษอย่างแท้จริง

3) แพะฉี่ (ถางไร่)

การถางป่า เพื่อใช้พื้นที่ทำข้าวไร่ของชาวปกากะญอ นั้นจะมีข้อห้ามอีกหลายข้อ ได้แก่ ห้ามตัดต้นไม้ใหญ่ จะตัดได้เฉพาะกิ่งไม้เล็ก ๆ เท่านั้น เพื่อว่าต้นไม้ต้นนั้นจะไม่ตาย เมื่อเสร็จสิ้นการเก็บเกี่ยวผลผลิตแล้ว ต้นไม้ก็จะงอกงามตามเดิม นอกจากนั้นจากคำบอกเล่าของผู้อาวุโสในหมู่บ้าน เกี่ยวกับเรื่องนี้ก็ว่า จะเหลือกิ่งไม้ไว้ให้นกอาศัยร่วมเงาของต้นไม้ในไร่ ถัดการถางไร่ของชาวปกากะญอ ที่ชุมชนบ้านหนองเต่าและทั่ว ๆ ไป จะเริ่มประมาณเดือนกุมภาพันธ์-มีนาคม การถางไร่ของชาวบ้านจะเป็นการแลกเปลี่ยนแรงงานกันระหว่างครอบครัว เมื่อถางไร่เป็นที่เรียบร้อยแล้วก็จะตากไร่ระยะหนึ่ง เพื่อรอการเผาต่อไป

4) โถเก๊ะ (ตากไร่)

เมื่อถางไร่แล้ว ชาวปกากะญอจะยังไม่เผาทันที ต้องตากต้นไม้ที่ถูกตัดสักระยะหนึ่ง เพื่อให้แห้งสนิท เวลาเผาไฟจะได้ไม่มีเศษของต้นไม้เกะกะ ซึ่งยากต่อการทำความสะอาดพื้นที่ และอีกอย่างหนึ่งเถาวัลที่เกิดจากการเผาไหม้ของต้นไม้จะเป็นปุ๋ยอันอุดมสมบูรณ์ของต้นข้าวของชาว ปกากะญอ โดยไม่ต้องอาศัยปุ๋ยจากแหล่งอื่น ระยะเวลาในการตากไร่ประมาณ 1 เดือน ซึ่งอยู่ในช่วงระหว่างเดือนมีนาคม ระหว่างที่ตากไร่นั้น ทุกพื้นที่จะต้องทำแนวกันไฟไว้เพื่อป้องกันการเกิดไฟป่าแล้วจะลามไหม้พื้นที่ป่าและไร่ของคนอื่น ๆ

5) ชุฉี่ (เผาไร่)

หลังจากที่ตากต้นไม้ในไร่เป็นเวลาประมาณ 1 เดือน จนแน่ใจว่าไม้ที่ถูกตัดแห้งสนิทแล้ว ชาวปกากะญอก็จะไปบอกเพื่อนบ้านให้ไปช่วยกันเผาไร่ ซึ่งการเผาไร่นั้นชาวบ้านจะให้ความสำคัญและจะต้องไปช่วยกัน เพราะกลัวว่าเวลาเผาไร่ไฟจะลามไปไหม้ป่าหรือไร่ของผู้อื่น ก่อนที่จะมีการเผาไร่จะมีการทำแนวกันไฟรอบ ๆ ไร่ของตนเองก่อน เพื่อป้องกันไฟลามไปในที่ไม่ต้องการ เวลาเผาก็จะเผาดอนบนของไร่ก่อนแล้วค่อยเผาด้านล่าง ทั้งนี้เพื่อป้องกันไฟไม่ให้ลุกลาม เพราะถ้าเผาด้านล่าง ถ้ามีลมพัดแรงไฟจะลุกลาม อาจลุกลามไปนอกแนวกันไฟ เมื่อจุดไฟเผาไร่ คนที่มาช่วยก็จะยังไม่กลับจนกว่าไฟจะมอด จนแน่ใจว่าจะไม่ลุกลามไปไหม้ที่อื่น การเผาไร่จะอยู่ในช่วงเดือนเมษายน

6) โกว๋ (ปักกวาดไร่)

หลังจากได้เผาไร่เสร็จเรียบร้อยแล้ว ครอบครัวชาวปกาเกอะญอจะชักชวนกันไปเก็บเศษไม้ที่เหลือจากการเผาไหม้ไม่หมดไปจากพื้นที่โดยการนำไม้ที่เหลือไปกองรวมกัน ณ ที่ใดที่หนึ่ง แล้วจะจุดไฟเผาอีกครั้งเพื่อให้พื้นที่สะอาดโล่งเตียน พร้อมทั้งจะหยอดข้าวไร่หลังฝนตก เวลาชาวบ้านไปเก็บกวาดไร่หลังจากเผาแล้ว จะรู้ได้ทันทีโดยไม่ต้องถาม เพราะเนื้อตัวเสื้อผ้าจะเปลือยเปลือย ไปด้วยเถาวัลย์จากไม้ที่เผาไหม้ไม่หมด เมื่อฝนตกลงมาก่อนที่จะหยอดข้าว ผู้หญิงชาวปกาเกอะญอ ก็จะนำเมล็ดพันธุ์ผัก เช่น ฟักทอง ฟัก ข้าวโพด แตงกวา และพืชผักสวนครัวไปปลูกตามหัวไร่ เพื่อเอาไว้บริโภคตอนกลาง ๆ ปี การปักกวาดไร่ของชาวปกาเกอะญอจะทำการเผาไร่ประมาณเดือนเมษายน

7) ลู๋ทีปุยไข่ (ประเพณีสงกรานต์)

ในช่วงเดือนเมษายน กลาง ๆ เดือน ซึ่งตรงกับประเพณีสงกรานต์ของคนไทย ชาวปกาเกอะญอ จะมีพิธีกรรมที่สำคัญอย่างหนึ่งที่เรียกว่า “ลู๋ทีปุยไข่” หรือสงกรานต์ เป็นพิธีกรรมที่เกี่ยวกับการแสดงความกตัญญู การขอขมาโทษซึ่งกันและกัน โดยมีการรดน้ำคำหัวผู้อาวุโสในหมู่บ้าน มีการ ทำบุญที่วัด (อาศรมพระธรรมจาริก) ของผู้ที่นับถือพุทธศาสนาเพื่ออุทิศส่วนบุญส่วนกุศลให้กับบรรพบุรุษของตนที่ล่วงลับไปแล้ว ซึ่งคล้ายคลึงกับคนในพื้นที่ราบ (คงเป็นอิทธิพลของคนไทย) ก่อนจะถึงวันประกอบพิธี 1 วัน กลุ่มพ่อบ้านจะพากันมาทำกระบะใส่ทรายซึ่งทำมาจากไม้ไผ่ในตอนเช้า ส่วนในช่วงบ่ายและเย็น กลุ่มแม่บ้านเด็กเยาวชนและผู้เฒ่าผู้แก่ผู้สูงอายุ ทั้งผู้ที่นับถือพุทธศาสนาและคริสต์จะพากันไปขนทรายจากลำห้วยท้ายหมู่บ้านทิศตะวันตกมาใส่ในกระบะทรายที่พ่อบ้านทำไว้เมื่อตอนเช้าด้วยเชื่อว่าจะได้นุญตกตอนเย็นกลุ่มสาวก็จะพากันจัดหาฝ้ายสี ต่าง ๆ ไปทอดุง (รง) ที่บ้านของสาวพรหมจารี ที่ยังมีพ่อแม่ ครบทั้ง 2 คน จะไปทำในครอบครัวที่พ่อแม่เสียชีวิตคนใดคนหนึ่งหรือทั้งสองคนไม่ได้ โดยใช้วิธีการทอดุงที่พื้นบ้าน เสร็จแล้วย้อมสีด้วยสีให้สวยงาม กลุ่มหนุ่มจะพากันไปหาไม้เนื้ออ่อนมาแกะสลักเป็นรูปนกและจัดเตรียมลำไม้ไผ่มา 1 ลำ ยาวประมาณ 8 เมตร เพื่อเอามาใส่ตุงและนกในวันรุ่งขึ้น

ตอนสายของวันรุ่งขึ้น ชาวบ้านทั้งกลุ่มเด็กเยาวชน พ่อบ้าน-แม่บ้าน ผู้เฒ่าผู้แก่ก็จะตั้งขบวนแห่ตุงข้าวมาในวัด เพื่อประกอบพิธีทางสงฆ์ หลังจากเสร็จพิธีทางสงฆ์ที่วัดแล้ว ก็จะพากันไปนําน้ำส้มป่อย ไปรดน้ำคำหัวผู้อาวุโสที่ตนนับถือในหมู่บ้าน เพื่อเป็นการขอขมาลาโทษและขอพรจากผู้สูงอายุ ผู้เฒ่าผู้แก่ก็จะให้พรลูกหลานให้มีความสุขความเจริญต่อไป

8) ตาเมื่อคะ (ไหว้ผีไร่)

ชาวปกากะญอมีความเชื่อที่สืบทอดมาจากบรรพบุรุษอย่างหนึ่งว่า พื้นที่ไร่มนเวียนเป็นของชุมชน มิได้เป็นสมบัติของคนใดคนหนึ่ง แต่พื้นที่ไร่มนเวียนนั้นมีเจ้าที่เจ้าดินเป็นเจ้าของดูแลอยู่ ดังนั้นก่อนที่จะลงมือหยอดข้าวไร่จะต้องทำพิธีขออนุญาตใช้พื้นที่ทำไร่ก่อนและขอให้เจ้าที่เจ้าดินช่วยดูแลรักษา ปกป้องผลผลิตในไร่ไม่ให้ฝนกหนูและแมลงเข้าไปกัดกินหรือทำลายพืชไร่ ขอให้ข้าวเจริญงอกงามออกช่อออกรวมอย่างเต็มที่ การกระทำพิธีกรรมไหว้ผีจะกระทำโดยครอบครัวที่ทำไร่ แต่ละครัวเรือนจะมนเวียนจนครบสำหรับสิ่งของที่จะไปประกอบพิธีกรรม ต้องใช้ไก่หรือหมู เมื่อเสร็จพิธีแล้วผู้ที่ไปร่วมพิธีก็จะกินข้าวร่วมกัน เป็นอันเสร็จพิธี จากนั้นจึงหยอดข้าวได้ การทำพิธีจะอยู่ในช่วงเดือนพฤษภาคมหรือต้นมิถุนายน

9) แมบือ (หยอดข้าว)

หลังจากเสร็จสิ้นพิธีไหว้ผีไร่แล้ว ก่อนที่จะลงมือหยอดข้าวจะต้องทำพิธีหว่านข้าวแรกก่อนโดยเจ้าของไร่จะขอให้หนุ่มสาวคู่หนึ่งที่พ่อแม่ยังมีชีวิตอยู่ เป็นผู้หว่านเมล็ดข้าวโดยผู้หญิง ส่วนผู้ชายจะเป็นผู้ขุดหลุมโดยใช้ไม้ไผ่ยาวประมาณ 1 วา ดัดปลายให้แหลมเหมือนเสียม ปักดิน 7 หลุม พร้อมกับอธิษฐานว่า “ผู้ปักดินอยู่หัวไร่ ผู้หว่านอยู่ท้ายไร่ ปักดินให้เร็ว ส่วนเมล็ดข้าวที่หว่านนั่น ขอให้ประหยัถเถิด”

จากนั้น ผู้หญิงก็จะเข้าไปหยอดข้าวจนครบทั้ง 7 หลุม พร้อมกับอธิษฐานว่า “เมล็ดข้าวทำตัวให้ประหยัถเถิด” อย่าหมดเร็ว ขอให้ข้างหัวนเข้าให้ทั่วไร่เถิด จากนั้นคนอื่น ๆ ก็จะลงมือหยอดข้าวกันจนเสร็จ โดยผู้ชายจะเป็นผู้ขุดหลุม ผู้หญิงจะเป็นผู้หยอด

10) ปลุกแม่ข้าว 7 กอ (ผู้ที่ทำนา)

ชาวปกากะญอมีความเชื่อในโลกทุกอย่างต้องมีคู่ ทุกอย่างต้องมีพ่อแม่เป็นผู้ดูแลลูกหลาน เพราะฉะนั้นการปลุกแม่ข้าวเชื่อว่า ข้าวนั้นมีขวัญและให้ชีวิตคน ขณะเดียวกันก็เป็นแม่ให้กับลูกข้าวอีกด้วย ดังนั้นแม่ข้าวทั้ง 7 กอ จึงเป็นแม่ข้าวในนาทั้งหมดที่จะปกป้องดูแลข้าวในนาเพื่อให้เติบโต อุดมสมบูรณ์

การปลุกแม่ข้าว 7 กอ จะทำโดยหลังจากที่เตรียมดินเสร็จเรียบร้อยแล้ว สมาชิกในครอบครัวก็จะกำหนดวันที่จะปลุกข้าวแล้วบอกข่าวให้เพื่อนบ้านที่จะไปช่วยได้ทราบ จากนั้นเจ้าของนาจะต้องจัดเตรียมเหล้า 1 ไห ไก่ 2 ตัว ตาเหลว (ทำด้วยไม้ไผ่สาน) จำนวน 4 อัน มาปักไว้ตรงมุมคันนา 4 ด้าน นำกล้าข้าว (แม่ข้าว) 1 มัด แยกต้นข้าวพอสมควร ปลุกตรงกรอบตาเหลวให้ครบจำนวน 7 กอ ตาเหลว 4 อันนั้น หมายถึงการกำหนดเขตระหว่างแม่ข้าวกับลูกข้าว เพื่อป้องกันการสังเกต เนื่องจากแม่ข้าวจะต้องเก็บไว้ในยุ้งข้าวตลอดปี

จะไม่นำไปหุงกิน เมื่อปลูกแม่ข้าวเสร็จแล้ว ช่วงเวลาที่ยังจะมีการไถหัวข้าวกับไถพร้อมอิฐฐานว่า “แม่ข้าวเอ๋ย ข้าได้ปลูกเจ้า ขอให้ช่วยดูแลลูก เพื่อนในนาทุกต้นทุกกอให้ดี คอยคุ้ยไถรุมแมลง ที่จะมาทำลายเจ้า ระวังเจ้าตาย ใบของเจ้าจะเหลือ” เมื่ออิฐฐานแล้ว เจ้าของนาจะเรียกแขกที่มาช่วยปลูกข้าวกินข้าวร่วมกัน หลังจากกินข้าวกันแล้ว ผู้นำพิธีจะรินหัวเหล้า กับเหล้าอีกครั้งพร้อมอิฐฐานเหมือนครั้งแรกเป็นอันเสร็จพิธี การปลูกข้าวนั้นจะกระทำในช่วงเดือน มิถุนายน – กรกฎาคม

11) ลือทิโป (เลี้ยงผีเหมืองฝาย)

การเลี้ยงผีเหมืองฝายจะทำหลังจากปลูกข้าวนาเสร็จ ประมาณเดือน มิถุนายน กรกฎาคม โดยการจัดเตรียมเหล้าไก่หรือหมู หมาก พลุ บุหรี่ แป้งข้าวหมาก และรูปเทียน กำหนดวันเวลาที่จะไปประกอบพิธี โดยจะไปเลี้ยงพร้อมกันทุกครอบครัวที่ทำนา เมื่อทุกคนมาพร้อมกันที่ต้นฝาย ผู้เฒ่าผู้แก่จะสร้างหอผี (แท่นบูชาผีฝาย) เสร็จแล้วนำเอาหมาก บุหรี่ เหล้า แป้งข้าวหมากไว้บนแท่น นำไก่แขวนไว้กับหอ ส่วนหมูไว้ได้หอ จากนั้นอิฐฐาน สิ่งที่เกี่ยวข้องกับเจ้าของฝาย เจ้าของภูเขาเจ้าน้ำเจ้าดิน

หลังจากอิฐฐานเสร็จก็จะเชือดไก่ หรือ ฆ่าหมู นำเลือดไปทากับเสาหอผี จากนั้นก็จะถอนขนไก่ และชำแหละเอาวัยวะส่วน ๆ อย่างละหน่อย คือ เล็บ เท้า ปาก ปลายปีก ตับ หัวใจ กระเพาะ แล้วนำมาห่อไว้ต้มให้สุกพร้อมกับเนื้อไก่ยังไม่ต้องใส่เครื่องปรุง เมื่อสุกแล้วจะนำห่อวัยวะไก่ที่ต้มสุกที่เรียกว่า “อะค้อะตู” ไปเซ่นไหว้ผีฝาย รวมกับหัวข้าวที่จัดเตรียมไว้บนหอผี เสร็จแล้วริน หัวเหล้า พร้อมกับอิฐฐาน “ขอให้เจ้าน้ำเจ้าดิน ลงมากินหัวข้าว หัวเหล้า ต่ำที่ต่ำต้อเกอะจำ เลซุเกอะจำ เลวาเกอะจำ ผาดำเกอะจำเออ คุ้มครองป้องกันดูแลรักษาลูกหลานสัตว์เลี้ยงในบ้าน และขอบคุณในการให้น้ำในการทำนา ทำให้ต้นข้าวเจริญงอกงาม ต่ำที่ต่ำต้อเออ ขอให้ทำมางายได้กินมาก ทำน้อยได้กินมาก เหลือกินเหลือใช้ ขอให้พอกินสำหรับเพื่อนบ้าน แขกที่มาเยือน” เมื่ออิฐฐานเสร็จแล้วก็จะร่วมกินข้าวด้วยกัน เสร็จแล้วก็จะมีการกินกันเหล้า เป็นขั้นตอนสุดท้าย อันเป็นเสร็จพิธี

12) หนีซอโซ่ลาคุปู (มัดมือครั้งที่ 2)

สำหรับพิธีหนีซอโซ่ลาคุปู จะกระทำหลังจากเสร็จสิ้นการเพาะปลูก ซึ่งถือว่าเป็นช่วงที่ทำงานหนัก และไม่ได้ยุ่งใกล้ชิดกับครอบครัว ต่างคนต่างอยู่ เพราะฤดูทำนา พวกเขาผู้ชายต้องไปนอนค้างที่ห้างนา ต้องต่อสู้กับงานหนักเพื่อการผลิต ต้องเลี้ยงดูครอบครัว ดังนั้น พิธีกรรมหนีซอโซ่ลาคุปู จึงเป็นโอกาสที่ครอบครัวจะกลับมาพร้อมหน้าพร้อมตากันอีกครั้ง จะเรียกขวัญมัดมือ เพื่อสร้างความสัมพันธ์กันขึ้นในระดับครอบครัว ชุมชน การดำเนินการ

เหมือนกับพิธีเซะลอหนีซอโช (กิจหรือมัดมือครั้งแรก เดือนมกราคม-กุมภาพันธ์) พิธีกรรมนี้จะกระทำในช่วงเดือนสิงหาคม-กันยายน

13) กล่อหน่อ (คายหญ้า)

ขณะที่ต้นข้าวเจริญงอกงามในนาและในไร่ นั้น วัชพืชต่าง ๆ ก็จะเจริญงอกงามไปด้วย ดังนั้น ชาวบ้าน ก็จะต้องทำลายวัชพืชเหล่านั้น หากปล่อยให้ต้นข้าวก็จะไม่เจริญเติบโตและแกรน ชาวปากะเกะจะเอามือเอารากกันในการคายหญ้าในนาและไร่ข้าว ซึ่งจะต้องคายหญ้าประมาณ 2-3 รอบ เพราะชุมชนปากะเกะจะ จะไม่ใช้ยาฆ่าหญ้าและยาคุมหญ้า การคายหญ้าในนาและไร่ข้าว จะเริ่มทำตั้งแต่เดือนสิงหาคม-กันยายน แล้วแต่ความมากน้อยของหญ้า ส่วนหญ้าที่ถูกถอนออก จะกลายเป็นปุ๋ยให้ข้าวเจริญงอกงามต่อไป

14) ลี๋เม (เลี้ยงผีไฟ)

ในช่วงเดือนสิงหาคม กันยายน ชาวปากะเกะจะ จะกระทำพิธีกรรมเลี้ยงผีไฟ หลังจากที่ดินข้าวกำลังเจริญงอกงามใกล้จะออกรวง เพื่อเป็นการขอขมาลาโทษและเป็นการตอบแทนของไฟ ดังคำที่ว่า “ปากะเกะจะนั้น ใช้ประโยชน์ไฟก็รู้คุณของไฟ ใช้ประโยชน์จากน้ำก็รู้คุณของน้ำ ใช้ประโยชน์จากป่าก็รู้คุณของป่า”

สำหรับการเลี้ยงผีไฟในชุมชนบ้านหนองเต่า นั้น ผู้วิจัยได้มีโอกาสเข้าร่วมเมื่อเดือนกันยายน 2543 ที่ไร่ของพระต๊ะจะแฮผู้เป็นฮีโร่ประจำหมู่บ้าน ซึ่งเริ่มจากเตรียมไก่ 1 ตัว (ตัวผู้) สีแดง ข้าวสุก เชื้อเป้งที่ใช้หมักเหล้า แกลบ หมาก เมี่ยง ยาสูบ ใบข้าวเหนียว ใบข้าวเจ้า เมื่อจัดเตรียมอุปกรณ์ในการประกอบพิธีแล้ว ก็จัดหอยที่ก่อข้าว 7 กอ ที่ปลูกครั้งแรก โดยมีบันไดน้อย เพื่อให้ผีไฟขึ้นไปกินเครื่องเซ่น เมื่อจัดหอยที่ทำด้วยไม้ไผ่แล้วก็นำเครื่องเซ่นไปวางไว้บนหอย จากนั้นก็อธิฐานว่า “เราตัดไม้เสร็จแล้วไม่ได้เอาไปไหน เราใช้ไฟเพื่อเผาไหม้ เมื่อเราใช้ประโยชน์จากท่านก็ขอขอบคุณ ขอผีไฟอย่าได้เผาผลาญสิ่งใดอีกเลย ขอให้พื้นที่ชุ่มชื้น ขอให้ต้นไม้เติบโตงอกงาม ขออย่าให้คนในครอบครัวเจ็บป่วย ขอให้พืชผักในไร่ขึ้นดีขึ้นงาม อย่าได้ร้อนอีกเลย ไม้ที่เราตัดตายไปแล้วนั้น ขอให้แตกใบแทงหน่อเหมือนเดิม” เสร็จแล้วก็ฆ่าไก่แดงตัวนั้น เอาเลือดไปทาที่เสาหอบันได เครื่องเซ่น แล้วนำไก่ไปชำแหละออก เอาชิ้นส่วนของไก่ ได้แก่ ไข่ หัวใจ ตับ ปลายปีกทั้งสอง ปลายนิ้ว ปลายปาก ปลายก้น ตัดมาอย่างละหน่อย ห่อแล้วต้มให้สุกแล้วนำไปไว้ที่หอยผึกลงไว้เพื่อเลี้ยงผีไฟ นอกจากเครื่องเซ่นแล้วยังต้องมีตะแหว 3 ขา เพื่อวางไว้ตรงทางเดินเข้าไร่ทุกทาง เป็นการห้ามไม่ให้ผู้ใดผ่านเข้าไร่ในวันที่เลี้ยงผีไฟ มี “คำตะเกี๊ยะ” มีอาวุธที่ทำด้วยไม้ไผ่ มี ดาบ มีด หน้าไม้ ธนู กล้วยแจมือ ไม้เสียบกันเครื่องฉีกปาก ท่อนไม้ เชือก เครื่องดิ่งลิ้น ซึ่งในวันทำพิธีเสร็จสิ้น วางตะแหวตรงทางเข้าไร่

แล้วถ้ามีผู้ใดผ่านเข้ามา ก็จะถูกไฟฟ้าทำร้ายด้วยอาวุธ แต่ถ้าเอาตะแหลวอกก็สามารถเข้าไปในบริเวณไรได้

นอกจากจะมีพิธีกรรมต่าง ๆ ที่ส่วนใหญ่จะกระทำโดยผู้ชายแล้ว ในช่วงเดือนกรกฎาคม-สิงหาคม-กันยายน แล้ว ผู้หญิงก็มีกิจกรรมที่สำคัญอีกกรรมหนึ่งคือ การทอผ้า เอาไว้ใช้เองใน ครอบครัว ซึ่งถือว่าเป็นหน้าที่ที่ผู้หญิงทุกคนจะต้องทอเป็น จนมีคำกล่าวว่า “ผู้หญิงคนใดทอผ้าไม่เป็นจะไม่มีผู้ชายคนใดแต่งงานด้วย” ผู้หญิงชาวปกากะญอ จะใช้ช่วงระยะเวลาที่ว่างจากฤดูทำนา (รอเวลาการเก็บเกี่ยวผลผลิต) ผลิตเสื้อ ผ้าถุง ของพ่อบ้าน ลูก ๆ รวมทั้งของตัวเองด้วย

15) เอาะบือโซ่ (กินหัวข้าว)

ก่อนที่จะลงมือเก็บเกี่ยวข้าวชาวปกากะญอ ในราวเดือนตุลาคม-พฤศจิกายนเป็นต้นไป จะมีพิธีกินหัวข้าว เรียกว่า “เอาะบือโซ่” หมายถึง การนำข้าวใหม่จากต้น มาตำหุงข้าวใหม่ห่มมือแรกและหากับข้าวที่เป็นสัควัว และยอดผัก 2 ชนิด มากินร่วมกับข้าวใหม่ โดยมีขั้นตอนดังนี้ หาปูมา 2 ตัว (ตัวผู้/ตัวเมีย) เผือก/มัน ยอดผักกูด (ก็โก่ด้อ) ยอดผักชนิดหนึ่ง เรียกว่า เตอะบู้แซด้อ ปลาช่อน 2 ตัว และเจียด 2 ตัว นำมาต้มรวมกันทั้งหมด ก่อนที่จะลงมือกินข้าวต้องให้วัตถุสิ่งของในบ้านกินก่อนคือเตาไฟ หม้อหุงข้าว ครกกระเดื่อง ช้อน ครก ตำพริก ไม้คนข้าว ชั้นวางของเหนือเตาไฟที่เรียกว่า “เสกเก้เตอ” ชั้นที่ 2 ของชั้นวางของที่เรียกว่า “เสกเก้ละ และชื่อ เรียกว่า “โกลหมือ” เมื่อให้ สิ่งของในบ้านกินข้าวแล้ว เจ้าของบ้านพร้อมครอบครัวจึงกินได้ ในขณะที่กินข้าวอยู่นั้น ถ้ามีคนอื่นเข้ามาในบ้านจะไม่เรียกกินข้าว เพราะขวัญข้าวใหม่จะหนี แต่ถ้าจะกินก็ไม่ห้าม การให้สิ่งของต่าง ๆ ในบ้านกินข้าวก่อน ก็เพื่อเป็นการขอบคุณวัตถุสิ่งของต่าง ๆ เหล่านั้น ที่ใช้เกี่ยวข้องกับข้าว

ข้อห้ามสำหรับการกินข้าวใหม่นั้น มีหลายอย่างได้แก่ ในขณะที่กินข้าว ห้ามเอาน้ำแกงราดข้าว ห้ามล้างถ้วยชาม ชันโดก และโดยเฉพาะหัวหน้าในการประกอบพิธี เมื่อกินข้าวเสร็จแล้วห้ามล้างมือ เพราะขวัญข้าวจะหนีไป หลังจากพิธีกินหัวข้าวแล้ว ก็สามารถลงมือเกี่ยวข้าวได้จนกว่าจะเสร็จ

16) แชะลอบือสำ

หลังจากที่เกี่ยวข้าวเสร็จประมาณเดือนพฤศจิกายน-ธันวาคม แล้วชนชาวมารวมไว้ตรงที่ที่เหมาะสมก่อนที่จะลงมือนวดข้าว มีพิธีกรรมอีกอย่างหนึ่งที่เรียกว่า “แชะลอบือสำ” เป็นพิธีกรรมที่ขอพรจากสิ่งที่สูงส่ง ช่วยให้เมล็ดข้าว หลุดง่าย ในขณะที่ตีต้นข้าวกับไม้ (นวด) และขอให้ได้ข้าวมาก ๆ เพื่อให้เพียงพอสำหรับคนในครอบครัว และเพื่อนบ้านสิ่งของที่

ต้องเตรียมในการทำพิธี คือ เหล้า 1 ขวด แก้ว แบ่งข้าวหมาก เม็ดข้าว 7 ก่อแรกที่ปลูกไว้ และ ไก่ 1 ตัว แขนวนติดกับเสา ต่ำแยะพร้อมกับอธิฐาน ขอให้ข้าวออกผล ออกรวง มาก ๆ เสร็จแล้ว เชือดไก่ แล้วเอาเลือดไก่ทาเสาดำแยะ นำขนไก่ไปติดเถื่อนวดข้าว ตักหัวข้าวมาติดกับเสอกับ ตะกร้าแบกข้าว กินข้าวร่วมกันเป็นอันเสร็จพิธี

17) แชะเกบือล่ำคลี

ชะเกบือล่ำคลี เป็นพิธีเรียกนกชื่อว่า “โดบี่ข่า” ซึ่งชาวปกาเกอะญอ เชื่อว่าเป็นขวัญของข้าว ลงมากินข้าว และสั่งให้นกลงมาช่วยดูแลปกป้องศัตรูพืชอีกในฤดูเก็บเกี่ยว ปีหน้า พิธีนี้จะประกอบหลังจากขนข้าวขึ้นยุ้งที่นา แล้วเป็นพิธีเสกข้าวเชื้อ (พันธุ์ข้าว) ข้าวที่จะเก็บเอาไว้ปลูกปีหน้า สิ่งของที่จะใช้ประกอบพิธี ไก่ 2 ตัว (ตัวผู้/ตัวเมีย) เผือก มัน และเหล้า หลังจากทำพิธีเสร็จก็จะขนข้าวกลับไปที่บ้าน

18) แชะหน่อบือคลี หรือ แชะพอโจ

พิธีชะหน่อบือคลี จะประกอบพิธีตอนเจ้าของดักข้าวออกมาหุงเป็นครั้งแรก เพราะเชื่อว่า ถ้าทำพิธีนี้แล้ว จะทำให้ข้าวในยุ้งหมดช้า เป็นการขอพรจากสิ่งสูงสุด เพื่อให้ข้าวพอกินตลอดปี

19) เพาะคีต๊ะ (ผลผลิตใหม่)

เป็นพิธีที่นำเอาเมล็ดข้าวที่เหลือจากการนวดกันเสียไปต้มเหล้า แล้วนำไปแจกจ่ายให้ชาวบ้านได้ดื่มกันจนทั่วในระหว่างครอบครัวและเครือญาติ แต่ก่อนที่จะมีการดื่มเหล้าร่วมกัน จะมีพิธีรินหัวเหล้า เพื่ออธิฐานขอพรจากสิ่งสูงสุดให้มาช่วยดูแลลูกหลานของเขา ที่เป็นหญิงก็ขอให้เวลาไปเก็บฝืนอย่าให้ไม้หล่นมาทับ เป็นชายเวลาเดินทางไปค้าขายก็ให้ปลอดภัย เดินทางกลับโดยสวัสดิภาพ รวมทั้งขอให้ดูแลสัตว์เลี้ยงในบ้าน คือ วัว ควาย ให้ปลอดภัยจากขโมยและงูพิษและตะขาบ พิธีกรรมนี้จะกระทำในช่วงเดือนตุลาคม – พฤศจิกายน

20) พอคีต๊ะ

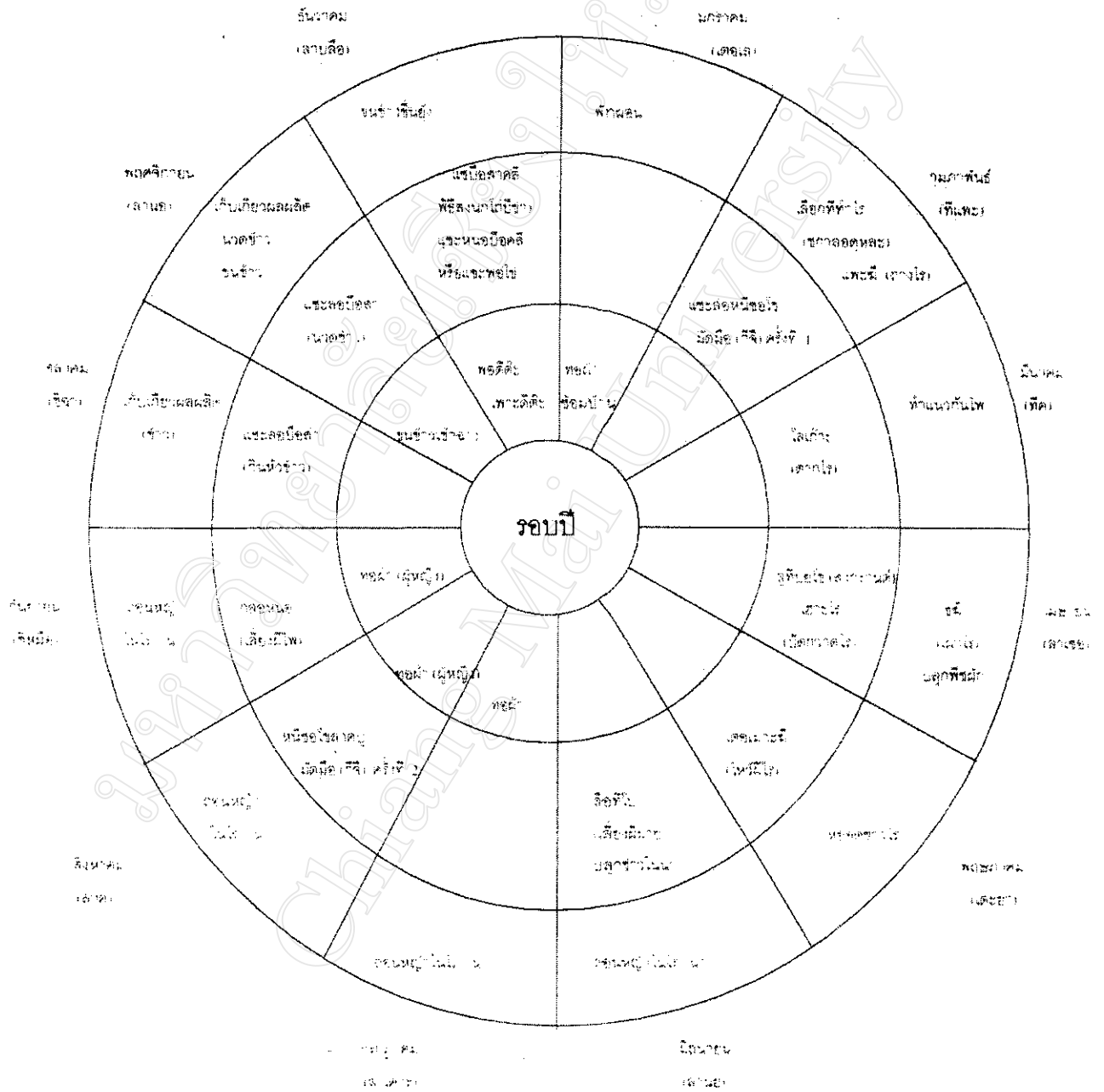
เป็นพิธีที่จะทำเมื่อข้าวเกือบจะหมดจากยุ้ง ก่อนที่จะกินผลผลิตใหม่ เป็นพิธีสุดท้ายของรอบปี เป็นช่วงระยะเวลาที่ฤดูการผลิตหมดลงแล้ว ขั้นตอนในการประกอบพิธี เจ้าของจะนำข้าวที่เหลือจากยุ้ง ประมาณ 1 ถัง ไปต้มเป็นเหล้า เมื่อต้มแล้ว หัวหน้าครอบครัวจะทำพิธีรินหัวเหล้า พร้อมอธิฐานให้เจ้าที่เจ้าทางลงมากินพอคีต๊ะ และบอกเจ้าเงินเจ้าทองว่า “ข้ากำลังจะเริ่มดำเนินการผลิตใหม่ ขอให้พอกินพอใช้ ขอให้ น้ำอุดมสมบูรณ์ ในการทำมาหากิน” เมื่อเสร็จแล้วเรียกลูกหลานมากินข้าวร่วมกัน และจะมีการดื่มเหล้าร่วมกันทั้งเด็ก

และผู้ใหญ่ ชายและหญิง โดยเจ้าของบ้านจะดื่มก่อนตามด้วยญาติพี่น้อง จนกว่าจะหมดขวด (หัวเหล้า) เป็นอันสิ้นสุดพิธีสุดท้ายในรอบปี

นอกจากพิธีดังกล่าวแล้ว ช่วงเวลานี้ ชาวบ้านจะเก็บผลิตผลที่ปลูกไว้ตามหัวไร่ปลายนา เช่น พัก พักทอง ถั่ว งา เผือก และ มัน มาไว้ที่บ้านเอาไว้กินในฤดูแล้งที่จะมาถึงอีกไม่ช้าและเก็บเอาไว้ทำพันธุ์ในฤดูการผลิตใหม่ มีการทำไร่ไถนา หาพื้นเก็บเอาไว้ใช้ในฤดูฝน เก็บกวาดหาตอตั้งเอาไว้ไปสลับหลังคาหลังเก่า ทอผ้าเอาไว้ใช้ และพักผ่อนหลังจากเหน็ดเหนื่อยจากการทำไร่-นาตลอดฤดูการผลิต พักพื้นกำลังเพื่อรอการผลิตที่จะมาถึงในอีก 2-3 เดือนข้างหน้า

มิติในการควบคุมทางสังคมนั้น ถ้ามองให้ลึกจะเห็นว่า การที่ทุกคนในชุมชนบ้านหนองเต่ายึดถือในระบบคุณค่า ต่างๆ เช่น พิธีกรรม ส่งนกขวัญข้าว (โล่บีข้า) ขึ้นสวรรค์ การเลี้ยงผีไร่ ผีเหมืองฝ่าย เป็นต้น เท่ากับเป็นการควบคุมพฤติกรรมของตนเอง เพราะทุกคนยึดมั่นในพิธีกรรม จึงต้องประกอบพิธีกรรม ตามความเชื่อของตนเอง จึงเห็นว่าระบบคุณค่าที่แสดงออกมาในรูปของ พิธีกรรมต่าง ๆ สามารถที่จะควบคุมของคนในชุมชนได้เป็นอย่างดี

แผนภูมิ 5 แสดงวงจรชีวิตในรอบปีของคนในชุมชนบ้านหนองเต่า

1.7 สถานการณ์การควบคุมทางสังคมของชุมชนในอดีตและปัจจุบัน

สถานการณ์การควบคุมทางสังคมและอัตราการลงละเมิดจารีตประเพณีข้อห้ามของชุมชนตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันนั้น สามารถจำแนกออกเป็น 2 ยุค ซึ่งจะสัมพันธ์กันดังนี้

1) ยุคเริ่มต้นชุมชน

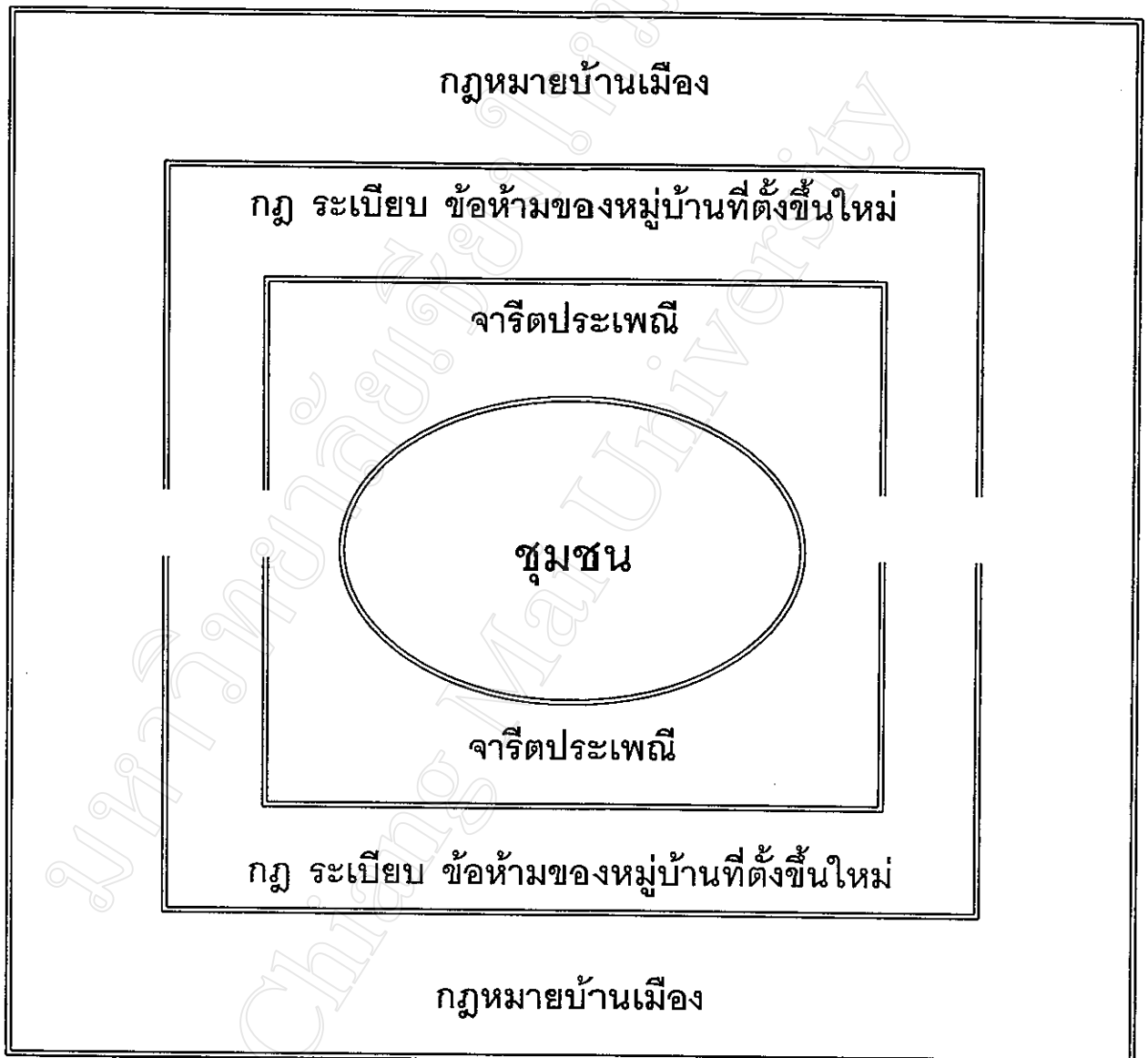
เริ่มตั้งแต่ระยะตั้งชุมชนใหม่ ๆ (ย้ายเข้ามาอยู่ในสถานที่ปัจจุบันประมาณ 50 ปีที่แล้ว) ซึ่งเป็นการรวมตัวกัน 3 ย่อมบ้าน ซึ่งแต่ละย่อมก็จะมีประชากรไม่มากนัก ชาวบ้านมีความใกล้ชิดกันมาก และส่วนใหญ่ก็จะเป็นเครือญาติกัน การควบคุมดูแลความประพฤติของคนในชุมชนจึงสามารถดูแลกันได้อย่างทั่วถึง เด็กและหนุ่มสาวจะอยู่ในสายตาของผู้อาวุโส ของพ่อแม่ และเครือญาติ ตลอดเวลา และเนื่องจากหมู่บ้านมีความเป็นชุมชนสูง คนใดทำอะไรหรือมีเหตุการณ์อะไรเกิดขึ้น จะรู้กันหมดทั้งหมู่บ้าน ดังนั้น จึงมีการระมัดระวังในความประพฤติของตนเองกันมากในเรื่องต่าง ๆ จากการสัมภาษณ์ ผู้หญิงแม่บ้าน ได้กล่าวว่า ในเรื่องของชู้สาวจะไม่ค่อยมีเพราะกลัวการท้องมาก ยาคุมกำเนิดก็ไม่มี ถ้าท้องแล้วกลัวพ่อแม่จะเกิดการอับอาย กลัวการประจานและที่สำคัญคือเป็นสิ่งที่ไม่ดี ไม่ถูกต้อง พ่อแม่ สอนไว้ว่าสิ่งเหล่านั้นไม่ควรกระทำ สมัยก่อนคนในชุมชนไม่ได้เรียนหนังสือไทย การติดต่อสัมพันธ์กับคนพื้นราบก็ไม่ได้มาก คนใน ชุมชนไม่มีโอกาสได้ลงมาข้างล่าง โดยเฉพาะผู้หญิง จะไม่ได้ไปไหน จะมีแต่ผู้ชายเท่านั้นที่จะมีโอกาสลงมาซื้อเกลือข้างล่างเท่านั้น ถ้าไม่มีความจำเป็นจริง ๆ ก็จะไม่ลงมาข้างล่าง เพราะจะต้องเดินถึง 40-50 กิโลเมตร ใช้เวลาเดิน 1-2 วัน ถึงจะลงมาในเมืองได้ครั้งหนึ่ง คนในชุมชนจึงยึดมั่นในจารีตประเพณีของตนเองอย่างเคร่งครัด มีวิถีชีวิตแบบพึ่งพาอาศัยกัน เรียบง่าย มีการแข่งขันในเรื่องต่าง ๆ น้อยมาก ดังนั้นสถานการณ์ในการควบคุมพฤติกรรมของคนในชุมชนและอัตราการลงละเมิดต่อจารีตประเพณีจึงมีน้อยมาก ผู้คนในชุมชนจึงอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุขตลอดมา

2) ยุคความเจริญเข้าในหมู่บ้าน

นับตั้งแต่ เริ่มมีองค์กรภายนอกเข้ามาในชุมชน ได้แก่ อาศรมพระธรรมจาริก ปี พ.ศ.2514 โรงเรียน และสถานีนอนัมเมื่อปี 2516 มีการตัดถนนเมื่อปี พ.ศ. 2516 ไฟฟ้า เมื่อปี พ.ศ. 2529 และอีกหลาย ๆ องค์กรที่เข้ามาทำงานเป็นระยะ ๆ อย่างต่อเนื่อง ชุมชนบ้านหนองเต่ามีการเปลี่ยนแปลงไปสู่ความทันสมัย สะดวกสบายขึ้น มีรถมอเตอร์ไซด์ รถยนต์ มีการเปลี่ยนหลังคาบ้านจากคาและตองตึงเป็นสังกะสีและกระเบื้อง มีการนำเอารถไถเหล็กไถนาแทนควาย คนในชุมชนได้เข้าศึกษาภาษาไทยในโรงเรียน มีการติดต่อสื่อสารกับคนพื้นราบมาก

ยิ่งขึ้น มีการปลูกพืชเศรษฐกิจ เช่น กาแฟ ท้อ บัว เป็นต้น หลายครอบครัวมีโทรทัศน์ มีตู้เย็น มีวิทยุ ได้รับข่าวสาร เหตุการณ์ และความเป็นไปต่าง ๆ ของคนพื้นราบมากขึ้น มีโอกาสได้ต้อนรับและสัมผัสกับคนพื้นราบบ่อยขึ้น ได้เดินทางไกลด้วยรถยนต์และจักรยานยนต์แทนการเดิน คนในชุมชนได้มีโอกาสเรียนหนังสือในชั้นสูง ๆ มากขึ้น และที่สำคัญ คนในชุมชนได้มีโอกาสรับเอาวัฒนธรรมของคนพื้นราบมากขึ้นเรื่อย ๆ ทุกขณะ จนประเพณีวัฒนธรรมบางอย่างเริ่มจะถูกกลืนจากเด็กรุ่นใหม่ จารีต ประเพณีบางอย่าง ไม่สามารถที่จะควบคุมความประพฤติของคนรุ่นใหม่ได้ คนรุ่นใหม่จะไม่ค่อยยอมรับในเรื่องของผี จนผู้อาวุโสในหมู่บ้านต้องหาวิธีการต่าง ๆ มาควบคุมดูแลความประพฤติของคนรุ่นใหม่ โดยต้องตั้งกฎข้อห้ามของหมู่บ้าน มีการนำเอาวิธีการของคนพื้นราบมาใช้แทนความเชื่อดั้งเดิม จึงทำให้สถานการณ์การล่วงละเมิดจารีต ประเพณี ของชุมชน อยู่ในอัตราที่ไม่มากนัก เมื่อเปรียบเทียบกับหมู่บ้านใกล้เคียง ถึงแม้ว่าชุมชนบ้านหนองเต่าจะมีการเปลี่ยนแปลงไปในทางเจริญก็ตามในภาพรวม ๆ แล้ว สถานการณ์การควบคุมพฤติกรรมของคนในชุมชน และอัตราการทำผิดในจารีต ข้อห้าม ประเพณี ของชุมชน ยังสามารถควบคุมสถานการณ์ไว้ได้ค่อนข้างสมบูรณ์ และอัตราการทำผิดก็ไม่รุนแรงและมากนัก จากการสอบถามนายจะแฮ และนายทิม (ซึ่งเป็นฮีโร่ประจำหมู่บ้าน ซึ่งถ้าปรากฏว่าในหมู่บ้านมีผู้ที่ทำผิดจารีตประเพณี (ผิดผี) จะต้องมาทำพิธีเลี้ยงผีเพื่อขอขมาทั้งทั้งสอง แต่ส่วนใหญ่จะต้องมาทำพิธีกับจะแฮ) นับตั้งแต่จะแฮมารับตำแหน่งต่อจากแขวะโบ ผู้เป็นพ่อ เมื่อ 30 ปีก่อนจนถึงปัจจุบัน มีผู้ล่วงละเมิดจารีตประเพณีที่เกี่ยวกับการเล่นซู้ อยู่ 11 ครั้ง ส่วนนายทิม ซึ่งเพิ่งรับการเป็นฮีโร่ เมื่อปี 2540 ยังไม่เคยทำพิธีเกี่ยวกับการคบซู้ แต่เคยทำพิธีเกี่ยวกับการได้เสียกันก่อนแต่งงานของหนุ่มสาว 1 ครั้ง เมื่อได้มีการลงโทษต่อผู้กระทำความผิดจารีตประเพณีแล้วก็ถือว่าสิ้นสุดโทษอย่างเด็ดขาด จะไม่มีการนำมาพูดถึงกันใหม่ เพราะถือว่าผู้นั้นได้สำนึกแล้ว จะเห็นว่าสมัยก่อนจารีตประเพณีของห้ามตามความเชื่อดั้งเดิมของบรรพบุรุษที่สืบทอดมา สามารถควบคุมพฤติกรรมของคนในชุมชนได้เป็นอย่างดี แต่พอชุมชนเกิดการเปลี่ยนแปลงไป มีความเจริญขึ้น สะดวกสบายขึ้น ความเชื่อเหล่านั้นของคนรุ่นใหม่ได้ลดน้อยลงไป แต่ด้วยความชาญฉลาดของผู้อาวุโสในชุมชนจึงได้ปรับปรุงวิธีการใหม่ ๆ มาใช้ในการควบคุมพฤติกรรมของคนรุ่นใหม่ในรูปแบบของกฎ ข้อห้ามของหมู่บ้าน

แผนภูมิ 6 แสดงกรอบในการควบคุมพฤติกรรมของคนในชุมชน

1.8 จาริตที่เป็นกฎเกณฑ์ข้อปฏิบัติที่มีอยู่ในชุมชน

จากการสัมภาษณ์พ่อหลวงจ่อนิ โอโคเซา นายจอเกลอะ และผู้อาวุโสในชุมชนได้กล่าวว่าในอดีตระหว่างปี พ.ศ.2474-2534 ชุมชนบ้านหนองเต่าเป็นชุมชนเล็ก ๆ ไม่ใหญ่โตเหมือนปัจจุบัน ชาวบ้านดำเนินชีวิตแบบเรียบง่ายไม่มีการแข่งขันอะไรที่เกี่ยวกับการดำรงชีวิต คนในชุมชนจะมีความสัมพันธ์กันแน่นแฟ้นมีอะไรก็แบ่งปันกันได้สัตว์ป่ามา 1 ตัว ก็จะแบ่งให้ได้ครบถ้วนทุกหลังคาเรือน วิถีชีวิตส่วนใหญ่เกี่ยวข้องกับป่าไม้หมดทุกทำนาถั่วเข้าป่าหาของป่า เช่น ลูกก่อ หน่อหวาย และผลไม้ป่าเป็นต้น มีเหตุการณ์อะไรเกิดขึ้นคนในชุมชนจะรู้กันทั่วทุกคนจะยึดมั่นในจาริตกฎเกณฑ์ข้อปฏิบัติของตนเฝ้าอย่างเคร่งครัด การล่วงละเมิดในจาริตของชุมชนมีน้อยมาก คนในชุมชนยังคงมีความเชื่อในสิ่งสูงสุดที่จะล่วงรู้ในสิ่งต่างๆ ที่เป็นการกระทำของคนในชุมชนทุกหนทุกแห่ง คนในชุมชนจึงไม่มีใครกล้าที่จะฝ่าฝืนจาริตข้อห้ามและข้อปฏิบัติของชุมชน ดังนั้น จาริตกฎเกณฑ์ข้อปฏิบัติจึงเปรียบเหมือนสิ่งที่คอยควบคุมดูแลความประพฤติของคนในชุมชน ให้อยู่ในกรอบที่พึงงามซึ่งกฎหมายฝ่ายบ้านเมืองตั้งขึ้นมาไม่ได้มีความสำคัญสำหรับชุมชนบ้านหนองเต่าเลยแม้แต่น้อย เพราะการปฏิบัติตามจาริตก็เท่ากับการปฏิบัติตามกฎหมายนั่นเอง

ปัจจุบันระหว่าง พ.ศ. 2534-2543 ชุมชนมีการเปลี่ยนไปในด้านต่าง ๆ ชนิดแบบหน้ามือเป็นหลังมือ คนในชุมชนมีความสะดวกสบายขึ้น มีถนน ไฟฟ้า สถานีอนามัย โรงเรียน รถยนต์ รถไถนา ที่ใช้เครื่องยนต์แทนควายได้มีการใช้กระเบื้องมุงหลังคาแทนคา และตอจริง ผู้คนส่วนใหญ่ในชุมชนได้รับการศึกษามากขึ้น มีองค์กรภายนอกเข้าไปในชุมชนมีการเลิกผี หันไปนับถือศาสนาพุทธ และศาสนาคริสต์เกือบหมดทั้งชุมชน คนรุ่นใหม่เริ่มละทิ้งสิ่งที่ดั้งเดิมที่บรรพบุรุษปลูกฝังไว้ เช่น การแต่งกาย เป็นต้น มีการฝ่าฝืนจาริตและละเลยกฎเกณฑ์ข้อปฏิบัติกันมากขึ้น ความเชื่อเรื่องผีเริ่มใช้ไม่ได้ผลกับคนรุ่นใหม่ แต่ด้วยอาศัยผู้เฒ่าผู้แก่ ผู้อาวุโส ที่ยังเห็นคุณค่าของจาริตที่บรรพบุรุษได้สะสมไว้ให้ เป็นผู้วางดุลย์ เป็นผู้เข้มงวดกับพฤติกรรมของลูกหลานคอยอบรมสั่งสอนถ่ายทอดความรู้ในกฎเกณฑ์ข้อปฏิบัติต่าง ๆ ไปสู่ลูกหลานของตนไม่ให้ลืมต่อสิ่งที่ดั้งเดิมเหล่านั้น แต่ถึงอย่างไรก็ตามก็มีจาริตกฎเกณฑ์บางสิ่งที่ถูกละเลยฝ่าฝืน แต่ก็มีจาริตส่วนใหญ่ยังคงยึดถือกันอย่างเคร่งครัด แม้ว่าจะไม่เหมือนเดิมก็ตาม ในที่นี้จะขอนำเสนอในจาริตทั้งที่ถูกละเลยล่วงละเมิด และที่ยังเข้มแข็งที่ผู้คนส่วนใหญ่ยังยึดถือปฏิบัติกันอย่างแข็งขัน

กฎเกณฑ์ข้อปฏิบัติที่มีอยู่ในชุมชน

จากการสัมภาษณ์พ่อหลวงจ่อนิ โอโคเซา นายจอเกลอะ นายจะแฮ นายคำเสาร์ และพ่อหลวงหม่อเจ๊ะดี ได้กล่าวถึงเรื่องกฎเกณฑ์ข้อปฏิบัติที่ให้คนในชุมชนบ้าน

หนองเต่ายึดถือปฏิบัติ ซึ่งถ้ามีผู้ใดฝ่าฝืนไม่ยอมปฏิบัติตามก็จะถูกคนในชุมชนลงโทษด้วยวิธีการต่างๆ ตั้งแต่เบาจนถึงหนัก ตามความสำคัญของกฎเกณฑ์และข้อปฏิบัติ กฎเกณฑ์ข้อปฏิบัติต่างๆ นั้นมีดังนี้

1. ลูกต้องเลี้ยงดู พ่อ-แม่ ของตนเอง

กฎเกณฑ์ข้อปฏิบัติข้อนี้เป็นข้อที่สำคัญที่สุด ที่คนในชุมชนยึดถือปฏิบัติกันอย่างเข้มแข็ง ซึ่งถือว่าลูกทุกคนต้องเลี้ยงดู พ่อ-แม่ ของตนในยามที่ท่านแก่ชราลงโดยเป็นหน้าที่ โดยเฉพาะลูกคนสุดท้ายไม่ว่าจะเป็นหญิงหรือชายก็ตามถือว่าเป็นความรับผิดชอบที่จะต้องปฏิบัติต่อ พ่อ-แม่ ของตนต้องดูแลให้ได้รับความสบายตามฐานะ และความเป็นไปได้ ถ้าลูกคนใดขาดความรับผิดชอบในกฎเกณฑ์ข้อนี้ก็จะสร้างความเดือดร้อนให้กับคนในชุมชน พ่อ-แม่ ที่ถูกลูกทอดทิ้งจะต้องเป็นภาระให้กับชุมชนจะถูกคนในชุมชนประณามลงโทษด้วยวิธีต่าง ๆ

2. พ่อ-แม่ ต้องเลี้ยงดูลูก

กฎเกณฑ์ข้อปฏิบัติที่มีอยู่ในชุมชนที่ยึดถือปฏิบัติกันอย่างเคร่งครัดโดยถือเป็นหน้าที่ที่พ่อ-แม่ ต้องทำกับผู้ที่ตนเองเป็นผู้สร้างขึ้นมาจะโยนความรับผิดชอบตรงนี้ไปให้ผู้อื่นไม่ได้เด็ดขาด ต้องเลี้ยงดูอบรมสั่งสอนให้ลูกของตนเองได้มีความรู้ในขนบธรรมเนียมประเพณี ตลอดจนถึงกฎเกณฑ์ข้อปฏิบัติข้อห้ามต่างๆ สิ่งใดควร สิ่งใดไม่ควร และต้องควบคุมดูแลให้ลูกของตนปฏิบัติตัวให้อยู่ในกรอบจารีตที่ดั้งเดิมเหล่านั้น รวมทั้งต้องเลี้ยงดูให้ได้รับความสุขตามควรและส่งเสริมให้ได้รับการศึกษาที่เหมาะสมกับฐานะของตน

3. สามี-ภริยา ต้องซื่อสัตย์ต่อกัน

สำหรับกฎเกณฑ์ข้อปฏิบัติข้อนี้ ถือว่าค่อนข้างที่จะมีความสำคัญในชุมชนบ้านหนองเต่า จะมีการยึดถือกันอย่างเข้มแข็งและเคร่งครัด ถ้ามีผู้ใดฝ่าฝืนล่วงละเมิดในชุมชนถือว่าร้ายแรง คนในชุมชนรับไม่ได้จะต้องลงโทษ ต้องถูกประณามอย่างรุนแรง ผู้เฒ่าผู้แก่พ่อแม่จะพรีาสอนลูกหลานของตนเองเสมอว่าถ้าแต่งงานแล้วอย่าคิดนอกใจสามี-ภรรยาอย่าไปคบชู้ หรือแบ่งใจให้กับชายมีอื่น หญิงอื่น ต้องผัวเดียวเมียเดียวเท่านั้น เท่าที่ผ่านมาจะไม่ค่อยได้พบเห็นชาวปกาเกอะญอคบชู้ มีบ้างแต่น้อยมาก

4. มีสามี-ภริยาได้คนเดียว

เป็นกฎเกณฑ์ข้อปฏิบัติที่คนในชุมชนบ้านหนองเต่ายึดถือกันมา ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน พระตี่จอนิ โอโคซา กล่าวว่า ตั้งแต่ตั้งเป็นหมู่บ้านหนองเต่ามาประมาณ 274 ปีมาแล้ว ได้สอบถามผู้เฒ่าผู้แก่ ได้บอกว่ายังไม่เคยมีผู้ใดล่วงละเมิดกฎเกณฑ์ข้อนี้เลย มีแต่สามีหรือภริยาตายแล้ว มีบ้างที่แต่งงานใหม่แต่ไม่เคยที่มีสามี ภริยา พร้อมกันสองคนในครอบครัว

เดียวกัน แต่เมื่อปี พ.ศ. 2543 เกิดเรื่องกรณีผู้ชายมีเมีย 2 คนพร้อมกัน 2 คู่ (รายละเอียดจะได้กล่าวในตอนที 2) ลูกหลานมักถูกปลูกฝังสั่งสอนให้มีสามี-ภริยา ได้แค่คนเดียว ถ้ามีมากกว่านั้นถือว่าผิดจารีต ส่วนใหญ่ถ้าสามีหรือภริยาตายตายจากไปนิยมที่จะเป็นหม้ายไปตลอดชีวิต ไม่นิยมที่จะแต่งงานใหม่ถ้าจะแต่งงานใหม่ก็ถือว่าไม่ผิด ถ้าสามีหรือภริยาเสียชีวิตไป แต่นิยมที่จะใช้ชีวิตแบบผัวเดียว เมียเดียว

5. ให้ใส่ชุดประจำเผ่า

เป็นข้อปฏิบัติอีกข้อหนึ่งที่มีอยู่ในชุมชนบ้านหนองเต่า ซึ่งเป็นกฎเกณฑ์ที่ผู้เฒ่าผู้แก่ พ่อแม่จะพร่ำสอนลูกหลานของตนเสมอ โดยเฉพาะผู้หญิงที่ยังไม่ได้แต่งงานจะต้องใส่ชุดทรงกระบอกสีขาวอันหมายถึงความบริสุทธิ์ไปจนกว่าจะแต่งงาน แม้ว่าคนใดไม่ได้แต่งงานก็จะต้องใส่ชุดทรงกระบอกสีขาวไปตลอดชีวิต หรือถ้าได้แต่งงานแล้วสามีตายก็จะไม่สามารถกลับมาใส่ชุดทรงกระบอกสีขาวได้อีก จะต้องใส่ชุดของแม่บ้านตลอดไปจะเห็นว่าเป็นกฎเกณฑ์ที่จะแยกแยะให้เห็นชัดเจนระหว่างหญิงที่แต่งงานแล้วและยังไม่แต่งงาน เป็นการควบคุมการเข้าใจผิดที่ชายอื่นจะไปเกี่ยวข้องกับ ด้วย โดยแยกให้เห็นหญิงคนใดยังไม่ได้แต่งงาน หญิงคนใดที่แต่งงานแล้วจะได้ไม่ไปเกี่ยวข้อง ป้องกันการเข้าใจผิดเพื่อไม่ให้เกิดความวุ่นวายกับภริยาผู้อื่น

ปัจจุบันในชุมชนบ้านหนองเต่าผู้ชายได้ละเลยการแต่งชุดประจำเผ่าของตน โดยเหตุผลไม่สะดวก ส่วนแม่บ้านยังคงยึดถือปฏิบัติกันอย่างเคร่งครัด ในส่วนของหญิงสาวส่วนใหญ่ยังรักษากฎเกณฑ์การแต่งกายไว้ได้เป็นส่วนใหญ่ จะมีก็แต่คนที่มาเรียนหนังสือข้างล่าง แต่เมื่อเวลาขึ้นไปอยู่กับครอบครัวก็จะถูกปู่ย่าตายาย พ่อแม่คอยพร่ำสอนเสมอให้ใส่ชุดประจำเผ่า แต่ก็มีบางส่วนที่ลงไปธุระที่เชียงใหม่ จะไม่ใส่โดยบอกว่าอายไม่กล้าใส่ชุดประจำเผ่าของตน แต่เป็นส่วนน้อยเมื่อเทียบกับคนส่วนใหญ่ในชุมชน

6. ผู้น้อยต้องให้ความเคารพผู้อาวุโส

เป็นกฎเกณฑ์ข้อปฏิบัติที่พ่อแม่จะต้องสั่งสอนลูกหลานของตนเสมอว่า เป็นผู้น้อยจะต้องให้ความเคารพนับถือยกย่องผู้อาวุโสทุกคน แม้ว่าจะไม่ใช่ญาติโดยสายโลหิตก็ตามแต่เป็นสิ่งที่บรรพบุรุษได้สั่งสอนเอาไว้ เพราะผู้อาวุโสเป็นบุคคลที่เกิดก่อน มีประสบการณ์ในชีวิตผ่านสิ่งต่างๆ มากมายรู้ว่าสิ่งใดควรไม่ควร สิ่งใดดี ไม่ดี ก็จะนำแต่สิ่งที่ดีงามมาสั่งสอนลูกหลานของตน ดังนั้น ผู้เกิดมาทีหลังจะต้องให้ความเคารพผู้สูงอายุอย่างแสดงความไม่เคารพเป็นอันขาด

7. รักกันต้องทำพิธีแต่งงาน

การรักใคร่ชอบพอกันเป็นสังขารของหนุ่มสาว จึงมีข้อห้ามไม่ให้หนุ่มสาวมีเพศสัมพันธ์กันก่อนแต่งงาน (รายละเอียดอยู่ตอนที่ 2) เมื่อรักใคร่ชอบพอกันก็ไปสู่ขอให้ถูกต้องตามจารีตประเพณีที่บรรพบุรุษได้ยึดถือกันมา (จารีตของปกากะญอ ผู้หญิงต้องไปสู่ขอผู้ชาย) ซึ่งเป็นการปฏิบัติตามความเชื่อดั้งเดิมที่เกี่ยวข้องกับการถือผีของครอบครัวใหม่ เพราะจะมีการสืบทอดผี “ปะ” ในวันแต่งงานของฝ่ายหญิงด้วย

นอกจากกฎเกณฑ์ข้อปฏิบัติที่กล่าวมาแล้วก็ยังมีอีกหลายข้อที่ส่วนใหญ่คนในชุมชนจะไม่ค่อยใส่ใจปฏิบัติตาม เช่น เด็กที่เกิดใหม่จะต้องนำเอาสายสะดือใส่กระบอกไม้ไผ่ (เดปอ) ไปแขวนไว้ตามต้นไม้แล้วมีข้อห้ามไม่ให้ไปตัดต้นไม้ที่มีกระบอกสายสะดือ (เดปอ) แขวนไว้ ถ้าฝ่าฝืนจะต้องถูกปรับเป็นไก่ 1 ตัว เหตุที่ปัจจุบันคนในชุมชนไม่ใส่ใจในเรื่องนี้ อันเนื่องมาจากการที่ไปคลอดลูกที่โรงพยาบาลหมอจะนำสายสะดือเด็กไปทิ้งถึงขยะผู้เป็นพ่อแม่ไม่สามารถนำสายสะดือเด็กไปทำพิธีได้ นอกจากจะเกิดเหตุร้ายแรงกับเด็กเกิดใหม่ เช่น เด็กไม่สบายหรือร้องไห้ไม่หยุดผู้เป็นพ่อแม่ผู้แก่ก็จะให้พ่อเด็กกลับไปเอาสะดือเด็กมาทำพิธี (รายละเอียดจะได้กล่าวไว้ในตอนที่ 2)

ที่กล่าวมาทั้งหมดเป็นกฎเกณฑ์ข้อปฏิบัติที่มีอยู่ในชุมชนบ้านหนองเต่าที่คนส่วนใหญ่ตั้งใจปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัดจะมีส่วนน้อยที่ถูกล่วงละเมิด เมื่อมีการฝ่าฝืนล่วงละเมิดเกิดขึ้นจะต้องถูกลงโทษจากคนในชุมชนทั้งฮีโ้ ผู้อาวุโส พ่อแม่ เพื่อนบ้าน และคนในชุมชนตั้งแต่ถูกขู่ขิบนินทา การไม่คบด้วย การถูกตัดสิทธิบางอย่าง การปรับสินไหม ทั้งที่เป็นเงินและสิ่งของและการประจาน เพื่อให้เกิดการเข็ดหลาบ เป็นการควบคุมไม่ให้คนในชุมชนได้เอาเป็นเยี่ยงอย่าง

ส่วนจารีตที่เป็นข้อห้ามต่างๆที่มีอยู่ในชุมชนและยังยึดถือปฏิบัติกันอย่างเข้มแข็งจะนำเสนอในตอน ที่ 2

ตอนที่ 2 จารีตที่ชุมชนใช้ในการควบคุมพฤติกรรมของคนในชุมชน

การนำเสนอเกี่ยวกับจารีต ซึ่งได้แก่ กฎเกณฑ์ข้อปฏิบัติและข้อห้ามที่ชุมชนใช้ในการควบคุมพฤติกรรมของคนในชุมชน โดยได้นำเสนอในประเด็นที่เป็นจารีตที่เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลกับธรรมชาติและจารีตที่เกี่ยวกับพฤติกรรมที่จะมีผลกระทบต่อชุมชน ซึ่งแต่ละข้อมีดังนี้

1. จารีตที่เกี่ยวข้องความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล

จากคำสัมภาษณ์ของพระตี่จอนิ นายจอกละ นายคำเสาร์ ฮีโซจะแฮ ฮีโซที่เม และผู้อาวุโสในชุมชน ได้กล่าวว่า ชุมชนดั้งเดิมของชาวปกากะญอหมู่บ้านหนองเต่า เมื่อประมาณ 60 ปี ระหว่างปี พ.ศ. 2470 – 2520 จะเป็นลักษณะสังคมปิด คนในชุมชนส่วนใหญ่เป็นเครือญาติ รู้จักกันหมด มีความเป็นชุมชนสูง เอื้ออาทรเห็นอกเห็นใจ ช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน มีเรื่องใดเกิดขึ้นในชุมชนจะรู้ทั่วถึงกันหมด ผู้คนในชุมชนมีปฏิสัมพันธ์กันในทุกๆ ด้าน ผู้เฒ่าผู้แก่ ผู้อาวุโส ในชุมชนเป็นที่เคารพนับถือของลูกหลาน มีการดูแลพฤติกรรมของกันและกัน ผู้คนยึดมั่นในจารีตอย่างเคร่งครัด

นับตั้งแต่ พ.ศ.2520 – ปัจจุบัน ชุมชนเกิดการเปลี่ยนแปลงในหลายด้าน มีถนน มีไฟฟ้า มีรถยนต์ เครื่องอำนวยความสะดวกอีกหลายอย่าง คนในชุมชนมีการศึกษามากขึ้น มีองค์กรต่างๆ เข้ามาอยู่ในชุมชนทำให้วิถีชีวิต และความเป็นอยู่แบบดั้งเดิมของคนในชุมชนเปลี่ยนไป จารีตประเพณีที่เป็นแบบแผนการดำเนินชีวิตแบบเรียบง่ายบางอย่างเริ่มถูกคนในชุมชนล่วงละเมิดละเลยไม่ปฏิบัติตาม ชุมชนเปลี่ยนแปลงไปอย่างมาก คนในชุมชนมากขึ้น และมีการเลิกถือผีหันมานับถือพุทธ และคริสต์

ด้วยการที่ต้องมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์ระหว่างคนในชุมชน และด้วยการอบรมสั่งสอน นิสัย พื้นฐานการเลี้ยงดูที่แตกต่างกัน จึงทำให้ความประพฤติของคนในชุมชนแตกต่างกัน คนใดที่ถูกอบรมสั่งสอน ถูกเอาใจใส่ดูแลจากครอบครัวที่ดี พฤติกรรม ความประพฤติ ก็อยู่ในกรอบจารีตที่ดีงาม ไม่เบี่ยงเบนไปในทางที่ไม่พึงประสงค์ของสังคม แต่ก็มีจำนวนไม่น้อย ที่การอบรมสั่งสอน การเลี้ยงดู ประกอบกับอุปนิสัยที่ไม่ดี ได้แสดงพฤติกรรมที่เบี่ยงเบนไปจากบรรทัดฐาน มีความประพฤติไม่พึงประสงค์ของสังคม ผู้เฒ่าผู้แก่จึงได้กำหนดเป็นจารีตออกมา เพื่อใช้ควบคุมพฤติกรรมของผู้ที่มีพฤติกรรมเบี่ยงเบน ไปจากกรอบที่ดีงามของชุมชน ออกมาเป็นรูปแบบของกฎเกณฑ์ข้อปฏิบัติ และข้อห้ามต่างๆ ในที่นี้จะนำเสนอในประเด็นที่เป็นข้อห้ามที่ชุมชนยึดถือปฏิบัติกันอย่างเข้มแข็ง (ในส่วนของกฎเกณฑ์ข้อปฏิบัติได้กล่าวแล้วใน ตอนที่ 1) แต่ละข้อมีดังนี้

1. จารีตระหว่างคนในครอบครัว / เครือญาติ
2. จารีตระหว่างชายหญิง
3. จารีตระหว่างคนในชุมชน
4. จารีตระหว่าง ผู้น้อยกับผู้อาวุโส

จารีตระหว่างคนในครอบครัว / เครือญาติ

ห้ามแต่งงานกับเครือญาติ

จากคำสัมภาษณ์ของพระต๋องนิ นายจ้อเกลอะ นายคำเสาร์ ฮีโจะเฮ ฮีโจะเท และผู้อาวุโสในชุมชน ได้กล่าวว่า ในความเชื่อ และวัฒนธรรมของบ้านหนองเต่า จะให้ความสำคัญกับฝ่ายหญิง(แม่) ลูกที่คลอดออกมาจะต้องถือผีฝ่ายแม่ คือ ถือการลำดับญาติทางฝ่ายแม่เป็นสำคัญ การลำดับเครือญาติของชาวปกากะญอบ้านหนองเต่า ดังนี้

ญาติลำดับที่ 1 พี่น้องท้องเดียวกัน (คอ-ป้อ-แห่ว) แต่งงานกันไม่ได้

ญาติลำดับที่ 2 พ่อแม่เป็นพี่น้องกัน (เตอ-เตอะ-ควา) แต่งงานกันไม่ได้

ญาติลำดับที่ 3 ปู่ย่า-ตายายเป็นพี่น้องกัน(คี-เตอะ-ควา)แต่งงานกันไม่ได้

ญาติลำดับที่ 4 ทวดเป็นพี่น้องกัน (เซอ-เตอะ-ควา) แต่งงานกันได้

การแต่งงานในเครือญาติ ลำดับที่ 4 (เซอ-เตอะ-ควา) ถ้าหากเป็นญาติฝ่ายหญิง (แม่ และยาย) ก็ยังแต่งงานกันไม่ได้ ชุมชนชาวปกากะญอบ้านหนองเต่า จะให้ความสำคัญกับเรื่องเครือญาติเป็นอย่างมาก หนุ่มสาวบางคู่ที่เป็นเครือญาติ ในลำดับที่ 2-3 ถ้าเกิดรักใคร่ชอบพอนั้นคู่สาว ถ้าญาติผู้ใหญ่ทราบเรื่องก็จะถูกกีดกันไม่ให้ทั้งสองได้แต่งงานกันโดยเด็ดขาด หนุ่มสาวบางคู่ต้องหาทางออกโดยพากันไปฆ่าตัวตาย โดยเฉพาะในช่วงประมาณ 30 กว่าปีที่ผ่านมา มีหนุ่มสาว 3 คู่ พากันฆ่าตัวตาย กว่าจะหาศพพบก็หลายวัน บางคู่เฝ้าจนแทบจำหน้าไม่ได้ก็มี ในความหมายที่มีข้อห้ามเกี่ยวกับเรื่องนี้จะเกี่ยวกับการถือผีของแต่ละฝ่าย โดยเฉพาะฝ่ายหญิง ถือว่าจะต้องรับเอาผี ต่อจากครอบครัว เวลาแต่งงานมีลูก ผีฝ่ายผู้ชายจะถูกตัดออก ลูกที่เกิดใหม่จะต้องถือผีฝ่ายแม่ จึงมีความเชื่อว่า ถ้าแต่งงานกับเครือญาติจะทำให้ผีไม่พอใจบันดาลให้เกิดเหตุการณ์ที่ไม่ดีต่างๆ เช่น เกิดการเจ็บป่วย เป็นต้น จึงเป็นข้อห้ามไม่ให้แต่งงานกับเครือญาติ

จารีตระหว่างชายหญิง

1) ห้ามคบชู้

หมายถึง หญิงหรือชายที่แต่งงานแล้ว ไปมีเพศสัมพันธ์กับชายอื่น หรือหญิงอื่นที่ไม่ใช่สามี ภริยา ของตน ชาวปกากะญอในชุมชนบ้านหนองเต่า มีความเคร่งครัดในเรื่องของความสัมพันธ์ระหว่างชายหญิงมาก การคบชู้ถือว่าผิดจารีตอย่างร้ายแรง ในอดีตมีโทษให้เลี้ยงผีและถึงถูกขับไล่ออกจากหมู่บ้าน หรือต้องถูกประจานให้คนในชุมชนทราบทั่วถึงกัน (รายละเอียดจะได้กล่าวในตอนที่ 3) ดังนั้นเมื่อชาย - หญิงแต่งงานกันแล้ว จะอยู่กันอย่างผัวเดียวเมียเดียวตราบนานตายจากกัน ไม่ประพฤติดูถูกเมียของผู้อื่น ถึงแม้ว่าถ้ามีฝ่ายใด

ฝ่ายหนึ่งตายจากไป ชาวปกาเกอะญอจะไม่นิยมแต่งงานใหม่ จะอยู่เป็นหม้ายจนตลอดชีวิต แต่ในช่วง 30 ปีที่ผ่านมากฎเกณฑ์การลงโทษ ได้ลดหย่อนลงไป เมื่อทำพิธีเลี้ยงผีแล้วทั้งสอง ก็สามารถอยู่ในชุมชนได้ ด้วยเหตุว่าการเลิกผีแล้วถือพุทธ ถือคริสต์ จึงทำให้กฎเกณฑ์ลดหย่อนลงไป

ดังเหตุผลที่กล่าวมา เพื่อกันความเข้าใจผิดระหว่างหญิงสาวที่ยังไม่แต่งงาน และที่แต่งงานแล้ว จึงมีข้อกำหนดแยกกันอย่างชัดเจนเกี่ยวกับการแต่งกายของหญิงชาวปกาเกอะญอ คือ หญิงสาวที่ยังไม่แต่งงานจะใส่ชุดทรงกระบอกสีขาว เพื่อแสดงความบริสุทธิ์ ส่วนหญิงที่แต่งงานแล้วจะใส่ชุดผ้าถุงสีแดง สวมเสื้อสีดำหรือน้ำเงินที่ทอเอง ดังนั้น เมื่อเห็นผู้หญิงที่ใส่ผ้าถุงสีแดง สวมเสื้อสีดำหรือน้ำเงิน ก็แสดงว่าแต่งงานแล้ว ห้ามชายอื่นไปเกี่ยวข้องทางเพศด้วย แม้ว่าเป็นหม้ายสามีตายก็จะไม่กลับมาสวมใส่ชุดทรงกระบอกสีขาวอีก ส่วนหญิงสาวที่ไม่มีโอกาสแต่งงาน ก็ใส่ชุดทรงกระบอกสีขาวไปจนตลอดชีวิต

ในชุมชนบ้านหนองเต่า ชาวบ้านส่วนใหญ่ จะถือข้อห้ามกันอย่างเคร่งครัด จากการสอบถามฮิโซจะเฮและทีเม ในเรื่องของการล่วงละเมิดข้อห้าม การคบชู้ของคนในชุมชนจะเฮเล่าว่า ตั้งแต่เข้ามารับตำแหน่ง ต่อจากพ่อ เมื่อ 30 กว่าปีมาแล้ว มีผู้ล่วงละเมิดในข้อห้าม การคบชู้ในชุมชนบ้านหนองเต่าทั้งที่เป็นบุคคลภายนอกมาทำผิด และทั้งผู้ที่อยู่ในชุมชนบ้านหนองเต่าเอง ทั้งหมดจำนวน 10 คู่ ในจำนวน 10 คู่ที่ทำผิดจารีต จะเป็นคนในชุมชนจำนวน 3 คู่ เป็นคนนอกชุมชนกับคนในชุมชน จำนวน 6 คู่ และเป็นคนนอกชุมชนแต่มาทำความผิดในชุมชนบ้านหนองเต่า จำนวน 1 คู่ ทั้ง 10 คู่ จะไปทำพิธีเลี้ยงผีเพื่อขอขมาลาโทษต่อผีที่บ้านของ จะเฮ ส่วนของนายทีเม ตั้งแต่รับตำแหน่งฮิโซ ยังไม่เคยได้ทำพิธีในลักษณะเช่นนี้เลย มีแต่คู่ของหนุ่มสาว 1 คู่

2) ห้ามมีเพศสัมพันธ์กันก่อนแต่งงาน

สำหรับความเป็นมาของจารีตข้อนี้ สืบเนื่องมาจากการที่ในสังคมชาวปกาเกอะญอบ้านหนองเต่า ถิ่นผีของฝ่ายหญิง (มารดา) และจะมีพิธีกรรมสืบทอดผี ในวันแต่งงานที่เรียกว่า “เอะบะ” หรือพิธีกินไก่คู่ (ซึ่งกล่าวมาแล้วในตอนที่ 1) การที่หญิงสาวไปมีเพศสัมพันธ์กับชายก่อนที่จะมีการสืบทอดผีจากบรรพบุรุษ จึงเป็นการดูหมิ่นผีบรรพบุรุษอย่างร้ายแรง ผีอาจจะลงโทษต่อคู่ที่ทำผิด หรือลงโทษผู้คนในชุมชนให้ได้รับความวิบัติต่างๆ

ถ้ามองในแง่ของรูปธรรม และผลกระทบที่จะตามมาถ้าหากฝ่ายหญิงไปมีเพศสัมพันธ์กับชายก็อาจจะมีการตั้งท้อง ถ้าฝ่ายชายไม่รับว่าเป็นลูกของตนเอง เด็กที่เกิดมาก็จะเป็นปัญหาของชุมชน เรียกว่าลูกนอกสมรสเพราะสมัยก่อนการคุมกำเนิด หรือการป้องกัน

ยังไม่มี ปัจจุบันมีหญิงงามนามัย มียาคุม จึงทำให้คนรุ่นใหม่ย่อหย่อนกับจารีตข้อนี้ การขัดเกลาทางสังคมดังกล่าวสอนผู้หญิงของชาวปกาเกอะญอให้รักนวลสงวนตัวต่อเรื่องเหล่านี้

ในชุมชนปกาเกอะญอบ้านหนองเต่า จะให้ความสำคัญกับเรื่องนี้เป็นอย่างยิ่ง ผู้หญิงจะรักนวลสงวนตัวมาก จะไม่ไปไหนสองต่อสองกับชายที่ไม่ใช่ญาติ โดยเฉพาะการนั่งซ้อนท้ายรถมอเตอร์ไซด์ ถ้าไม่ใช่ญาติใกล้ชิดกันจริงแล้ว ผู้หญิงจะไม่ยอมนั่งด้วย นอกจากนั้นผู้หญิงปกาเกอะญอจะขี้อายไม่กล้าแสดงออก แต่เป็นคนซื่อ “การมีเพศสัมพันธ์ก่อนแต่งงาน ถือว่าเป็นเรื่องที่น่าอับอาย เป็นสิ่งที่ไม่ถูกต้อง เป็นสิ่งที่ไม่ดี พ่อ-แม่ จะสอนเสมอตอนกินข้าวพร้อมหน้ากันทั้งครอบครัว ไม่ควรกระทำให้พ่อแม่อับอาย ถึงแม้ว่าจะไม่มีใครรู้ แต่สิ่งสูงสุดจะต้องล่วงรู้ และที่สำคัญเป็นสิ่งที่น่าละอายใจมาก” นางสาวจันทิมนต์ จ่อวาลู หรือหน่อแอฮี เหมะญอญิก กลุ่มสหกรณ์เครดิตยูเนียน บ้านหนองเต่า ได้กล่าวว่า ลูกผู้หญิงจะถูกสอนตั้งแต่เด็กให้ระวังเรื่องลักษณะเช่นนี้ ถ้าใครล่วงละเมิดถือว่าผิดผี จะมีใครทราบหรือไม่ก็ตาม แต่สิ่งสูงสุดจะเป็นผู้ทราบ คนในชุมชนอาจถูกลงโทษ เช่น เด็กๆ เจ็บป่วย ไม่สบาย สัตว์เลี้ยงอาจได้รับอันตรายหรือเกิดเหตุการณ์ที่ไม่ดีในชุมชน คนในชุมชนต้องร่วมกันรับผิดชอบ การทำความผิดของหนุ่มสาวคู่นั้น ต้องทำพิธีขอขมา (เลี้ยงผี) ต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในชุมชนบ้านหนองเต่า มีผู้เคยทำผิดข้อห้าม การมีเพศสัมพันธ์กันก่อนการแต่งงาน ในปี 2537 ซึ่งเป็นเด็กสาวที่ลงไปเรียนหนังสือที่เชียงใหม่ (ธรรมดาถ้าเกิดเรื่องเช่นนี้ พ่อแม่จะต้องพาลูกมาทำพิธีเลี้ยงผีขอขมาก่อนจึงจะทำพิธีแต่งงานกันได้) เมื่อชาวบ้านในชุมชนทราบเรื่องก็มีการประชุม เพื่อให้พ่อแม่ของฝ่ายหญิงไปรับลูกมาทำพิธี แต่ปรากฏว่าเวลาผ่านไป 3 เดือนฝ่ายหญิงยังไม่ยอมขึ้นมาทำพิธี ทำให้หนุ่มสาวที่รักใคร่กันและตกลงที่จะแต่งงานกันในชุมชนไม่สามารถประกอบพิธีได้ เพราะชาวปกาเกอะญอบ้านหนองเต่ามีความเชื่อว่า ถ้าเกิดเรื่องในลักษณะเช่นนี้ถือว่าร้ายแรง จะต้องทำพิธีกรรมขอขมาต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ (คำที่คำเด๊ะ) ก่อนหนุ่มสาวคู่อื่นจึงจะทำพิธีแต่งงานได้ ทรายไคยังไม่ทำพิธีขอขมา ก็ยังจัดงานแต่งงานไม่ได้ ดังนั้นหนุ่มสาวหลายคู่ที่มีกำหนดจะแต่งงานกันก็ยังไม่แต่งงานได้ เพราะคู่ที่ทำผิดยังไม่ได้ทำพิธีขอขมา เมื่อเหตุการณ์เป็นเช่นนี้ จึงมีการประชุมกันอีกครั้งเพื่อกดดันให้พ่อแม่ฝ่ายหญิง ต้องไปตามลูกสาวมาทำพิธีขอขมาต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ พร้อมกับขู่ว่าถ้าไม่ไปตามมาทำพิธี จะไม่ให้ครอบครัวอยู่ในหมู่บ้าน พ่อฝ่ายหญิงจึงลงมารับลูกสาวไปให้อธิษฐาน ผู้เฒ่าผู้แก่อบรมสั่งสอนและลงโทษ โดยการถูกประจานและให้ประกอบพิธีขอขมา เรื่องจึงยุติลง และเกิดอีกครั้งหนึ่ง ในปี 2543 เป็นหญิงสาวในหมู่บ้านกับชายหมู่บ้านอื่น และทั้ง 2 คู่ ที่ทำผิดจารีตก็ได้เข้าพิธีแต่งงาน อยู่กินฉันสามีภริยากัน

การมีเพศสัมพันธ์กันก่อนแต่งงาน ถ้าหนุ่มสาวเป็นเครือญาติกัน เมื่อทำพิธีแล้วทั้งสองจะถูกขับให้ออกจากหมู่บ้านไปอยู่หมู่บ้านอื่น แต่ถ้าไม่ใช่ญาติก็สามารถใช้ชีวิตร่วมกันในหมู่บ้านได้

ที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่า ในชุมชนบ้านหนองเต่า อัตราล่วงละเมิดจารีตข้อห้ามเกี่ยวกับการมีเพศสัมพันธ์ก่อนแต่งงานของหนุ่มสาว จะอยู่ในอัตราที่น้อยมาก (30 ปี 2 ครั้ง) จึงเห็นว่า การควบคุมทางสังคมยังอยู่ในเกณฑ์ที่ยังคงใช้ได้ผล

3) ห้ามลูกเนื้อต้องตัวกัน

ข้อห้ามอีกข้อหนึ่งของชุมชนบ้านหนองเต่า คือ ห้ามไม่ให้หนุ่ม-สาว ที่ไม่ใช่ญาติใกล้ชิดกัน ลูกเนื้อต้องตัวกัน โดยเจตนาหรือไม่ก็ตาม แม้แต่ญาติพี่น้องกัน ถ้าไม่ใช่ลำดับที่ 1 และลำดับที่ 2 เพราะการลูกเนื้อต้องตัวเป็นสิ่งที่ไม่เหมาะสมอย่างยิ่ง แม้ว่าจะไม่ถึงกับผิดผีก็ตาม แต่ก็มีข้อห้ามเพราะอาจนำไปสู่การมีเพศสัมพันธ์กัน โดยเฉพาะต่อหน้าผู้เฒ่าผู้แก่จะถูกตำหนิ และตักเตือนว่าไม่ควรกระทำ ข้อห้ามนี้ไม่ถูกห้ามโดยเด็ดขาด และก็ไม่ได้ระบุไว้ว่า ตั้งแต่อายุเท่าไร แต่ถ้าเป็นเด็ก ๆ และเป็นญาติก็สามารถลูกเนื้อกันได้

จากเบื้องหลังข้อห้ามข้อนี้ เป็นการป้องกันการล่วงละเมิดในจารีต การมีเพศสัมพันธ์กันก่อนแต่งงานของหนุ่มสาว จึงมีการห้ามไว้ในชุมชนบ้านหนองเต่า แม้ว่าในปัจจุบันจะไม่เคร่งครัดเหมือนแต่ก่อน แต่หนุ่มสาวก็ยังไม่กล้าที่จะกระทำต่อหน้าผู้เฒ่าผู้แก่ ยังให้ความเคารพต่อผู้อาวุโสอยู่

4) ห้ามไม่ให้ไปไหนด้วยกันสองต่อสอง (ไม่ใช่ญาติ)

ตามปกติหนุ่มสาวในชุมชนบ้านหนองเต่าจะประพุดอยู่ในกรอบจารีตประเพณีของตนเอง ค่อนข้างเคร่งครัด และอยู่ในสายตาผู้เฒ่าผู้แก่ พ่อแม่ตลอดเวลา (ยกเว้นผู้ที่ลงมาเรียนหนังสือข้างล่าง แต่พ่อแม่ก็จะแอบลงมาดูความเป็นอยู่ และความประพฤติของลูกเสมอโดยที่ไม่บอกล่วงหน้า) ถ้าไม่ใช่ญาติใกล้ชิดกันแล้วหนุ่มสาวจะถูกห้ามไม่ให้ไปไหนกันสองต่อสอง แม้แต่เดินไปนาไปไร่ก็ตาม ต้องไปกันเป็นกลุ่ม ถ้าเป็นคู่รักที่ชาวบ้านทราบทั่วกัน เวลาจะไปไหนด้วยกัน เช่น เดินไปไหว้พระธาตุ ก็สามารถเดินคู่เป็นคู่ ๆ ได้แต่ต้องอยู่ในสายตาของคนในกลุ่ม คือลับหูแต่ไม่ลับตา

การไปไหนด้วยกันของหนุ่มสาวที่ไม่ใช่ญาติ ถึงแม้ว่าจะไม่ถึงกับผิดผีก็ตาม แต่เป็นสิ่งที่ต้องห้าม ถ้ามีผู้ใดล่วงละเมิดก็จะถูกชูปูนินทา จากชาวบ้าน ซึ่งเป็นการควบคุมสังคมทางอ้อมทางหนึ่งที่ใช้กับสมาชิก

5) ห้ามมีสามี – ภริยา หลายคน

ตามความเชื่อของชาวปกากะญอ ในเรื่องของสามี – ภริยา ต้องผัวเดียวเมียเดียวเท่านั้น ในชีวิตขอแต่งงานครั้งเดียว ส่วนใหญ่ถ้าฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดเสียชีวิตไป อีกฝ่ายหนึ่งจะอยู่เป็นหม้ายตลอดชีวิต การแต่งงานครั้งที่ 2 ของชาวปกากะญอ ถือว่าไม่ผิดแต่ไม่ค่อนิยม การมีเมียหลายคนของผู้ชายเป็นสิ่งต้องห้าม ชาวปกากะญอถือว่าเป็นเรื่องไม่สมควรและร้ายแรง ผู้เฒ่าผู้แก่จะสอนลูกหลานเสมอ และเป็นการผิดจารีตประเพณี (ผิดผี) ถ้าใครล่วงละเมิด จะต้องทำพิธีเลี้ยงผี เพื่อขอขมาลาโทษต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์

ในชุมชนบ้านหนองเต่า มีอยู่ 2 ครอบครัวที่สามี มีภริยา 2 คน แม้ว่าได้ทำพิธีขอขมาผีโดยฮีโร่แล้วก็ตาม แต่ไม่ค่อยได้รับการยอมรับจากชาวบ้านในชุมชนเท่าใดนัก เพราะการกระทำในสิ่งที่ไม่ถูกต้อง ผู้เฒ่าผู้แก่หลายคนมาปรารภให้ฟังว่า เป็นห่วงเด็กในรุ่นหลังจะนำไปเป็นแบบอย่าง ถ้าเป็นสมัยก่อนเมื่อประมาณ 50 ปีที่แล้ว 2 คน ที่ทำผิดจะต้องถูกขับไล่ออกจากหมู่บ้านแล้ว ถึงแม้ว่าทั้ง 2 คนที่ทำผิดจารีตไม่ถูกขับออกจากหมู่บ้านก็ตาม แต่ก็ถูกลงโทษทางอ้อม โดยการเมินเฉยจากคนในชุมชน

จารีตระหว่างคนในชุมชน

1) ห้ามทะเลาะวิวาท

ความขัดแย้งเป็นเรื่องปกติธรรมดาของมนุษย์ ซึ่งมีความเห็นที่แตกต่างกัน แต่ถ้าปล่อยให้ความขัดแย้งถูกเก็บสะสมไว้ โดยไม่มีการพูดคุย ปรับความเข้าใจให้ตรงกันแล้ว ความขัดแย้งนั้น ก็จะกลายเป็นเรื่องทะเลาะวิวาทใหญ่โต จนชุมชนอาจเกิดแตกความสามัคคี แบ่งเป็นพวกเป็นกลุ่ม นำมาซึ่งความไม่สงบสุขของชุมชนได้ ดังนั้นในชุมชนบ้านหนองเต่า จึงมีกฎข้อห้ามไม่ให้คนในชุมชนทะเลาะวิวาทกัน มีโทษถูกปรับเป็นเงินค่อนข้างสูง ชุมชนบ้านหนองเต่า ให้ความสำคัญกับเรื่องนี้มาก ถึงแม้ว่าจะไม่ผิดผี แต่มีผลกระทบอย่างรุนแรงต่อชุมชน หลายฝ่ายจึงพยายามที่จะไม่ให้เกิดการทะเลาะวิวาทในชุมชน หรือถ้าเกิดเหตุการณ์ความขัดแย้งขึ้นในชุมชน คนในชุมชนก็พยายามไกล่เกลี่ย ให้เรื่องมันจบในชุมชน โดยอาศัยความสัมพันธ์พื้นฐาน อาศัยความเป็นเครือญาติ ความประณีตประนอม โดยไม่ต้องอาศัยกลไกของรัฐเข้ามาเกี่ยวข้องเลยสักครั้งเดียว ตัวอย่างเมื่อปี 2541 มีนายทุนจะเข้ามาทำฟาร์มปลูกดอกไม้ส่งขาย โดยจะขอเช่าพื้นที่ของชาวบ้านหนองเต่าในการผลิต โดยชาวบ้านในชุมชน จะได้เป็นแรงงานในฟาร์ม มีรายได้เพิ่มขึ้น แต่ฟาร์มดอกไม้จะต้องมีสารเคมี ตามเกษตรแผนใหม่ หมู่บ้านจะต้องได้รับผลกระทบ ในเรื่องของสารเคมี การใช้น้ำของฟาร์ม ทำให้ชาวบ้านในชุมชนบ้านหนองเต่าแตกออกเป็นสองฝ่าย ฝ่ายหนึ่งเห็นด้วยเพื่อที่ชาวบ้านจะได้มีรายได้เพิ่มขึ้น มาจุนเจือครอบครัว แต่อีกฝ่าย (ซึ่งเป็นส่วนใหญ่) ไม่เห็นด้วย กลัวผลกระทบที่จะ

กระทบ ที่จะเกิดขึ้นจากฟาร์มดอกไม้ ทำให้ต้องมีการประชุมใหญ่ในชุมชนพุดคุย วิเคราะห์ถึง ผลดีผลเสีย ที่จะได้รับจากฟาร์มดอกไม้ ในที่สุดก็ได้ข้อสรุปว่า ชาวบ้านส่วนใหญ่ ไม่ยอมใน นายทุนมาปลูกดอกไม้ เพราะผลเสียมากกว่าผลดี เหตุการณ์ครั้งนั้นจบลงด้วยดี ที่เห็นด้วยกับ นายทุนก็ต้องยอมรับมติของคนส่วนใหญ่ เรื่องจบลงโดยไม่ต้องอาศัยคนกลางมาไกล่เกลี่ย แต่ อาศัยพื้นฐานของการเคารพซึ่งกันละกัน การเป็นเครือญาติ การประณีตประนอม เรื่องเลวร้าย ต่างๆ จึงจบลงด้วยดี โดยไม่ต้องพึ่งพาอาศัยกฎหมาย หรืออำนาจรัฐเลยแม้แต่หน่อย

จารีตระหว่างผู้น้อยกับผู้อาวุโส

สำหรับข้อห้ามระหว่างผู้น้อยกับผู้เฒ่าผู้แก่ ส่วนใหญ่ไม่ได้ระบุไว้ชัดเจน หรือ ผิดผีแต่อย่างใด ก็จะเป็นเหมือนๆ ข้อห้ามในวัฒนธรรมไทย เช่น ห้ามด่า ห้ามเถียงผู้ใหญ่ ห้ามจับหัว ห้ามแสดงอาการที่ถือว่าไม่เคารพ เช่น ขณะที่ผู้ใหญ่พุดคุยกับแขกห้ามพูดแทรก ห้ามพูดเสียงดังต่อหน้าผู้ใหญ่ ห้ามไม่ให้เดินข้ามผู้ใหญ่ เป็นต้น ซึ่งข้อห้ามแต่ละข้อ บ่งบอก ถึงวัยที่ชัดเจนว่า ผู้น้อยต้องให้ความเคารพนับถือ ต่อผู้สูงอายุ แม้ว่าจะไม่ใช่ญาติโดยสายเลือด ก็ตาม แต่การอ่อนน้อมถ่อมตน เป็นคุณสมบัติที่ต้องมีอยู่ในตัวของผู้น้อยตลอดเวลา

นอกจากข้อห้ามต่าง ๆ ดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้น ยังมีอีกมากมายที่ไม่ถึงกับผิดผี แต่เป็นข้อที่ควรประพฤติ เช่น ต้องแต่งชุดประจำเผ่าของตนเอง โดยเฉพาะผู้หญิง จะต้องใส่ ชุดทรงกระบอกสีขาว ซึ่งเป็นสัญลักษณ์แห่งความบริสุทธิ์ ถึงแม้ว่าเวลาไปโรงเรียน จะแต่ง ชุดเครื่องแบบนักเรียนก็ตาม แต่เวลากลับมาถึงบ้าน เด็กหญิงจะต้องแต่งชุดขาว จะมีเด็กหญิง หลายคน ที่ลงมาเรียนหนังสือข้างล่าง แต่เวลาขึ้นไปอยู่กับครอบครัวบนดอย จะต้องใส่ชุด ประจำเผ่า มีเด็กหญิงหลายคนที่จะไม่ชอบใส่ บอกว่าไม่สะดวกก็จะถูกพ่อแม่ตำหนิเอา โดยเฉพาะแม่จะว่ากล่าวลูกสาวของตนเสมอ ว่าแต่งทำไมชุดคนเมืองไม่เห็นสวยเลย ใส่ชุดของเรา ดีกว่า ไม่ต้องซื้อ อยากได้ก็ทอเอาเอง มีหลายครั้งที่เด็กหญิงที่แต่งชุดพื้นราบแล้ว ถูกผู้เฒ่าผู้แก่ บ่นเอา นอกจากเรื่องการแต่งกายแล้ว ยังมีหลายเรื่อง ที่ผู้เฒ่าผู้แก่ จะพร่ำสั่งสอนลูกหลานใน ชุมชนเสมอ ว่าสิ่งใดควรทำ หรือไม่ควรทำ เป็นหูเป็นตาให้กับพ่อ-แม่ แม้ว่าจะไม่ใช่ลูก หลานของตนก็ตาม แต่ทุกคนก็มีความ รู้สึกเหมือนญาติพี่น้อง ที่จะต้องช่วยกัน ว่ากล่าว ดักเตือน ในเวลาที่ลูกหลานจะประพฤติตัวออกนอกกรอบของจารีต หรือถ้าเกิดเหตุการณ์ที่จะ ส่อไปในทางที่เสียหาย ผู้อาวุโสในหมู่บ้าน จะต้องมีการเรียกประชุม เพื่อหาทางป้องกัน และ แก้ไข ให้ปัญหาต่างๆ หมดไปจากชุมชนโดยเร็วที่สุด

2. จารีตเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลกับธรรมชาติ

ชาวปกากะญอบ้านหนองเต่ามีความสัมพันธ์และผูกพันกับธรรมชาติโดยเฉพาะป่าไม้ตั้งแต่ลืมตาออกมาดูโลก ได้อาศัยอยู่กินได้ใช้ประโยชน์ในเรื่องของที่อยู่อาศัย สมุนไพร และอาหาร ป่าไม้จึงเป็นทุกสิ่งทุกอย่างของชาวปกากะญอ ด้วยจิตวิญญาณที่รู้คุณค่าของ ป่าไม้ พวกเขาจึงใช้สอยป่าไม้ด้วยความระมัดระวัง ทะนุถนอมไม่ให้ป่าไม้ได้บอบช้ำ ใช้ป่าไม้ด้วยความสำนึกในบุญคุณของป่า ดังนั้นบรรพบุรุษของพวกเขา จึงค้นหาวิธีการที่จะรักษาป่าให้ลูกให้หลานได้มีป่าไว้ใช้ ความรู้และประสบการณ์ได้ถูกสะสมบ่มตัวคนแล้วคนเล่า จนเกิดเป็นกฎข้อห้าม โดยผ่านพิธีกรรมต่าง ๆ ตลอดมา

ข้อห้ามของชุมชนที่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติ ซึ่งหมายถึง ดิน น้ำ ต้นไม้ ป่าไม้ รวมถึงสัตว์ป่า นานา ๆ ชนิดนั้น ได้มีการอบรมสั่งสอนถ่ายทอดโดยผ่านพิธีกรรมต่าง ๆ คนแล้วคนเล่าจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่อีกรุ่นหนึ่ง ไม่ได้บันทึกไว้เป็นลายลักษณ์อักษรแต่อาศัยการจดจำไว้ในรูปแบบของอิทา, นิทาน และตำนาน โดยอาศัยการเล่าต่อ ๆ กันมา ต่อมามีการบันทึกไว้อย่างเป็นระบบในรูปแบบของตัวหนังสือทั้งภาษาไทย และภาษากะเหรี่ยง โดยนักวิชาการและปราชญ์ของชุมชน ซึ่งจารีตเหล่านั้นมี ดังนี้

จารีตเกี่ยวกับต้นไม้และป่าไม้ จำแนกเป็น

1) ห้ามตัดต้นไม้ในเขตป่าพิธีกรรม

1.1) เดปอ (ป่าสะดือ) ในการศึกษาข้อห้ามเกี่ยวกับต้นไม้ และป่าไม้ โดยการศึกษาจากการสัมภาษณ์ พระตีจอนิ โอโคเฮ นายจอเกลอะ นายคำเสาร์ ได้กล่าวว่า

ป่าเดปอ หมายถึง ป่าสะดือของเด็กเกิดใหม่ ตามความเชื่อของชาวปกากะญอที่ว่าขวัญของเด็กเกิดใหม่จะอยู่กับต้นไม้ ดังนั้นในวันที่เด็กเกิดใหม่ พ่อจะต้องไปตัดกระบอกไม้ไผ่มา 1 ปล้อง และมีข้อห้ามว่า ต้องใช้มีดตัดให้ขาดภายใน 3 ครั้ง เมื่อได้กระบอกไม้ไผ่ ที่เรียกว่า “เดปอ” มาแล้วเอาสายสะดือที่ถูกตัดออกจากตัวเด็กพร้อมกับรกเด็กใส่ลงในกระบอกไม้ไผ่ ปิดกระบอกด้วยผ้ามัดให้แน่นเก็บไว้ 1 คืน รุ่งเช้าพ่อเด็กจะนำกระบอกสายสะดือไปแขวนไว้กับต้นไม้ที่แข็งแรงสมบูรณ์ จะเป็นต้นอะไรก็ได้ ถ้าเป็นต้นไม้ใหญ่สามารถที่จะนำเอากะบอกสายสะดือไปแขวนหลายคนได้ และห้ามไม่ให้ผู้ใดตัดต้นไม้ต้นนั้นเด็ดขาด เพราะเชื่อว่าขวัญของเด็กจะถูกทำลายทำให้เด็กไม่สบาย หรืออาจจะเสียชีวิตภายหลังถ้าปรากฏว่ามีใครไปตัดต้นไม้ที่มีเดปอแขวนอยู่จะรู้หรือไม่ก็ตามจะต้องเสียไก่อีกกับ

เด็กเจ้าของเคปอ 1 ตัว แต่ถ้าต้นไม้ต้นนั้นมีเคปอ 10 คน ก็ต้องเสียไก่ 10 ตัว ให้กับเจ้าของเคปอ

เมื่อแขวนกระบอกสายสะดือ หรือเคปอไว้กับต้นไม้แล้ว ก่อนกลับบ้าน ถ้าเจ้าของเคปอเป็นชาย พ่อจะต้องหักกิ่งไม้ไปด้วย 1 กิ่ง เพื่อนำกลับมาแตะที่เสาบ้าน หน้าไม้ และฝาบ้านแล้วนำมาเก็บไว้ที่หัวนอนเด็ก แต่ถ้าเป็นลูกผู้หญิงจะนำกิ่งไม้มาแตะที่ครกตำข้าว เล้าหมู เล้าไก่ และอุปกรณ์ทอผ้า แล้วนำกิ่งไม้มาเก็บไว้ที่หัวนอนเด็ก เช่นเดียวกับเด็กชาย

หลังจากสายสะดือเด็กหลุดจากตัวเด็กแล้วพ่อเด็กจะต้องไปขว้างกระบอกสายสะดือ (เคปอ) ให้ตกจากต้นไม้ เพื่อให้ขวัญของเด็กกลับมาอยู่กับตัวเด็ก การขว้างกระบอกสายสะดือนั้นถ้าเป็นเด็กผู้ชายพ่อจะต้องขว้างด้วยมือขวา ถ้าเป็นลูกผู้หญิงพ่อจะต้องขว้างด้วยมือซ้าย เมื่อกระบอกสายสะดือตกลงแล้วพ่อจะต้องเรียกขวัญเด็กกลับบ้าน ส่วนต้นไม้ต้นนั้นก็จะต้นไม้ขวัญเด็กตลอดไปห้ามตัดจนกว่าต้นไม้ต้นนั้นจะตายเองโดยธรรมชาติ

มีเหตุการณ์ที่เกี่ยวข้องกับเคปอ คือ เมื่อกลางปี 2543 ภริยาลูกชายของพะตึงจอนิ คลอดลูกที่โรงพยาบาล เมื่อคลอดแล้วได้กลับไปพักที่บ้านประมาณวันที่ 3-4 ของการคลอดลูก ปรากฏว่าเด็กไม่สบาย ผู้เฒ่าผู้แก่ก็บังคับให้พ่อเด็กไปตามเอาสะดือเด็กที่หมอมือทั้งไว้ในถังขยะที่โรงพยาบาลกลับมาทำพิธีเด็กจึงหาย

ชุมชนบ้านหนองเต่ามีป่าเคปออยู่ ๑ ไร่ ๑ งาน ๒ แห่ง ด้านทิศตะวันตกและทิศเหนือของหมู่บ้านเป็นเขตป่าที่เล็ก ๆ และทุกคนจะรู้จักเป็นอย่างดีว่าห้ามไปตัดอย่างเด็ดขาด

1.2) ชั่วโซ่ (ป่าช้า)

ในชุมชนของชาวปกากะญอบ้านหนองเต่า จะแบ่งป่าเขตที่ใกล้ ๆ บ้านไว้ 1 แปลง สำหรับไว้ใช้เป็นสถานที่ฝังศพของผู้ที่เสียชีวิตในชุมชน เมื่อเป็นข้อที่ตกลงกันของ ชุมชนในการกำหนดว่าป่าบริเวณใดที่จะใช้เป็นสถานที่ฝังศพของคนในชุมชนแล้ว ก็ห้ามเข้าไปตัดไม้ในเขตนั่นเด็ดขาด ดังนั้นป่าบริเวณนั้น จึงเป็นป่าที่ค่อนข้างสมบูรณ์

ชุมชนบ้านหนองเต่ามีป่าช้าอยู่ทิศตะวันออกเฉียงไปทางเหนือเล็กน้อย เป็นเขตป่าที่ชาวบ้านกำหนดไว้เป็นพื้นที่ฝังศพของผู้ที่เสียชีวิตในชุมชนมีประมาณ 700 ไร่ อุดมไปด้วยไผ่ป่าและนก เป็นจำนวนมากอาศัยอยู่ในบริเวณนั้น

1.3) นาฏกรรม (ป่าที่ตั้งหอดูประจำหมู่บ้าน)

ชุมชนของชาวปกากะญอบ้านหนองเต่าที่นับถือผี และพุทธทุกชุมชน เว้นผู้ที่นับถือศาสนาคริสต์ จะมีศาลหรือหอดูประจำหมู่บ้านไว้เป็นที่ประกอบพิธีของฮีโร่ ในชุมชนบ้านหนองเต่าจะมีศาลอยู่ 2 ศาล (มีฮีโร่ 2 คน) อยู่ท้ายหมู่บ้านด้านตะวันตก ติดกับลำห้วย และจะมีการเลี้ยงผีทุก ๆ ปี เขตป่าบริเวณนั้นจึงห้ามไม่ให้ไปตัดต้นไม้ในเขตนั้นเด็ดขาดเพราะถือว่าไปรบกวน และไปลบหลู่เจ้าบ้าน ถ้าใครไปตัดมีความเชื่อว่า จะไม่สบาย หรืออาจเสียชีวิตเพราะถูกผีกระทำ

2. ห้ามตัดต้นไม้ในเขตป่าต้นน้ำ / ป่าอนุรักษ์

ชาวปกากะญอมีภูมิปัญญาอันชาญฉลาดที่ถูกทอดมาจากบรรพบุรุษในเรื่องของการดูแลรักษาป่าให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตอย่างกลมกลืน โดยแบ่งป่าออกเป็น 2 ประเภท คือ ป่าที่สามารถเข้าไปตัดต้นไม้ และใช้พื้นที่ทำไร่ได้เรียกว่า “ดู่ตะ” ส่วนป่าที่เป็นพื้นที่ต้นน้ำป่าอนุรักษ์ เรียกว่า “ดู่ตะ” เป็นป่าหวงห้าม

2.1) ดู่ตะ (ป่าต้นน้ำ / ป่าอนุรักษ์)

ป่าดู่ตะ หรือป่าต้นน้ำ / ป่าอนุรักษ์จะมีลักษณะเป็นป่าที่อุดมสมบูรณ์ ไม้ยืนต้น มีความชื้นมาก ดินจะเปียกชุ่มตลอดเวลาเป็นแหล่งต้นน้ำ สมนไพร และที่สำคัญเป็นที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่า ๓ ชนิด โดยเฉพาะหมูป่า และแก้ง พะตึงจอนิ โอโดเชา และนายจอกเกลอะ เนอะปอแต่ ได้บอกว่า “ป่าไม้ที่อุดมสมบูรณ์จะต้องมีถึง 7 ชั้น ซึ่งมีความหลากหลายของพันธุ์พืช ๓ ชนิด ตั้งแต่ต้นหญ้าตามพื้นจนถึงต้นไม้ใหญ่ ซึ่งแต่ละชนิดก็จะเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันอย่างแยกไม่ออก”

สำหรับป่า 7 ชั้น พะตึงจอนิ และนายจอกเกลอะได้กล่าวถึงนั้น คือ ชั้นที่ 1 พืชและสัตว์เล็ก ๆ อาศัยอยู่ มี จิ้งหรีด ไส้เดือน ส่วนหน้าดินก็จะมีราและเห็ด

ชั้นที่ 2 ต้นไม้ต้นเล็ก ๆ ประเภทวัชพืชคลุมดิน

ชั้นที่ 3 ต้นไม้พุ่มเตี้ย ๆ

ชั้นที่ 4 เป็นประเภทไม้ใหญ่ที่มีกิ่งก้านสาขา

ชั้นที่ 5 จำพวกตะไคร่น้ำ

ชั้นที่ 6 กาฝาก ดอกเห็ด และกล้วยไม้

ชั้นที่ 7 เถาวัลย์

ป่าดู่ตะเป็นป่าไม้ที่ปกากะญอห้ามไม่ให้เข้าไปตัด และเข้าไปทำไร่เด็ดขาดเพราะเชื่อว่า ผีแรงและดุด่ามาก ถ้ามีคนไปฟันตัดต้นไม้ในเขตนั้นจะทำให้ไม่สบาย อาจ

เสียชีวิต หรือจะเกิดเหตุร้ายในชุมชน ความเชื่อเช่นนี้ส่งผลให้ชุมชนปกากะญอมีป่าประเภทนี้ทุกชุมชน ถ้าชุมชนใดยังมีความเชื่อเช่นนี้มาก ๆ จะมีป่าดงมากหลายแห่งบางชุมชนอาจมีถึง 30-40 แห่ง สำหรับป่าดงนั้นเป็นที่รวมของพันธุ์ต่าง ๆ ดังนี้

2.1.1) ต่าโคโตะ (ป่ากั่ว)

ป่าต่าโคโตะเป็นกวดอยระหว่างเขา 2 ลูก เป็นป่าดิบ เป็นแหล่งกำเนิดของสายน้ำ ชาวปกากะญอเชื่อว่าเป็นทางเดินของจิตวิญญาณผี นอกจากนั้นสัตว์ป่าจะใช้ป่าบริเวณนี้เดินข้ามไปมาระหว่างเขา 2 ลูก ห้ามตัดไม้ในบริเวณนั้นเพราะจะทำให้ น้ำแห้ง และไปรบกวนสัตว์ป่า

2.1.2) เคะหมือเบอ (ป่าที่เป็นเกาะมีน้ำล้อมรอบ)

ป่าคะหมือเบอเป็นป่าที่มีลักษณะเป็นเนินเล็กๆ มีน้ำล้อมรอบจะมีความชื้นมาก ดินเปียกชุ่มตลอดเวลา มีน้ำซึมออกตลอดปีเป็นแหล่งต้นน้ำและเป็นที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่าและสัตว์น้ำ โดยเฉพาะกบและเขียด ถ้าไปตัดต้นไม้บริเวณนั้นจะทำให้ น้ำแห้ง สัตว์ไม่มีที่อยู่อาศัย

2.1.3) แควว้อ (ป่าหางตักแตน)

บริเวณที่มีมีสายน้ำสองสายมาชนกันหรือสบกันพื้นที่ตรงกลางจะมีลักษณะคล้ายถ้ำ จะเป็นแหล่งกำเนิดของน้ำสายใหม่สัตว์น้ำจะชอบอยู่อาศัย ห้ามถางเอาพื้นที่ทำไร่ ห้ามตั้งชุมชนและห้ามตัดไม้บริเวณนั้นถือว่าผิดผี มีเหตุการณ์ที่เกี่ยวข้องกับข้อห้ามข้อนี้ คือ เมื่อปี พ.ศ. 2530 พ่อหลวงคนที่ 10 ของบ้านหนองเต่า ฝ่าฝืนผิดจารีตข้อนี้คือ ได้ไปถางป่าบริเวณที่เรียกว่า “แควว้อ” เป็นที่นา อยู่มาอีกปีลูกชายเสียชีวิต ต่อมาอีก 5 ปี ภริยาพ่อหลวงก็เสียชีวิตอีกคน และในที่สุดเมื่อปี 2542 พ่อหลวงก็เสียชีวิตอีกคนหนึ่ง จึงเป็นที่วิพากษ์วิจารณ์ของคนในชุมชนเป็นอย่างยิ่งว่า เป็นเพราะว่าไปละเมิดจารีตตัดต้นไม้ในเขต “แควว้อ” จึงทำให้ครอบครัวของพ่อหลวงถึงความวิบัติ

2.1.4) ป่าเขมอญ (ป่าเลือดผัดก)

พื้นที่ป่าที่เรียกว่า “ป่าเขมอญ” เป็นป่าที่จะมีน้ำซับ คือน้ำที่ไหลออกมาตลอดปีจะมีไฟและหวายขึ้นอยู่บริเวณนั้นเป็นที่อยู่ของสัตว์น้ำ และเป็นต้นน้ำชาวปกากะญอ ห้ามไม่ให้ไปตัดไม้บริเวณนั้นเด็ดขาดถือว่าผิดกฎหมู่บ้าน และถือว่าผิดผี ถ้าใครถ่วงละเมิดเชื่อว่าจะมีอันเป็นไปถึงชีวิต และที่สำคัญทำให้น้ำแห้งคนในชุมชนจะเดือดร้อน

2.1.5) ป่าที่เปื้อน (ป่าน้ำพุ)

พื้นที่ป่าเรียกว่า “ป่าที่เปื้อน” เป็นป่าที่มีลักษณะน้ำพุออกมาเป็นแหล่งต้นน้ำ ต้นไม้บริเวณนั้นจะเขียวจิตตลอดปี สัตว์ป่า เช่น หมูป่า เก้ง เป็นต้น จะมากินน้ำบริเวณนั้นและเป็นแหล่งวางไข่ของเขียดห้ามตัดและทำลายต้นไม้บริเวณนั้น เพราะจะไปทำลายบริเวณที่อยู่ของสัตว์และทำให้น้ำแห้ง

2.1.6) ป่าตะหมือค่าคะคลี (ป่าผิยงหนู)

เป็นพื้นที่ตรงข้ามน้ำตกบริเวณนั้น กบ และเขียดจะมาวางไข่และปลาเกะญอมีความเชื่อว่า ถ้ามีคนใดไปตัดไม้บริเวณนั้นครอบครัวจะไม่มีความสุขอาจเสียชีวิต ห้ามไปทำนา และไร่บริเวณนั้น

3.) ห้ามถางป่าหัวไร่ หัวนา ป่าสันเขา (ยอดดอย)

1) ป่าหัวไร่

เป็นป่าที่อยู่ติดกับไร่ข้าว หรืออยู่รอบๆ ไร่ นั้นเองชาวปกาเกอญอจะห้ามตัด เพราะเป็นการรักษาความชุ่มชื้นของดินและอากาศบริเวณใกล้ ๆ ไร่ เป็นแหล่งอาหาร และเป็นที่อยู่ของสัตว์ นอกจากจะเป็นแหล่งอาหารของสัตว์แล้วยังเป็นแหล่งอาหารของคนด้วย คือ เห็ด และต้นก่อ ซึ่งชาวบ้านสามารถเก็บลูกไปขายได้เงินมาจุนเจือครอบครัวอีกทางหนึ่งด้วย ในพื้นที่ไร่ข้าวของชาวปกาเกอญอก็จะห้ามไม่ให้ตัดไม้ใหญ่เพียงแค่ตัดกิ่งเล็ก ๆ ออกเท่านั้น เมื่อหมดฤดูทำไร่ต้นไม้อะไรจะได้พื้นตัวออกไปกิ่งก้านสาขาออกดอกออกผลได้รวดเร็ว

2) ป่าหัวนา

มีลักษณะเป็นป่าไม้ที่อยู่ตามข้าง ๆ นาที่เจ้าของนาได้เก็บไว้ไม่ตัดทำลาย และระวังไม่ให้ไฟไหม้เป็นการรักษาความชุ่มชื้นของดินและอากาศในบริเวณนา นอกจากนั้นยังเป็นแหล่งอาหาร คือ กล้วยป่า เห็ด และหน่อไม้ ของชาวบ้าน ชาวปกาเกอญอ จึงมีข้อห้ามไม่ให้ตัดต้นไม้ตามหัวนาหรือบริเวณรอบ ๆ นา

3) ป่าสันเขา (ตะโจะโด่)

ป่าสันเขามีลักษณะเป็นป่าที่ขึ้นตรงเนินสันดอย (ยอดดอย) เป็นที่พักอาศัยของสัตว์ป่าประเภทต่าง ๆ สัตว์ชอบมาเดินเล่น ชาวปกาเกอญอ จะห้ามไปตัดไม้ หรือถางที่ทำไร่ข้าว เพราะจะไปรบกวนสัตว์ป่า

นอกจากข้อห้ามที่เกี่ยวกับป่าไม้ดังที่กล่าวมาแล้ว ยังมีข้อห้ามที่ไม่ถึงกับผิดผี และมีผลกระทบเกี่ยวข้องกับความเป็นระเบียบเรียบร้อยของชุมชนก็ตามแต่ไปเกี่ยว

ข้องกับความเชื่อ และความเป็นสิริมงคล ซึ่งถือว่าถ้าฟ้าฝนจะเป็นสิ่งที่ไม่ดี เช่น การตัดต้นโพธิ์ ต้นไทร ไม้จ้าม ไม้ที่มีรังมด ที่มีผึ้งเกาะอยู่ เป็นต้น

การห้ามตัดต้นไม้แต่ละอย่าง ของชาวปกากะญอบ้านหนองเต่า ล้วนแต่มีเหตุผลที่อยู่เบื้องหลังของความเชื่อและข้อห้ามเหล่านั้นทั้งสิ้นไม่ได้เกิดขึ้นลอยๆ ปราศจากเหตุผลแต่ด้วยความคิดอันชาญฉลาด ของคนรุ่นเก่าที่ใช้อุบาย ในการควบคุมการใช้ทรัพยากรป่าไม้อย่างเห็นคุณค่า และทะนุถนอมเพื่อให้ลูกหลานได้มีทรัพยากรใช้อย่างไม่มีวันหมดราบนานเท่านั้น จึงได้มีวิธีการสอนที่คนรุ่นหลังต้องคล้อยตาม และยอมทำตามคำสั่งสอนเหล่านั้นอย่างเต็มใจ และภาคภูมิใจในภูมิปัญญาบรรพบุรุษของตนเอง

นอกจากนั้นจะมีข้อห้ามที่เกี่ยวกับต้นไม้ ป่าไม้แล้ว ข้อห้ามของคนในชุมชนบ้านหนองเต่า ที่อาจจะไม่เกี่ยวข้องกับความเป็นระเบียบเรียบร้อยของชุมชนก็ตาม ได้แก่ ข้อห้ามที่เกี่ยวกับสัตว์ป่า เช่น ห้ามล่าสัตว์ในเขตป่าอนุรักษ์ / ป่าต้นน้ำ ห้ามฆ่าสัตว์ที่กำลังผสมพันธุ์กัน ห้ามฆ่าสัตว์ที่กำลังตั้งท้อง และห้ามล่าสัตว์บางชนิด เช่น นกกก (นกเงือก) นกโปี๋ ข่า เสือ ชะนี งูเห่า เป็นต้น แม้ว่าจะไม่ถึงผิดผีก็ตาม แต่เกี่ยวข้องกับความเชื่อดั้งเดิมของบรรพบุรุษ จึงไม่ควรไปฆ่าสัตว์เหล่านั้น ถือว่าไม่ดีไม่เป็นมงคล

จากกฎข้อห้ามต่าง ๆ ที่กล่าวมาเป็นวิธีการที่บุคคลในชุมชนบ้านหนองเต่า ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันได้ยึดถือปฏิบัติต่อ ๆ ตามกันมาเป็นการปรับความสมดุลระหว่างคนกับธรรมชาติที่ต่างต้องอาศัยกัน ธรรมชาติให้ประโยชน์ต่อมนุษย์ มนุษย์ได้รับประโยชน์จากธรรมชาติ ในขณะเดียวกันมนุษย์ต้องรู้จักใช้ และรักษาธรรมชาติ ที่เป็นแหล่งทุกอย่างของชีวิต ดังนั้นเพื่อต้องการที่จะรักษา ธรรมชาติ คือ ต้นไม้ ป่าไม้ และสัตว์ป่า ไว้ให้เป็นมรดกของลูกหลาน ผู้เฒ่าผู้แก่จึงได้ใช้ประสบการณ์และบทเรียนที่ผ่านมา รวบรวมตั้งเป็นจารีต กฎข้อห้าม ในรูปของความเชื่อต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ โดยผ่านพิธีกรรมต่าง ๆ เช่น พิธีเตปอ เป็นต้น ไว้ควบคุมดูแลการใช้ธรรมชาติของลูกหลาน มีการลงโทษ ผู้ที่ละเมิดจารีตหนักเบา มากน้อย ตามความผิดที่ระบุไว้ในข้อห้ามเหล่านั้น

3. จารีตที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมที่จะส่งผลกระทบต่อชุมชน

นายจอกละกล่าวไว้ว่า ชาวปกากะญอในชุมชนบ้านหนองเต่ามีความเชื่อว่า การกระทำของคนในชุมชนคนใดคนหนึ่ง ย่อมมีผลกระทบกับคนในชุมชนทั้งหมดอย่างเช่นถ้ามีคนในชุมชนไปทำผิดจารีตประเพณีของหมู่บ้าน (ผิดผี) เช่น หนุ่มสาวแอบได้เสียกัน โดยที่ไม่มีใครรู้ก็ตาม คนในชุมชนจะต้องถูกลงโทษจากผี เด็กในหมู่บ้านอาจเป็นไข้หวัด กันทั้งหมู่บ้านโดยไม่ทราบสาเหตุ หรือสัตว์เลี้ยงได้รับอันตราย เช่น ถูกเสือกิน หรือ เจ็บป่วย

เป็นต้น ดังนั้นชาวปกาเกอะญอจึงต้องช่วยกันสอดส่องดูแลควบคุมพฤติกรรมของคนในชุมชนไม่ให้กระทำความผิดจารีตประเพณีของชนเผ่าที่บรรพบุรุษได้สั่งสอนไว้ ถึงแม้ว่าจะไม่ใช่ลูกหลานหรือเครือญาติของตนก็ตาม ชาวปกาเกอะญอ ถือว่าเป็นหน้าที่ ที่จะต้องร่วมกันรับผิดชอบต่อการกระทำของคนในชุมชนทุกคน

ดังนั้นถ้าพฤติกรรมใดที่มีคนใดคนหนึ่งทำแล้วจะผลกระทบต่อผู้คนในชุมชนทุกคน จะต้องช่วยกันดูแล แม้ว่าการกระทำเช่นนั้น กระทำแล้วไม่ผิดผิดก็ตาม แต่จะนำความเดือดร้อนวุ่นวายมาสู่ชุมชน ทุกคนต้องช่วยกันรับผิดชอบ

สำหรับข้อห้ามที่ถือว่าเป็นกฎระเบียบในชุมชนบ้านหนองเต่า ที่มีอยู่ในคำสั่งสอนของผู้เฒ่าผู้แก่ และเป็นกฎของหมู่บ้านที่ตั้งใหม่ โดยคณะกรรมการหมู่บ้านจะมีการเพิ่มโทษที่เห็นเป็นรูปธรรม ถูกต้องสัมผัสได้ เช่น ถูกปรับเป็นเงิน หรือ ถูกดำเนินคดีตามกฎหมาย ซึ่งเป็นการควบคุมลงโทษแก่ผู้ที่ไม่เชื่อเรื่องของผี ข้อห้ามที่ส่งผลกระทบต่อชุมชนนั้นมีดังนี้

1. ห้ามขาย และเสพสิ่งเสพติด
2. ห้ามลักขโมย
3. ห้ามทะเลาะวิวาท
4. ห้ามเล่นการพนัน

3.1 ห้ามขายและเสพสิ่งเสพติด

จากการสัมภาษณ์พระตี่จอนิ โอโดเชา กับผู้อาวุโสในชุมชนกล่าวว่า ชุมชนบ้านหนองเต่าในอดีต มีชาวบ้านส่วนหนึ่งที่ติดยาเสพติดจำพวกฝิ่น เนื่องจากได้ไปเป็นแรงงานเก็บกล้าปลีของแม่ั่ว ซึ่งแม่ั่วจ้างชาวปกาเกอะญอไปเก็บกล้า แล้วจ่ายค่าแรงเป็นฝิ่นดิบ ทำให้ชาวบ้านที่ไปเป็นแรงงานของแม่ั่ว ติดฝิ่นเป็นจำนวนมาก อีกสาเหตุหนึ่งที่ชาวบ้านติดฝิ่น อันเนื่องมาจากการเจ็บป่วย เมื่อมีคนติดฝิ่นกันมากขึ้นทำให้ครอบครัวเดือดร้อน ไม่มีข้าวกิน เพราะเงินที่หามาได้หมดไปกับการซื้อฝิ่นมาสูบ แทนที่จะซื้อข้าวกิน ส่วนงานก็ทำไม่ได้ ร่างกายก็ทรุดโทรม ต่อมามีบาทหลวงท่านหนึ่งเข้าไปช่วยแก้ปัญหาให้ชาวบ้าน โดยจัดตั้งธนาคารข้าวขึ้นเพื่อแก้ปัญหาข้าวไม่พอกิน แต่มีเงื่อนไข และข้อตกลงร่วมกันว่า ชาวบ้านต้องเลิกสูบบุหรี่โดยเด็ดขาด นับตั้งแต่นั้นเป็นต้นมาชุมชนบ้านหนองเต่า จึงเลิกสูบบุหรี่กันทั้งชุมชน ต่อมาเมื่อชุมชนมีการพัฒนาขึ้น มีความเจริญเข้าไปในชุมชนจึงเกิดการเปลี่ยนแปลง ชาวบ้านมีความสะดวกสบายมากขึ้น มีไฟฟ้า มีถนน เข้าไปในหมู่บ้านพร้อมๆ กับยาเสพติดชนิดใหม่คือ ยาบ้า แต่ด้วยความเอาใจใส่ดูแลของหลายฝ่าย ทั้งผู้ใหญ่บ้าน คณะกรรมการหมู่บ้าน พระธรรมจาริก กลุ่มพ่อบ้านแม่บ้าน กลุ่มหนุ่มสาว ตลอดจนผู้เฒ่าผู้แก่ ผู้อาวุโส ในชุมชน ทำให้ยาเสพติด จึงไม่มีในชุมชนบ้านหนองเต่า เพราะมีการร่วมประชุมวิเคราะห์สถานการณ์กัน

ทุกเดือน ถ้าพบคนในชุมชนมีพฤติกรรมที่น่าสงสัย ในเรื่องของยาเสพติดก็จะมีการพูดคุย และตักเตือนกันมาโดยตลอด นอกจากนั้นยังมีกฎของหมู่บ้านห้ามมิให้ผู้ใดทำการซื้อขาย และเสพสิ่งเสพติด มีโทษ ทั้งปรับ ทั้งจำ เป็นกฎข้อห้ามที่ทุกคนรับรู้ และเอาใจใส่ยึดถือปฏิบัติ อย่างเคร่งครัดตลอดมา

3.2 ห้ามลักขโมย

ชุมชนปากเกอะญอบ้านหนองเต่า จะอบรมสั่งสอนลูกหลานของตนเสมอว่า สิ่งใดควรทำสิ่งใดไม่ควรทำ ซึ่งส่วนใหญ่จะใช้เวลาขณะกินข้าว เพราะอยู่กันอย่างพร้อมเพียง ครบทั้งครอบครัว อบรมบุตรหลานของตนมีข้อห้ามหนึ่งที่ชาวปากเกอะญอ จะสอนเสมอว่า ไม่ควรทำอย่างยิ่ง คือ ห้ามลักของคนอื่น เพราะว่าถ้าไปเอาของเขาแล้วเขาจะเดือดร้อน แม้ว่าไม่ถึงกับผิดแต่เป็นสิ่งที่ไม่ดี ไม่ว่าจะเป็นพริก หรือแดงที่เขาปลูกไว้ตามหัวไร่ปลายนาก็ตาม ไม่ควรกระทำอย่างยิ่ง

ชุมชนบ้านหนองเต่ามีกฎเกณฑ์ข้อห้าม ซึ่งถือว่าเป็นกฎของหมู่บ้านคือห้ามลักขโมยของคนอื่นมีโทษถูกปรับ ดังนั้นที่ผ่านมาในชุมชนบ้านหนองเต่าจึงอยู่กันอย่างสงบสุข จึงถือว่ากฎของหมู่บ้าน และคำสอนของพ่อแม่ควบคุมความประพฤติของผู้คนในชุมชนได้เป็นอย่างดี

3.3 ห้ามทะเลาะวิวาท

การทะเลาะวิวาทกันในชุมชนบ้านหนองเต่า ถือว่าเป็นเรื่องสำคัญมาก ที่ไม่อยากจะเกิดขึ้น เพราะอาชญากรรมเป็นเรื่องใหญ่ได้ จะนำมาซึ่งความแตกแยกของคนในชุมชน ถ้าเกิดขึ้นเมื่อใด จะต้องรับหาทางยุติทันที นำคู่กรณีมาตกลง ปรับความเข้าใจกัน แต่ทั้งสองจะต้องเสียค่าปรับให้แก่หมู่บ้าน เป็นเงิน 1,000 บาท โดยฝ่ายผิดจะต้องเป็นผู้เสียค่าปรับคนเดียวทั้งหมด แต่ถ้าในกรณีที่มีการทะเลาะวิวาทกันเป็นกลุ่มใหญ่ เมื่อปรับความเข้าใจกันแล้ว จะต้องมีการมัดมือเรียกขวัญกันทั้งหมด โดยผู้ใหญ่และผู้เฒ่าผู้แก่ ผู้อาวุโสในชุมชน ในช่วงที่ผู้วิจัยเข้าไปทำงานอยู่ในพื้นที่ บ้านหนองเต่า ตั้งแต่ปี พ.ศ.2534 จนถึงปัจจุบัน (2543) รวม 9 ปี มีการทะเลาะวิวาทกัน 3 ครั้ง ครั้งแรกเมื่อปี พ.ศ.2536 เป็นคนนอกชุมชน (บ้านห้วยตองกับคนอำเภोजอมทอง) แต่มาทะเลาะวิวาทกันในหมู่บ้านหนองเต่า ครั้งนั้นคนที่มาจากจอมทองเป็นฝ่ายผิด ต้องเสียค่าปรับ เป็นเงิน 1,000 บาท ครั้งที่ 2 เมื่อปี พ.ศ.2538 เป็นคนในชุมชน ฝ่ายผิดต้องจ่ายค่าปรับให้แก่หมู่บ้าน จำนวน 1,000 บาท ครั้งที่ 3 เกิดเมื่อประมาณกลางปี 2542 ที่ผ่านมา โดยเด็กนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 และชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ซึ่งเป็นเด็กในชุมชนบ้านหนองเต่า จำนวน 30 คน ยกพวกตีกัน เมื่อผู้ใหญ่และครูทราบเรื่อง จึงมีการนัดประชุมชาวบ้าน นำเด็กทั้งหมดมาปรับความเข้าใจกัน ในครั้งนั้นไม่มี

การปรับเป็นเงิน แต่มีการทำพิธีมัดมือเรียกขวัญเด็กทั้งหมดพร้อมกัน โดยฮิโซ ผู้อาวุโส ผู้เฒ่าผู้แก่ ในชุมชน ผู้ปกครองเด็กทั้งหมด ผู้ใหญ่บ้าน และครูที่โรงเรียนมีการอบรมตักเตือนไม่ให้เหตุการณ์อย่างนี้เกิดขึ้นอีก หลังจากทำพิธีแล้ว ผู้ใหญ่บ้าน ผู้เฒ่าผู้แก่ ผู้ปกครอง ครูที่โรงเรียน ได้ประชุมหาสาเหตุจากเหตุการณ์ครั้งนี้ ซึ่งหลายคนบอกว่าไม่เคยเกิดขึ้นเลยในอดีต ครั้งนี้เป็นครั้งแรกตั้งแต่ตั้งเป็นหมู่บ้าน จากการวิเคราะห์เหตุการณ์และจากการสอบถามเด็ก จึงทราบว่า เกิดจากการเรียนแบบนักเรียนเทคนิคกรุงเทพฯ ที่ยกพวกตีกัน เด็กก็เลยจำมาเป็นแบบอย่างที่ไม่ดี แต่เรื่องต่างๆ ก็จบลงด้วยดี โดยการปรับความเข้าใจกันทั้งสองฝ่าย ด้วยอาศัยความสัมพันธ์กันระหว่างคนในชุมชน ซึ่งเสมือนเป็นเครือญาติกันทั้งชุมชน เรื่องราวที่ไม่ดีต่างๆ จึงไม่รุกรามใหญ่โต จนเป็นเหตุให้ชุมชนแตกแยก

3.4 ห้ามเล่นการพนันในหมู่บ้าน

จากคำสัมภาษณ์ของพ่อหลวงหม่อเจ๊ะดี และนายคำเสาร์ เล่าว่าในชุมชนชาวปกาเกอะญอบ้านหนองเต่า สมัยก่อนเมื่อมีงานศพในหมู่บ้าน กลุ่มหนุ่มสาว จะไปอืทา ในงานศพ ตลอดทั้งคืน และได้อาศัยพิธีกรรมตรงนั้น ในการเกี่ยวพาราสีกัน และเป็นการอยู่เป็นเพื่อนเจ้าภาพ เพื่อไม่ให้เจ้าภาพเกิดความว้าเหว่ หรือเจียบเหงา นอกจาก อืทาของหนุ่มสาวแล้ว กลุ่มพ่อบ้าน และวัยรุ่น ที่อืทาไม่ได้ก็จะเล่นอย่างหนึ่งเรียกว่า “ทอเค” แต่ไม่ได้มีการพนันเข้ามาเกี่ยวข้องเล่นเพื่อสนุกสนานและเป็นเพื่อนเจ้าภาพ เมื่อเวลาผ่านไปอิทธิพลวัฒนธรรมการเล่นไพ่และไฮโล ของคนพื้นราบเข้าไปแพร่บนคอยทำให้หลายชุมชนของชาวปกาเกอะญอ มีการเล่นการพนันได้ ได้แก่ ไพ่ และไฮโล ในงานเกือบทุกชุมชน

ชุมชนบ้านหนองเต่า เมื่อ 5 ปี ที่ผ่านมา เมื่อมีงานศพในชุมชน จะมีคนพื้นราบขึ้นมาเล่นไพ่ และไฮโล ที่บ้านของผู้ตาย จะมีกลุ่มพ่อบ้านและกลุ่มหนุ่มเข้าไปร่วมวงกับคนพื้นราบ นับวันก็ยิ่งมีมากขึ้น ต่อมาก็ขยายไปในกลุ่มของเด็กเพราะเด็ก ๆ ได้ดูกลุ่มของผู้ใหญ่เป็นตัวอย่าง ผู้เฒ่าผู้แก่ ผู้อาวุโส และพระธรรมจาริก ได้มีการประชุมพูดคุยถึงเรื่องปัญหา และผลกระทบที่เกิดขึ้น จึงได้ตั้งกฎของหมู่บ้าน ห้ามไม่ให้มีการเล่นการพนันในหมู่บ้านอย่างเด็ดขาด ได้มีการแต่งตั้งคณะกรรมการดูแลควบคุมไม่ให้มีการเล่นการพนันในหมู่บ้าน ฝ่าฝืนมีโทษปรับเงิน ตั้งแต่ 500 บาท ขึ้นไป

นอกจาก กฎระเบียบ ข้อห้าม จารีต ประเพณี ต่าง ๆ ที่ชุมชนใช้ในการควบคุมพฤติกรรมของสมาชิกในหมู่บ้าน ให้เป็นไปตามบรรทัดฐานของบรรพบุรุษ ที่ได้ปลูกฝังสั่งสอน ถ่ายทอด ดังที่กล่าวมาแล้วนั้นเป็นเพียงส่วนหนึ่งเท่านั้น ที่เป็นส่วนควบคุมสำหรับผู้เชื่อในเรื่องของสิ่งที่เหนือธรรมชาติ แต่มีกลุ่มคนอีกกลุ่มหนึ่งที่จะไม่ค่อยเชื่อถือในเรื่อง

เหล่านั้น คำสอนของผู้เฒ่าผู้แก่ จึงไม่ค่อยได้ผล ดังนั้นคณะกรรมการหมู่บ้าน จึงได้ช่วยกัน ตั้งกฎเกณฑ์ ข้อห้ามขึ้นมาใหม่ให้การลงโทษสามารถมองเห็นเป็นรูปธรรม และเห็นผลทันตา ในรูปแบบเป็นกฎของหมู่บ้าน ซึ่งในชุมชนบ้านหนองเต่ามีกฎของหมู่บ้าน ที่มีทั้งของเก่าและปรับปรุงขึ้นมาใหม่ รวม 12 ข้อ ดังนี้

1. ห้ามยิงปืนในหมู่บ้าน โทษจำคุกปรับ 500 บาท
2. ห้ามลักเล็กขโมยน้อย โทษปรับไม่ต่ำกว่า 100 บาท
3. ห้ามก่อการทะเลาะวิวาทในหมู่บ้าน โทษจำคุกปรับไม่ต่ำกว่า 1,000 บาท
4. ห้ามกระทำความผิดประเพณีในหมู่บ้าน โทษจำคุกปรับไม่ต่ำกว่า 2,000 บาท
5. ห้ามมีการซื้อขาย และเสพยาเสพติด ภายในหมู่บ้าน โทษปรับตั้งแต่ 500 บาท และดำเนินคดีตามกฎหมาย
6. ห้ามตัดไม้ทำลายป่าในเขต หมู่ที่ 4 โทษปรับไม่ต่ำกว่า 5000 บาท และดำเนินคดีตามกฎหมาย
7. ห้ามซื้อตปลา และใช้ยาเบื่อ ในเขตหมู่ 4 โทษปรับไม่ต่ำกว่า 500 บาท และดำเนินคดีตามกฎหมาย
8. ห้ามคนหมู่บ้านอื่นมาล่าสัตว์ ในเขตหมู่ 4 โทษปรับไม่ต่ำกว่า 500 บาท และดำเนินคดีตามกฎหมาย
9. ห้ามคนแปลกหน้าต่างถิ่น หรือคนต่างด้าว เข้ามาอยู่ในหมู่บ้าน มีโทษดำเนินคดีตามกฎหมาย
10. ห้ามซื้อขายของผิดกฎหมาย ในหมู่บ้าน มีโทษดำเนินคดีตามกฎหมาย
11. ห้ามทำลายสมบัติทางราชการ และของส่วนรวม จำคุกดำเนินคดีตามกฎหมาย
12. ห้ามเล่นการพนันทุกชนิดในหมู่บ้าน โทษจำคุกปรับไม่ต่ำกว่า 500 บาท

จะเห็นว่ากฎของหมู่บ้านหนองเต่าที่ตั้งขึ้นมานั้น เป็นการผสมผสานระหว่างจารีต ประเพณี ข้อห้ามดั้งเดิมตามคำสอนของผู้เฒ่าผู้แก่ในอดีต กับกฎเกณฑ์ที่จัดตั้งขึ้นใหม่ ที่มีกฎหมายบ้านเมืองเข้ามาเกี่ยวข้อง มีการปรับโทษหนักเบา มากน้อย ตามความสำคัญ และที่มีผลกระทบต่อชุมชนอย่างรุนแรง ตลอดจนถึงการผิดจารีต (ผี) ตามความเชื่อดั้งเดิม การกระทำที่ผิดจารีตประเพณี อย่างเช่น ข้อที่ 4 ข้อที่ 6 และข้อที่ 8 จะต้องถูกปรับเป็นเงินสูง

เพราะผิดทั้งกฎหมายบ้าน ทั้งผิดจารีต ประเพณี ดั้งเดิม จึงมีโทษหนักกว่าข้ออื่น นอกจากนั้นยังมีข้อห้ามดื่ม และจำหน่ายสุรา ในเขตอาศรม ฯ (วัด) ถึงแม้ว่าจะไม่มีโทษถึงปรับ แต่ถือว่าเป็นสิ่งที่ไม่สมควรอย่างยิ่ง ที่จะนำเอาสิ่งที่ไม่ดี เข้าไปในเขตที่ชาวบ้านถือว่าเป็นสถานที่บริสุทธิ์ และศักดิ์สิทธิ์

จากข้อห้ามต่าง ๆ เหล่านี้ตั้งขึ้นมาเพื่อความเป็นระเบียบเรียบร้อยของชุมชน ถ้ามีผู้ใดฝ่าฝืนก็จะนำมาซึ่งความวุ่นวายของคนในชุมชน เช่น การเข้าไปตัดไม้ในเขตป่าต้นน้ำ ถ้าไม่มีกฎข้อห้ามก็จะทำให้น้ำแห้งชาวบ้านเดือดร้อน หรือการมีเพศสัมพันธ์ก่อนแต่งงานของหนุ่มสาว ถ้าเกิดฝ่ายหญิงตั้งครรภ์ขึ้นมาความวุ่นวายจะเกิดขึ้น หรือการทะเลาะกันของคนในชุมชนเรื่องอาจลุกลามใหญ่โตจนเกิดความแบ่งแยกเป็นพวก เป็นกลุ่ม นำมาซึ่งความวุ่นวายต่าง ๆ คนในชุมชนก็หาความสุขไม่ได้ เป็นต้น

จากการศึกษา จารีต ข้อห้ามต่าง ๆ ที่ชุมชนบ้านหนองเต่า ใช้ควบคุมพฤติกรรมของสมาชิกให้อยู่ในกรอบที่กำหนดแล้ว จะเห็นได้ว่า สามารถใช้อย่างได้ผลเป็นที่น่าพอใจ นั่นเป็นส่วนหนึ่งเกิดมาจากจิตใต้สำนึกที่ดี เห็นคุณค่าและความสำคัญของคำสั่งสอนเหล่านั้น ถ้าปราศจากสำนึกที่ดี ไม่เห็นคุณค่าต่อคำสอนที่ตกทอดมาจากบรรพบุรุษของพวกเขาแล้ว ใบเถาที่จารีต ประเพณี ที่ดั่งามเหล่านั้น จะถูกลูกหลานย่ำยี ละเลย ทำลาย จนหมดสิ้น แต่ด้วยการอบรมสั่งสอนเป็นตัวอย่างที่ดีของผู้เฒ่าผู้แก่และจิตสำนึกที่ดี เห็นคุณค่า จึงทำให้จารีตเหล่านั้นยังคงความสำคัญ มีประโยชน์ต่อการควบคุมพฤติกรรม ของผู้คนในชุมชนได้เป็นอย่างดี

ตอนที่ 3 กลไกและวิธีการที่ใช้ในการควบคุมพฤติกรรมของคนในชุมชนให้เป็นไปตามจารีต

กลไกหมายถึงตัวจักรต่าง ๆ ที่มีอิทธิพล มีบทบาทในการควบคุมดูแลความประพฤติของคนในชุมชนให้เป็นไปตามกรอบแบบแผนของจารีตที่กำหนดไว้ ทั้งที่เป็นกฎเกณฑ์ ข้อปฏิบัติ และที่เป็นข้อห้ามต่างๆ ได้แก่ พระสงฆ์ (พระธรรมจาริก) หมอผี (ฮิโซ) หัวหน้าครอบครัว (พ่อ - แม่) ผู้อาวุโส (ปู่ย่า - ตายาย) ผู้ใหญ่บ้าน คณะกรรมการหมู่บ้าน กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มหนุ่มสาว กลุ่มเพื่อนบ้าน กลุ่มเครือญาติ ระบบความสัมพันธ์ของคนในชุมชนและระบบความเชื่อในสิ่งสูงสุดและต่อหลักคำสอนในศาสนาที่ตนนับถือ ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

กลไก

1 พระสงฆ์ (พระธรรมจาริก)

นับตั้งแต่ปี พ.ศ.2514 พระธรรมจาริก ได้เข้าไปอยู่ประจำกับชุมชนบ้านหนองเต่า โดยการนิมนต์ของชาวบ้าน และเจ้าหน้าที่ของกรมประชาสัมพันธ์ หน้าที่หลักของพระธรรมจาริก ก็คือการอบรมสั่งสอนในเรื่องของศีลธรรม รวมทั้งการเป็นผู้นำทางจิตวิญญาณ สอนให้ชาวบ้านรู้จักบาปบุญคุณโทษ สิ่งที่ดีควรประพฤติ และควรละเว้น ซึ่งส่วนใหญ่จะสอดคล้องกับหลักจารีตของชุมชน ถึงแม้ว่าพระธรรมจาริกจะเป็นผู้ทำพิธีเลิกล้างให้แก่วัดบ้านก็ตาม แต่ทำตามความสมัครใจของชาวบ้าน ไม่มีการบังคับ ทำตามคำขอร้องของชาวบ้านที่ต้องการจะเลิกล้าง แม้ว่าจะถือพุทธแต่ก็ไม่ห้ามที่ชาวบ้านจะทำพิธีกรรมดั้งเดิมควบคู่กับการนับถือพุทธศาสนา จากการสัมภาษณ์พ่อบ้านท่านหนึ่ง ได้บอกกับผู้วิจัยว่า “พระธรรมจาริกช่วยได้มากในการอบรมสั่งสอนชาวบ้าน โดยเฉพาะเด็กและเยาวชนเดี๋ยวนี้เด็กจะเข้าอาศรมฯ (วัด) กันมากขึ้นไม่รู้ตัวเจ้ามีอะไรดี กิจกรรมหลัก ๆ ที่เห็นได้ชัดของชาวบ้าน เด็กและเยาวชนในทุกวันพระตอนเช้าจะพากันมาใส่บาตร รับศีลที่อาศรมฯ ส่วนตอนค่ำก็จะพากันมาร่วมทำวัดสวดมนต์ นั่งสมาธิ ถึงวันสำคัญก็จะพากันมาเวียนเทียนที่อาศรมฯ เป็นประจำ พระธรรมจาริกก็จะใช้เวลาในช่วงวันพระอบรมสั่งสอน ในเรื่องของศีลธรรมรวมทั้งการรักษาวัฒนธรรม ประเพณีของชุมชน โดยเฉพาะเรื่องการแต่งกาย การรักษาป่าไม้ ยาเสพติด การเล่นการพนัน รวมทั้งการดื่มสุรา ส่วนในวันพระกลางเดือน และสิ้นเดือน หนุ่มสาวจะพากันไปไหว้พระธาตุที่คอยธาตุ หนุ่มสาวบ้านอื่นที่นับถือศาสนาพุทธ จนทำให้คอยธาตุเป็นศูนย์รวมจิตใจของชาวบ้านในหลายๆ เรื่อง

นอกจากอบรมสั่งสอนในวันพระเป็นประจำทุกวันพระแล้ว ทุกวันเข้าเย็นพระจะต้องเทศน์ โดยผ่านหอกระจายข่าวที่อาศรมฯ เป็นประจำทุกวัน มีเรื่องอะไรที่สำคัญๆ เช่น การชักชวนให้ไปช่วยกันดับไฟป่า เกี่ยวกับโรคภัยไข้เจ็บ การแพร่ระบาดของเชื้อไข้เลือดออก สถานการณ์เอดส์ เป็นต้น ก็จะบอกผ่านหอกระจายข่าวให้กันคนในชุมชนได้ทราบ ที่เห็นได้ชัดอีกอย่างหนึ่ง ในช่วงฤดูเข้าพรรษาพระธรรมจาริกจะชักชวนให้ชาวบ้านโดยเฉพาะพ่อบ้านและกลุ่มหนุ่มหุคดื่มสุรา บางคนโกนศรีษะ และไม่กินเนื้อสัตว์ ตลอด 3 เดือนที่เข้าพรรษา โดยบอกว่าในช่วงเข้าพรรษาพระพุทธรูปเจ้าได้กำหนดให้พระภิกษุ - สามเณร อยู่ประจำ ณ วัดใดวัดหนึ่งไม่ให้ไปค้างคืนที่อื่น ตลอดระยะเวลา 3 เดือน โดยให้ตั้งสัจจะอธิฐาน ในวันแรม 1 ค่ำ เดือน 8 ว่าจะอยู่จำพรรษา ณ อาวาสนี้ตลอด 3 เดือน ดังนั้นพวกเราควรใช้เวลาในช่วงเข้าพรรษานี้อธิฐานในการทำความดีสักอย่าง โดยให้ตั้งสัจจะอธิฐานว่า ตลอดระยะเวลา 3 เดือน

จะไม่ดื่มสุรา หรือหยุดกินเนื้อสัตว์ เป็นต้น ซึ่งในการชักชวนให้กลุ่มพ่อบ้าน และกลุ่มหนุ่มหยุดดื่มสุรานั้นปรากฏว่ามีผู้ปฏิบัติตามกันหลายคนเช่น นายสมชัย โนลอย นายอินแก้ว อุโบโม นายพานี ตาแอะซู เป็นต้น สำหรับนายสมชัย โนลอย นอกจากจะหยุดดื่มสุราแล้ว ยังไม่กินเนื้อสัตว์ตลอด 3 เดือน ส่วนนายอินแก้ว นายสมบุญถึงกับโกนศีรษะเหมือนกับพระภิกษุ ตลอด 3 เดือน นอกจากที่กล่าวมาพระธรรมจาริกยังได้เข้าไปสอนจริยธรรมในโรงเรียน ทุกวัน จันทร์ – วันศุกร์ ในระหว่างเวลา 10.00 – 11.00 น. ชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 – 6 เป็นประจำตลอดทั้งปี นอกจากนั้นพระธรรมจาริกยังมีส่วนในการพัฒนา ร่วมกับชาวบ้าน ตัวอย่างที่เห็นได้ชัด ได้แก่ เป็นแกนนำร่วมทำโครงการขอเงินจากกองทุน SIF จนได้งบประมาณพัฒนาชุมชนในหลายเรื่อง

จะเห็นได้ว่ากิจกรรมดังกล่าวทำให้พระธรรมจาริกค่อนข้างมีบทบาทสำคัญในการควบคุมดูแลพฤติกรรม ของคนในชุมชน โดยการจัดกิจกรรมต่าง ๆ เกือบตลอดทั้งปี ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาแทบทั้งสิ้น

ส่วนในด้านของศาสนาคริสต์ เนื่องจากไม่มีบาทหลวงมาประจำ ตั้งแต่ก่อสร้างขึ้น โดยจะมาเป็นครั้งคราว ปีละประมาณ 3 – 4 ครั้ง มีแต่ผู้นำพิธีกรรม ซึ่งก็เป็นชาวบ้านที่นับถือคริสต์ ชื่อนายสมหมาย ทอเทอะ จึงไม่ได้นำเสนอในรูปของตัวบุคคล ในส่วนที่จะควบคุม น่าจะเป็นหลักคำสอนของคริสต์เท่านั้น แต่ไม่มีบุคคลชัดเจนเหมือนพุทธ

2 หมอผี (ฮิโซ)

แม้ว่าจะไม่ค่อยมีบทบาทเท่าใดนักกับเด็ก และเยาวชนรุ่นใหม่ เพราะเยาวชนเชื่อในเรื่องผีน้อยลง แต่สำหรับในกลุ่มของพ่อบ้าน – แม่บ้าน และผู้สูงอายุ ผู้เฒ่าผู้แก่ ฮิโซยังมีบทบาทอยู่มาก แม้ว่าหลายครอบครัวจะทำพิธีเลิกผีแล้วก็ตาม แต่ความเชื่อเรื่องผีก็ยังคงอยู่ในความทรงจำของคนรุ่นเก่าอยู่จะทำอะไรเขาก็ยังให้ความสำคัญกับฮิโซ เพราะพิธีกรรมส่วนใหญ่ แม้ว่าจะนับถือพุทธก็ตาม แต่ก็ต้องกระทำอยู่เป็นประจำ ได้แก่ มัดมือ (กัจ) การเลี้ยงผีนา ผีไร่ การเลี้ยงผีเหมืองฝาย ซึ่งพิธีกรรมเหล่านี้ไม่ได้ห้ามสำหรับผู้ที่นับถือพุทธศาสนา ส่วนผู้ที่นับถือคริสต์ จะไม่ประกอบพิธีเหล่านี้

ดังนั้นเมื่อถึงพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับผี ชาวบ้านยังต้องใช้ให้ฮิโซประกอบพิธี รวมทั้งประกอบพิธีให้กับผู้ที่ทำผิดจารีตของชุมชนได้แก่ การคบชู้ การได้เสียกันก่อนแต่งงานของหนุ่มสาว ฮิโซจะต้องเป็นผู้ประกอบพิธีให้ทั้งสิ้น เมื่อเสร็จพิธี ฮิโซก็จะอบรมสั่งสอนไม่ให้กระทำเช่นนี้อีก จึงเห็นว่าฮิโซยังคงมีบทบาทในการควบคุมพฤติกรรมของคนในชุมชนไม่ให้กระทำผิด เพราะเมื่อกระทำผิดพวกเขาจะต้องพบกับฮิโซ เพื่อประกอบพิธีเลี้ยงผีให้

3 หัวหน้าครอบครัว (พ่อ-แม่)

นับว่าเป็นผู้ที่มียุทธศาสตร์ที่สำคัญที่สุดที่จะควบคุมพฤติกรรมของลูกตนเอง ไม่ให้กระทำผิดจารีตที่ติงามของชุมชน เพราะเป็นบุคคลที่อยู่ใกล้ชิดลูกมากที่สุด และนานที่สุดกว่าบุคคลกลุ่มอื่น ๆ หัวหน้าครอบครัวจึงเป็นตัวจักรสำคัญในการอบรมสั่งสอนสมาชิกของตนให้รู้จักระเบียบแบบแผนจารีต การดำรงชีวิตที่ถูกต้องเหมาะสมดีงาม เป็นแม่พิมพ์ที่สมาชิกในครอบครัวจะถือปฏิบัติตาม ถ้าหัวหน้าครอบครัวได้ทำตัวเป็นแบบอย่างที่ดีสมาชิกในครอบครัวก็จะปฏิบัติตาม แต่ถ้าหัวหน้าครอบครัวประพฤติตัวไม่เหมาะสม สมาชิกในครอบครัวก็จะปฏิบัติตัวเลียนแบบอย่างที่ไม่ดีตามด้วย ดังนั้นการปฏิบัติตัวของเด็กบางครอบครัว อาจจะบอกไปถึงการประพฤติตัวของพ่อแม่ได้ ดังสุภาษิตที่ว่า “ลูกไม่ยอมหล่นไม่ไกลต้น”

ในชุมชนบ้านหนองเต่า หัวหน้าครอบครัวยังมีความสำคัญ และมีอิทธิพลต่อสมาชิกในครอบครัวอย่างเห็นได้ชัด ลูกๆ ยังให้ความเคารพต่อพ่อแม่ของตน แม้ว่าเด็กๆ รุ่นใหม่จะเชื่อฟังพ่อแม่ไปกว่าเดิมก่อนๆ ก็ตาม จากการสัมภาษณ์แม่บ้านท่านหนึ่งได้บอกว่า “เด็กสมัยใหม่จะดีกว่าคนสมัยก่อน เขาบอกเขาสอนไม่ค่อยจะเชื่อจะฟัง บอกให้ใส่ชุดกะเหรี่ยงก็ไม่อยากจะใส่” ในภาพรวม ๆ ส่วนมากเด็กๆ ยังเชื่อฟังพ่อแม่อยู่มาก จากการสัมภาษณ์กลุ่มเด็ก และเยาวชนเกี่ยวกับการเกรงกลัวคนในชุมชน ทุกคนตอบว่าเกรงกลัวพ่อแม่มากที่สุด แต่ไม่ใช่กลัวแบบมีอำนาจแต่กลัวว่าถ้าประพฤติตัวไม่ดี พ่อ-แม่จะเกิดความอับอาย และเสียใจต่อการกระทำของเรา

อีกปัจจัยหนึ่งที่ทำให้เด็กๆ และเยาวชนในชุมชนบ้านหนองเต่ายังเคารพเชื่อฟังพ่อแม่ของตน อันเนื่องมาจากการปฏิบัติตัวที่ถูกต้องเหมาะสม เป็นแบบอย่างที่ดีของหัวหน้าครอบครัว ในชุมชนจะให้ความสำคัญในเรื่องนี้มาก จะมีการพูดคุยกันเสมอ ในระดับการประชุมประจำเดือนของหมู่บ้าน นายก่อดี มะชูเมะ ผู้ทรงคุณวุฒิในชุมชน กล่าวว่า “เรื่องการทำตัวเป็นแบบอย่างที่ดีเป็นเรื่องสำคัญ ถ้าเขาปฏิบัติตัวไม่ดีแล้วเด็กๆ ก็จะเอาเป็นตัวอย่าง” พฤติกรรมที่แสดงออกส่วนของหัวหน้าครอบครัว จึงถูกกลั่นกรองมาแล้วเป็นอย่างดี ที่คนรุ่นหลังสามารถนำมาเป็นแบบอย่างได้

ดังนั้นจึงเห็นว่าหัวหน้าครอบครัว เป็นบุคคลที่มีความสำคัญที่สุด ในการดูแลพฤติกรรมของสมาชิกในครอบครัวให้อยู่ในกรอบจารีต นอกจากจะควบคุมดูแลความประพฤติของคนในชุมชน โดยเฉพาะบุตรของตนแล้ว ยังเป็นผู้ที่อบรมสั่งสอนให้บุตรของตนได้ทราบ และเข้าใจในจารีตชนเผ่าของตนเองอีกด้วยว่า สิ่งใดทำได้ สิ่งใดห้ามไม่ให้กระทำ โดยผ่านกระบวนการ การขัดเกลาทางสังคม

4 ผู้อาวุโส (ปู่ย่า ตายาย)

นับว่าเป็นอีกบุคคลหนึ่งที่เป็นหลักสำคัญในการควบคุมดูแลอบรมสั่งสอนลูกหลานของตนให้อยู่ในกรอบจารีตที่ถูกต้องดีงาม ตามแบบอย่างที่ยุคบรรพบุรุษได้ถ่ายทอดไว้ เป็นมรดกแก่ลูกหลานของตน ด้วยจารีตที่สั่งงานเหล่านั้น ปู่ย่าให้เด็กๆ ต้องเคารพเชื่อฟังผู้เฒ่าผู้แก่ เมื่อผู้เฒ่าผู้แก่พบเห็นความประพฤติที่ไม่เหมาะสม แม้ว่าจะไม่ใช่ลูกหลานของตนโดยสายเลือดก็ตาม ผู้เฒ่าก็จะว่ากล่าวตักเตือนไม่ให้ลูกหลานของตนประพฤติผิดจารีตของชุมชน

ในชุมชนบ้านหนองเต่าผู้อาวุโส จะได้รับการยกย่องเชิดชูให้อยู่ในฐานะเป็นปูชนียบุคคล จะเห็นได้ชัดเจน ตอนพิธีท้าว (มัดมือ) เด็กๆ และเยาวชนในชุมชน จะต้องให้ผู้อาวุโสในชุมชนมัดมือให้ และตอนถึงวันสงกรานต์เด็กๆ และเยาวชนจะน่าน้ำมนต์สั้มป่อยพร้อมของกินของใช้ไปรดน้ำคำหัว และขอศีลขอพรจากผู้อาวุโสทุกคนในชุมชน เมื่อเกิดเหตุการณ์ การผิดจารีตของคนในชุมชน ผู้อาวุโสจะต้องเข้าไปจัดการตัดสินให้เรื่องต่าง ๆ จบลงดังเหตุการณ์ที่เด็กนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 และ 6 ยกพวกตีกัน เมื่อครูและผู้ปกครองทราบ จึงมีการประชุม โดยมีคณะกรรมการหมู่บ้าน ครู ผู้ใหญ่บ้าน อีโง่ ผู้ปกครองเด็ก และผู้อาวุโสในชุมชนร่วมกับเรียกเด็กมาอบรมสั่งสอน และทำพิธีมัดมือเรียกขวัญเด็กทุกคนที่ก่อเรื่อง เรื่องจึงจบลงด้วยดี หรือในกรณีที่พ่อบ้านสองคนที่ทำผิดจารีต โดยการมีเมีย 2 คน ตอนเกิดเรื่องผู้อาวุโส และคณะกรรมการหมู่บ้าน ก็มีการประชุมทำพิธีขอขมาผี พร้อมกับอบรมสั่งสอนต่อพ่อบ้านทั้ง 2 คน ซึ่งให้เห็นว่าการกระทำดังกล่าวเป็นสิ่งที่ไม่ถูกต้อง จะเป็นแบบอย่างที่ไม่ดีกับคนในชุมชน โดยเฉพาะเด็กๆ และเยาวชน ซึ่งในกรณีพ่อบ้านที่กระทำผิด สร้างความหนักใจให้แก่ผู้อาวุโสในชุมชนเป็นอย่างยิ่ง โดยกล่าวว่าเมื่อมีคู่ที่ 1 ที่ 2 ต่อไปก็มีคู่ที่ 3 ที่ 4 เกิดขึ้นในชุมชน ต่อไปจารีตข้อนี้ก็จะมีผู้ใดปฏิบัติตาม ความสับสนวุ่นวาย ความไม่สงบสุขก็อาจเกิดขึ้นในชุมชนอย่างไม่มีที่สิ้นสุด หรือในกรณีภริยาของนายพุด โอโดเขา (ลูกชายพะต๋องนิ โอโดเขา) ไปคลอดลูกที่โรงพยาบาล เมื่อคลอดแล้วหมอได้ตัดสายสะดือเด็กแล้วไปทิ้งในถังขยะ หลังจากนั้นภริยาของนายพุด ก็กลับมาพักฟื้นที่บ้าน ปรากฏว่าเด็กไม่สบาย ผู้อาวุโสในชุมชนก็บังคับให้นายพุดกลับไปเอาสายสะดือที่โรงพยาบาล เอามาทำพิธี เปรอ คือเอาสายสะดือเด็กใส่กระบอกไม้ไผ่แล้วนำไปแขวนที่ต้นไม้ โดยเชื่อว่าขวัญของเด็กจะมีผู้ดูแลรักษาเด็กจึงหายป่วย

ที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่า ผู้อาวุโสในชุมชนบ้านหนองเต่า ยังมีอิทธิพลต่อความประพฤติของคนในชุมชน ซึ่งอาศัยความสัมพันธ์จารีตของชนเผ่าที่สอนให้ผู้น้อยต้องเคารพเชื่อฟังผู้ที่อาวุโสกว่า แม้ว่าจะไม่ใช่ญาติโดยสายเลือดก็ตาม แต่เป็นบรรทัดฐานที่ทุกท่านจะต้องปฏิบัติตามอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

5 ผู้ใหญ่บ้าน

ชุมชนบ้านหนองเต่าได้รับแต่งตั้งเป็นหมู่บ้านอย่างเป็นทางการเมื่อประมาณ 110 ปี มีการแต่งตั้งผู้นำอย่างเป็นทางการมาแล้ว 10 คน ซึ่งเมื่อก่อนทุกคนในชุมชน จะให้ความสำคัญ เคารพ เชื่อฟัง ผู้นำแบบไม่เป็นทางการ คือ ฮีโซ่ ฮีโซ่จะเป็นผู้ที่มียศบพาทสำคัญในเรื่องต่างๆ อำนาจการตัดสินใจทั้งหมดจะขึ้นอยู่กับฮีโซ่เท่านั้น ฮีโซ่จึงเป็นผู้นำในทุกๆ เรื่อง รวมทั้งเป็นผู้นำในการประกอบพิธีกรรมต่างๆ

ปัจจุบันชุมชนบ้านหนองเต่า มีผู้ใหญ่บ้านที่ได้รับการแต่งตั้ง จากทางการเป็นคน ที่ 11 ซึ่งเป็นการถ่ายอำนาจมาจากฮีโซ่ แต่ไม่หมดทุกด้าน ในส่วนของด้านพิธีกรรม ก็ยังเป็นของฮีโซ่ ส่วนในเรื่องของการตัดสินใจ การพัฒนา การดูแลความสุขทุกข์ของชาวบ้าน และอีกหลายๆ ด้าน จะเป็นของผู้ใหญ่บ้าน ถ้าเป็นกลุ่มของพ่อบ้านแม่บ้าน ผู้อาวุโสแล้ว ผู้ใหญ่บ้านคงไม่มีอิทธิพลต่อด้านความประพฤติมากเท่าใดนัก เพราะบุคคลรุ่นนี้ ส่วนใหญ่ยังยึดมั่นอยู่ในจารีต และคำสอนของบรรพบุรุษดั้งเดิม ดังนั้นจะมีผู้ใหญ่บ้าน ซึ่งเป็นตัวแทนของการใช้อำนาจ รัฐ หรือไม่ คงไม่มีความสำคัญกับพวกเขาเหล่านั้นมากนัก เพราะปฏิบัติตามจารีตก็เหมือนเป็นการปฏิบัติตามกฎหมายของรัฐนั่นเอง แต่ในส่วนของคนรุ่นใหม่ที่คลาไคลความเชื่อในเรื่องผี และจารีตลง จารีตอาจจะควบคุมพวกเขาได้ไม่เต็มที่ แต่อำนาจรัฐที่ผ่านมาจากผู้ใหญ่บ้านย่อมมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของคนกลุ่มนี้ เพราะผู้ที่ฝ่าฝืนกฎเกณฑ์ข้อห้าม และจารีตของชุมชน ผู้ใหญ่บ้านก็จะใช้อำนาจของรัฐที่มีอยู่จัดการกับบุคคลเหล่านี้ เช่น การลงโทษที่เป็นรูปธรรม ได้แก่ การปรับเป็นเงิน การตัดสิทธิบางอย่าง เช่น การรักษาพยาบาลที่ไม่ต้องเสียเงิน การไม่ให้กู้ยืมเงินของกองทุนหมู่บ้าน เป็นต้น

ผู้ใหญ่บ้านจึงเป็นผู้ที่ใช้อำนาจของรัฐ ในการปกครองดูแลควบคุมความประพฤติของคนในชุมชน แต่ในหมู่บ้านหนองเต่า อำนาจรัฐคงไม่มีความจำเป็นมากเท่าไรนัก เพราะผู้คนส่วนใหญ่ ยังคงยึดมั่นในจารีตของตนเอง ส่วนใหญ่การปฏิสัมพันธ์กับผู้ใหญ่บ้าน คนส่วนใหญ่ในชุมชนไม่ได้สัมพันธ์ในฐานะคนของรัฐ แต่สัมพันธ์ในฐานะเครือญาติ จึงทำให้มีความเคารพรักกันเหมือนญาติพี่น้อง

6 คณะกรรมการหมู่บ้าน

นับตั้งแต่ชุมชนบ้านหนองเต่าได้ถูกตั้งอย่างเป็นทางการ เมื่อประมาณ 110 ปี มีการแต่งตั้งผู้นำอย่างเป็นทางการ คือ ผู้ใหญ่บ้าน และผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านแล้ว 10 คน ปัจจุบัน เป็นคนที่ 11 นอกจากนั้นยังมีการบริหารจัดการหมู่บ้านในรูปแบบของคณะกรรมการหมู่บ้าน ช่วยกันดูแล และดำเนินการต่างๆ เกี่ยวกับหมู่บ้าน โดยการตั้งเป็นฝ่ายๆ หมุนเวียนเปลี่ยนกัน

มา และมีการประชุมกันทุกๆ 1 เดือน ปัจจุบันชุมชนบ้านหนองเต่า มีคณะกรรมการชุดใหญ่ของหมู่บ้าน แบ่งเป็นฝ่ายๆ ดังนี้

1. นายหม่อเจ๊ะดี	จ่อวาลู	ผู้ใหญ่บ้าน
2. นายเน่จัน (จอกละ)	เนาะป่อเต้	ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน
3. นายไผ่ผิ	-	ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน
4. นายก่อดี	พะชูเมะ ประธานกรรมการหมู่บ้าน	
5. นายทีเม	จ่อวาลู	กรรมการ
6. นายบุญเลิศ	พะชูเมะ	กรรมการ
7. นายไพศาล	จ่อวาลู	กรรมการ
8. นายโชคชัย	พะชูเมะ	กรรมการ
9. นายสุแอ	เสมือแม่	กรรมการ
10. นายหม่อดีคา	จ่อวาลู	กรรมการ
11. นายสมจิต	สาวโพ	กรรมการ (เลขานุการ)
12. นายคำเสาร์	โพนิเมเอ	กรรมการ
13. นายคำใส	โนลอย	กรรมการ

คณะกรรมการฝ่ายต่าง ๆ

1. ฝ่ายพัฒนา

1. นายบุญเลิศ	พะชูเมะ
2. นายมะดิดา	ลีลอยอู่แก้ว
3. นายพุธ	นิยมไพรนิเวศน์
4. นายสมจิต	สาวโพ

2. ฝ่ายสาธารณสุข

1. นายศกุนี	เสมือแม่
2. นายวิชาติ	พะชูเมะ
3. นางค้อเง	จ่อมแฮเคว
4. นายณรงค์	สาวโพ

3. ฝ่ายปกครอง

1. นายเคละโพ	นุเกร
2. นายไพศาล	จ่อวาตู
3. นายละโน	-
4. นายหย่อกา	กั้งไพรทอง

4. ฝ่ายการคลัง

1. นายหม่อดีคา	จ่อวาตู
2. นายอุทัย	พะชูเมะ
3. นายก่อดี	พะชูเมะ
4. นายอินแก้ว	อุโบ โน

5. ฝ่ายป้องกัน

1. นายสมบุรณ์	เงินหล้า
2. นายโชคชัย	พะชูเมะ
3. นายพาดิ	จ่อมแฮเคว
4. นายเกรอะเง	-

6. ฝ่ายสวัสดิการ

1. นายหม่อสวรรค์พอ	จ่อวาตู
2. นายกาดี	ด่าแอะปู
3. นายคำจัน	วีระหลานหลวง
4. นายเคระโพ	จ่อมแฮเคว

7. ฝ่ายการศึกษาและวัฒนธรรม

1. นายคำเสาร์	โพนิเมเอ
2. นายสุแฮ	เสมือแม่
3. นายทีเม	จ่อวาตู
4. นายจะแฮ	นุเกร

กลุ่มของคณะกรรมการหมู่บ้านในชุมชนบ้านหนองเต่า นับว่าเป็นกลุ่มที่บทบาทสำคัญอีกกลุ่มหนึ่ง โดยมีหน้าที่คอยควบคุมดูแลความประพฤติ และความสงบเรียบร้อยของคนในชุมชน ให้อยู่กันอย่างสงบสุข เมื่อมีเหตุการณ์วุ่นวายไม่สงบเกิดขึ้น ในชุมชนครั้งใด จะต้องมีการเรียกประชุม เพื่อปรึกษาหารือแก้ไขปัญหาต่างๆ เหล่านั้นให้หมดไปจากชุมชนโดย

เร็ว โดยไม่ต้องไปพึ่งพาอาศัยอำนาจรัฐแต่อย่างใด ทุกเรื่องต้องจบลงที่ชุมชนทุกครั้ง อำนาจการตัดสินใจที่สำคัญๆ ของชุมชน คณะกรรมการหมู่บ้านจะเป็นผู้ตัดสินใจแทนคนในหมู่บ้านทั้งหมด โดยอาศัยการปรึกษาหารือ จากกลุ่มสมาชิกในการลงความเห็น แล้วถือนิติที่ประชุมที่อยู่บนพื้นฐานของความถูกต้องดีงามไม่ขัดจารีตของชุมชนเป็นหลักสำคัญ แต่ในกรณีที่เป็นเรื่องสำคัญ ซึ่งเกี่ยวกับความอยู่รอด และความสงบสุขของชุมชนแล้ว ตัวแทนครอบครัวทั้งหมดในชุมชน จะเป็นผู้ตัดสินใจในเรื่องนั้นๆ อย่างเรื่องกรณีที่นายทุนจะเข้ามาเช่าที่ของชาวบ้านปลูกดอกส้มขาย ซึ่งแปลงดอกไม้นั้น จะต้องใช้น้ำและสารเคมีมาก และจะส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมของชุมชน ชาวบ้านจะต้องเดือดร้อน ในกรณีเช่นนี้ต้องอาศัยความคิดเห็นจากตัวแทนทุกครอบครัวในชุมชน เป็นผู้ตัดสินใจว่าจะอนุญาตหรือไม่อนุญาตให้นายทุนเข้ามาปลูกดอกส้ม ซึ่งมีทั้งเห็นด้วย และไม่เห็นด้วย ในที่สุดชาวบ้านก็ลงมติ ซึ่งเป็นเสียงข้างมาก ในการไม่ยอมอนุญาตให้นายทุนเข้ามาใช้พื้นที่ในชุมชนปลูกดอกส้ม เรื่องจึงจบลงโดยดี หรืออีกกรณีหนึ่งที่มีผู้มาติดต่อขอสร้างโบสถ์ของผู้ที่นับถือคริสต์ อีกนิยามหนึ่งจากที่มีอยู่แล้วในชุมชน คณะกรรมการหมู่บ้านพร้อมผู้เฒ่าผู้แก่และหัวหน้าครอบครัว ต้องมีการจัดประชุม ถามความคิดเห็นถึงผลเสียของการสร้างโบสถ์ใหม่อีกนิยามหนึ่ง ในที่สุดมติของที่ประชุมก็ไม่อนุญาตให้สร้าง ด้วยเหตุผลที่อาจจะเกิดความแตกต่างกันระหว่างนิยามที่มีอยู่ในชุมชน นอกจากที่กล่าวมายังมีอีกหลายกรณีที่คณะกรรมการหมู่บ้านเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญของการดูแลความประพฤติของคนในชุมชน เช่น การลงโทษผู้ลักลอบเข้าไปล่าสัตว์ ตัดต้นไม้ในเขตป่าต้นน้ำ ป่าอนุรักษ์ การปรับผู้ที่ล่องละเมิดกฎของหมู่บ้าน (ทะเลาะวิวาทกัน ยิงปืนในหมู่บ้าน) การเล่นเกมพนัน การเสพ และจำหน่ายยาเสพติด เป็นต้น และในกรณีที่เด็กนักเรียนชั้นประถมปีที่ 5 และ 6 ยกพวกตีกันเลียนแบบในโทรทัศน์ เรื่องก็จบที่คณะกรรมการหมู่บ้านร่วมกับผู้อาวุโส และฮีโร่ เรียกเด็กมาอบรมว่ากล่าวตักเตือนมดมือ ทุกอย่างจบลงด้วยความเข้าใจกัน

ที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่า กลุ่มคณะกรรมการหมู่บ้านหนองเต่าเป็นกลุ่มที่มีบทบาทสำคัญที่ควบคุมดูแลความประพฤติของคนในชุมชน และป้องกันไม่ให้เกิดพฤติกรรมที่ผิดจารีตของชุมชน ดูแลความสงบสุขของผู้คนในชุมชนทุกเรื่อง รวมทั้งความทุกข์ ความเดือดร้อนของคนในชุมชน เช่น ช่วยเหลือผู้ที่ข้าวไม่พอกิน ช่วยเหลือผู้ประสบภัย และเดือดร้อนในเรื่องต่างๆ เป็นต้น ให้ชุมชนดำเนินไปด้วยความสุข และเข้มแข็ง สามารถพึ่งตนเองได้ในระยะยาว

7 กลุ่มแม่บ้าน

ในชุมชนบ้านหนองเต่ากลุ่มแม่บ้านนับว่าค่อนข้างมีบทบาทไม่น้อย ในการช่วยสอดส่องดูแลความประพฤติของคนในชุมชน โดยเฉพาะเด็กๆ และเยาวชน แม้ว่าจะไม่มากเท่ากลุ่มอื่นๆ ก็ตามแต่ด้วยการอาศัยการเป็นแม่ เป็นภริยาของคนในชุมชน และที่สำคัญมีความใกล้ชิดกับคนในครอบครัว ในฐานะที่จะต้องดูแลเรื่องต่างๆ ภายในครอบครัวของตนเอง หลายครั้งที่ต้องกล่าวว่า คนในครอบครัวเมื่อประพฤติตัวไม่ดี ตัวอย่างเมื่อปี 2533 ที่กลุ่มแม่บ้านได้ต่อต้านกลุ่มพ่อบ้านกลุ่มหนึ่งที่แอบเช่าที่ดินที่ไม่เหมาะสมมาขายที่ดินที่บ้านของพ่อบ้านคนหนึ่ง พร้อมทั้งมีการดำเนินฟ้อง ซึ่งพ่อบ้านของตนเองที่ประพฤติตัวไม่เหมาะสม ไม่เป็นแบบอย่างที่ดีของเยาวชนหรือในกรณีของเยาวชน ถ้าประพฤติตัวไม่เหมาะสม กลุ่มแม่บ้านก็จะมีการจับขมิ้นทา ตามวิสัยของผู้หญิงพร้อมทั้งนำเรื่องเหล่านั้นไปบอกเล่าให้กับพ่อแม่ของเยาวชนคนนั้นได้รับรู้ ซึ่งพ่อแม่ก็จะว่ากล่าวตักเตือนลูกของตนต่อไป

ตามปกติแล้วผู้หญิง ในวัฒนธรรมของชาวปกากะญอจะได้รับการยกย่องให้เกียรติจากผู้ชาย แม้แต่การถือผีของเด็กเกิดใหม่ยังต้องถือผีของฝ่ายมารดา พะดีจอนิ โอโคซา ได้อธิบายให้ทราบว่า “ผีที่เตาไฟเป็นของผู้หญิง ดังนั้นผู้หญิงจึงเป็นใหญ่ในเรื่องส่วนในระดับชุมชน หมู่บ้าน ผีหมู่บ้านจะเป็นผู้ชายคือฮีโ” ดังนั้น จะเห็นว่าเวลาแม่บ้านเสียชีวิต พ่อบ้าน และญาติๆ จึงต้องถือเตาไฟ (ครัว) เก้าทั้งก่อน แล้วจึงสร้างขึ้นมาใหม่ ด้วยเหตุที่ว่า ถ้าพ่อบ้านไปมีภริยาใหม่อีกผีที่เตาไฟจะต้องเป็นของภริยาใหม่ ลูกที่เกิดกับภริยาใหม่ก็จะถือผีฝ่ายแม่ ซึ่งจะคนละสายกับผีฝ่ายลูกที่เกิดจากภริยาคนเก่า เวลาเลี้ยงผีจะต้องเลี้ยงกันคนละครั้ง จะกินหมูด้วยกันไม่ได้ เพราะคนละผี ปัจจุบันความเชื่อเก่าๆ คลายความเคร่งครัดลง เพราะส่วนใหญ่จะทำพิธีเล็กฝึกันเกือบหมดแล้ว

การควบคุมดูแลคนในชุมชนโดยเฉพาะเด็ก และชุมชนของกลุ่มแม่บ้าน ส่วนใหญ่มีทั้งการอบรมสั่งสอนโดยตรงและจากการจับขมิ้นทา ซึ่งเป็นการควบคุมทางอ้อมแต่ค่อนข้างได้ผล จากการสัมภาษณ์กลุ่มสาวคนหนึ่งตอบว่าที่ไม่ทำผิด ส่วนหนึ่งเกิดมาจากความกลัวเสียงนินทาจากแม่บ้าน

ดังนั้นจึงเห็นได้ว่า กลุ่มแม่บ้านก็เป็นอีกกลุ่มหนึ่งที่ช่วยควบคุมดูแลพฤติกรรมของคนในชุมชนไม่ให้ประพฤติผิด ในจารีตที่คั่งค้างของชุมชนให้อยู่ในกรอบที่ถูกต้องเหมาะสม ซึ่งจะพาให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็ง และสงบสุขตามความปรารถนาที่ทุกคนอยากให้เห็น

8 กลุ่มหนุ่มสาว

กลุ่มหนุ่มสาวในชุมชนบ้านหนองเต่า เป็นกลุ่มที่มีบทบาทสำคัญ เพราะยังมีการรวมตัวกันอย่างเหนียวแน่น มั่นคง มีแนวคิดไปในแนวทางเดียวกัน แม้จะมีบ้างที่สมาชิกหลุดกลุ่มไปแต่ไม่มากนัก ภารกิจหลักๆ ที่กลุ่มได้กระทำ ได้แก่ ร่วมกับกลุ่มพ่อบ้าน และคณะกรรมการหมู่บ้านดูแลป่าไม้ สัตว์ป่าในเขตอนุรักษ์ และป่าต้นน้ำ ไม่ให้ผู้ใดมาล่่วงละเมิดดูแลพฤติกรรมของคนในชุมชนรวมทั้งการดูแลความประพฤติของสมาชิก ในกลุ่มให้อยู่ในกรอบของจารีตอันดีงาม เมื่อพบว่ามีกรกระทำที่ไม่ถูกต้อง ต่อจารีตและกฎข้อห้ามของหมู่บ้าน จะต้องมีการจัดการลงโทษต่อบุคคลนั้น แต่ส่วนใหญ่จะเป็นการป้องกันมากกว่าการแก้ไข คือจะช่วยกันตักเตือน ต่อผู้ที่กำลังจะทำความผิด จะมีการว่ากล่าวตักเตือนในที่ประชุมหรือมอบหมายให้คนใดคนหนึ่งเป็นผู้ไปเตือน ถ้าปรากฏว่าสมาชิกคนนั้นยังดื้อไม่ยอมรับคำเตือนจากเพื่อนๆ ก็จะถูกกลุ่มลงโทษโดยการตัดสิทธิบางอย่าง หรือไม่คบด้วยมีภาระกิจ ในเรื่องของการผลิตเช่นการเก็บเกี่ยวข้าว ก็จะไม่ได้รับความช่วยเหลือจากกลุ่มเท่าใดนัก จากการสัมภาษณ์กลุ่มสาวคนหนึ่งได้กล่าวว่า “คนนี้นิสัยไม่ดีไม่อยากไปช่วยทำงานด้วย เวลาในงานส่วนรวมก็ไม่ค่อยมาช่วย” จะได้ยินคำเหล่านี้จากกลุ่มหนุ่มสาวที่พูดถึงสมาชิกที่มีพฤติกรรมไม่ดีอยู่บ่อยๆ บางครั้งแม้แต่ในกลุ่มหนุ่มสาวเองก็ยังไม่ทราบถึงพฤติกรรมของสมาชิกบางคน บางคนไปเกี่ยวข้องกับยาเสพติด ภายในกลุ่มเพียงแค่สงสัยในพฤติกรรม ก็จะไม่ค่อยมาร่วมประชุมกับกลุ่มไม่ช่วยงานส่วนรวม และที่สำคัญจะไม่ค่อยอยู่บ้าน ชอบออกไปเที่ยวในหมู่บ้านอื่น ๆ แต่จะรู้พฤติกรรมของสมาชิกคนนั้น ก็ต่อเมื่อมีกลุ่มหนุ่มสาวจากหมู่บ้านอื่นมาบอกให้ทราบว่าสมาชิกคนนั้นมีพฤติกรรมอย่างนี้ เช่น เสพยา เป็นต้น เมื่อทางกลุ่มทราบก็จะมีการนัดประชุมก็จะเชิญสมาชิกผู้มีพฤติกรรมตามที่กลุ่มหนุ่มสาวบ้านอื่นมาบอก มาร่วมประชุมด้วย แล้วจะมีการคาดคั้นเอาความจริง ถ้ายอมรับก็จะตักเตือน และขอร้องให้เลิกพฤติกรรมเช่นนั้นเสีย โดยอ้างเหตุผลว่า เพื่อชุมชนของเรา และเพื่อกลุ่มของเราจะได้ไม่เสียหาย แต่ถ้าไม่ยอมรับก็จะช่วยกันสังเกตพฤติกรรมตลอดเวลา ถ้าปรากฏว่าพฤติกรรมแน่ชัดว่าเป็นผู้ติดยาเสพติดแน่นอน ก็จะมอบหมายให้คนใดคนหนึ่งไปเตือน ถ้ายังไม่เชื่อก็จะไม่คบด้วยดังที่กล่าวมา

เท่าที่ได้สังเกตถึงพฤติกรรมของผู้ที่ถูกกลุ่มหนุ่มสาวตัดออกจากกลุ่ม จะมีพฤติกรรมที่ไม่ค่อยจะดีนัก และมักจะไม่ค่อยมีความสำเร็จในชีวิตการทำงาน และชีวิตครอบครัว เช่น กรณีตัวอย่างของผู้ที่มีความเชื่อในจารีตลดลง ได้แก่ นายสีทอง ไม่ค่อยเชื่อฟังผู้อาวุโส ไม่ค่อยมาประชุม ไม่ช่วยกลุ่มทำงานส่วนรวม และจะไม่ค่อยอยู่บ้านไปคบกับคนบ้านอื่น ที่นิสัย

ไม่ดีเหมือนกันเสพยาเสพติด ชอบลักขโมยของชาวบ้าน เช่น เครื่องสูบน้ำ รถไถนา (เอาไปแต่เครื่อง) เป็นต้น ครั้งสุดท้ายไปลักเครื่องรถไถนาของชาวบ้านห้วยอีค่าง จึงถูกชาวบ้านจับตัวส่งสถานีตำรวจ ปัจจุบันถูกดำเนินคดีอยู่ในเรือนจำเชียงใหม่

ในช่วงการประชุมประจำเดือนของกลุ่มหนุ่มสาวจะได้มี การนำเรื่องความประพฤติที่โน้มน้าวไปยังไปในทางที่ไม่ดีของกลุ่ม และของคนในชุมชน เข้าเป็นวาระการประชุมทุกครั้งเพื่อพบเหตุพฤติกรรม และช่วยกันสอดส่องดูแลความประพฤติของคนในชุมชนทุกๆ กลุ่ม เพื่อช่วยกันหาทางป้องกัน และแก้ไขในพฤติกรรมที่ไม่ดีไม่ให้เกิดขึ้น เพื่อชื่อเสียง และความสงบสุขของชุมชน

นอกจากที่กล่าวมากลุ่มหนุ่มสาวในชุมชนบ้านหนองเต่ายังมีส่วนในการพัฒนาหมู่บ้าน และร่วมมือกับกลุ่มหนุ่มสาวหมู่บ้านอื่น ในการพัฒนาในเรื่องต่างๆ เช่น การดูแลรักษาป่า การทำแนวกันไฟ เป็นต้น ในส่วนของหมู่บ้าน ช่วยกันร่างกฎของหมู่บ้านร่วมกับพระธรรมจาริก กลุ่มพ่อบ้าน และคณะกรรมการหมู่บ้าน เช่น การเล่นการพนันในหมู่บ้าน เมื่อมีงานศพในหมู่บ้าน กลุ่มหนุ่มสาวจะต้องนำป้ายห้ามเล่นการพนันไปที่บ้านเจ้าภาพ และถ้ายังมีการฝ่าฝืน ก็จะใช้วิธีเดินไปบอกตรงๆ แก่ผู้ที่จะมีการเล่นการพนัน เป็นต้น และในเรื่องของการดูแลป่า และสัตว์ป่า ก็จะมีการร่วมมือกับกลุ่มคณะกรรมการหมู่บ้านดูแล และลงโทษต่อผู้ที่ล่วงละเมิด เช่น กรณีที่เจ้าหน้าที่ตำรวจจากจังหวัดลำปางที่ลักลอบมาล่าสัตว์ในเขตป่าอนุรักษ์ (กล่าวมาแล้วข้างต้น) มีการยึดปืน และปรับสินไหมเป็นเงินจำนวน 3,500 บาท เพื่อไม่ให้เป็นเยี่ยงอย่างที่คนอื่น ๆ จะมากระทำในลักษณะเช่นนี้อีก

ที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่า กลุ่มหนุ่มสาวในชุมชนบ้านหนองเต่า ยังมีความเข้มแข็งและยังมีบทบาทสำคัญ ในการสอดส่องดูแลควบคุมพฤติกรรมของคนในชุมชน ทุกๆ กลุ่ม และในทุกๆ เรื่องทั้งเรื่องความประพฤติ และเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการดูแลรักษาป่าไม้ และสัตว์ป่า รวมทั้งการพัฒนาหมู่บ้าน พัฒนาวัด (อาศรมฯ) สถานีนามัย และโรงเรียน ร่วมกับกลุ่มอื่นๆ ในหมู่บ้าน มีการตักเตือนลงโทษต่อผู้ที่กระทำความผิดต่อจารีตของชุมชน หนักเบา ตามข้อตกลงที่ได้จัดถือกันมาตั้งแต่อดีต และปรับปรุงใหม่ เพื่อต้องการให้เกิดความสงบเรียบร้อยของชุมชน

9. กลุ่มเพื่อนบ้าน

กลุ่มเพื่อนบ้านนับได้ว่าเป็นสิ่งที่มีอิทธิพลมีบทบาทไม่น้อย ในการควบคุมพฤติกรรมของคนในชุมชน เพราะในชุมชนบ้านหนองเต่ายังเป็นชุมชนที่คนในชุมชน ยังให้ความสนใจในการกระทำของผู้อื่นอยู่ ถ้ามีผู้ใดมีพฤติกรรมที่ผิดไปจากบรรทัดฐานของชุมชน โดยเฉพาะในสิ่งที่ไม่ดีผิดต่อจารีตประเพณีแล้วจะถูกกลุ่มเพื่อนบ้านจับกลุ่มนิเทศา แม้ว่าจะบาง

ครั้งยังไม่ทราบแน่ชัดเลยว่าสิ่งที่เกิดขึ้นเป็นเรื่องจริงหรือไม่ก็ตาม นายก่อเจ๊ะดี เคยพูดเสมอว่า ถ้าทำผิดจาริตแล้วกลัวชาวบ้านจะว่า เขาทำอะไร เขาจะต้องระมัดระวังต่อการกระทำของเขา เพราะถ้าเขาทำอะไรไม่ดีไปแล้ว นอกจากจะถูกชาวบ้านตำหนิ นินทาแล้ว เด็กอีกหลายคนในชุมชนที่มองเขาอยู่จะนำเอาไปเป็นตัวอย่าง ส่วนวิธีการที่เพื่อนบ้านใช้ในการควบคุมนั้น ได้แก่ การว่ากล่าวตักเตือน การตำหนิ การชูปะชิบ นินทา รวมทั้งการไม่คบด้วย การเฉยเมย ดังนั้น จึงเห็นว่ากลุ่มเพื่อนบ้าน จึงเป็นกลไกที่ช่วยควบคุมพฤติกรรมที่ไม่ดี ของคนในชุมชนที่ทำผิดต่อจาริตของชุมชนที่ทำผิดแล้ว ก็ให้เกิดความเข็ดหลาบ ที่ยังไม่ทำก็จะเกิดความกลัว เกิดความละอายไม่กล้าที่จะล่วงละเมิดต่อจาริตที่ค้ำของชุมชน

10. กลุ่มเครือญาติ

ด้วยการที่ยังเป็นหมู่บ้านที่มีความเป็นชุมชนสูง คนในชุมชนยังมีความสัมพันธ์กันอย่างแน่นแฟ้น โดยเฉพาะในกลุ่มเครือญาติ ยังมีความสนิทสนมกัน ลูกหลานยังให้ความเคารพนับถือ ให้ความเกรงใจกัน ไม่มีการทะเลาะกันในกลุ่มเครือญาติ แต่ละตระกูลยังมีการระวังในเรื่องความเสียหายที่จะทำให้อัตลักษณ์เสียชื่อเสียง ดังนั้นถ้ามีใครทำเรื่องที่ไม่ดีผิดจาริตของชุมชนขึ้นจะต้องถูกตำหนิ หรือถูกลงโทษจากกลุ่มเครือญาติเป็นอันดับแรก ในฐานะที่นำความเสียหายมาสู่วงศ์ตระกูล ทำให้ญาติพี่น้องต้องได้รับความอับอายต่อการกระทำของตน

ดังนั้นจึงมีการระมัดระวังเรื่องการผิดจาริตกันอย่างเคร่งครัดในกลุ่มเครือญาติ จึงช่วยกันเป็นหูเป็นตาดูแลญาติพี่น้องของตนให้อยู่ในกรอบของจาริตที่ค้ำ โดยใช้วิธีการต่างๆ เริ่มตั้งแต่การอบรมสั่งสอน การแนะนำ การชักชวน เข้าร่วมพิธีกรรมต่างๆ รวมทั้งมีการตำหนิว่ากล่าวตักเตือน บังคับ ลงโทษ ดังตัวอย่างกรณีที่ลูกสาวของนายหม่อดู ไปมีเพศสัมพันธ์ก่อนแต่งงานกับเพื่อนที่เรียนชั้นเดียวกัน ชาวบ้านทราบจึงให้ นายหม่อดู ผู้เป็นพ่อไปรับลูกสาวกลับมาทำพิธีขอมาผีที่บ้าน แต่ลูกสาวไม่ยอมกลับชาวบ้านจึงขู่บังคับว่า ถ้าลูกสาวไม่ขึ้นมาทำพิธีขอมาผี จะไม่ให้ครอบครัวของนายหม่อดู อยู่ในหมู่บ้านญาติพี่น้องของนายหม่อดู จึงลงไปกับนายหม่อดู ไปบีบบังคับให้ลูกสาวกลับมาทำพิธี จากกรณีตัวอย่างจะเห็นว่ากลุ่มเครือญาติก็เป็นกลไกอีกส่วนหนึ่ง ในการควบคุมดูแลความประพฤติของญาติพี่น้องไม่ให้ปฏิบัติผิดจาริตของชุมชนได้เป็นอย่างดี

11. ระบบความสัมพันธ์ของคนในชุมชน

ระบบความสัมพันธ์ของคนในชุมชน ได้แก่ ความเป็นเครือญาติซึ่ง หมายถึง ความเกรงใจ ความเกรงกลัว ความเคารพนับถือ ของลูกหลานที่มีต่อผู้อาวุโส ได้แก่ พ่อแม่ ปู่ย่า – ตายาย ลุงป้า น้าอา สิ่งเหล่านี้จึงเสมือนเป็นผู้ควบคุมดูแลให้ลูกหลานไม่กล้าที่จะทำผิด

จารีตต่างๆ โดยมีความเกรงใจ ความเคารพนับถือ หรือความเกรงกลัวว่าจะทำอะไรที่ไม่ดีไม่งามลงไปแล้ว จะต้องไปกระทบ ไปเกี่ยวข้อง หรือไปสร้างความเดือดร้อนวุ่นวาย ความทุกข์ใจให้แก่พ่อแม่ แก่เครือญาติ พ่อแม่ย่อมได้รับความอับอายเสียหายต่อวงศ์ตระกูล ดังกรณีของพ่อบ้านมีภริยา 2 คน พ่อของพ่อบ้านคนนั้นได้บอกว่าเสียชื่อเสียงมากในวงศ์ตระกูล ตั้งแต่บรรพบุรุษยังไม่เคยมีมาก่อน จะเห็นว่า ถ้าถูกประพาดตัวไม่ดีแล้วพ่อแม่จะต้องเดือดร้อน ได้รับความอับอาย ดังนั้น ถ้าความสัมพันธ์ระหว่างพ่อแม่ ญาติพี่น้องในตระกูลมีกันอย่างแน่นแฟ้นแล้วความเกรงใจ เกรงกลัว ความเคารพนับถือก็จะมีมากทำให้ลูกหลานไม่กล้าที่จะล่วงละเมิดทำความผิดในจารีตประเพณี เพราะกลัวว่า พ่อแม่ ญาติพี่น้องจะได้รับความอับอาย นำความเสื่อมเสียมาสู่วงศ์ตระกูล ดังนั้น ระบบความสัมพันธ์ จึงเป็นอีกหนึ่งกลไกที่ช่วยในการควบคุมพฤติกรรมทางสังคมของคนในชุมชน

12. ระบบความเชื่อในสิ่งสูงสุด และต่อหลักคำสอนในศาสนาที่ตนนับถือ

นับว่าเป็นกลไกที่มีความสำคัญไม่น้อยที่มีอยู่ในชุมชนบ้านหนองเต่า แม้ว่าชุมชนจะเกิดการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่เจริญแล้วก็ตาม แต่การสอนในเรื่องของสิ่งสูงสุดก็ยังมีอยู่ในชุมชน เช่น พ่อแม่ จะสอนลูกว่าอย่าไปตัดต้นไม้ที่มีน้ำผุดจะเดียวจะถูกผีทำ หรืออย่าไปมีเพศสัมพันธ์ก่อนแต่งงานนะลูกเป็นสิ่งที่ไม่ดี แม้ว่าจะไม่มีใครรู้ก็ตาม แต่ผีรู้จะทำให้เราเดือดร้อนหรือชาวบ้านเจ็บป่วย นายจ่อเกลอะ พระตี่จอนี และนายคำเสาร์ อธิบายให้ฟังว่า เขาได้สั่งสอนลูกหลานเสมอในเรื่องของการผิดจารีตผีจะลงโทษ แม้จะไม่ทำกับเรา แต่อาจจะทำกับคนในชุมชนเดียวกัน เพราะตามความเชื่อบอกว่า ถ้ามีใครล่วงละเมิดจารีตที่ถือว่าผิดผีคนใดคนหนึ่งชุมชน ทุกคนในชุมชนจะต้องช่วยกันรับผิดชอบทั้งหมด แม้จะไม่ใช่ผู้ทำความผิดก็ตามผีสามารถที่จะลงโทษผู้ใดก็ได้ที่อยู่ในชุมชนเดียวกับผู้ที่ทำผิด หรืออาจจะลงโทษกับสัตว์เลี้ยงให้ได้รับอันตราย ความเชื่อเหล่านี้ถูกถ่ายทอดปลูกฝังให้เด็กมาตั้งแต่เด็กจำความได้ แม้ว่าพอโตขึ้นได้รับการศึกษาได้ไปสัมผัสเกี่ยวข้องกับคนพื้นราบ ทำให้ความเชื่อในสิ่งเหล่านี้ลดลงก็ตาม แต่คนส่วนใหญ่ในชุมชนยังคงความเชื่อในเรื่องของสิ่งสูงสุดไว้เป็นส่วนมาก

ส่วนในเรื่องของความเชื่อ ในคำสอนทางศาสนาที่ตนนับถือ จากการสอบถามนายพฤ โอโศธา ลูกชายของพระตี่จอนี ที่เขาขอมนับถือศาสนาคริสต์ และยอมปฏิบัติตามหลักคำสอนของศาสนาเพราะว่า หลายอย่างในคำสอนสอดคล้องกับตำนาน หรือนิทานของกะเหรี่ยง ดังนั้นการที่เขาปฏิบัติตามจารีตของชุมชนก็เท่ากับเขาได้ปฏิบัติตามคำสอนของคริสต์ศาสนาด้วย เขายึดมั่นและนับถือในคำสอนของศาสนาคริสต์ทำให้เขาเป็นคนดีทำให้ชุมชนสงบสุข ทุกวันอาทิตย์ถ้าเขาอยู่ในชุมชน เขาจะเข้าโบสถ์ ไปสวดมนต์ขอพรจากพระเจ้า

จะเห็นว่าตำนานในกะเหรี่ยง หลายเรื่องที่เกี่ยวข้องกับพระเจ้า เช่น การสร้างโลก พระเจ้ากำลังสร้างโลก แต่ดินหมด นักแซงแซวอาสาไปหาดินมาช่วยพระเจ้าสร้างชาวกะเหรี่ยงจึงไม่ผ่านกแซงแซว เพราะเป็นนกที่ช่วยพระเจ้าสร้างโลก เป็นต้น ดังนั้นความเชื่อในหลักคำสอนทางศาสนาจึงเป็นมโนธรรม หรือจิตสำนึกที่ถูกต้องที่ฝังอยู่ในจิตใจ คอยย้ำเตือนให้จิตใจยึดมั่นในความดีตามที่พระศาสนาสอนไว้

ส่วนของผู้ที่นับถือพระพุทธศาสนาหลายคนในชุมชนเคยบวชเรียนอยู่ที่วัดศรีโตศา ได้แก่ นายสมชัย โนลอย นายพาคี จ่อมแซกเว นายทองคำ เสมี่ยม นายเทิดศักดิ์ เสมี่ยม นายจรัส จ่อวาลู นายนิเวส อุโบโม นายพะนิตยา สาวโพ นายก่อเจ๊ะอี พะชูเมะ นายเวสทอง พุ่งเมืองทอง นอกจากนั้นประชากรส่วนใหญ่ ในชุมชนยังนับถือในหลักคำสอนของพุทธศาสนาเชื่อในเรื่องของกฎแห่งกรรม คือ ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว นายก่อเจ๊ะอี และนางบัวชุม กล่าวว่า เขาเชื่อในคำสอนของพระพุทธเจ้า เพราะพระพุทธเจ้า สอนให้เป็นคนมีเหตุผลสอนในเรื่องของความกตัญญูรู้คุณคน อย่างเช่นเราเลี้ยงลูกตอนเล็กเมื่อเราแก่ลูกก็ต้องเลี้ยงดูเรา หรือ เราใช้ป่าไม้เราก็ต้องรู้คุณของป่าไม้ ดังนั้นศูนย์รวมจิตใจของชาวพุทธในชุมชนจึงอยู่ที่วัด (อาศรมพระธรรมจาริก) ทุกวันเขาจะต้องใส่บาตร ถึงวันพระ วันศีล เขาจะต้องพาลูกหลานเข้ามาสวดมนต์ไหว้พระนั่งสมาธิที่วัด ผู้หญิงหลายคนเคยรักษาศีล 8 ได้แก่ นางพิมพร อุโบโม นางชีนิ ตาอะปะ นางติพอ ตาอะปะ นางสาวจันทิมนันต์ หรือ หน่อแอชี จ่อวาลู เขาบอกว่าเขาสบายใจเมื่อเขาวัดหลายคนชอบอ่านหนังสือธรรมะ โดยเฉพาะนางพิมพร จะเข้ามาขอยืมหนังสือธรรมะที่วัดอ่านเป็นประจำ จึงเห็นว่าความเชื่อในสิ่งสูงสุด ความเชื่อในหลักคำสอนของศาสนาที่ตนนับถือ จึงเป็นกลไกที่ช่วยให้ชุมชนอยู่ด้วยกันอย่างสงบสุข

วิธีการที่ใช้ในการควบคุมพฤติกรรมของคนในชุมชนให้เป็นไปตามจารีต

วิธีการที่ใช้ในการควบคุมดูแลพฤติกรรมของคนในชุมชนให้อยู่ในกรอบจารีตอันดีงามที่บรรพบุรุษ ถ่ายทอดมาให้นั้น มีทั้งทางตรง ทางอ้อม รวมทั้งมีการถ่ายทอดไปสู่กลุ่มคนรุ่นใหม่ ทั้งที่มีรูปแบบเช่นการเลี้ยงผี เป็นต้น และไม่มีรูปแบบ เช่น การทำตัวให้เป็นแบบอย่างที่ดี ซึ่งมีดังนี้

- การอบรมสั่งสอน
- การขู่
- การลงโทษ
- การประพฤติตัวเป็นแบบอย่างที่ดี

1. การอบรมสั่งสอน

เป็นวิธีการพื้นฐานทั่วไป ที่ชุมชนใช้กับสมาชิกของตนเอง เพื่อให้สมาชิกได้รู้ถึงจารีตต่าง ๆ ของชนเผ่าตน ทั้งที่เป็นข้อห้ามมิให้กระทำ และข้อที่ควร และต้องกระทำ ถ้าไม่กระทำจะเกิดความเสียหาย และเดือดร้อนต่อชุมชนได้ ซึ่งจารีตเหล่านั้นได้ถูกกระบวนการการจัดเถลาทางสังคม จากบรรพบุรุษรุ่นก่อน โดยผ่านพิธีการต่าง ๆ ไปสู่คนรุ่นหลังให้รู้จักสถานภาพ และบทบาทของตนเองอย่างถูกต้องไม่ประพฤติดื้อต่อจารีตประเพณีของชุมชนที่บรรพบุรุษได้สะสมไว้ เป็นสมบัติอันล้ำค่าที่มอบไว้กับลูกหลานได้เก็บรักษาไว้

การอบรมสั่งสอนเป็นวิธีการ ที่ผู้เฒ่าผู้แก่ใช้แก่ลูกหลาน ซึ่งมีทั้งทางตรง และทางอ้อม ทางตรงได้แก่การบอกกล่าวต่อหน้าว่าการกระทำเช่นนี้ทำได้ อย่างนี้ทำไม่ได้ ส่วนการกระทำโดยทางอ้อม ได้แก่ การสอนโดยผ่านพิธีกรรมต่าง ๆ เช่น การรักษาป่า ผ่านพิธีกรรมบวชป่า เป็นต้น การกระทำตัวเป็นแบบอย่างที่ดี เป็นวิธีการอบรมสั่งสอนที่สำคัญ และได้ผลดีที่สุด ในการอบรมสั่งสอนของผู้เฒ่าผู้แก่ที่กระทำต่อลูกหลานของตน

การอบรมสั่งสอนสมาชิกในชุมชน ให้อยู่ในกรอบจารีตประเพณีที่ดีงามของชุมชน มีทั้งการสอนให้ทราบก่อนว่าสิ่งใดต้องทำ และควรทำพร้อมทั้งสอนในเรื่องของการกระทำเช่นไร ที่ไม่ควรกระทำ และอย่าได้กระทำโดยเด็ดขาด สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ ถ้าไม่มีใครถ่ายทอด หรืออบรมสั่งสอนแล้ว สมาชิกที่เกิดใหม่ก็จะไม่สามารถที่จะรู้ได้เลยว่า สิ่งใดควร สิ่งใดควรเว้น ต้องอาศัยการอบรมสั่งสอน ซึ่งเป็นกระบวนการการจัดเถลาทางสังคม ที่มีความจำเป็นที่จะต้องให้สมาชิกใหม่ได้รับรู้ถึงสิ่งต่างๆ อันเป็นบรรทัดฐานของสังคม เพื่อให้ทราบบทบาทสถานภาพของตนเองว่าควร และไม่ควรปฏิบัติอะไรอย่างไร

ในชุมชนบ้านหนองเต่า มีวิธีการอบรมสั่งสอนสมาชิก ใหม่ของตนให้รู้ถึงจารีตของชุมชนหลายวิธี ทั้งทางตรง และทางอ้อม โดยทางตรงได้แก่

- 1.) การสอนในครอบครัว
- 2.) การสอนในโรงเรียน
- 3.) การสอนโดยผ่านหอกระจายข่าว

1) การสอนในครอบครัว

เป็นการสอนที่สำคัญที่สุดที่หัวหน้าครอบครัว (พ่อ-แม่ ปู่ย่า ตายาย) จะต้องกระทำต่อสมาชิกในครอบครัวของตนเอง เพื่อให้ทราบถึงสิ่งต่างๆ จารีตต่างๆ ที่เป็นบรรทัดฐานของชนเผ่าตนเองว่าจะต้องกระทำเช่นไรต่อบุคคลนี้ ต่อสิ่งต่างๆ เหล่านี้ ถ้าขาดเสีย

ซึ่งกระบวนการ การจัดเถลาทางสังคมแล้ว สมาชิกใหม่ในครอบครัวมีอาจรู้ได้เลยว่าสิ่งใดควรทำสิ่งใดควรงดเว้น ดังนั้นต้องอาศัยหัวหน้าครอบครัวเป็นสำคัญ

ส่วนเวลาที่พ่อ - แม่ และปู่ย่า - ตายาย ในการอบรมบุตรหลานของคนนั้น ส่วนใหญ่จะใช้ช่วงเวลารับประทานอาหาร โดยเฉพาะตอนรับประทานอาหารเย็น ซึ่งถือโอกาสตอนที่สมาชิกในครอบครัวอยู่กันอย่างพร้อมหน้าเป็นเวลาที่อบรมสั่งสอนลูกหลานของตนเองให้ทราบบรรทัดฐานต่างๆ ของสังคม นอกจากเวลาในการรับประทานอาหารแล้ว ก็ยังใช้เวลาอื่นที่เห็นว่าเหมาะสม เช่น เวลาไปทำงานตามไร่ ตามนา ตามสวน โดยเฉพาะในวันที่ไปทำกันตามลำพัง คนในครอบครัวของตนเอง ไม่มีเพื่อนบ้านไปช่วย ในการ อบรมสั่งสอนบุตรหลานของตน จากการสัมภาษณ์หน่อแอชี หรือจันทิมนต์ จ่อวาลู ซึ่งเป็นเหรียญิกของกลุ่มสหกรณ์เครดิตยูเนียนบ้านหนองเต่า โดยเล่าว่า พ่อแม่จะใช้เวลาตอนรับประทานอาหาร ซึ่งลูกๆ ส่วนใหญ่จะอยู่อย่างพร้อมเพียงกัน โดยที่พ่อ-แม่จะสอนเสมอในเรื่องต่างๆ โดยเฉพาะความประพฤติ ถ้าเป็นลูกผู้หญิงจะมีข้อห้ามมากมาย และเรื่องที่เกี่ยวข้องกับผู้ชายให้ระวังอย่าทำให้พ่อแม่ต้องอับอายชาวบ้าน นอกจากนั้นยังสอนในเรื่องเกี่ยวกับการบ้านการเรือนการทำอาหาร เป็นต้น ส่วนผู้ชายจะสอนในเรื่องเกี่ยวกับ ป่าไม้ ดันไม้ สัตว์ป่า การทำไร่ การทำนา ทำสวน รวมทั้งจารีตต่างๆ ทั้งที่อนุญาตให้ทำ และที่ห้ามกระทำจนถึงที่ห้ามกระทำโดยเด็ดขาด

จะเห็นว่าการที่สมาชิกใหม่ที่เกิดขึ้นในครอบครัว จะรู้สิ่งต่างๆ และความ เป็นไป ตลอดจนจนถึงจารีตของชุมชนได้ต้องอาศัย การถ่ายทอดจากคนในครอบครัว จึงจะทำให้สมาชิกใหม่ทราบถึงกฎเกณฑ์ต่างๆ ของชุมชน เพื่อจะหลีกเลี่ยงข้อห้ามการทำแต่ข้อที่อนุญาตให้กระทำได้

2.) สอนในโรงเรียน

นอกจากจะมีการอบรมสั่งสอนกันตามธรรมชาติ โดยพ่อ - แม่ และปู่ย่าตายายแล้ว ในชุมชนบ้านหนองเต่า ยังมีวิธีการอบรมสั่งสอนสมาชิกใหม่ของชุมชนให้รู้ถึงเรื่องที่เกี่ยวข้องกับความเป็นอยู่ประจำวัน เช่น การทอผ้า เป็นต้น แล้วยังมีการอบรมสั่งสอนในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติ ซึ่งได้แก่ ดิน น้ำ ป่าไม้ และ ดันไม้ โดยได้ร่วมมือกับทางโรงเรียนบ้านหนองเต่า จัดเป็นหลักสูตรท้องถิ่น ด้วยการให้ผู้เป็นปราชญ์ของหมู่บ้านผู้ทรงไว้ซึ่งความรู้ความชำนาญในเรื่องต่างๆ ได้เข้าไปสอนเด็กในโรงเรียน ภาคเรียนละ 8 - 10 ครั้ง โดยการนำเด็กผู้ชายเข้าไปเดินป่า พาไปเรียนรู้ในเรื่องสมุนไพร ดันไม้ชนิดใดที่ห้ามตัด ป่าบริเวณใดที่ตัดได้ บริเวณใดห้ามตัด ป่าไม้บริเวณใดที่เป็นที่อยู่ของสัตว์ห้ามไปรบกวนป่าบริเวณใดเป็นป่าต้นน้ำ ป่าอนุรักษ์ บริเวณใดเป็นป่าใช้สอยสามารถเข้าไปตัดมาสร้างบ้านได้ ดินบริเวณใดเหมาะ

แก่การเพาะปลูก เป็นต้น ส่วนผู้หญิงจะมีแม่บ้านที่มีฝีมือในการทอผ้าเป็นที่ยอมรับของชุมชน เข้าไปสอนการทอผ้าลายสวยๆ ให้แก่เด็กนักเรียนผู้หญิง นอกจากนั้นการประกอบพิธีที่สำคัญๆ ของฮีโซ เช่น การเลี้ยงผีไร่ ผีนา เป็นต้น ก็จะมีการพาเด็กนักเรียนไปเรียนรู้พิธีกรรมนั้น พร้อมคำอธิบายจากฮีโซถึงความเป็นมาวัตถุประสงค์ และขั้นตอนของพิธีกรรม ให้เด็กเกิดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับพิธีกรรมนั้นอย่างแจ่มแจ้ง ซึ่งเด็กนักเรียนจะเกิดความภาคภูมิใจ และเพลิดเพลินกับการเรียนรู้ในรูปแบบเช่นนี้ จากการสอบถามเด็กนักเรียนหลายคนชอบมากอยากจะทำให้การเรียนเช่นนี้ตลอดไป เป็นการเปลี่ยนบรรยากาศจากห้องเรียนรูปสี่เหลี่ยม เป็นป่าใหญ่ที่แวดล้อมไปด้วยธรรมชาติ ที่ถูกปกคลุมไปด้วยพันธุ์ไม้นานาชนิด

จะเห็นได้ว่าเป็นวิธีการที่ชาญฉลาดของชุมชนที่ต้องการจะถ่ายทอดสิ่งที่ดีงามให้แก่คนรุ่นหลัง ซึ่งเด็กมีเวลาส่วนใหญ่อยู่ในโรงเรียนให้ได้รับทราบถึงจารีตต่างๆ รวมทั้งให้เห็นคุณค่าของภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อจะได้เกิดความภูมิใจเกิดแรงกระตุ้นที่จะรักษาไว้ซึ่งความดีงามเหล่านั้น

3.) การสอนโดยผ่านหอกระจายข่าว

นอกจากการอบรมสั่งสอนในครอบครัว โดยพ่อ-แม่ ปู่ย่า - ตายาย การอบรมสั่งสอนในโรงเรียนโดยผู้ทรงความรู้ หรือปราชญ์ของหมู่บ้านแล้ว ในชุมชนบ้านหนองเต่ายังมีวิธีที่ใช้อบรมสั่งสอนสมาชิกในชุมชนอีกอย่างหนึ่ง คือการเทศน์ผ่านหอกระจายข่าวของอาศรมพระธรรมจาริก โดยพระธรรมจาริกเป็นผู้เทศน์ทุกวันๆ ละ 2 เวลา คือเช้าเวลา 06.00 น. ตอนเย็น 18.00 น.ทุกวัน โดยส่วนใหญ่พระธรรมจาริกจะอบรมสั่งสอนตามคำสอนของพระพุทธศาสนา ควบคู่กับการพูดถึงเรื่องจารีต ประเพณีที่ดีงามของชนเผ่า โดยการกระตุ้นให้ช่วยกันรักษา เช่น การแต่งกาย การดูแลรักษาทรัพยากรป่าไม้ และสัตว์ป่า เป็นต้น ซึ่งก็จะได้รับความสนใจจากคนในชุมชน โดยเฉพาะแม่บ้าน เมื่อถึงเวลาที่พระธรรมจาริกเปิดเครื่องขยายเสียง ก็ตั้งใจฟังบางครั้งถ้าเด็กเล่นกันเสียงดังพ่อ - แม่ก็จะดุแล้วบอกว่า “ให้ตั้งใจฟังตุ้ ตุ้เจ้าเขาว่าเขาสอนอย่างไร” ดังนั้นในทุกเช้า - เย็น จะได้ยินเสียงพระธรรมจาริกเทศน์ผ่านหอกระจายข่าวของอาศรมฯ เป็นประจำทุกวัน จึงมองว่านอกจาก พ่อ-แม่ ปู่ย่า ตายาย จากฮีโซ จากผู้ทรงความรู้ของชุมชนแล้ว พระธรรมจาริกก็เป็นส่วนหนึ่งที่ช่วยอบรมสั่งสอนโดยวิธีการที่กล่าวมาแล้ว

ส่วนวิธีการที่สั่งสอนทางอ้อม คือการประพฤติตัวเป็นแบบอย่างที่ดีของผู้ใหญ่ ผู้อาวุโส เด็กๆ และเยาวชนจะรู้สึกเกรงใจไม่กล้าที่จะทำผิดจารีต และข้อห้ามที่มีอยู่ในชุมชน

ซึ่งถือว่าเป็นวิธีการที่ได้ผลที่สุด อาจมองว่าเหมือนกับ ไม่ใช่การสอนแต่เป็นวิธีการที่ดีที่สุด ที่ เด็กๆและเยาวชนจะนำไปเป็นแบบอย่างของความประพฤติ และการดำเนินชีวิตประจำวัน

นอกจากนั้นการนำเด็กเข้าร่วมกิจกรรม และพิธีกรรมต่างๆ ทั้งที่พ่อ-แม่ ปู่ย่า ตา ยาย หรือที่ อีโง่ ได้กระทำ เช่น การเลี้ยงผีนา เลี้ยงผีเหมืองฝาย เป็นต้น หรือการที่เด็กๆ ได้ติดตามพ่อแม่ไปไร่ไปนาไปป่า เด็กๆ เหล่านั้นก็จะซึมซับเรียนรู้ในพิธีกรรมในการกระทำนั้นๆ ก็ จะอยู่ในความทรงจำว่าสิ่งนั้นกระทำได้อย่างไรไม่ได้แล้วถือไปปฏิบัติแต่สิ่งที่ไม่ผิดต่อจารีต ของชุมชน

ที่กล่าวมาเป็นวิธีการอบรมสั่งสอนที่ชุมชนใช้ในการถ่ายทอดจารีต ข้อห้ามและ ความประพฤติต่างๆ ให้กับสมาชิกใหม่ ให้ได้เกิดความรู้ความเข้าใจต่อจารีตของชนเผ่า ซึ่งมีทั้ง ทางตรงและทางอ้อมด้วยหวังว่าสมาชิกใหม่เหล่านั้นจะได้เป็นผู้สืบทอดจารีต ประเพณี และได้ รู้ถึงกฎข้อห้ามต่างๆ ของชุมชน เพื่อเป็นการป้องกัน การไปล่วงละเมิด ซึ่งเป็นการควบคุมพฤติ กรรมที่ชุมชนใช้กับคนในชุมชนด้วยกัน

2. การขู่

อีกวิธีหนึ่งที่ชุมชนบ้านหนองเต่าใช้ในการควบคุมพฤติกรรมของคนในชุมชน คือ การขู่ ต่อผู้ที่อาจจะประพฤติก่อล่วงละเมิดจารีตของชุมชนและต่อผู้ที่ล่วงละเมิดต่อจารีตแล้ว เพื่อ ให้เกิดความกลัว เป็นการป้องปรามไม่ให้แสดงพฤติกรรมในลักษณะที่ไม่พึงประสงค์ของ ชุมชนเช่นนั้นออกมาอีก

ในอดีตที่ผ่านมาชุมชนจะมีวิธีการที่ใช้ควบคุมการล่วงละเมิดจารีต ของคนใน ชุมชนด้วยการขู่โดยการใช้อำนาจในลักษณะที่ว่า “ถ้ามีพฤติกรรมเช่นนี้อีกครั้งจะไม่ให้อยู่ใน หมู่บ้าน จะถูกลงโทษ จะถูกปรับ” เป็นต้น และจะขู่ต่อผู้ที่ยังไม่ประพฤติดีว่า “ถ้ามีพฤติ กรรมเหมือนคนนั้นจะได้รับโทษเช่นเดียวกัน” วิธีการขู่จะนำมาใช้กับผู้ที่ล่วงละเมิด ใน จารีตที่เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคน เช่น การมีเพศสัมพันธ์กันก่อนแต่งงาน การ คบขู้ การลักขโมย การเล่นพนัน การทะเลาะวิวาท เป็นต้น และจารีตที่เกี่ยวกับความสัมพันธ์ ระหว่างคนกับธรรมชาติ เช่นการตัดไม้ในเขตหวงห้าม ได้แก่ป่าพิธีกรรม ป่าต้นน้ำ ป่าอนุรักษ์ การเข้าไปล่าสัตว์ในเขตป่าอนุรักษ์ การล่าสัตว์อนุรักษ์ ได้แก่ นกกก(นกเงือก)ชะนี งูเห่า เป็นต้น เพื่อไม่ให้ผู้กระทำผิดมาแล้ว กลับมากระทำอีก และผู้ที่ยังไม่กระทำผิดได้กระทำผิดใน จารีตของชุมชน

นอกจาก ที่กล่าวมาแล้วผู้เฒ่าผู้แก่ยังใช้สิ่งสูงสุด (ผี) เข้ามาเกี่ยวข้องกับการ ควบคุมสังคม เพราะคนในอดีตเชื่อในเรื่องผีมาก ได้รับการสั่งสอนจากพ่อ-แม่ ผู้เฒ่าผู้แก่ ไม่

ให้กระทำผิดต่อจารีตของชุมชนเพราะถึงแม้ผู้อื่นไม่รู้แต่ผีจะรู้จะเห็นต่อการกระทำของเรา ไม่ว่าจะเป็นทำอะไร ที่ไหน ผีจะรู้ จะเห็น จะลงโทษ ถึงจะไม่ลงโทษผู้กระทำผิดโดยตรง แต่อาจจะทำกับคนในชุมชน หรือทำกับสัตว์เลี้ยง เช่น วัว ควาย เป็นต้น ให้ได้รับอันตราย ด้วยอาศัยในความเชื่อเรื่องของผี ผู้เฒ่าผู้แก่ ในชุมชนมักจะใช้ขู่ลูกหลานของตนเสมอว่า ถ้าทำผิดต่อจารีตชุมชนจะถูกผีลงโทษให้ได้รับอันตรายทั้งต่อตนเอง และผู้ที่อยู่ในชุมชนเดียวกัน ดังนั้นในอดีตวิธีการขู่โดยการให้ผีลงโทษต่อผู้ล่วงละเมิดต่อจารีตของชุมชน จึงใช้อย่างได้ผล สามารถควบคุมสังคมให้เกิดความสงบสุขตลอดมา

ปัจจุบันชุมชนบ้านหนองเต่า เกิดการเปลี่ยนแปลงไปหลาย ๆ ด้าน อิทธิพลในความเชื่อเรื่องผีลดน้อยลงไป เนื่องจากการเลิกผีแล้วถือศาสนาพุทธ และศาสนาคริสต์ ความเชื่อเดิมทำให้คนรุ่นใหม่กลัวผีน้อยลง จึงทำให้อัตราการล่วงละเมิดต่อจารีตของชุมชนมีอัตราเพิ่มขึ้น แต่สำหรับคนเฒ่าคนแก่ ในชุมชนยังเกรงกลัวต่ออำนาจของผีอยู่ แม้ว่าจะเลิกผีแล้วก็ตาม แต่การเลิกผี หมายถึงการตัด “บะ” เท่านั้น ไม่ได้ตัดผีที่เป็นสิ่งสูงสุดที่เรียกว่า “ตาที่ตาเต๊ะ” พระตีจอนิ โอโคเซา ได้อธิบายให้เข้าใจว่า “การเลิกผี หรือการตัดผีนั้น ไม่ได้ตัดทั้งหมดจะตัดเฉพาะ “บะ” เท่านั้น แต่ “ตาที่ตาเต๊ะ” ที่ถือว่าเป็นสิ่งสูงสุด ที่จะรู้จะเห็นต่อการกระทำของเราทุกแห่งหน ไม่ได้ตัดเพราะเราไม่สามารถตัดได้”

แม้จะมองว่าศาสนาเป็นสาเหตุที่ทำให้คนรุ่นใหม่เชื่อในเรื่องของผีลดลงไปก็ตาม แต่อิทธิพลของศาสนาพุทธ และศาสนาคริสต์ก็มีอิทธิพลไม่น้อยที่มีส่วน ในการควบคุมสังคม ของชุมชนบ้านหนองเต่า โดยเฉพาะพระพุทธศาสนาที่มีคนในชุมชนนับถือมากถึงประมาณร้อยละ 75 % หลายครั้งที่ได้อิน (มีคนอื่นแปลให้ฟัง) คนเฒ่าคนแก่ที่นับถือพระพุทธศาสนา ได้ใช้กฎแห่งกรรม เรื่องนรกสวรรค์ และเรื่องบาป – บุญ มาขู่ลูกหลานของตนเสมอไม่ให้ทำความชั่วไม่ให้ทำผิดจารีตของชุมชน เพราะเราจะต้องไปใช้กรรม เราจะเดือดร้อนหรือถ้าทำผิดจารีตจะตกนรก จะเป็นบาปอย่างกระทำ เป็นสิ่งที่ไม่ดี

อีกวิธีการหนึ่ง ที่ชุมชนบ้านหนองเต่าใช้ขู่ผู้ที่ละเมิดต่อจารีตของชุมชน โดยเฉพาะกลุ่มหนุ่มสาวใช้กับสมาชิกที่มีพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม ได้แก่ การไปเสพยาเสพติดของวัยรุ่นชายบางคน หรือการไม่มาร่วมกิจกรรมกับกลุ่ม เช่น ไม่มาประชุม ไม่ร่วมพัฒนาหมู่บ้านหรือทำงานส่วนรวม โดยการขู่ว่าในวันแต่งงาน จะไม่ให้ขอยืม ถ้วยชาม ช้อน จะไม่ไปร่วมงาน ไม่ออกเงินช่วยเป็นค่าใช้จ่าย ในวันงาน มีตัวอย่างเมื่อปี 2537 ที่กลุ่มหนุ่มสาวลงโทษต่อคู่ของหนุ่มสาว ที่ไม่เข้าร่วมกิจกรรมกับกลุ่ม ประพฤติตัวไม่ค่อยเหมาะสม โดยการไม่ให้ยืมสิ่งของ เช่น ถ้วยชาม ช้อน เป็นต้น ในวันแต่งงานทำให้เดือดร้อนวันวายในวันงาน เพราะไม่มี

ถ้วยชาม ช้อน ใส่อาหารรับแขก กลุ่มแม่บ้านสงสารต้องไปนำ ถ้วยชาม ช้อน ของกลุ่มแม่บ้าน มาช่วยงาน ดังนั้นจึงทำให้สมาชิกกลุ่มหนุ่มสาวกลัวการลงโทษในลักษณะเช่นนี้

นอกจากที่กล่าวมาชุมชนบ้านหนองเต่า ยังใช้มิติทางพระพุทธศาสนาไปใช้ควบคุมในการดูแลรักษาป่า โดยผ่านพิธีกรรมการบวชป่า ซึ่งได้ประกอบพิธีไปแล้ว 3 ครั้งๆ แรก ในปี พ.ศ.2536 ครั้งที่ 2 ปีพ.ศ.2538 และครั้งที่ 3 ปี พ.ศ.2540 สำหรับครั้งที่ 3 ได้เรียนเชิญของคมนตรี มาเป็นประธานในพิธี ด้วยความเชื่อว่าต้นไม้ที่ถูกคุมด้วยผ้าเหลือง ถ้าไปตัดจะเป็นสิ่งที่ไม่ดี และมักถูกขู่ว่า ถ้าใครไปละเมิดตัดต้นไม้ต้นนั้น จะบาปจะตกนรก คนในชุมชนจึงไม่มีใครกล้าที่จะเข้าไปตัดต้นไม้ที่มีผ้าเหลืองติดอยู่เพราะกลัวบาป

จะเห็นว่าในชุมชนบ้านหนองเต่าใช้วิธีการขู่ ผู้ที่ล่วงละเมิด และยังไม่ล่วงละเมิดต่อจารีตของชุมชนด้วยอุบายต่าง ๆ ทั้งการนำเอาเรื่องของความเชื่อเรื่องผี คำสอนทางศาสนา รวมทั้งการขู่ที่จะลงโทษด้วยวิธีการต่าง ๆ เพื่อให้คนในชุมชนเกิดความเข็ดหลาบและเป็นการป้องปรามที่จะไม่ให้เกิดการล่วงละเมิดต่อจารีตของชุมชน ก่อนข้างได้ผลเป็นที่น่าพอใจ สามารถรักษาความสงบสุขของชุมชนได้อย่างดีตลอดมา

3. การลงโทษ

การลงโทษ ผู้ที่ล่วงละเมิดต่อจารีตของชุมชน ปกาเกอญอนั้น ถือว่าเป็นขั้นตอนสุดท้าย หรือทางออกสุดท้ายที่จะกระทำต่อผู้กระทำผิด เพราะโดยปกติแล้ว นิสัยของชาว ปกาเกอญอจะเป็นคนรักความสงบไม่ชอบความรุนแรง ถ้ามีเรื่องใดเกิดขึ้นนิยมที่จะใช้การประนีประนอม ตกลงกันด้วยสันติวิธี ถ้ามีความจำเป็นที่จะมีการลงโทษจะลงโทษ ในกรณีที่ล่วงละเมิดต่อจารีตที่ร้ายแรง และที่สำคัญ

ในอดีตชุมชนหนองเต่ามีการลงโทษ ต่อผู้ที่ล่วงละเมิดจารีตของชุมชนหลากหลายระดับทั้งนี้ความหนักเบาขึ้นอยู่กับ ความร้ายแรงของจารีต ถ้าเป็นเรื่องสำคัญ เช่น การได้เสียกันของชาย - หญิง ที่เป็นเครือญาติใกล้ชิดกัน หรือการคบชู้ เป็นต้น เพราะชาว ปกาเกอญอ จะถือผีของฝ่ายหญิงเป็นสำคัญการกระทำเช่นนั้นเป็นการลบหลู่อย่างร้ายแรง และเมื่อทำพิธีขอขมาแล้วทั้งสองจะต้องถูกขับให้ออกไปจากหมู่บ้าน ให้ไปอยู่หมู่บ้านอื่น แต่ถ้าไม่ใช่ญาติกัน ถ้าเกิดได้เสียกันก่อนแต่งงาน เมื่อทำพิธีขอขมาต่อผีแล้ว ทั้งสองก็สามารถใช้ชีวิตเป็นสามี - ภรรยา ต่อไปในชุมชนได้ ดังนั้นเมื่อเกิดเรื่องการได้เสียก่อนแต่งงานของหนุ่มสาวที่เป็นญาติกัน ทั้งคู่จะหาทางออก โดยการพากันไปฆ่าตัวตายในป่าข้าง ๆ บ้านก็มีไม่น้อย นอกจากการได้เสียระหว่างเครือญาติที่ถือว่าสำคัญแล้ว ยังมีเรื่องที่สำคัญอีกข้อหนึ่ง คือ การคบชู้ ในชุมชน ปกาเกอญอ ถือว่าเป็นการกระทำที่ผิดจารีตอย่างร้ายแรง เป็นการผิดผีด้วยจะต้องถูกลง

โทษ โดยการทำพิธีเลี้ยงผีขอมาต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ แต่ก่อนที่จะทำพิธี ชาย - หญิง ที่ทำผิดจะต้องถูกประจาน โดยฝ่ายชายจะเป็นผู้งมหม ผู้หญิง ถือขวดเหล้า เดินไปรอบ ๆ หมูบ้าน ขณะที่เดินจะต้องไปขอมาผู้เฒ่าผู้แก่ทุกบ้านแล้ว จะไปสิ้นสุดที่บ้านฮิโซทำพิธีฆ่าหมู ฝ่ายหญิงหุงข้าวแล้วไปทำพิธีขอมาผีเสร็จแล้ว ไปเชิญผู้เฒ่าผู้แก่ในหมู่บ้านมากิน หมู ข้าว และเหล้า ถ้าผู้เฒ่าผู้แก่กินไม่หมด ก็ห้ามไม่ให้ผู้ใดมากินต้องขุดหลุมฝังสิ่งที่เหลือทั้งหมด เป็นอันเสร็จพิธี บางหมู่บ้าน ชาย - หญิง ที่ทำผิดผี ในการคบชู้เมื่อเสร็จพิธีขอมาแล้ว จะต้องถูกไล่ออกจากหมู่บ้าน แต่ปัจจุบันมีการลดหย่อน ในกฎระเบียบมากขึ้น จากการสอบถามฮิโซ และพะตือจอนิ ได้กล่าวว่าที่เป็นเช่นนั้นอาจมีสาเหตุมาจากปัจจุบันคนในชุมชนส่วนใหญ่ทำพิธีเลิกผีแล้ว ไปนับถือ ศาสนาพุทธ และคริสต์ จึงทำให้การไล่ออกจากหมู่บ้านไม่มีในปัจจุบัน

ปัจจุบันการลงโทษต่อผู้ล่วงละเมิดในจารีตของชุมชน จะมีการลดหย่อนลง ไปบ้างในบางสิ่งบางอย่างแต่ก็ถูกปรับเปลี่ยนในรูปแบบใหม่ ๆ ซึ่งมีทั้งการนำเอาวิธีการในอดีต และวิธีการใหม่ ๆ ผสมผสานกัน เพื่อป้องกันไม่ให้คนทำผิดจารีต และลงโทษต่อผู้ที่ทำผิดแล้ว ไม่ให้แสดงพฤติกรรมเช่นนั้นออกมาอีก

ในชุมชนบ้านหนองเต่า มีการลงโทษต่อผู้กระทำความผิดต่อจารีตของชุมชนในลักษณะต่างๆ ดังนี้

1. การขอมาต่อผี (การเลี้ยงผี)
2. การประจาน
3. การปรับสินไหม
4. การไม่คบด้วย
5. การชูปชิตินินทา

1) ขอมาต่อผี (เลี้ยงผี)

การให้ผู้ที่ทำผิดต่อจารีตของชุมชนทำพิธีขอมาต่อผี (เลี้ยงผี) นั้น ไม่ว่าคนนั้นจะถือผีหรือพุทธ หรือถือคริสต์ก็ตาม เมื่อทำผิดแล้วจะต้องทำพิธีขอมาต่อผี เพราะถึงแม้ว่าจะทำพิธีเลิกแล้วก็ตาม แต่คนละผีกัน ผีที่ขอมาถือว่าเป็นผีที่ศักดิ์สิทธิ์ ที่เรียกว่า “ต่าที่ตาเต๊ะ” ผู้ใดจะล่วงละเมิด หรือดูหมิ่นไม่ได้ การลงโทษ โดยการให้เลี้ยงผีนั่น จะทำในกรณีต่อผู้ที่ทำผิดจารีตที่มีทั้ง การผิดที่เกี่ยวข้องระหว่างคนกับคน และคนกับธรรมชาติ ได้แก่ การได้เสียก่อนแต่งงานของหนุ่มสาว การได้เสียก่อนของหนุ่มสาวที่เป็นเครือญาติ การคบชู้ การเข้าไปตัดไม้ในเขตป่า “คูตะ” การกระทำความผิดกล่าว จะถูกลงโทษ โดยการขอมาผี (เลี้ยงผี)

โดยฮีโง่ และผู้เฒ่าผู้แก่ในชุมชน ซึ่งต้องใช้เหล้า หมู หรือไก่ เป็นเครื่องเซ่นผีในการประกอบพิธี ที่ทำพิธีเสร็จจะต้องถูกฮีโง่ผู้เฒ่าผู้แก่ส่งสอน ไม่ให้กระทำสิ่งนั้นอีก เป็นอันเสร็จพิธี

2) การประจาน

การลงโทษผู้ที่ทำผิดจารีตในลักษณะการประจานนั้น จะกระทำในกรณีมีผู้ที่คบชู้ การได้เสียกันก่อนแต่งงานของหนุ่มสาว การได้เสียกันของหนุ่มสาวที่เป็นเครือญาติ การกระทำความผิดจะถูกลงโทษ โดยการทำพิธีขอขมา (เลี้ยงผี) ต่อผีโดยการใช้น้ำ และเหล้า แต่ก่อนที่จะประกอบพิธีเลี้ยงผีทั้งสองจะต้องถูกประจาน โดยการให้ฝ่ายชายอุ้มหมู ที่จะนำไปประกอบพิธีไปทั่วหมู่บ้าน พร้อมกับฝ่ายหญิงที่ถือขวดเหล้าไป ขอขมาผู้เฒ่าผู้แก่ทั่วหมู่บ้านทุกคนแล้ว ไปสิ้นสุดที่บ้านฮีโง่ ฮีโง่จะเช็ดคอหมูแล้วให้เลือดไหลลงไปในหลุมที่ขุดเตรียมไว้ พร้อมกับฮีโง่ก็เริ่มประกอบพิธี โดยการเทเหล้าลงไปในหลุมแล้วกล่าวขอขมาต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ให้มารับเครื่องเซ่นไหว้ และขอให้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ให้อภัยต่อคนสองคนที่ทำผิด แล้วให้ฝ่ายหญิงหุงข้าวหนึ่งหม้อ เสร็จแล้วนำหมูมาประกอบอาหาร แล้วเรียกผู้เฒ่าผู้แก่ ในหมู่บ้านมากินพร้อมกัน ถ้าอาหารเหลือจะต้องนำเอาไปฝังที่หลุมทั้งหมด จะนำไปให้ผู้ใดกินไม่ได้ เป็นอันเสร็จพิธี

การลงโทษในลักษณะเช่นนี้หลายคนในชุมชนกลัวมาก เพราะถือเป็นเรื่องที่อัปยศมาก จากการสัมภาษณ์หญิงสาวคนหนึ่ง ในชุมชนบอกว่า “อายมากถ้าจะถูกลงโทษเช่นนั้น นอกจากเราจะอายแล้ว พ่อ-แม่ ก็อายด้วยที่มีลูกไม่ดี”

3) การปรับสินไหม

การลงโทษด้วยการปรับสินไหม ในชุมชนบ้านหนองเต่า ในปัจจุบันส่วนใหญ่จะเกี่ยวกับเรื่องของต้นไม้ ป่าไม้และสัตว์ป่า ซึ่งได้แก่ผู้ที่ล่่วงละเมิดไปตัดต้นไม้ที่เป็น “เคปอ” ต้องถูกปรับ โดยการนำเอาไก่ไปมอบให้กับเจ้าของเคปอ ถ้าไปตัดต้นไม้ หรือนำไม้จากเขตป่าต้นน้ำ ป่าอนุรักษ์มาใช้ จะต้องถูกปรับเป็นเงิน และไม้จะต้องนำไปใช้ส่วนรวม เช่น นำไปไว้ที่อาศรมพระธรรมจาริก (วัด) การเข้าไปล่าสัตว์ในเขตป่าอนุรักษ์ หรือป่าต้นน้ำ จะต้องถูกปรับเป็นเงิน ตัวอย่างเมื่อ ปี 2542 มีเจ้าหน้าที่ตำรวจจากจังหวัดลำปาง โดยการนำของพ่อบ้านคนหนึ่ง ในชุมชน นำรถยนต์เข้ามาจอดไว้ที่ท้ายหมู่บ้านแล้วขึ้นไปยิงแก๊งท้องถิ่นหนึ่ง เมื่อชาวบ้านโดยกลุ่มพ่อบ้าน และกลุ่มหนุ่มได้ยินเสียงปืนในเขตป่าอนุรักษ์ จึงพากันไปคัดกรองทางออก พร้อมทั้งปล่อยลมยางรถยนต์ ทั้ง 4 เส้น เมื่อเจ้าหน้าที่ตำรวจที่เข้าไปยิงแก๊งลงมาถึงรถพร้อมทั้งแก๊งท้องถิ่นที่ยิงได้ เห็นยางรถทั้ง 4 เส้นแบน มีความเข้าใจว่าขบวนการก็เข้ามาในบ้าน เพื่อมาขอขมเครื่องปี่มลม กลุ่มพ่อบ้านและกลุ่มหนุ่มก็เข้าไปบอกว่ายางรถไม่

ได้รู้ พวกเขาลอยเอง พร้อมกับแจ้งว่าพวกคุณทำผิดกฎของหมู่บ้านที่เข้ามาลักลอบล่าสัตว์ในเขตป่าอนุรักษ์ จะต้องถูกปรับเป็นเงิน 3,500 บาท และขอยึดปืนทั้งสองกระบอกเอาไว้ด้วย และแก๊งที่ถูกยิงตายจะต้องถูกยึดด้วย แต่ถูกร้องขอจากเจ้าหน้าที่ตำรวจว่า จะต้องเสียเงินจำนวน 3,500 บาทแล้ว ขอนำเอาแก๊งไปด้วย ชาวบ้านก็ใจอ่อนอนุญาตให้นำแก๊งไปได้ แต่ปืนทั้ง 2 กระบอกขอยึดไว้ก่อน จนกว่าจะนำเงิน จำนวน 3,500 บาท มาให้จึงจะมอบปืนคืน เมื่อเจ้าหน้าที่ตำรวจกลับไปจังหวัดลำปางนำเงินมาเป็นค่าปรับแล้วชาวบ้านจึงให้ปืนคืนไปพร้อมกับบอกรวมว่าอย่ามาอีก

นอกจากที่กล่าวมายังมีอีกหลายเรื่อง ที่ฝ่าฝืนแล้วจะต้องถูกปรับเป็นเงินได้แก่ การทะเลาะวิวาทกันในหมู่บ้าน การยิงปืนในหมู่บ้าน (ยกเว้นวันมัดมือ) การเล่นการพนัน การกระทำความผิด ถ้าผู้ใดฝ่าฝืนจะต้องถูกปรับเป็นเงิน เพื่อให้เกิดความเจ็ดหลาบแล้วนำเงินไปใช้ในบัญชีของหมู่บ้าน เพื่อเอาไว้ใช้ในกิจกรรมที่เป็นส่วนรวม เช่น ช่อมท่อประปาของชุมชน เป็นต้น

จะเห็นว่าวิธีการลงโทษโดยการปรับเป็นสินไหมเป็นวิธีการที่ชุมชนใช้ควบคุมผู้ที่ไม่เชื่อในความเชื่อดั้งเดิมเป็นการปรับปรุงจารีตให้เข้ากับสถานการณ์ปัจจุบันที่จะมองเห็นเป็นรูปธรรมสามารถมองเห็นจับต้องได้

4) การไม่คบด้วย

อีกวิธีการหนึ่งที่ชุมชนใช้ลงโทษต่อผู้ที่ทำผิดจารีตประเพณีของชุมชน ซึ่งเป็นเรื่องที่ยากที่จะร้ายแรงได้แก่เรื่อง การคบชู้ ผู้ที่ประพฤติดังกล่าว เมื่อได้ทำพิธีขอขมาต่อผีแล้ว ทั้งสองมักจะไม่ใช่ที่ยอมรับของคนในชุมชน โดยเฉพาะผู้ชายจะไม่มีโอกาสได้เป็นผู้นำกลุ่มที่มีในชุมชน เมื่อมีความคิดเห็นสิ่งใดออกมา ไม่ว่าจะเป็นเรื่องอะไรก็ตามมักจะไม่มีผู้ใดเห็นด้วย ขาดความเชื่อถือจากชุมชน ไม่ค่อยจะมีผู้ใดที่จะคบค้าสมาคมด้วย ถูกกันให้ออกไปอยู่อีกสังคมหนึ่ง ตัวอย่างเมื่อปี พ.ศ. 2535 ขณะนั้นผู้วิจัยยังปฏิบัติงานอยู่ในชุมชนพ่อบ้าน (เป็นหม้ายภริยาเสียชีวิต) กับแม่บ้าน (สามียังมีชีวิตอยู่ และมีลูกด้วยกัน 2 คน) คู่หนึ่งแอบคบชู้กัน เมื่อชาวบ้านรู้ จึงทำพิธีขอขมาเลี้ยงผี เมื่อประกอบพิธีแล้ว ทั้งสองก็พากันไปอยู่ที่หมู่บ้านอื่นเป็นเวลา 2 ปี หลังจากนั้นก็พากันกลับมาอยู่ที่ชุมชนอีกครั้ง แต่ทั้งสองมักจะไม่มีใครยอมรับ โดยเฉพาะฝ่ายชายคนในชุมชนจะไม่ค่อยยอมรับ ไม่เชิญเข้าร่วมกิจกรรมของชุมชน เช่น การประชุมประจำเดือน การแต่งตั้งเป็นกรรมการต่างๆ เป็นต้น ทั้งสองจะถูกพูดถึงเป็นตัวอย่างให้เด็ก และเยาวชน ในลักษณะที่ไม่ดีไม่ควรเอาแบบอย่าง

จากกรณีที่เกิดขึ้นเมื่ออื่น ๆ ก็เป็นลักษณะเดียวกันคนในชุมชน ไม่ค่อยให้ความสนใจ ซึ่งเป็นวิธีการหนึ่ง ที่ชุมชนบ้านหนองเต่าใช้กับผู้ปลุกเสกเมตต์ของชุมชนเป็นการลงโทษแบบทางอ้อม แต่ถือว่ารุนแรง เพราะผู้ที่ทำผิด จะถูกคนในชุมชนลงโทษ โดยการไม่คบด้วยไม่ให้ความเชื่อถือ ตลอดจนตัดสิทธิบางประการ เช่น ไม่ชวนเข้าประชุมไม่ให้เป็นการรวมกลุ่มต่าง ๆ เป็นต้น เป็นการควบคุมและป้องกันไม่ให้คนในชุมชนเอาเป็นแบบอย่าง และให้เห็นว่าผู้ที่ทำผิดจารีตจะต้องได้รับโทษตามสมควรกับความผิด

5) การชูปชิตินินทา

เป็นอีกวิธีการหนึ่งที่คนในชุมชนใช้กับผู้ทำผิดจารีต แม้มองว่าจะไม่รุนแรง แต่เป็นวิธีการที่ใช้ค่อนข้างได้ผล ชุมชนบ้านหนองเต่าในอดีตการลงโทษด้วยการถูกนินทาจากคนในชุมชน เป็นวิธีการที่ใช้ได้ผลเป็นอย่างมาก เพราะคนในชุมชนยังมีไม่มากนัก ผู้ใดทำอะไร อย่างไร จะรู้ทั่วกันในชุมชน ดังนั้น หลายคนจึงกลัวการนินทา จากชาวบ้าน ดังคำที่ได้ยินบ่อยๆ ว่า “อย่าทำอย่างนี้นะลูก เดียวชาวบ้านจะว่าเอา”

สังคมปกากะญอบ้านหนองเต่าเป็นสังคมที่แคบ พฤติกรรมของคนที่อยู่ในชุมชนจะอยู่ในสายตาของชาวบ้าน โดยเฉพาะผู้อาวุโสในชุมชน ถ้าได้พบเห็นว่ามีผู้ใดได้ทำผิดจารีตก็จะมีกรบอกกล่าวกันไปทั่วหมู่บ้าน แม้บ้านจะจับกลุ่มชูปชิตินินทา เสียงวิพากษ์วิจารณ์ จะเกิดขึ้นทั้งหมู่บ้าน จะเป็นที่ยูรู้ทั่วกันทั้งชุมชนว่าใครทำผิดอย่างไร แม้แต่เด็ก ๆ ก็ยังรู้ว่าใครทำผิดอย่างไร

ปัจจุบันชุมชนบ้านหนองเต่าได้เกิดการเปลี่ยนแปลงไปในหลายๆ ด้าน หลายครอบครัวได้ทำพิธีเลิกผีแล้ว ไปถือศาสนาพุทธ และศาสนาคริสต์สังคมกว้างขึ้นหลายคนมีการติดต่อสัมพันธ์กับคนพื้นราบมากขึ้น แม้ว่าชุมชนจะเกิดการเปลี่ยนแปลงไปก็ตาม แต่วิธีการนินทาที่ชุมชนใช้กับผู้กระทำความผิดจารีตของชนเผ่าก็ยังคงมี และใช้ได้อย่างได้ผล การกระทำของผู้ที่กระทำความผิดจารีต จะถูกคนในชุมชนวิพากษ์วิจารณ์จนรู้กันทั่วทั้งหมู่บ้าน แม้ว่าบางเรื่องยังไม่ทราบแน่ชัดเลยว่าเป็นความจริงหรือไม่ ในเรื่องที่เกิดขึ้นก็ตามแต่จะถูกชาวบ้านในชุมชนวิพากษ์วิจารณ์ไปก่อนแล้ว เมื่อพิสูจน์ได้แล้วว่าถ้าไม่เป็นความจริง ก็จะสงบและจบลง หลายคนจึงระมัดระวัง การกระทำของตนที่จะไม่ให้ผิดต่อจารีต และข้อห้ามที่มีในชุมชน เพื่อหลีกเลี่ยงการถูกนินทาจากชาวบ้าน

ดังนั้นเสียงชูปชิตินินทาจากชาวบ้านจึงเป็นเสมือนเพชรฆาตที่ยังคงมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของคนในชุมชนที่หลายๆ คนยังคงกลัวต่อเสียงเหล่านั้น ซึ่งเป็นวิธีการที่ยังคงใช้ค่อนข้างได้ผลอยู่ในชุมชนบ้านหนองเต่า

4. การประพฤติตัวเป็นแบบอย่างที่ดี

เป็นวิธีการที่เห็นชัด ในชุมชนบ้านหนองเต่าที่ผู้เฒ่าผู้แก่ กลุ่มผู้นำ รวมทั้งกลุ่มพ่อบ้านแม่บ้านมีความระมัดระวังในเรื่องของความประพฤติเป็นพิเศษ “ถ้าเราทำตัวไม่ดีเด็ดๆ เขาก็จะเอาเป็นตัวอย่าง” ผู้ทรงคุณวุฒิคนหนึ่งชุมชนได้กล่าวในเย็นวันหนึ่ง ที่ไปสัมภาษณ์ที่บ้าน เป็นวิธีการที่สอนทางอ้อมที่ใช้ได้ผลในทุก ๆ ชุมชน เหมือนคำกล่าวที่ว่า “สอนร้อยคำ ผู้ทำให้เห็นเป็นตัวอย่างครั้งเดียวไม่ได้” ผู้เฒ่าผู้แก่ และกลุ่มต่างๆ ในชุมชน มักพูดคุยกันเสมอในเรื่องนี้ ตัวอย่างเมื่อเดือนมีนาคม 2535 สามแผนรูปหนึ่งที่อาศรมพระธรรมจาริกพาญาติผู้หญิง 2 คนมาเที่ยวในชุมชน ตอนเย็นสามแผนและญาติผู้หญิงเดินคุยกันไปซื้อของในชุมชนชาวบ้านเห็น ตอนค่ำผู้ใหญ่บ้านเรียกชาวบ้านประชุม พร้อมกับนิมนต์ให้ผู้วิจัย ซึ่งขณะนั้นเป็นหัวหน้าอาศรมฯ อยู่เข้าร่วมประชุมด้วยพร้อมกับบอกให้ไปอบรมสามแผนรูปนั้นว่าการกระทำความผิดเป็นสิ่งที่ไม่ดีไม่ควรกระทำเด็ดๆ เห็นจะจำเป็นแบบอย่าง อย่างกระทำเช่นนี้อีก

อีกตัวอย่างหนึ่งที่ทำความหนักอกหนักใจให้แก่ผู้เฒ่าผู้แก่ในชุมชนบ้านหนองเต่า ก็คือพ่อบ้านมีเมีย 2 คน ในชุมชนมีอยู่ 2 คู่ หลังจากทำพิธีขอขมาต่อผีแล้ว ทั้งสองก็ยังอยู่ด้วยกัน ผู้วิจัยได้ไปสัมภาษณ์ผู้เฒ่าท่านหนึ่ง บอกว่า “ไม่รู้จะทำอย่างไรกับสองคนนี้จะไล่ออกจากหมู่บ้านก็ไม่ว่าจะให้เขาทั้งสองไปอยู่ที่ไหน” สิ่งที่คุณเฒ่าผู้แก่บ้านหนองเต่ากลัวอยู่ ในขณะนี้ คือ เด็ก ๆ และวัยรุ่นจะเอาเป็นแบบอย่างต่อไปจะเกิดการวุ่นวายในชุมชน ดังนั้น ทั้ง 2 คน จึงถูกอบรมสั่งสอน และตำหนิอย่างรุนแรงจากผู้เฒ่าผู้แก่ในชุมชน ในฐานะที่ทำลายจารีตของบรรพบุรุษที่ถ่ายทอดรักษาไว้ตั้งแต่อดีต

จะเห็นได้ว่าในชุมชนบ้านหนองเต่า จะให้ความสำคัญในเรื่องนี้มาก ถ้ามีผู้ใดโดยเฉพาะผู้ใหญ่ประพฤติตัวไม่ดีจะต้องถูกวิพากษ์วิจารณ์ และถูกผู้เฒ่าผู้แก่กล่าวตักเตือนตำหนิอย่างรุนแรง และจะต้องมีการเรียกประชุม โดยมีคณะกรรมการหมู่บ้าน ฮีโงผู้ใหญ่บ้าน และผู้อาวุโสในชุมชน ร่วมกันตัดสินใจว่าจะแก้ปัญหากันอย่างไร และจะต้องนำไปสอนเด็กๆ และเยาวชนด้วยว่าการกระทำในลักษณะแบบนี้เป็นสิ่งที่ไม่ดี ไม่ควรนำไปเป็นแบบอย่าง ซึ่งเป็นการควบคุมพฤติกรรมที่ยังไม่เกิดไม่ให้เกิดขึ้น และพฤติกรรมที่เกิดขึ้นแล้วก็ไม่เกิดขึ้นมาอีก

จะเห็นว่าทั้งหมดนี้เป็นวิธีการที่ใช้ในชุมชนบ้านหนองเต่า ในการควบคุมและป้องปรามพฤติกรรมของคนในชุมชนไม่ให้ล่วงละเมิดต่อจารีตอันดีงามของชนเผ่า ซึ่งมีทั้งทางตรง และทางอ้อม ทั้งหนักและเบา ตามความผิด และผลกระทบที่เกิดขึ้นต่อคนในชุมชน ซึ่งวิธีการเหล่านั้น ได้ผ่านกระบวนการ การขัดเกลาทางสังคม จากคนรุ่นก่อนสู่คนรุ่นหลัง เพื่อให้ทราบบทบาทหน้าที่ของตนอย่างถูกต้องเหมาะสมไม่ล่วงละเมิดต่อข้อห้ามต่างๆ ที่

จะนำมาซึ่งความไม่สงบสุขของชุมชน และเพื่อเป็นการสืบทอดสิ่งที่ดั้งเดิมที่ตกทอดมาจาก บรรพบุรุษที่ต้องการให้ลูกหลานของตนได้รับสิ่งที่ดั้งเดิมถูกต้อง อันจะรักษาไว้ซึ่งความเป็นชนเผ่าของปกากะญอให้ตราบนานเท่านาน

ที่กล่าวมาทั้งหมดนี้เป็นกลไก ซึ่งได้แก่ ตัวจักรที่มีบทบาทมีอิทธิพล ต่อการควบคุมดูแลพฤติกรรมของคนในชุมชน ตลอดจนถึงวิธีการต่างๆ ซึ่งได้แก่การอบรมสั่งสอน การชู้ การลงโทษ และการประพาดตัวเป็นแบบอย่างที่ดี ที่ใช้ในการควบคุมสังคมให้เป็นไป ด้วยความเรียบร้อย

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การศึกษาวิจัยเรื่อง การควบคุมทางสังคมของชุมชนชาวเขา มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา จารีต ที่ชุมชนใช้ควบคุมพฤติกรรมทางสังคม และศึกษากลไกและวิธีการ ในการควบคุมพฤติกรรม ให้เป็นไปตามจารีต ของชุมชนบ้านหนองเต่า ตำบลแม่วิน อำเภอแม่วาง จังหวัดเชียงใหม่

การวิจัยเป็นแบบเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารที่เป็นแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่ เกี่ยวข้องกับการควบคุมทางสังคม โดยใช้แนวคิดวัฒนธรรมชุมชน แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการ ควบคุมทางสังคม และแนวคิดการขัดเกลาทางสังคม เพื่อนำผลเข้าสู่การศึกษาวิจัย ผู้วิจัยได้ทำการ ศึกษาโดยเก็บข้อมูลภาคสนามด้วยตนเอง ได้ใช้การสัมภาษณ์ การสังเกต ทั้งการมีส่วนร่วม และ ไม่มีส่วนร่วม โดยกำหนดผู้ให้ข้อมูลหลักหรือพระสงฆ์ ผู้ใหญ่บ้าน หัวหน้าครอบครัว คณะกรรมการหมู่บ้าน ผู้อาวุโส ปราชญ์ของชุมชน ฮีโป่ กลุ่มพ่อบ้านแม่บ้าน และกลุ่มหนุ่มสาว ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลโดยการแยกแยะข้อมูลออกเป็นหมวดหมู่ และทำการวิเคราะห์ข้อมูลไป พร้อม ๆ ขณะที่ลงภาคสนาม โดยวิธีการบรรยาย ซึ่งพอสรุปผลการศึกษาวิจัยได้ดังนี้

สรุปผลการศึกษา

1. จารีตที่ชุมชนใช้ควบคุมพฤติกรรมทางสังคม

จารีตที่ชุมชนใช้ควบคุมพฤติกรรมทางสังคมในหมู่บ้านหนองเต่า ประกอบด้วยจารีตที่ เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล บุคคลกับธรรมชาติ จารีตที่เกี่ยวกับพฤติกรรมที่มีผลกระทบ กับชุมชน

จารีตที่เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างคนกับบุคคล ได้ศึกษาอยู่ 4 กลุ่ม คือจารีตระหว่าง คนในครอบครัว / เครือญาติ จารีตระหว่างชายหญิง จารีตระหว่างคนในชุมชน และจารีตระหว่าง ผู้น้อยกับผู้อาวุโส

จารีตระหว่างคนในครอบครัว/เครือญาติ พบว่ามีข้อห้ามไม่ให้แต่งงานกับเครือญาติ โดยเฉพาะกับเครือญาติลำดับที่ 1 ที่เป็นพี่น้องท้องเดียวกัน ลำดับที่ 2 พ่อแม่เป็นพี่น้องกัน ลำดับที่ 3 ปู่ย่า-ตายาย เป็นพี่น้องกัน ส่วนในลำดับที่ 4 ทวดเป็นพี่น้องกันนั้น ถ้าหากเป็นญาติ ฝ่ายหญิง (แม่-ยาย) ก็ยังมีให้แต่งงานกันโดยมีความเชื่อว่า ถ้าหากแต่งงานกันไปแล้วจะถูกผีลงโทษ

ทำให้ครอบครัว และคนในชุมชนประสบกับหายนะ เช่น ฝนไม่ตก เกิดการเจ็บป่วย สัตว์เลี้ยงเป็นอันตราย เป็นต้น เพราะถือว่าเป็นการลบหลู่ผีบรรพบุรุษอย่างร้ายแรง เนื่องจากการถือผีตามความเชื่อของปกากะญอจะถือผีของฝ่ายหญิงเวลาแต่งงาน ผีสายของฝ่ายชายจะถูกตัดออก ลูกที่เกิดใหม่จะต้องถือผีฝ่ายมารดา ส่วนกฎเกณฑ์ข้อปฏิบัติในครอบครัว / เครือญาติ คือให้พ่อ - แม่เลี้ยงดูบุตร และบุตรจะต้องเลี้ยงดูพ่อแม่เมื่อแก่ชรา

จารีตระหว่างชายหญิงได้ศึกษาพบว่า มีอยู่ 5 เรื่อง คือ ห้ามคบชู้ ห้ามมีเพศสัมพันธ์กันก่อนแต่งงาน ห้ามลูกเนื้อต้องตัวกัน ห้ามไม่ให้ไปไหนด้วยกันสองต่อสองที่ไม่ใช่ญาติ และห้ามมีสามี - ภรรยา หลายคน

ห้ามมีชู้ ถือว่าเป็นข้อห้ามที่ร้ายแรงมาก เมื่อแต่งงานแล้วควรจะมีชีวิตคู่ต่อชีวิตของตนเอง จะอยู่กันอย่างผัวเดียวเมียเดียว ถึงแม้ว่ามีฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดได้เสียชีวิตไปก็ไม่นิยมที่จะแต่งงานใหม่ จะอยู่เป็นหม้ายตลอดชีวิต เมื่อมีผู้ใดล่วงละเมิดก็จะถูกลงโทษต่างๆ ได้แก่ การไล่ออกจากหมู่บ้าน การประจาน และทุกคู่ที่ทำผิดจะต้องประกอบพิธีกรรมเลี้ยงผีเพื่อขอขมา ปัจจุบันการลงโทษมีเพียงถูกประจานกับเลี้ยงผีขอขมา เหตุที่กฎเกณฑ์การลงโทษลดหย่อนลงอาจมีสาเหตุมาจากคนส่วนใหญ่ได้ทำพิธีเลิกผีแล้วไปถือพระพุทธศาสนาและถือคริสต์ ส่วนกฎเกณฑ์ข้อปฏิบัติต้องซื่อสัตย์รักเดียวใจเดียวต่อคู่ครองของตนไม่ประพฤตินอกใจ

ห้ามมีเพศสัมพันธ์ก่อนแต่งงาน สืบเนื่องมาจากการที่ความเชื่อของปกากะญอ ถือผีของฝ่ายมารดา ซึ่งจะมีพิธีกรรมสืบทอดผีในวันแต่งงานที่เรียกว่า “เอะอะบะ” หรือพิธีกินไก่คู่ การที่หญิงสาวไปมีเพศสัมพันธ์กับชายก่อนที่จะมีการสืบทอดผีจากบรรพบุรุษจึงเป็นการดูหมิ่นผีบรรพบุรุษอย่างร้ายแรง ผีอาจจะลงโทษต่อคู่ที่ผิด หรือในชุมชนให้ได้รับความวิบัติต่างๆ แต่ถ้ามองในรูปธรรมและผลการกระทบที่อาจจะตามมา การที่ฝ่ายหญิงไปมีเพศสัมพันธ์กับชายอาจเกิดการตั้งท้อง ถ้าฝ่ายชายไม่รับว่าเป็นลูกของตนเอง เด็กที่เกิดมาจะมีปัญหากลายเป็นลูกนอกสมรส เพราะสมัยก่อนการคุมกำเนิดหรือการป้องกันยังไม่มี ชาวปกากะญอจึงสอนลูกผู้หญิงให้รักษาวลสงวนตัวกับเรื่องเหล่านี้ ส่วนกฎเกณฑ์ข้อปฏิบัติ ถ้ารักใคร่ชอบพอกันให้เข้าพิธีแต่งงานให้ถูกต้องตามจารีต

ห้ามลูกเนื้อต้องตัวกัน แม้ว่าจะไม่ถึงกับผิดผีแต่ก็เป็นสิ่งที่ไม่สมควรเพราะอาจนำไปสู่การมีเพศสัมพันธ์ ข้อห้ามจะห้ามเฉพาะหนุ่มสาวที่ไม่ใช่ญาติเท่านั้นแต่ถ้าเป็นญาติที่ใกล้ชิด หรือเป็นเด็ก ๆ ก็สามารถถูกต้องได้

ห้ามไม่ให้ชายหญิง โดยเฉพาะหนุ่มสาวที่ไม่ใช่ญาติไปไหนด้วยกันสองต่อสองในชุมชน จะถือกันอย่างเคร่งครัด หนุ่มสาวส่วนใหญ่จะอยู่ในสายตาของผู้ใหญ่ แม้จะทราบว่าเป็นคู่รักกัน เวลาเดินไปไหนเช่นเดินไปไหว้พระธาตุก็ต้องเดินกันไปเป็นกลุ่มๆ

ห้ามมีสามี - ภริยาหลายคน ผู้เฒ่าผู้แก่จะสอนลูกสอนหลานของตนเสมอว่าในชีวิตจะต้องแต่งงานครั้งเดียวการมีสามีภริยาหลายคนเป็นสิ่งไม่ดี ถือว่าผิดผีด้วย ถ้ามีการล่วงละเมิดจะต้องทำพิธีขอขมาต่อผี เพราะถือว่าเป็นความผิดที่ร้ายแรงห้ามทำเด็ดขาด ถ้าฝ่าฝืนเชื่อว่าผีจะลงโทษ คนในชุมชนหรือตัวผู้ทำผิดจะได้รับความวิบัติต่างๆ กฎเกณฑ์ข้อปฏิบัติให้มีสามี - ภริยา ได้คนเดียวเท่านั้น

จารีตระหว่างคนในชุมชน พบว่ามีอยู่คือห้ามคนในชุมชนทะเลาะวิวาทกันแม้ว่าจะไม่ผิดผีก็ตาม แต่เป็นสิ่งที่ไม่ดี ที่จะก่อให้เกิดความแตกแยกหรือขึ้นทำร้ายกันได้ ในชุมชนจึงมีกฎหมายห้ามทะเลาะวิวาทถ้ามีผู้ฝ่าฝืนจะต้องถูกปรับเป็นเงินค่อนข้างสูง แต่ถึงแม้จะเกิดการทะเลาะวิวาทกันในชุมชนก็ตาม แต่ไม่รุนแรงสามารถตกลงหรือปรับความเข้าใจกันได้โดยอาศัยพื้นฐานความสัมพันธ์ความเป็นเครือญาติ การประนีประนอม เรื่องเลวร้ายต่าง ๆ จึงจบลงในชุมชนโดยไม่ต้องพึ่งพากฎหมาย หรืออำนาจรัฐเลยสักครั้ง

จารีตระหว่างผู้น้อยกับผู้อาวุโส พบว่าไม่ได้ระบุไว้ชัดเจนหรือผิดผีแต่ประการใดแต่เป็นข้อห้ามที่ผู้เฒ่าผู้แก่จะสอนลูกสอนหลานของตน ต้องมีความเคารพผู้อาวุโส ห้ามคำ ห้ามพูดเสียงดังต่อหน้าห้ามพูดแทรกขณะผู้ใหญ่พูด ห้ามเดินข้าม ห้ามจับหัว ห้ามแสดงอาการที่แสดงว่าไม่เคารพผู้ใหญ่ ผู้น้อยต้องให้ความเคารพนับถือ แม้ว่าจะไม่ใช่ญาติโดยสายเลือดก็ตาม แต่ผู้น้อยต้องอ่อนน้อมถ่อมตนต่อผู้ใหญ่ กฎเกณฑ์ข้อปฏิบัติให้เคารพผู้อาวุโส แม้ว่าจะไม่ใช่ญาติโดยสายโลหิตก็ตาม

จารีตที่เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลกับธรรมชาติได้ศึกษาอยู่ คือ ข้อห้ามเกี่ยวกับต้นไม้และป่าไม้

จารีตเกี่ยวกับต้นไม้และป่าไม้มีอยู่ 4 ข้อได้แก่ ห้ามตัดต้นไม้ในเขตป่าพิธีกรรม ห้ามตัดต้นไม้ในเขตป่าต้นน้ำ / ป่าอนุรักษ์ ห้ามถางป่าหัวไร่ หัวนา ป่าสันเขา (ยอดคอย) และห้ามตัดไม้บางชนิด

ห้ามตัดต้นไม้เขตป่าพิธีกรรมมีอยู่หลายข้อได้แก่ห้ามตัดไม้ในป่าเดปอ (ป่าสะดือของเด็กเกิดใหม่) โดยเฉพาะต้นที่มีเดปอแขวนอยู่ โดยมีความเชื่อว่าขวัญเด็กจะอยู่ที่ต้นไม้ที่เอาสายสะดือไปแขวนไว้ ถ้าไปตัดจะทำให้เด็กไม่สบายจะต้องเสียไก่ให้เด็ก ห้ามตัดไม้ในป่าช้าที่มีไว้สำหรับ